משנה · אחרונים · בועז · סדר טהרות

בועז על משנה כלים

רבי ישראל ליפשיץ

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

בועז על משנה כלים

רבי ישראל ליפשיץ

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/בועז-על-משנה-כלים/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 9
פרק ג 20
פרק ד 23
פרק ה 26
פרק ו 33
פרק ז 38
פרק ח 40
פרק ט 45
פרק י 50
פרק יא 56
פרק יב 62
פרק יג 63
פרק יד 64
פרק טו 67
פרק טז 68
פרק יז 70
פרק יח 74
פרק יט 80
פרק כ 85
פרק כא 90
פרק כב 91
פרק כג 95
פרק כד 103
פרק כה 106
פרק כו 113
פרק כז 122
פרק כח 123
פרק כט 126
פרק ל 127

פרק א

וא"ת האיך אפשר לומר שבשעה שמחובר לטומאה יהיה אב. וכשיפרוש ממנה יהי' ראשון. וכי טומאת אב שהי' בו בתחלה להיכן הלכה כשפירש מהטומאה. וכדמקשה כה"ג בש"ס (פסחים דל"ג ב'). וי"ל הך טומאת אב שהיה בו בשעה שמחובר לטומאה. לאו טומאת עצמו היא רק טומאת הנבילה שנשאה דהוי"ל כאילו מחוברת בהנושא. וכאילו הנוגע בהנושא נגע בהנבילה עצמה. ובכה"ג צריך נמי לתרץ לקמן פי"ט מ"ה. ופי"ח מ"ז. ובזבים פ"ה מ"ב. ועוד בכמה דוכתי. דבכולהו מחלקינן בטומאה בין קודם או אחר שפירש מהטומאה. והא דנקט מטמא בגדים דמשמע רק בגדים שלובשן. דקשה ולמה לא נקט כפשוטו מטמא כלים שנוגע. י"ל דלישנא דקרא נקט דכתיב יכבס בגדיו. ובעי נמי לאשמעינן. דדוקא כלי שהוא דומיא דבגד. מטמא באותה שעה ולאפוקי אדם וכ"ח. וכתורת כהנים שהביא הר"ב (פ"ה דזבים מ"ה. ועתוי"ט שם): אולם לרבינו הרא"ש (פ"ה דזבים מ"א) שכתב דכל המטמא בגדים. אין חילוק בין פנימיים לחיצוניים. דאע"ג שלא נגע בהן בגופיה טמאים. א"כ נ"ל לפ"ז דלהכי שפיר נקט מטמא בגדים. לאשמעינן דאפילו בגדים החיצונים שלא נגע גופן בהן טמאים (ועמ"ש בס"ד בזבים פ"ה) דמסתבר כרבינו הרא"ש (אף שמדברי שארי רבותינו לא משמע כן) והן אמת שגם רבינו מאור עינינו רש"י זצוק"ל עמד בזה. למה נקט בכל דוכתא מטמא בגדים. ורצה לומר מטעם זה (ב"ב ד"ט ב') דדוקא בגדים שלבש מטמא. ולא בגדים וכלים שנגען מבלי שלבשן. אבל רבעתו"ס שם דחו דעת זה בראיות ברורות. אמנם מה שכתב הר"ב דדוקא אדם שנשאן נטמא. אבל כלים ואוכלין ומשקין שהי' טומאה על גביהן. ולא נגעה בהן טהורין. וכתב ע"ז הגאון הגדול מו"ה עקיבא זצוק"ל וז"ל. וכ"כ הרמב"ם בשם הספרא. וכ"כ רש"י (שבת פ"ג ב' ד"ה כרעו הן) אולם רש"י עצמו כתב (נדה נ"ד סוף ע"ב) וז"ל שם. אבל דם נדה מטמא את שתחתיה משום משא. להיות ראשון אף שלא נגע בו. עכ"ל. הרי מבואר דכלי נטמא במשא. וצ"ע. עכ"ל הגאון הנ"ל: והקשיתי לו א"כ למה לא התמיה על רש"י ממשנה ערוכה (פ"ה דזבים מ"ב) דקאמר להדיא. כל שהזב נישא עליו טהור. חוץ ממרכב ומשכב ואדם. וכ"כ מעובדא דחגיגה (דכ"ג א') שהניח רצועה על פה החביות. ונפלה לתוך החביות ונטמא. ול"ל נפלה לתוך. הרי ממילא נטמא החביות ממשא המדרס. אע"כ מ"ש רש"י את שתחתיו ר"ל אדם שתחת הדם נדה. דרק אדם ראוי להיות טמא כשנשא טומאה. להכי בנשא דם נדה נעשה ראשון לאחר שפירש מהטומאה. תדע דהרי כן מוכיח נמי לשון רש"י דרק אאדם קאי דאי אכלי הול"ל "אבל מטמא אותו". ור"ל הכלי דנקט ליה מקמי' הכי דאינו נעשה אב כמשכב שתחת נדה. ותו דאי אכלי

מה ראיה מייתי רש"י מפ"א דכלים מ"ג. והרי התם לא נזכר כלל דכלי נטמא במשא. אע"כ כדאמרן דרק אאדם קאי: והשבני הגאון הנ"ל וז"ל לענ"ד את שתחתיו משמע כל שתחתיו. והא דלא נקט רש"י "אבל מטמא אותו". ה"ט מדסד"א דדוקא משכב נטמא במשא. ומ"ש מר ידידי הרב נ"י מפ"ה דזבים ימחול לי. דאין זה משנה ערוכה. דהרי ר"ת (עירובין דכ"ז) פי' משנה זו. דכל שהזב נישא עליו טהור. היינו מטומאה חמורה. אבל טמא טומאה קלה. ומה שהקשה מר מחגיגה. י"ל כיון דחביות כ"ח אינו נטמא במגע ע"ג. ה"נ אינו נטמא במשא ע"ג. ומ"ש ידידי מהראיה דמייתי רש"י מפ"א דכלים. נ"ל דראיית רש"י אינו רק דדם נדה מטמא במשא. עכ"ל הגאון זצוק"ל: ויען הננס להשיב דבר דבור על אופניו דמ"ש הגאון ז"ל דאת שתחתיו משמע כל שתחתיו. לפענ"ד א"א לומר כן. דא"כ אוכלין ומשקין נמי נטמאו בנשאו לטומאה. והא ליתא. דהרי אפילו זב דחמור דמטמא למשכבות שתחתיו כשהן ראויין למשכב ועושה אותן אב הטומאה. אפ"ה אמ"ט לאוכלין ומשקין שתחתיו כשלא נגע בהן (כרמב"ם פ"ו ממשכב). ומ"ש עוד הגאון ז"ל דהמשנה פ"ה דזבים. אינה משנה ערוכה. דלר"ת כל שהזב נישא עליו טהור היינו רק מטומאה חמורה. ע"ז אמר שומר. הרי תוס' שם דחו דברי ר"ת אלו בשתי ידים. ומ"ש הגאון עוד דסוגיא דחגיגה י"ל דכמו דכ"ח אמ"ט ע"ג במגע כ"כ אמ"ט שם במשא. נ"ל דכוונת הגאון ז"ל אע"ג שהרצועה הטמאה היתה מונחת על השפה של החביות. נמצא שנגעה גם בקצה השפה שכלפי פנים. עכ"פ הרי כבר כתב הרמב"ם (פי"ג מכלים ה"ח) דכל משפה פנימית ולחוץ דינו כע"ג. ומדהוקשו מגע ומשא אהדדי מדכתיב והנוגע והנושא כל שלא בא לכלל מגע לא בא לכלל משא (כפ"ט דחולין מ"ה). אמנם במחכה"ר דברים אלו הם מגדל הפורח באויר. דהרי קיי"ל דב' חצאי שיעור המחוברין בקיסום אין מצטרפין לטמא הנוגע בא' מהן. ואפי' כשמחוברין אז כאחד טהור. ואפי"ה בנשאן כאחד נטמא (כרמב"ם פ"ד מטו"מ ה"ה). ותו דהרי בנדה (דמ"ב ב') אמרינן בפירוש בבית הסתרים נהי דבמגע לא מטמא במשא מיהו מטמא. וכ"כ תרווד רקב מטמא במשא ולא במגע (כרפ"ב דאהלות). אלמא דגם מה שאינו מטמא במגע מטמא עכ"פ במשא. אע"כ דהיקישא דמשא למגע אינו רק לענין המקום. דהיינו בא"א כלל ליגע בטומאה שבפנים. דהיינו מוח שבקולית סתומה מכל צד שא"א ליגע שם בהמוח. לפיכך אמ"ט גם בנשאו. אבל ודאי יש כמה דברים שאמ"ט במגע אבל מטמאין במשא. ותו מדפליגי ר"י ורע"ק התם רק בנבילה. וס"ל לרע"ק דכל שאמ"ט במגע אמ"ט נמי במשא. והרי באהלות (פ"ב מ"ז) ס"ל לרע"ק דעצם כשעורה שנחלקה מטמא במשא ולא במגע (כרמב"ם פ"ד מטו"מ וכרתוי"ט שם) א"כ מוכח דרק בנבילה הוקש ולא בשאר טומאות. וכן משמע נמי לשון

הרמב"ם (פ"ב מאה"ט הי"א) ע"ש. ועי' מ"ש בס"ד בפירושנו באהלות (פ"ב) ודו"ק. ואם נאמר דכוונת הגאון ז"ל לאו אהיקש. רק דמסתבר שיהיו כל הטומאות שוות בכלי חרס. גם הא ליתא. דא"כ הא דאמרינן (שבת פ"ד א') דילפינן מקרא דאין כ"ח נטמא במדרס. וקשה לי ל"ל קרא. סברא הוא. הרי אין מדרס שייך באויר כ"ח והרי לפי דברי הגאון כל טומאות שבכ"ח צריך שיהיו שווין. אולם גם אם ניתן להגאון ז"ל פירושו ברש"י הנ"ל דמ"ש רש"י את שתחתיו. היינו כלי שתחת דם הנדה. אפ"ה לא ק' דברי רש"י אהדדי כקו' הגזטוק"ל. די"ל דדוקא דם נדה קאמר רש"י דמטמא כלי שתחתיו. ומהטעם שכתב רש"י בעצמו שם מדהוקש לנדה. אבל בשאר אה"ט מודה דאין כלי שתחתיו נטמא בשלא נגעה בו. ומ"ש הגאון עוד דהראי' דמייתי רש"י מפ"א דכלים היינו רק דדם נדה מטמא במשא. אנא נפשי כתבא יהבית דבעניותן יש כאן עיון מאד. דהנה במשנה ג' בפרקן קאמר למעלה מהן בועל נדה שעושה מצע תחתון כעליון. ר"ל דמצע תחתון שלו שוה בדינו להמכסה עליון שלו. ששניהן דינן כעליונו של זב. דאינן נעשין רק ראשון לטומאה. והרי משכב דתני בבבא זו ודאי היינו כלי. וא"כ מבואר הדבר היטב דרק בועל נדה מטמא כלי שתחתיו אף שלא נגע בו. אבל שרץ ונבילה ואינך אבות שנזכרו לעיל מיניה במשנה א' וב' אין כלי שתחתיהן טמא כשלא נגעו בו. ותמוה לפ"ז סוגיא (בנדה ס"ט ב') דאמרינן זב וזבה שמתו מטמאין במשא. מקשה הש"ס. אטו כל מת מי לא מטמא במשא. ואצטריך הש"ס לדחוקא בתירוצים דבמשא דקאמר היינו מסמא. וק' לפי דברינו הנ"ל דכל כלי אינו נטמא בשהיה הטומאה עליה. חוץ בזב וזבה. וע"כ צ"ל דס"ד דמקשן דבמשא דמתניתין היינו בשנשא אדם את הזב שמת. ולהכי מקשה שפיר. אטו כל מת מי לא מטמא במשא דהיינו בשנשאו אדם. ולהכי אצטריך לדחוקי דבמשא דקתני היינו במסמא דבכה"ג רק זב מטמא ולא מת. וק' ל"ל לש"ס לדחוקי כולי האי ולטייט מלת במשא שבמתניתין. לימא דבמשא דקתני היינו לענין כלי שתחתיו. דבשאר מת אינו מטמא לכלי שתחתיו כשאינו מאהיל עליו. אבל זב וזבה מטמאין לכלי שתחתיהן כשמת כמו בחייהן. וביותר תמוהין דברי רש"י התם (בד"ה כדכתיב) שכתב להדיא דמיירי שיש כלי תחת המסמא דבשאר מת אמ"ט שאין זה משא. עכ"ל. משמע ודאי דאי לא הוה מסמא. רק דבר אחר חוצץ בין המת להכלי היה הכלי נטמא במשא. והרי הוכחנו לעיל במשנה ג' דלא שייך משא בשאר טומאות. ואת"ל לחלק דס"ל דדוקא מת מטמא לכלי שתחתיו במשא ולא שרץ ונבילה. לא ידענא איזה שורש נמצא מנ"ל לחלק בהכי. וגם הרמב"ם (טומ"מ פ"ו הי"ד) שפתיו ברור מללו דגם במת לא שייך טומאת משא בכלי שתחתיו. וכן הר"ב כאן מ"ב קאמר בכלל דלא שייך טומאת משא בכלי שתחת

שום אה"ט. ושם בנדה (פ"י מ"ד) נקט ואתא לישנא דרש"י ממש דמירי ביש כלי תחת המסמא משמע דבלא מסמא הי' נטמא הכלי שתחת המת. הרי אפי' נימא דרש"י אזיל לשיטתי' הנ"ל (נדה נ"ד סוף ע"ב) דכל כלי שתחת טומאה נטמא. ק' דעכ"פ מי הכריח לרבינו בסוגיא דזב וזבה שמתו לאוקמי מסמא דמתני' בכלי. ולא כפשוטי' באדם. אבל להר"ב ז"ל גדלה מדורת התימה דהרי סותר דברי עצמו. וצ"ע גדול (ועי' מ"ש בזה נדה פ"י שהארכנו בזה בס"ד):

וכן אמרינן בתוספתא (פ"ה דזבים) וכן פסק נמי הרמב"ם (באה"ט פ"ו הי"ג). ולכאורה נראה ראי' לזה מש"ס (בכורות כ"ג א') דקאמרינן דאפר פרה שנתערב באפר מקלה דאי רוב אפר מקלה אמק"ט במגע ולמה לא נקט טפי מי חטאת שנתערבו במים דעלמא דהרי תערובות כזה מצוי טפי מתערובות אפר פרה באפר מקלה. אלא ש"מ דכל תערובות שבמים אפי' יהיה הרוב ממים דעלמא אפ"ה כל שמעורב בהן כדי הזיה מי חטאת מטמא אפי' רק במגע. מדא"א בהן מגע בלא משא. ומה שהקשה ע"ז רכ"מ בשם הר"י קורקס (שם) דעכ"פ משכחת לי' בהן מגע בלי משא כשנקרשו המים בקור. במחכ"ר אי בשנקרשו הרי אז דינן כאוכל שנגע במשקין (כרפ"ג דטהרות) דאינו נעשה הכא רק ראשון ואינו מטמא לאדם כלל. אבל כ"ז בורכא. דאפ"ה הוה מצי שפיר למנקט שנתערבו מי חטאת ברוב מים דעלמא דאמ"ט במגע. ואפ"ה לא תקשי דהרי עכ"פ נטמא משום נושא מי חטאת. י"ל דאפ"ה יש נ"מ בשנגעו המי חטאת בכלים ואוכלין שאינן נפסלין שאינן נטמאין בנשאו לאהט"ו (כתוספתא פ"ה דזבים). ותו דבפירוש תנינן (תוספתא פ"ח דפרה) דמי חטאת שנתערבו ברוב מים דעלמא גם במשא אמ"ט (ועי' מ"ש בזה בס"ד פ"ט דפרה "בבועז" סי' ח' שהארכנו שם בכל זה):

והא דנקט הש"ס (נדה לב ב') כעליונו של זב. לאו דוקא. דגם הוא לא חמיר מעליונו של בועל נדה עצמו. רק משום דעליונו של זב מפורש בקרא טפי מעליונו של בועל נדה. להכי ניחא לי' טפי לתמוך דינו דבועל נדה אמה דכתיב בפירוש בקרא. א"נ קמ"ל דעכ"פ אין עליונו של בועל נדה קיל מתחתונו כדאשכחן בזב:

והא דלא נקט שוה מגען למשאן. כלישנא דנקט בסיפא גבי משכב ומושב. נ"ל משום דהא פשיטא דכולן שוה מגען למשאן. מדכולן דבר לח. שא"א שיגע בהן מבלי שיסיטן ולפיכך אי הוה תני הך לישנא לא הוה מטפי כלום אבועל נדה דתני מקמי הכי. דהרי גם הוא שוה מגעו למשאו שבשניהן אמ"ט בגדים וכלים כלל. להכי ניחא לי' טפי למנקט עיקר המעלה שיש להנך אבועל נדה שהם מטמאין בגדים במגע ובמשא. הא בועל נדה אמ"ט בגדים בין בנגעו או נשאו להבועל ולרמב"ם לעיל סי' י"ז דגם בועל נדה. אדם

הנוגעו או הנושאו מטמא בגדים. פשיטא דלא הוה מצי למיתני הכי ששוה מגען למשאן. דא"כ מה מעלה יש בהן נגד בועל נדה. אבל קאמר שהן מטמאין במגע. ר"ל בכל שהוא מטמאין במגע ובמשא וכמו שכתב הרמב"ם להדיא (בפ"א ממשכב) משא"כ בועל נדה אמ"ט עד שישא את כולו. עוי"ל דלהכי לא נקט הכא שוה מגען למשאן. מדבעי למתני בתר הכי מרכב דלכ"ע אמ"ט אדם לטמא בגדים דרק הנוגע בו נטמא. ורק אדם הנושאו מטמא לכלים שנגע אז (כרמב"ם פ"ו ממשכב ה"ב):

ומ"ש הר"ב ורתוי"ט דמיירי. דכשתפס הזב בהאבן. נטמא המרכב שתחת האבן. תמוה. דהרי צריך שיהי' נשוי רוב הזב על הכלי שתחתיו (כזבים פ"ה מ"ה). וכי ס"ד שיהי' מרכב חמור ממושב בזה. וצ"ע [אב"י וכרע"ב ורתוי"ט. כתב ג"כ הרב"א ועי' זבים פ"ה מ"ב ברתוי"ט ד"ה אצבעו. ושם מ"ד ברע"ב ד"ה מקצת ודו"ק]:

מיהו לרתוי"ט (נדה פ"י מ"ז ד"ה אינה) ס"ל להרמב"ם דקודם הבאת קרבנותיהן אפילו רצו רק ליגע בקודש צריכין טבילה אחרת אבל לאכול קודש לא מהני אז טבילתן. ואחר הבאת קרבנותיהן מותרין ליגע ולאכול קודש בלי טבילה כלל. מיהו תני קודש מדאקדמה קרא בכל קודש לא תגע. אבל ה"ה כניסה למקדש:

ונ"ל דאע"ג דברוב חזר להיות דתני בפרקן. אפשר השני בלי הראשון. ואפ"ה תני חזר, עכ"פ במוסגר ומוחלט דאפשר למטעי גבייהו. דקדק התנא בלישניה טפי. עוד נ"ל דלהכי לעיל בהנך דקתני למעלה מהן. לא נקט כמה דברים דנקט במשנה זו. משום דלעיל לא נקט רק מה שזה למעלה מזה בחומר הטומאה אבל הכא נקט תו גם מה שזה למעלה מזה בחיובא דגברא:

ול"מ היה נ"ל דלעולם רבנן. רק תנא דמתניתין בא"י קאי (כשבת ע"ג ב') ולהכי הך דקאמר א"י מקודשת מכל הארצות לא קחשיב לה. רק הוא כמו הקדמה. כדי לאשמעינן במאי איירי. ומסיק שפיר בתר הכי דבא"י עצמה שהיא קדושה יש יו"ד מדריגות בקדושתה (וכן נראה דעת הרמב"ם בחירה פ"ז הל' י"ג וע"ש) א"נ נ"ל דהא דקאמר י' קדושות הן ר"ל י' מקומות הן ששוין לענין קדושה מלטמאותן ואעפ"כ יש בקדושתן מדריגות מדריגות. אבל בשאר א"י לא מצינו בה קדושה לענין טומאה טפי מבחו"ל. דהא דבחו"ל אוירה ועפרה טמא גזירה מאוחרת היה (כשבת ט"ו ב') והא דמצינו (בעמוס ז' י"ז) שנקראת חו"ל אדמה טמאה. וכ"כ (ביהושע כ"ב י"ט) אם טמאה ארץ אחוזתכם. לאו היינו טומאה ממש. אלא לשון תיעוב ושנאוי. וכדאשכחן כי טמא את דינה (בראשית ל"ד ה') ונסתרה והיא נטמאה (במדבר ה' י"ג) בכור בהמה טמאה (במדבר י"ח ט"ו). טמאת השם (יחזקאל כ"ב פ"ה) וטימאו את שם קדשי (יחזקאל מ"ג ח') וכדומה הרבה.

שכולן אין משמעותן טומאה ממש. רק לשון שנאה ותועבה הוא. וה"נ נקראת חו"ל ארץ טמאה. ר"ל ארץ שנואה שאינה חביבה לפני הקב"ה כא"י. דכתיב בה ארץ אשר עיני ה' אלהיך בה מראשית השנה ועד אחרית השנה [אב"י ועי' לרמב"ם במ"נ ח"ג פמ"ז הנה התבאר שמלת טומאה נאמרת בשיתוף וכו']:

כך פירשו רבותינו. ול"מ היה נ"ל דמדקאמר לתוכה ולא בתוכה. משמע טפי. דאפילו לא מת באותה עיר. רק שכשמוליכין אותו לקברו רוצים להעבירו דרך העיר. אף שיכולין להוליכו לביה"ק בדרך אחר שקרוב יותר. אפ"ה רשאין להוליכו ולהעבירו דרך העיר. אע"ג שהוא רחוק יותר ומה"ט נקט שפיר לשון מסבבין ולא נקט מכניסין (ערתוי"ט) היינו כדי לאשמעינן דשרי אף שהוא דרך סיבוב. מדרחוק טפי. אולם מרבינו הרמב"ם (בחירה פ"ז הי"ג) לא משמע כן:

פרק ב

כך כתב הר"ב. וכך מ"כ בתוס' ישנים (שבת טז א). וק"ל ע"ז מפנס ומשפך לקמן (פ"ד מ"ב) [אב"י לדעתי צ"ל מ"ד ותו לא] וכן מסילון חרס שאמק"ט (כפרקן מ"ג) ועוד טובא במכילתין שנזכרו כמה מיני כ"ח שיש להן תוך בלי ב"ק והן טהורין. וכפי הנראה למדו רבותינו כן. מדילפי מתנור דאפילו תלוי בצואר גמל מק"ט (כשבת קכ"ה א). והרי אז יש לו תוך ואין לו ב"ק. ואפ"ה מק"ט. ומינה למדו רבותינו. דה"ה בשאר כלים. ול"מ היה נ"ל דתנור שאני. דאפילו היה בו תרתי לטיבותא שאין לו ב"ק. וגם תוך אין לו. אפ"ה מק"ט. וכדמוכח לקמן (פ"ו מ"א וב' וע"ש). וגם אם הוא מחובר בקרקע. רבייה קרא דלק"ט (כשבת קכ"ה א'). אולם מהרמב"ם (פי"ח מכלים ה"א) מבואר להדיא דכל כ"ח שאין לו ב"ק או אפי' יש לו ב"ק ואינו עשוי לקבלה אמק"ט [אב"י ועי' רתוי"ט ד"ה פשוטיהן מ"ש בשם הר"ש דלהכי כ"ח שאין לו ב"ק טמא שמתחלה לכך נעשה להיות מטה על צדה ולפ"ז יש לכוון דעת הרע"ב והר"ש והרמב"ם לדעה אחת ודו"ק]. א"כ י"ל דתנור שאני מדכך דרך קבלתו. להדביק הפת בכותליו. וא"ת א"כ יהיה דין כל כלי חרס שוה לדין שאר כלים לענין פשוט שיש לו תוך בלי שוליים. וא"כ למה לא כלל תנא נמי כ"ח בהדי אינך כלים. נ"ל דה"ט. משום דכ"ח כולל נמי תנור. והרי תנור כל תוך גם בלי ב"ק מק"ט. ונ"ל עוד דמה"ט נמי לא קאמר בסיפא בכ"ח. דגם פשוט בלי ב"ק טמא. דהיינו ההיפוך מהרישא. ונוקמא בתוך בלי ב"ק. היינו משום דמלת כ"ח משמע כל כ"ח אפילו דלא תנור והרי אינך אמקט"ו רק ביש לו ב"ק. א"נ נ"ל דלהכי לא כלל ברישא כ"ח בהדי אינך כלים. משום דהנך דתני ברישא פשוטיהן טהורים. היינו רק משאר טומאות. אבל

עכ"פ מטמאין טומאת מדרס (כסי' ה') אבל פשוטי כ"ח גם טומאת מדרס אין בפשוטי כ"ח. ואפילו מד"ס (כרמב"ם פ"א מכלים ה"ח). ובתוס' ישנים הנ"ל תרצו. דלהכי לא כלל ברישא כ"ח בהדי אינך. משום דהנך מקבליהן מק"ט אפילו מגבן אבל כ"ח אינו מק"ט מגבו בשום גוונא:

וא"ת ל"ל קרא להך מלתא. הרי בל"ז כ"ח אינו נעשה אה"ט אפי' נטמא ממת ממש (כעירובין ק"ד ב') וכלי אמק"ט רק מאה"ט (כב"ק ד"ב ב') וא"כ אפי' נגע הכלי הפנימי בתוכו של כ"ח הטמא לא נטמא י"ל דהא דאין כלי מק"ט רק מאה"ט. רק מהך קרא ילפינן לה. מדלא נטמא מאויר כ"ח. וכ"כ רש"י שם בסוגיא דשבת סוף ע"ב וע"ש. ואין לחלק ולומר עכ"פ מנ"ל. דלמא רק באויר לא נטמא. מדלא חשבינן לחיצון כמליא טומאה. אבל מנ"ל דגם בנגע בתוך הכלי שלא יתטמא מדאין החיצון אה"ט י"ל הרי אויר כ"ח מטמא כמגע בשאר כלים. והרי אפילו היה הכלי הפנימי עם השרץ ביחד תלויה בתוך אויר החיצון. אפ"ה היה רק החיצון טמא. אף שלא נגע בו השרץ. והפנימי אף שנגע באותו שעה בתוכו של חיצון. כל שלא נגע בהשרץ טהור (כלקמן פ"ח מ"ד:

וכתב רתוי"ט דטעמיה מדמקיש משכבו לו מה הוא דאית ליה טהרה במקוה וכו' משא"כ כלי חרס שאין לו שום טהרה כשנטמא. וכתב עלה הגאון מהו' עקיבא זצוק"ל [באות יד] וז"ל. וכן הוא בשבת [דפ"ד א'] ותמוהין דברי רש"י [עירובין ק"ד ב'. ובכורות ל"ח א'] שכתב דלהכי אין כ"ח מק"ט מדרס. מדלא חזי למדרס. מדנשבר כשישב עליו. וצ"ע עכלה"ט. קרא הגבר גם בב"ק (דכ"ה ב') מצאתי שכ' רש"י דכ"ח משו"ה אמק"ט. מדמסתמא נשבר כשישב עליו. וכיון שרבינו רש"י כ"כ בחוט המשולש. בלתי ספק היה לו טעם בדבר. והיינו משום דעק"ל על רש"י דהא תינח כ"ח דק שנשבר כשישב עליו. אבל כ"ח עב וחזק שאינו נשבר ע"י ישיבתו מנ"ל שלא יהא מק"ט מדרס. אע"כ דלרש"י ודאי נמי צריך ליה הך היקישא דש"ס הנ"ל. רק דמהך היקישא לחודא לא הוה ממעטינן רק דלא להוי אה"ט לטמא אדם וכלים. דבהאי קרא רק כבוס בגדים כתיב. ותו דהרי בקרא דלעיל מינה כתיב כל המשכב אשר ישכב עליו יטמא. דכולל כל הכלים. וכדקאמר נמי בסוגיא דשבת (שם). וא"כ מדסתרו קראי אהדדי. נימא דקרא בתרא אתא לאגמורן שלא יטמא אדם וכלים. וקרא קמא דכל המשכב אשמעינן שיהיה עכ"פ אב הטומאה לענין ראשון ושני. ואל תתמה דהרי אשכחן דכותיה באוכלין ומשקין (כרש"י פסחים די"ז א' ד"ה רבינא) וכ"כ במשכב מצורע (רש"י פסחים ס"ז ב' ד"ה זב) וא"כ דלמא הכא נמי הכי. והר באמת לר' אילעי שם בסוגיא דשבת הנ"ל שהשיב לר' חנינא רחמנא ליצלן מדעתך. ע"כ דלדידיה הא דכ"ח אמק"ט מדרס יליף מטעמא דרבא שם. דהיינו

מדכתיב אשר אין צמיד פתיל עליו (ע"ש). א"כ לדידהו ודאי קשה קראי אהדדי דכתיב כל המשכב. וכתיב משכבו ומקיש משכבו לו. וכדמקשי באמת הש"ס התם לעיל. אע"כ דר' אלעי ורבא באמת ס"ל כתירוצינו הנ"ל. דכ"ח עכ"פ יתטמא כאה"ט. ע"י מדרס הזב לענין ראשון ושני. ולהכי כ' כל המשכב. ואם כך נימא לר' אלעי. למה לא נימא לר' חנינא דקי"ל כוותיה נמי כה"ג. ואת"ל דא"א לומר כן. מדהוה כ"ח דבר שהיה בכלל קרא קמא דכל המשכב ויצא לידן בדבר החדש בקרא בתרא דכתיב משכבו דומיא דלו. דא"צ כיבוס בגדים ואי אתה יכול להחזירו לכללו קמא שיחשב עכ"פ אב לענין ראשון ושני. ליתא. דהיינו דוקא בסותר הדבר החדש לכלל קמא (כתוס' זבחים מ"ט א') משא"כ הכא הרי לא סתר קרא בתרא לקמא כלל. דכבוס בגדים בקרא קמא לא כתיב כלל. וא"כ מדמתישבין בזה שפיר הנך ב' קראי. א"כ מנ"ל לומר שכ"ח כשהוא משכב לא יהיה כלל אה"ט. אפילו למנין ראשון ושני. להכי כתב רש"י דעיקר טעמא דילפינן מהך קרא דמשכבו. שכ"ח לא יטמא מדרס היינו משום דסתם כ"ח נשבר כשישב עליו. וא"כ סתם כ"ח לא נכלל כלל בקרא קמא דכל המשכב. וא"כ ע"כ מדאפיק קרא בתרא משכבו דומיא דלו. גם כלי חרס הראוי לשכיבה. מדעכ"פ אין לו טהרה במקוה. א"כ בא זה ולימד על זה. לאשמעינן דגם קרא קמא לא איירי בשום כ"ח מדאין לו טהרה במקוה. וכמו קרא בתרא:

כך נלע"ד. אולם הר"ש והר"ב פירשו דאבוב אין לו דפנות. וקשה א"כ גם בלי נקבים אמק"ט ואת"ל דאורחא דמלתא נקט דאבוב מנוקב כדי שיצלה עליו הבשר מהר. א"כ כיון דאית ביה תרתי שאין בו דפנות וגם מנוקב. ל"ל לתנא למנקטיה כלל. הרי כ"ש הוא מטבלא בלי לזבז. ותו דאי בעי למנקט כלי שאין לו דפנות כלל. טפי הו"ל למנקט סרידה שהוא לוח חרס בלי אגף (כלקמן פ"ח מ"ג) וי"ל דסרידה אינה כלי אלא בעי למנקט דאפילו כלי אמק"ט. ומנוקב נקט לרבותא. דאע"ג שהוא מנוקב אפ"ה צריך שיהיה בלי דפנות. דאל"כ לא היה מועיל נקיבתו שלא יק"ט דלא גרע מטיטרוס דמק"ט אף שמנוקב. מדדרך תשמישו הוא כך (וכמשנה ו') ורק זה מדהוא פשוטי כ"ח אמק"ט (ועמ"ש רפ"ט דאהלות). אולם מפי' הרמב"ם והערוך משמע כדברנו בפירושינו. וע"כ צריך לחלק בין אבוב לטיטרוס. דטיטרוס נקביו קטנים מאד. וגם אינם מרובים כ"כ כבאבוב. וע"ש. וגם מערכין (פ"ב מ"ג) נראה שאבוב שהיה כלי שיר היה קנה חלול מנוקב. א"כ מסתמא גם אבוב שהיה עשוי לקלות בתוכו היה ג"כ כלי חלול מנוקב. וגם במנחות (פ"י מ"ד) מדקאמר נתנוהו לאבוב ולא קאמר הנחוהו על אבוב. משמע שלא היה כלי פשוט בלי דפנות אלא כלי עם ב"ק:

ודע דמזחילה. מרזב. וסילון. וצינור. כולן כלים ארוכין הן להזחיל בהן מים ממקום למקום אלא דמזחילה ומרזב שניהן אין להן רק שוליים וב' דפנות לכל ארכן. ופנים שלמעלה מגולה. ופתוח מב' קצוותיו כדי שבאחד מהקצוות יכנסו המים ויצאו מהקצה הב'. אלא דמזחילה היא ארוכה. בכדי להניח אותה ולחברה לכל אורך שפת הגג לקבל לתוכו כל הגשמים שירדו על הגג. אבל מרזב. הוא קצר הרבה מהמזחילה. והוא נוטריקן מר זב. כלומר שם זב הטפה. דטפה נקראת בלה"ק מר. וכדכתיב מר מדלי. ומפני שהמרזב קצר נוח לו לבעה"ב לתלותו פעם בקצה זה של המזחילה ופעם בקצהו השני (כן מוכח בב"ב פ"ג מ"ו. ועמ"ש בס"ד שם). אולם סילון וצינור תמונתן כעין קנים חלולין. רק דסילון ארוך וצינור קצר. וכדאמרינן (שבת ל"ט ב') סילון שהעבירוהו תוך מים חמין ואסרוהו משום הטמנה. הרי שהוא כקנה שלימה מוקפת מכל עבריה שפתוח מב' קצוות. דהרי אין שייך הטמנה אם היה פניה של מעלה מגולה כמזחילה ומרזב (כא"ח רנ"ג ס"א) ועוד דאילו היה פני הסילון שלמעלה מגולה הרי היו מתערבין מים הצוננים שבתוכה עם מי טבריא החמין שאין ראויין לשתיה. וכ"כ צינור שהוא קצר מסילון ג"כ מוקף סביב כל חללו. וכדאמרינן כתובות (ד"ס א') דכשעלו בו בפיו קשקשין ממעכן ברגליו. ופי' רש"י שע"י הקשקשין נסתם הצינור. וכיון שע"י הקשקשין אפשר שיסתם הצנור. ע"כ שגם הוא חללו מוקף סביב ואפשר שפיר שיסתם חללו וכן נמי אמרינן (ברכות י"ח ב') צינורא דדשא. והוא כעין קנה קטנה וקצרה שמשימין אחת מהן במשקוף הפתח. והשניה בהמפתן כנגד זה שתחבו בהמשקוף שבאלו ב' הצנורות סובבים ב' צירים שבדלת בשפתו שלמעלה ושלמטה. אלמא דכל קנה קצרה וחלולה צנור קרי לה:

ונ"ל דמצינו דוגמתו במכשירין (פ"ד מ"ג) בכפה קערה על הכותל שלא ילקה הכותל מהמי גשמים דאע"ג דרוצה שירדו הגשמים לתוכה. אפ"ה מדלא ניחא ליה בהגשמים מצ"ע לא מחשב כקבלה. ולא דמי לקסיא של זורי גרנות שעשוי לקבל המוץ. דג"כ הוא רק להציל דבר אחר מהמוץ ואפ"ה מק"ט (כפט"ז מ"ו. וע' הראב"ד ורש"י שהביא רתוי"ט שם) יש לומר התם יודע בוודאי שיבוא המוץ משא"כ הכא:

והא דלא רצו לגזור אפכא. דכשנטמא תוכו לא נטמא גבו ויהיה לפ"ז שפיר היכרא שטומאתו מד"ס. ולא היו אז צריכין לגזור טומאה בגב כ"ח שאין שם טומאה כלל אפי' ממעיינות. ה"ט משום דתוך הכלי שם עיקר תשמישו. להכי לא רצו להקל בטומאתו כל כך. ולכאורה היה משמע מהרמב"ם (פי"ג מכלים ה"ד) דרק בכ"ח אמרינן דבנטמא גבו במשקין לא נטמא תוכו. אבל בהלכות אה"ט (פ"ז) שפתי רבינו בעצמו ברור מללו.

דגם בשאר כלים הדין כך (ועי' ראב"ד שם) נמצא דיש לשרץ ולמשקין טמאים לכל אחד חומרא וקולא בטומאת גב כלי חרס. חומרא דשרץ דבנגע בב"ק שבאחורי כ"ח נטמא כל הכלי (כריש פרקן) משא"כ משקין טמאין אין חילוק בין שיש שם ב"ק באחורי הכלי או אין שם ב"ק. בנגעו המשקין בכל מקום מגבו. לא נטמא אלא גבו ולא תוכו. וחומרא דמשקין טמאים דמטמאו לגב כ"ח אפי' במקום שאין שם ב"ק מגבו. אבל שרץ אמ"ט לגב כ"ח רק בנגע במקום הב"ק שבגבו. אבל מעיינות הזב יש בו ב' החומרות דבנגע בגב כ"ח אפילו במקום שאין שם ב"ק במקום מגען. אפ"ה עכ"פ נטמא הכ"ח מגבו. מדלא גרע משאר משקין טמאים. וחומרא שניה. דבנגע בגב כ"ח במקום הב"ק שבהגב נטמא כל הכלי משום דלא גרעו מעיינות משרץ. דבנגע בהב"ק שבהגב נטמא גם תוכו. מיהו כ"ז בכ"ח. אבל בשאר כלים חמיר שרץ ממשקין טמאין ב' חומרות. דשרץ שנגע בגב הכלי בכל מקום. בין שיש או שאין ב"ק במקום מגעו. נטמא כל הכלי כאילו נגע השרץ מתוכו. וחומרא שניה. דאפי' אין להכלי ההוא ב"ק כלל. כגון שהוא כלי פשוט. אפ"ה בכל מקום שנגע בו השרץ. נטמא כולו. אבל משקין טמאין יש בהן ב' קולות כנגדן בשאר כלים. קולא א'. דבנטמא גבן בכל מקום בין שיש או שאין ב"ק במקום מגען לא נטמא תוך הכלי כמו בכ"ח הנ"ל. קולא ב'. דאמ"ט לשום כלי מגבו רק ביש תוך להכלי (וכפכ"ה לקמן) ונ"ל דמה"ט נמי קאמר במשנתינו כל שאין לו תוך בכ"ח אמק"ט מגבו. וקשה למה קאמר בכל"ח דוקא. הרי גם בשאר כלים הדין כך. ותי' רתוי"ט דאין ה"נ. רק מדאיירי כולה פרקן בכ"ח נקט הכא נמי בכ"ח. אולם לפי נתחינו הענין הנ"ל בס"ד. שפיר נקט כ"ח דוקא. דהרי בכלל זה כל שאין לו תוך וכו'. לא הוזכר שום דבר במה נטמא. משמע בין בנטמא בשרץ או במשקין טמאין. והרי זה דוקא בכ"ח דרק בו אין חילוק בין שנגע שרץ או משקין טמאין בהגב. אם אין תוך להכלי לא נטמא הגב כשנגעו שם. אבל שאר כלים נהי דבנגע בו משקין טמאין בהגב לא נטמא בשאין לו תוך. עכ"פ שרץ שנגע בפשוטי כלים שאין לו תוך כולו טמא:

כך פירשתי ע"ד הרמב"ם והר"ב. וקאי עניא אבבא וטרף. על שלא זכה להבין בזה דברי רבותינו הקדושים דאי כדבריהם מה קמ"ל מתניתין. פשיטא דכל כלי חרס שיש לו ב"ק מק"ט. ושאין לו ב"ק אמק"ט. ותו כי גם הלשון דחוק. דנימא דמה דקאמר תנא. את שהוא גומר בה. היינו אותו הכלי שמעמיד עליו הכ"ח. דתמוה וכי העמדת הכ"ח על הדף ההוא יהיה גמר הכלי. והר"ש פי' דלא אאבנים קאי משנתינו. רק אכ"ח שנעשה על האבנים קאי תנא. ומלת מגופה דקאמר. ר"ל ביצת הטיט שעושה ממנו הכ"ח. וה"ק אם חתיכת הטיט ההוא שעושה ממנו הכ"ח. עדיין הוא פותח בו. דהיינו שלא פתחו

עדיין כראוי. ודעתו להרחיב חללו עוד יותר. טהורה. מדהו"ל גולם כ"ח שאמק"ט. אבל את שגומר בה. דהיינו כשדעת הקדר להניחה כך כמו שהוא בפה הצר טמאה (כצ"ל). עכל"ר. אולם כל אשר עינים לו יראה שפי' זה מוקשה יותר מפי' הראשון שהבאנו מלבד שאין זה במשמעות לשון המשנה כ"א בדוחק. יהיה כ"ז דלא כהלכתא. דהרי קי"ל דכ"ח לא מחשבא נגמר מלאכתו. ואמק"ט עד שיצרפנו בכבשן (וכפ"ה מ"א. וכביצה ל"ב א') וכן העיר גם רבינו הר"ש בעצמו על פי' זה. ותו דאי כפי' זה. א"כ יהיה הך דינא דגמר מלאכת כ"ח כפסוקא יתמי בין כל הנך דיני שבמשנה. שמלפניו ושלאחריו. במ"ג ד' ה' ו'. דכולן לענין ב"ק תנינהו. והאיך פתק ושדא באמצען דין גמר מלאכת כ"ח שאין לו שייכות כלל לא לשלפניו ולא לשאחריו. ותשאני רוח מלפני ה'. וארד אל בית היוצר. וארא והנה הוא עושה כלי על האבנים. וזאת חזיתי ואספרה שכשרוצה לעשות חלול הכלי. מושיב ביצת הטיט על האבנים שלפניו שתוארו כעין ראש עגול. ובהראש ההוא מחובר גלגל תחתיו. והוא דורך ברגלו על הגלגל הזה. ועי"ז יסתובב האבנים שלמעלה מהגלגל ועי"ז הסיבוב יתהוה חלול הקדירה שאוחז בה היוצר בשעת הסיבוב. כמין גומא שנעשה מהאבנים בתוך ביצת הטיט. ואח"כ כשרוצה להחליק פני החיצון של הקדירה. לוקח טס מתכות חד. ויקרב חידודו לצד החיצון של דופן הקדירה היושבת עדיין על האבנים. ושוב ידרוך ברגלו על הגלגל שתחת האבנים ועי"ז שוב יסתובב האבנים עם גולם הקדירה היושבת עליו. ובסבובו יעבור כל פני החיצון של הקדירה סמוך לחדודו של טס הנ"ל. שאוחזו היוצר בידו סמוך לדופן הקדירה כל עוד שיסתובב האבנים עם הקדירה. ועי"ז יהיה גם פני החיצון של דופן הקדירה חלק ויפה. ובראותי כן. אז האיר ה' עיני להבין דברי משנתינו בלי שום גמגום. דל"מ היה נ"ל. דלשני פעולות הנ"ל. דהיינו לעשות חלול שבתוך הקדירה. ושוב להחליק פני החיצון של הקדירה. היה להיוצר בזמן המשנה ב' כלים. וכל א' מהן נקרא מגופה. מדהיה בכל א' מהן גומא בגגו. כדי לתחוב אצבעו לתוכו כשאחזו. וכעין מגופת החבית שהיה לו ג"כ גומא בגגו לבית אחיזה (כפ"י מ"ג) אולם האבנים שלהן לא היה כמין ראש כאותו שלנו. אלא היה לו חלול. שבתוכו מניח ביצת הטיט. ומדביקו בתוך חלול האבנים. ולוקח מגופה הראשונה ואוחזו באצבעו בהגומא שבגגו. ומכניס המגופה תוך חלול האבנים שביצת הטיט מונח בתוכה. וכשידרוך ברגלו בהגלגל שתחת האבנים. יסתובב האבנים עם ביצת הטיט שבתוכה סביב להמגופה שאוחזו באצבעו. ועי"ז הסיבוב יתהוה חלול פנימית הקדירה חלק ויפה. ועל זאת המגופה הראשונה קאמר תנא "את שהוא פותח בה" ר"ל אותה המגופה שעושה עמה פתח וחלול הקדירה חלק ויפה מבפנים אף שיש למגופה

זו ב"ק להכנסת האצבע. וכדאמרן אפ"ה אמק"ט. מדלא מחשב ב"ק משום זה. וכב"ק שבחביות שבשולי המחץ לעיל. שוב היה להיוצר. כלי שני תמורת הטס החד שמשתמש בו היוצר השתא להחליק פני החיצון של הקדירה. אבל בזמן המשנה. לאחר שעשה חלול פנימית הכלי במגופה הראשונה וכדאמרן. הוציא הקדירה מחלול האבנים שישבה בה. והושיבה בפה חללה כלפי מטה. על גבי דפוס אחר שעשוי כמין ראש של עץ. שגם הדפוס הזה היה מחובר בהגלגל שלמטה ממנו. וכופה על אחורי כלי זה המגופה השניה. וגם בה יש בית אחיזה למעלה כדי לאחזה באצבעו בשעה שיסובב הדפוס עם הקדירה שעליה ע"י הגלגל שתתת הדפוס. והקדר דורך ברגלו על הגלגל הנ"ל. ועי"ז יסתובב הדפוס עם הקדירה שעליו. תוך המגופה השניה הזאת. וע"י סבוב הזה יתהוו גם פני הקדירה החיצונית חלק ויפה. ועל זאת המגופה השניה קאמר תנא "ואת שהוא גומר בה טמא" ר"ל המגופה השניה שהוא גומר בה תקון הכלי. מק"ט. לא מפני בית האצבע שבראשה אלא מפני הב"ק שכופה על חיצונית דופני הקדירה. וקמ"ל דלא מחשב ב"ק זה כתשמישי כלים (פט"ז מ"ז) שאמק"ט. דהרי אז כשמחליק עם מגופה זו פנים החיצונים של הקדירה. אז אין על הקדירה שם כלי. ולפיכך הו"ל מגופה זו ככל כלי מלאכה כשיש לו ב"ק מק"ט. וברוך ה' שהאיר עיני להבין משנה זו בלי שום פקפוק נשאר:

ואאמ"ו הגזצוק"ל כ' דאשתמיטתיה לרתוי"ט משנה זו. והא גם פסחים בזזו בז. דגם אנא קטין חריך שקא אשכחנא דגם רבינו סדרי טהרה סי' צ'. וגם הגאון חיי אדם בתשובה שהביא בסוף ספרו לא"ח. תפסו לרתוי"ט ממשנה זו. ולפע"ד גם מפרה (פ"י מ"ו) משמע נמי כן דמדלא נקט לגין העשוי מנייר משמע ודאי דרק חתיכת נייר אמק"ט (וכזבים פ"ה מ"ה) אבל כלי העשוי מנייר הרי מדעשוי מעשבים שהן גדולי ארץ מק"ט כשאר כלי עץ וכדכלל לן הרמב"ם (פ"א דכלים הי"ג) דכל הגדול מארץ כלי הנעשה ממנו דינו ככלי עץ. ואמק"ט רק כשיש לו ב"ק. וכ"כ הרמב"ם בפי' (רמב"ם פ"ב מכלים ה"א) דנייר שיש בו ב"ק מק"ט. ואע"ג דלקמן (פ"י מ"ד) משמע דנייר אמק"ט דהרי הציל שם כשימרחו ע"פ הכלי. ואע"ג דאין בהנייר התם ב"ק. עכ"פ ודאי לא גרע מעור רך. דכשראוי לכרוך בו שום דבר מק"ט (כתוס' שבת ס"ג ב' ד"ה מנין) י"ל דהתם ע"כ בשאין בהנייר כשיעור לק"ט מיירי. תדע מדנקט ליה תנא התם לנייר בין מטלית לעור. דשניהן ע"כ בשאין בהן שיעור לק"ט מיירי וכמ"ש שם. א"כ מסתבר דנייר נמי בכה"ג מיירי שאין בו כשיעור לק"ט. ושיעור נייר פשוט לק"ט לפע"ד לאו כמפץ דשיעורו ו' על ו"ט (כפכ"ז מ"ב) אע"ג דשניהן מעשבים עשויין. והיה מן הראוי שיהיה שיעורן שוה. עכ"פ י"ל שאני מפץ דעשוי לישיבה והרי גברא באמתא יתיב (כסוכה ד"ז ב') ולהכי צריך

ו' על ו' טפחים. אבל נייר י"ל דשיעורו כדי לצור ע"פ צלוחית קטן. כשיעורו להוצאת שבת דהכי אורחא (כשבת פ"ח מ"ב) והרי תנינן נמי (שבת ע"ט א') הבגד והשק והעור כשיעורן לטומאה כך שיעורן להוצאת שבת. אלמא דשיעורי שבת וטומאה שוין. אמנם ק"ל למה נקט תנא דוקא כסוי כדי יין ושמן וניירות. ולא נקט סתם ובקיצור כל כסוי אף שיש לו ב"ק אמק"ט. כבכבכב (לעיל סי' ל"ח). והר"ב כתב דהנך כיסויין דנקט יש להן ב"ק. וקמ"ל דאפ"ה אמק"ט. מדמשתמש כסוי ואינו עשוי לקבלה. אבל אפ"ה עדיין יש לדקדק דכיון דכל עיקר הרבותא הוא מדיש להן ב"ק. ל"ל הארכת לשון כל כך. וטפי הו"ל דעת שפתיו ברור מללו אם אמור יאמר בקיצור כל כסוי אף שיש לו ב"ק טהור. ותו דניירות דקאמר תנא. דר"ל שהכסוי הוא מנייר שמכסה בו החביות. קשה מה שייכות לכסוי נייר הכא בין דיני כ"ח. טפי הו"ל לאשמעינן דין כסוי העשוי מנייר לקמן (פי"ז) בין שאר דיני כלי צמחים. ובפרט לרתוי"ט דס"ל דכלי נייר אינו מק"ט א"כ מה אירי' כסוי מנייר אפילו משאר מילי נמי כל כסוי אמק"ט. ומה איריא כסוי מנייר. אפי' כלי בית קיבול ממש מנייר הרי אמק"ט. אולם ל"מ היה נ"ל דמלות ניירות דקאמר תנא לא קאי אכסויין רק אחביות העשויות מנייר. וכל כסויין דקאמר היינו כסוי של חרס. כמו כל הכלים דנקט סתם בפרקן. וגם בהם לא פי' תנא דבכ"ח מיירי. משום דזה פשוט דעד פ"ט בכ"ח איירינן. וגם ודאי ביש להכסויין ב"ק מיירי. והא דנקט כדי יין וכדי שמן. היינו משום דדרך להפוך הכדין במרתף. ולהעמיד ראש הכד כלפי מטה. כדרכנו גם בזמנינו כך להעמיד הבוטעלין של יין שלנו במרתף צוארן כלפי מטה כדי שלא יפיגו ריחן. אבל בזמן המשנה עשו חביות גם מנייר עב וחזק מאד. דוגמת קארטע עבה שלנו. ולפיכך אף שכל חבית שעשוי מחרס ועץ אינו ממהר להפיג ריח היין שבתוכו כל כך אפ"ה בחרו בנייר מדאין נוח להשתבר. ואפ"ה מדשולי החביות מנייר. חוושש כשינוח כובד כל המשקין על השוליים. יתרככו השוליים עי"ז. ולהכי עשו להחבית כסוי חרס. וכפוהו שיהיה ראש החבית כלפי מטה. ועפתו שפת הכסוי סביב בהחבית. ועי"ז יהיו כל כובד היין על כסוי של חרס ולא יתרכך הנייר. ולהכי ס"ד דהנך כסויין מדדרכן לקבל כשיהפוך החביות והכדין במרתף. הו"ל בית קיבול שלהן כעשוי לקבל. קמ"ל:

והר"ש והר"ב פירשו. דגיסטרא נוטריקון. גיסי תרי. ור"ל כ"ח שנחלק לשנים. ותמהני א"כ דפנות הכלים הן והרי אמרינן בפרה (פ"ה מ"ה) דאין מקדשין בדפנות. ובגיסטרא אמרינן (שבת צ"ו ב') דגיסטרא כשירה לקידוש מי חטאת. וי"ל ב' מיני גיסטרא הן. והא דאמרינן דגיסטרא כלי הוא למי חטאת. אין דורשין בו נוטריקין זה. אלא הוא כלי שנפגם שפתה או שניטל אזנה. אבל הר"ש והר"ב קמ"ל דגם כ"ח שנחלק לב' אף דאינו כלי

לקידוש אפ"ה מק"ט. ונ"ל דעכ"פ גיסטרא כזו מדאינו כלי לקידוש מק"ט רק מד"ס. אמנם חז"ל השאילו מלת גסטרא לכל דבר שנחלק לב' חלקים. ואפי' מעורין עדיין (כחולין כ"א א') ועי' רש"י שם (ד"ה גסטרא. וד"ה טמאים) ועי' עוד (חולין נ"ב א'. וקכ"ד א') בכולהו הנך ודאי משמעותיה גיסי תרי:

אמרה בקי בר יומא. כך פירשתי ע"ד הר"ב אף שאין זה לשונו ממש. עכ"פ כך נ"ל כונתו. והגם כי הבבא קמא של הממ"נ. דהיינו לשער הכלי כפי מה שהוא אחר שישים אצבעו על פיו למעלה. לכאורה הם דברי מותר. דהרי גם ראב"צ לא משער הכלי בכה"ג. אפ"ה נקיטנא בשפולי גלימא דרבינו הר"ב לפרש דבריו על אופניו. אולם שעו עיני מלהבין הבבא השניה שכ' הר"ב. שאם נשער הטיטרוס כפי מה שהוא כשמסיר אצבעו מפיו שלמעלה. הרי גם אז אינו מוציא רק מעט מעט עכלה"ט וזה תמוה. דהרי ראב"צ מטהר. משום דכשמסיר אצבעו יהיה נקוב בכונס משקה. וכי פליגי במציאות אם טיטרוס נקוב בכונס משקה או לא. ותו למה לא קאמר רבי יוסי טעם אמיתי שלו. דהיינו מדאינו נקוב בכונס משקה. ותו למה קאמר רבי יוסי מפני שהוא כמוציא בכ"ף הדמיון. טפי הול"ל מפני שהוא מוציא רק פרוטות. ותשוטט הדבורה הרכה כה וכה בגן ה' בין יערות הדבש של רבותינו המפרשים. ובכולם לא מצאה היונה העניה העלובה מנוח להבין דברי המשנה הקדושה כראוי. אולם הנני מהנמלים עם לא עז. וכקטע יוצא בקב שלו בין הגבורים בוסים במלחמה. וכה הראני ה' דל"מ היה נ"ל. דטיטרוס לכ"ע לא משערינן ליה רק כפי מה שהוא אחר שימת האצבע עליו למעלה דהרי אפילו מקבל אז יפה לא מחשב מה"ט ב"ק. דהלכה כר"ע מחבירו דס"ל לעיל (במ"ד) דצריך שיהיה בהכלי עצמו בית קבול בלי סיועת דבר אחר. אלא ודאי לכ"ע משערינן להטיטרוס כפי מה שמקבל בלי שימת האצבע רק דבהא פליגי. דלראב"צ אע"ג דכל נקב ונקב שבהטיטרוס. אינו גדול ככונס משקה. אפ"ה מדמנוקב הרבה. וכשיניחנו כך זמן מועט יצאו כל המשקין שבהטיטרוס להכי חשבינן ליה כנקוב בכונס משקה ואמק"ט. ולר' יוסי אף שהכלי זה מוציא בזמן מועט כל מה שבתוכו. אפ"ה כיון שכל נקב ונקב שבו אינו גדול ואינו מוציא רק מעט מעט מקבל טומאה. והיינו דקאמר מפני שהוא כמוציא פרוטות בכ"ף הדמיון. ר"ל אף דטיטרוס זה אינו מוציא פרוטות. רק מוציא כל מה שבתוכו בזמן מועט. אפ"ה דיינינן ליה ככלי שמוציא רק פרוטות. דכל נקב ונקב דיינינן ליה בפ"ע. והוא מוציא רק מעט מעט. ומה"ט נמי לא הוה מצי ר' יוסי למימר מפני שאינו נקוב בכונס משקה. משום דאז לא הוה ידעינן עיקר פלוגתתן. דהרי גם ראב"צ ס"ל דאינו נקוב בכונס משקה. רק כל עיקר פלוגתתן הוא אי משום דבזמן מועט יוציא כל המשקין. יחשב ככונס משקה

או לא. אבל אין להק' מ"ש טיטרוס מאבוב לעיל. דאע"ג שאינו נקוב כשיעור. אפ"ה מדמנוקב הרבה הו"ל כפשוטי כ"ח. נ"ל דהתם שאני דכל שטתו מנוקב כך. להכי ככלי פשוט דמי. משא"כ הכא רק שוליו מנוקבים. א"נ י"ל דהתם אף שאינו נקוב כשיעור זית (כספ"ט) עכ"פ כולו מנוקב טפי וטפי מכונס משקה. להכי חשבינן ליה ככלי פשוט. משא"כ הכא שנקביו דקין מאד. מהני לכ"ע סברת שימת האצבע על פיו שאז אינו מוציא כלל. שלא יחשב כשאר פשוטי כלים:

וא"ת מ"ש מלקמן שלהי פ"י בהעמיד קערות זו תוך זו וקערה עליונה מנוקבת בכונס משקה דאז אפילו שפתותיהן שוות. טומאה יוצאה דרך הנקב מזו לזו. א"כ כ"ש הכא שע"י הלזבז העודף בית קבול של כולן פרוץ מזו לזו ואוירן מעורב מזה לזה. וא"כ הוה ליה למימר דאפילו אינן מחוברין כולן בהטבלא. אפ"ה כיון שהלזבז עודף יק"ט כולן כשנטמא א' מהקערות אף שלא עברה הטומאה דרך הלזבז. וכגון שירד השרץ חי לאחד מהקערות ומת שם. נ"ל דשאני התם. דמשום שהכלי העליון נקוב בכונס משקה. לא מחשב תו כלי לחצוץ בפני הטומאה [אב"י ואע"פ דגבי טומאת מת אדרבא אין כלי חוצץ. הכא כיון דאין כלי נטמא מאויר כלי חרס שפיר חוצץ] וכמאן דליתא דמי. והו"ל כאילו יש השרץ באויר התחתון הא למה זה דומה לקדירה בתנור ושרץ בתנור שכשלא בא השרץ באויר הקדירה. הקדירה טהורה (כפ"ח מ"ד):

כך כתב הר"ב. והקשה עליו הגאון הגדול מו"ה עקיבא זצוק"ל דטעם זה לא שייך בסיפא בבית תבלין של עץ דלא נטמא מאוירו. אולם הר"ש כתב דע"י שהלזביז עודף מחשב כולו ככלי א' ורק הרמב"ם הכא כתב כל' הר"ב ובסיפא כ' גם הוא כל' הר"ש. וצ"ע עכלה"ט. ולפע"ד נראה דמ"ש הרמב"ם והר"ב אבתריה שהן מגופה. זהו כסברת הר"ש. שע"י הלבזבז הוה הכל ככלי א'. דאי"ל דמשום דמחוברין דא"כ גם בלא לזבז נמי. אע"כ תרוויהו טעמי צריכי ברישא ובסיפא. דבנטמא מאוירו לא סגי שיטמאו ג"כ שאר הקערות כשאינן מגופה. דאין כלי נטמא מאויר כ"ח (שבת קל"ח ב') אלא הכא הלבזבז עושה הכל כגופה. ואפילו הוה ככלי א'. אכתי לא הוה ליה למיטמי הכל כשלא נכנס באויר הלזבז. כלקמן ספ"ד. דבאמצעית עודפת אז כשהשרץ ממנה ולפנים. אף שלא נכנס באויר החיצונה. אפ"ה נטמא החיצונה. ועל כרחך מדהוה הכל ככלי א'. ואפ"ה בהיה השרץ ממנה ולחוץ. טהורה הפנימית. מדנחשב כגב דטפל אינו גורר להעיקר. אע"כ הכא שאני. שהלזבז העודף עושה כל שבפנימיותו ככלי א'. וכ"כ בסיפא הכא צריך לתרתי טעמי. דהרי מיירי במשקין דאמ"ט לכולן רק בנגעו מתוכו. דאל"כ בנטמא

גבו לא נטמא תוכו. אלא הכא מדלזבז עודף נעשה כל מה שבאויר פנימי ממנו כתוך א' ודו"ק:

כך כתב הר"ש והר"ב. ותמהני דמה בכך. והיכן מצינו דוגמתו שכשהדבר שמשים לתוכו בולט מתוכו לא יחשב ב"ק בשביל זה. וגם רתוי"ט תמה על גוף המשנה למה דייק תנא ותני רק בהך דמק"ט באויר. ול"מ היה נ"ל דהא קמ"ל דאף שברוב הפעמים יושב הנר תוך הב"ק של המושב להכי סד"א דנהוי כב"ק העשוי למלאות דקיי"ל דלא שמיה ב"ק. וכחותם אלמוג לקמן (פי"ג מ"ו ותוס' שבת נ"ב ב' ד"ה היא. ורמב"ם פ"ב מכלים ה"ג) ואע"ג דבש"ס סוכה (די"ב ב' ותוס' שם וברמב"ם פ"ה מסוכה) קי"ל דשמיה ב"ק. נ"ל דהתם הרי ע"כ מיירי בשלא נתמלא עדיין. דאל"כ הרי בל"ז אסור לסכך בחיצים שהן מק"ט. רק שעשוי למלאותן [אב"י ול"מ מקדושת מרן יש לחלק בין ב"ק העשוי למלאות ע"י כלי וחפץ כחץ ואלמוג. ובין עשוי למלאות ע"י דבר שעומד למאכל או להאיר, תדע דאל"כ הרי כל ב"ק עשוי למלאות לאותו הדבר שמיוחד לו. ומה שתמה ע"ר זצוק"ל דהיכן מצינו דוגמתו שכשהדבר בולט וכו'. ל"מ י"ל דכאן דמיוחד לקבל הנר ורוב הנר מבחוץ סד"א דלא הוי ב"ק]. ומה"ט לא ק' נמי מתפילין (לקמן פי"ח מ"ח) אף דאין לך מלוי עולמית יותר מפרשיות של תפילין בהבתים. ואפ"ה מק"ט. ע"כ צ"ל דהתם נמי מדפרשה אחת גדולה וא' קטנה. והתיקין משום הדור מצוה צריך שיהיו שוין באורך ורוחב וגובה. ולהכי יש מהפרשיות שאין ממלאין כל החלול של התיקין. ולהכי מחשב שפיר ב"ק. ועוד נ"ל דהתם נמי מאן יימר דמיירי בשכבר הפרשיות בתוכן. דלמא כשהתיקין עדיין ריקנין. ולהכי מחשבו שפיר ב"ק [אב"י ועי' מקואות פ"י מ"ב] אבל הכא שהכן מכונן תמיד להושיב הנר בתוך חללו ורק שלפעמים מסירו משם כרגע וחוזר להחזירו לשם בקביעות. סד"א דלא גרע ממלבני בני לוי (לקמן פי"ח מ"ג) דהרי גם שם חולצין אותן כל בוקר בנסעם לדרכן מהמטה ששאלו. ואפ"ה מחשבו ב"ק העשוי למלאות. וה"נ נימא במושב הלאמפע דלא נחשב ב"ק מה"ט סד"א דהכא שאני. מדעכ"פ מתטלטלת הלאמפע על ידו של הכן. להכי הו"ל הכן כבית יד ללאמפע. וכל יד מק"ט מגע ואמ"ט באויר (כפ"ד מ"ג) והיינו משום דידות כלים מק"ט מדאו' (כחולין קי"ח א'). עכ"פ דלחשבו חיבור להכלי הוא מד"ס (וערכ"מ ורמל"מ פי"ז מכלים) ולפיכך עבדו בה היכירא דלא נשרף על טומאתו תרומה וקדשים (כשבת מ"ח ב'). דאי"ל דלא שייך טומאת יד רק במחובר היד לכלי ממש בחוזק. ליתא. דחצר חלקה שאינה מודבקת בכירה ואפ"ה החצר מק"ט במגע משום יד (כלקמן פ"ז מ"ג וד') וא"כ ה"נ במושב הלאמפע אף שאינה מחוברת ללאמפע. עכ"פ מדמתטלטלת הלאמכע על ידו. הו"ל

המושב בית יד להלאמפע. ומטמא במגע ולא באויר. קמ"ל דעכ"פ כיון דהרבה פעמים מוציא הלאמפע מהב"ק של המושב להשתמש בהלאמפע בלי המושב. להכי גרע טפי ממושב כירה שאינו מוציא הכירה מהחצר כ"א לעתים רחוקים. וגם גרע טפי מנבלי בני לוי דאינו מוציאן מכרעי המטה. אלא כדי לתחוב בהן כרעי מטות אחרות. אלא דמי טפי לתיקי פרשיות התפילין הנ"ל שג"כ מוציא לפעמים הפרשיות מהתיקין כדי לבדקן מדמתקלקלין מזיעה (כרמג"א ססל"ט) ולהכי שמיה ב"ק ולא ה"ל כיד רק ה"ל ככלי ב"ק אחר שמק"ט גם מאוירו. וגם לא נחשב כמשמשי כלי שאמק"ט. מדמשמש להכלי בשעת מלאכה ושלא בשעת מלאכה דאז כגוף הכלי דמי (כפט"ז מ"ז).

פרק ג

כך כתב הר"ש. ול"מ היה נ"ל דרק בחבית פליגי. אבל בשאר כ"ח לכ"ע בזיתים ומשנה דידן בשאר כלים מיירי. וכן משמע מהרמב"ם (פכ"ב מטו"מ. ופי"ט מכלים ה"א וג'). ומ"ש עוד הר"ש והר"ב. שכ"ח שניקב כזית ושוב יחדו לרמונים. וכ"ש בהיה מיוחד בתחלה לרמונים מק"ט עד שינקב כמוציא רמון. ואח"כ אמק"ט שוב כלל. וכך כתבו נמי רש"י ותוס' (שבת צ"ה ב'. ועוד בתוס' עירובין דף ד' ב'). וכאן העני עומד בחוץ ושואל לבעה"ב בפנים. שלא זכיתי להבין לפ"ז. דמי סני ליה להתנא למנקט הך שיעורא דרמון בשמיוחד לרמונים. אמנם הרמב"ם (בפי"ט מכלים) פסק דבניקב כ"ח כזית אמק"ט עוד כלל. רק דאפ"ה מחשב כלי עדיין להציל על מה שבתוכו באהל המת. כשסתמו בצמיד פתיל. עד שנפחת רובו (או כמוציא רמון כצ"ל) כמו שבארנו (בפכ"ב מטו"מ כצ"ל): ואין להקשות להרמב"ם. הרי בפירוש אמר רבא דעד שינקב כמוציא רמון עדיין כלי הוא לקבל רמונים (כשבת דצה"ב) נ"ל דה"ט דלהרמב"ם הוה ק"ל קושיית התוס' שם. דאי לטומאה נמי משערינן ברמונים. א"כ הא דאמר רב אסי התם שמעתי דכ"ח שיעורו כמוציא רמון. והשיב לו רבא שמא לא שמעת אלא לענין צמיד פתיל ול"ל כך הול"ל דהיינו במיוחד לרמונים. אע"כ דלרבא כל כ"ח לענין טומאה אפי' במיוחד לרמונים או אפילו לכל פרי גדול שבעולם. אפ"ה בניקב בכמוציא זית נטהר לגמרי. וכדמשמע נמי מפרקן שלא הוזכר שיעור רמון. ומזה מוכח דהא דקאמר רבא. ועדיין כלי הוא לקבל רמונים היינו לענין צמ"פ ובכלי קטן. וכדפירש רבא בעצמו אח"כ לדברי רב אסי. ולפענ"ד מוכח כן גם מצד אחר דאי נימא דשיעור רמון שהזכיר רבא היינו לענין טומאה כר"ש ור"ב. א"כ למה מנה רבא חמש בכ"ח. והרי ו' הן. דהרי מנה עוד נפחת רובו. ובשלמא להרמב"ם. דרמון ונפחת רובו שניהן לענין צמ"פ מתני לה. א"כ יש לומר כיון

דזה בכלי קטן. וזה בכלי גדול. להכי רק ה' הוה בכל חד. אבל לרבותינו הנ"ל דס"ל דרמון לא בכלי קטן ולענין צמ"פ. רק לענין טומאה ק' שפיר. והן אמת שכבר העירו רבעתו"ס שם בקושיא זו ותרצוהו. אבל הרואה יראה כמה הוצרכו להדחק בתירוצם: אולם אי קשיא הא ק"ל ארמב"ם. דאי נימא דשיעור רמון שהזכיר רבא היינו לענין צמ"פ. א"כ למה פתק ושדי רבא ותני. ו א ם ה ק י פ ו ב צ מ " פ וכו' בין שיעור רמון לשיעור נפחת רובו. הרי טפי הול"ל ולענין צמ"פ שיעורו ברמון אי בנפחת רובו וע"ש. ואת"ל דרמב"ם ס"ל כרש"י שם דכל כלי שנסתם פיו בצמ"פ אף שיש לו נקב פתוח במקום אחר. אפ"ה אין טומאה נכנסת דרך הנקב. רק דרך פתח הכלי (כרש"י שם ד"ה ואם היה). ורק בנפחת רוב הכלי. אז דין הפחת כפתח ואינו מציל תו בצמ"פ עד שיסתום כולו. ולפ"ז להכי לא מצי רבא למנקט. ואם הקיפו בצמ"פ שיעורו ברמון דאז הוה משמע דכשהנקב כרמון. עדיין מהני כשסתם זה הנקב בצמ"פ. והרי הא ליתא. דהרי כשניקב כרימון עדיין שם נקב עליו. וא"צ לסתמו כלל. וסגי בשסתם רק פה הכלי בצמ"פ ומציל. אלא להכי נקט רק ואם הקיפו בצמ"פ. סמוך למאי דקאמר נפחת רובו. דבנפחת רובו באמת צריך לסתום בצמ"פ גם הפחת ההוא: אבל א"א לומר כן דהרי הרמב"ם שפתיו ברור מללו דפליג ארש"י בהא. דהרי כ' בעצמו (פכ"ב מטו"מ) דלענין צמ"פ אפי' נסדק או ניקב הכלי בכזית צריך שיסתום כל סדק ונקב שבו. והיינו כשיטת התוס' (שבת צ"ו א') וכן כ' הר"ש (כלים פ"ט מ"ח) דג' מדריגת בצמ"פ. א) כל נקב שאינו מבטל טומאה מכלי דהיינו כשהכלי עשוי לאוכלין. ואין בהנקב כזית או בעשוי למשקין. ואין בהנקב ככונס משקה. אז א"צ לסתום הנקב. ואפ"ה מציל באהל המת בצמ"פ. ודוקא בשלא עשה הנקב בכונה כדי להיות פתח להכלי להכניס ולהוציא דרך שם. ב) וכל נקב שמבטל טומאה מהכלי כגון בעשוי לאוכלין וניקב בכמוציא זית. ובעשוי למשקין וניקב בכונס משקה. או שהיה הנקב קטן מזה השיעור. אבל עשאו בכונה כדי להיות פתח להכלי. כל נקבים כאלו צריך לסתום כולם אם יצילו בצמ"פ. ג) אולם נקב שלא עשאו בכונה וניקב כמוציא רמון בכלי גדול או בכלי קטן ונפחת רובו. אפי' סתמן אין מציל בצמ"פ מדהוי"ל כגבלו בטיט. וכן נראה דעת הרמב"ם שהבאנו: א"כ ק' הרמב"ם דידיה אדידיה. דבפי"ט מכלים משמע מדבריו. דבניקב כאגוז אמק"ט כלל עוד. והרי בפכ"ב מטו"מ משמע מדבריו דס"ל כרבא דקאמר בפירוש בסוגיא דשבת הנ"ל. דבניקב כזית עדיין כלי הוא לקבל רמונים. דליכא למימר דלענין צמ"פ קאמר. ליתא. דא"כ למה לא הקדים לומר ואם הקיפו בצמ"פ כמו שהקדים אנפחת רובו: וע"כ צריך לדחוק דלרמב"ם אף אי נימא דהא דקאמר רבא ועדיין הוא כלי לקבל רמונים. היינו דכשיחדו אח"כ לרמונים מק"ט. אפ"ה מדהשיב

אח"כ רבא לרב אסי שמא לא שמעת אלא לצמ"פ. ולא השיב דהיינו ביחדו לרמונים. כדהקשו שם תוס' באמת. ע"כ דהדר בי' רבא והכי קיי"ל מדמסתבר מפרקן כוותיה. מדלא נקט תנא שיעור דרמון כלל בפרקן:

כ"כ רבינו הגאון רב"א זצוק"ל. והנה מגוית הארי רדינו הדבש דאילו לרתוי"ט שכתב דגרוגרת גדול מאגוז. תמוה דהרי מדמשער ר"י באגוז. ע"כ מיירי שמיוחד גם לאגוזים דודאי לא מסתבר שנשער לדידיה במין שאין מיוחד לו כלל. וא"כ ק' לר"י למה לא ניזל גבי' לחומרא ככל העשוי לכך ולכך במשנה א'. וכ"ש אי נימא דמיירי שאינו מיוחד לאגוזים כלל. ודאי ק' טפי היאך נשער לקולא כאגוז שאין משתמשין בהן בהחבית כלל: ואת"ל מדמיוחד גם לזיתים. תפסינן שיעור הממוצע בגודל בין הג' מינין דהיינו אגוז. וכן משמע מר' תוי"ט. היא גופא ק'. מ"ש במיוחד לב' מינין דאזלינן לחומרא ומשערין בשיעור היותר גדול. ומ"ש במיוחד לג' מינין שנשער בממוצע ולא ניזל בי' ג"כ לחומרא. וגם אי"ל דלהכי משער ר"י באגוז מדהיה מצוי טפי להשתמש בהחבית אגוזים. ליתא. דא"כ מ"ט דר"ש להחמיר לשער שיק"ט עד שינקב כגרוגרת. וגם מדברי הר"ב משמע שחבית היה מיוחד טפי לגרוגרות. וצ"ע: אולם גם בדברי רבינו רב"א זצוק"ל לא נחה דעת ננס עני כמוני. דק' לדבריו. דמ"ש הכא במיוחד לגרוגרות ואגוזים משערין לר"ש בגרוגרת שקטן מאגוז. ומקלינן. משום דרוב תשמישו בגרוגרות. א"כ ה"נ הו"ל לר"ש לשער לקמן בפך טפי וצרצור בכונס משקה ולא בזרעונים משום דג' כלים הללו ודאי מיוחדין טפי למשקה מלזרעונים. והרי מ"ש חביות דאזל בתר רוב תשמישו בגרוגרות לקולא. ומ"ש הנך ג' כלים דלא אזלינן בתר רוב תשמישו לקולא. ואי"ל דג' כלים הללו משתמשין טפי לזרעונים מלמשקה. ואזל ר"ש בתר רוב תשמיש הכלי בין לקולא ובין לחומרא. לקולא בגרוגרת ואגוז ולחומרא בזרעונים וכונס משקה. ליתא. דא"כ ודאי ק' לת"ק דר"ש בפך טפי וצרצור. דלמה מיקל לשער בכונס משקה שאין מצוי להשתמש בהן בהנך ג' כלים. וכי גרע רוב תשמיש מהעשוי לכך ולכך. דאזלינן לחומרא. וצ"ע. ולרתוי"ט יש ליישב קצת מלקמן פי"ז מ"ז. וא"כ לר"י אם היה מיוחד רק לגרוגרות משערינן בקטנה שבא"י שהיא קטנה מאגוז. אבל מדמיוחד נמי לאגוז משערינן באגוז. ואעפ"כ מיקל טפי מר"ש דמשער בגרוגרת בינונית שבא"י שגדול מאגוז:

וכתב הר"ש והר"ב אבתרי' דשיעורו דק מכונס מים. ותמה ע"ז רתוי"ט מכמה משניות דמשמע איפכא. וגם לאישות כמוני מתנגד דבר זה להחוש. ואין לומר שכונת רבותינו דאע"ג דשמן ודאי עב טפי ממים עכ"פ ע"י שמנונית שבו מתפשט טפי גם דרך נקב קטן.

ליתא. דאדרבא מוכח (פ"ג דב"מ מ"ח) דיין מתפשט בבליעתו טפי משמן. וגם לא ידענא מי ומה הכריח רבותינו לכך. ולא נימא דבאמת שיעור כונס שמן גדול משל מים. וצ"ע: כך כתב הר"ש. ונ"ל דלפ"ז שפיר נקט לעיל כלי נחושת שזפתן. דאבל כ"ח אפי' יחדן ליין אמק"ט לר"ע שהלכה כמותו מחבירו. אולם תמהני הרי מהני לצמ"פ אף ששפת הכלי והכסוי שלם. אלמא אף שלא במקום שבירה מהודק שפיר. ואפשר דהתם רק קאמר דמחשב סתימה. אבל לעולם אינו חיבור. ותו דהכא צריך שע"י זפת זה שסתם בו יתחשב להיות כלי. להכי צריך שיהיה לו קיום כמו דופן הכלי עצמו וזה אינו רק כשממורח במקום שבירה. אבל בצמ"פ הנ"ל הרי סגי בסתימה כל דהו. אף שאינו מתקיים לזמן מרובה. תדע דהרי גם סתימה של צואה ושמרים נמי מהני התם. וכל דבר המתמרח. אף שאין מתקיים לזמן מרובה ולא פסל רק בעץ ועופרת שאין מתדבקין כלל. וכ"כ מגופה שמדובק במרוח בחביות ודאי מחשב סתימה. ואפ"ה לא מחשב חיבור (כמשנה ו'):

פרק ד

ותמוהין דברי הר"ש ורתוי"ט המעתיק דבריו שכתבו דדוקא בגיסטרא שנתרועעה קאמרה מתניתין דסגי בשמוציא משקין. אבל בשניקבה. הרי גסטרא זו מחבית שמיוחדת לאוכלין באה. ולפיכך שיעור נקיבתו בכמוציא זית. וקשה והרי בסוגיא דשבת שם אמרינן סתמא דכל גיסטרא שיעורה בנקיבתה בכמוציא משקין. ואין לדחוק ולומר דהתם מיירי במיוחדת למשקין. ליתא. דא"כ מ"ש גיסטרא המיוחדת למשקין שניקבה שגרוע מכלי שלם שניקב. דבכלי שלם שניקב צריך כמכניס משקה ובגיסטרא שלה שניקב סגי בכמוציא משקה. ומ"ש גיסטרא מכלי המיוחד לאוכלין ששיעור נקיבתן יהיה בשוה שניהן בכמוציא זית. וגם סתמא דמתניתין משמע דאפי' במיוחדת הגיסטרא לאוכלין שיעור נקבה במוציא משקין אף שתזר ונסתם (כפ"ג מ"ג). וגם הטעם דאין שירין לשירין שייך בין לגיסטרא שנתרועעה או שנתנקבה וגם מהרמב"ם (פי"ט מכלים ה"ט) משמע כן דאין חלוק בין נקבה או נתרועעה. וע"ש היטב. ואעפ"כ נקט במשנה נתרועעה. משום רישא בחבית. דאיצטרך למנקט נתרועעה דאע"ג דאינה מכניס רק מוציא משקה אפ"ה אמק"ט. ואין להביא ראיה להר"ש דכל נקב שבגיסטרא של כלי העשוי לאוכלין שיעורו במוציא זית מהא דאמרי' במשנתינו דאמרי' דצריך שיהיה החלול שבין העוקצין כמוציא זית. ליתא. דהתם רק לענין שלא יטמאו העוקצין באויר בעינן הך שיעורו. ולפיכך אפי' בעשוי הגיסטרא למשקה בעינן שיעורו כך. אבל לענין שיתבטל הטומאה לגמרי מהגיסטרא. אפי' בבאה מכלי העשוי לאוכלין שיעורו בשניקבה בשוליו כמוציא

משקה. והיינו משום דכל גסטרא אפי' מכלי העשוי לאוכלין. אינה עשויה אלא לקבל משקין כרמב"ם הנ"ל שכתב כן באר היטב:

נ"ל דהא דקאמר הכל טהור. דהיינו כל מה שיש חוץ משפה הפנימית טהור רק מלקבל טומאה שם באויר. וגם אפי' בנטמא הב"ק הפנימי דכל הכלי טמא. אפ"ה אין הב"ק החיצון מטמא שוב רק לטהרות שנגעו שם. ולא לטהרות שנתלו שם באויר הב"ק החיצון. אבל עכ"פ לא גרעו הנך ב"ק שמחוץ לשפה הפנימית בין שפה לשפה משאר ב"ק שבאחורי כלי. דבנגע שם שרץ נטמא גם ב"ק הפנימי. ורק בנתלה שם שרץ בבית קיבול החיצון. כולו טהור. ככל ב"ק שבאחורי כלי דמק"ט. ומטמא במגע ולא באויר. וכן הוא לשון הרמב"ם (פי"ג מכלים הי"א) הפנימית עודפת. כל האוכלין ומשקין שבאויר החיצוניות טהורות (משמע ודאי הא האוכלין שנגעו שם נטמאו). ואם אמצעית עודפת ונטמא אוירה. ממנה ולפנים טמא וממנה ולחוץ טהור. ואם חיצונה עודפת ונטמא אוירה הכל טמא. היו שוות. כל שנטמא אוירה טמאה. והשאר טהור. והנה אין ספק דמדכייל הרמב"ם לכולהו הך דינא. ש"מ דטהור דנקט בסוף הוא כטהור דנקט ברישא. דהיינו שאוירו אמק"ט. אבל מק"ט שם במגע. וכמו שפירש הרמב"ם בעצמו וילמד תחתון מעליון. וא"ת בפנימית עודפת. אמאי אוירים החיצוניות אמק"ט מאוירן. ומ"ש מטבלא שבה קבועה קערות (פ"ב מ"ז) דבנטמא אחד מהן לא נטמא חבירו. משמע הא הוא עצמו מק"ט מאוירו. ואת"ל שאני הכא דע"י השפה הגבוה שיש להפנימית. עי"ז נחשב רק חלול הפנימי לעיקר הב"ק. וכל שחוצה לו כגב הכלי. עכ"פ ק' מסיפא בשוות. דטהור דסיפא הו"ל כטהור דרישא. דבנטמא חלול הפנימי. אז החלול החיצון נידון כב"ק שבאחורי כלי שמטמא לטהרות שם במגע ולא באויר. וק' מ"ש זה מקערות שבטבלא. שאין הקערות תלויות זה בזה כלל. דבנטמא א' מהן חבירו טהור גמור ואמ"ט שם לטהרות אפי' במגע. יש לומר הכא שהב"ק החיצון מקיף להפנימי עי"ז מחשב פנימי שפיר עיקר הכלי. והשאר גבו. כל שאין שפה החיצון גבוה ממנו שמצרפו. אבל התם כל ב"ק שבטבלא עומד לעצמו. וכ"כ לקמן (פ"ח מ"ו) ב"ק שמזה ומזה להקרץ שמפסיק בהתנור אין אחד בטל לגבי חבירו:

וא"ת הרי אויר חלול האמצעי מעורב הוא. ומאן פליג לן ולומר שחציו מק"ט. וחציו אמק"ט. ותו הרי כל שמעורב אויר טהור עם אויר טמא נטמא גם אויר הטהור (כהר"ב אהלות פ"ט מט"ז ד"ה והחבית טמא). ואת"ל הרי כבר כתבנו שם בס"ד (בבועז סי' י"ט) דדוקא כשאויר הטהור למעלה או למטה מאויר הטמא מתפשטת טומאה מזל"ז. אבל מן הצד אין מתפשטת אם אין אהל מחברן. ליתא. דהרי (כלים פ"ז מ"ג) אמרינן דתחת

השפוד טמא. ולמעלה מהשפוד טהור. הרי דגם במעורבין ב' אוירים זה ע"ג זה ג"כ אמ"ט זל"ז. יש לומר שאני טומאת מת מטומאת שרץ. דטומאת מת מתפשטת ממעלה למטה ולהיפך אפי' באין אהל ע"ג וגם למן הצד מתפשטת כשיש אהל. אבל בטומאת שרץ. בין כשב' האוירים סמוכים זל"ז מלמעלה למטה או למן הצד. אין עירוב האוירים מטמא זה לזה אפי' יש אהל שמערבן וכן מוכח מלקמן (פ"ח מ"ו). אבל אין לומר דחולקין האמצעי דקאמר ר"י. היינו דחולקין עובי שפה אמצעית גופה. והיינו לענין אם נפלו משקין טמאין בראש עובי הדופן של השפה. דבנפלו על חצי עובי של צד פנים הו"ל כאילו נפלו לתוך הכלי ונטמא כל הכלי. ובנפלו על חצי עביו של צד חוץ. מחשב כנפלו על גבו. ונטמא רק גבו ולא תוכו (וכריב"נ לעיל פ"ב סי' פ"ב) וכן היה משמע נמי לכאורה לישנא דמתני' דמדקאמר חולקין האמצעית לשון נקיבה. ודאי משמע דאשפה קאי דבלשון נקיבה נאמרה. דאי אריוח ואויר. הול"ל חולקין האמצעי ל"ז. אבל א"א לומר כן. דא"כ הוה משמע דאם נפלו המשקין על ראש חצי עובי שכלפי פנים. ס"ל לר"י דהו"ל כנפל לתוך הכלי. וזה תמוה וכי עדיף משקין משרץ דאורייתא. לענין לחשוב השפה כתוכו לטמא כל הכלי. והרי רחמנא אמר אשר יפול מהן אל תוכו. ושפה אינה תוכה. ואע"ג דהחמירו במשקין טפי משרץ לטמא גם בשנפלו על אחוריו. הרי מיד עשו היכר בזה. דבנטמא אחוריו לא נטמא תוכו. אבל שיחמירו גם בזה במשקין טפי משרץ. שיהיה במשקין השפה כלפנים לטמא כולו. ודאי לא מסתבר כלל וכלל. ואת"ל דמה דקאמר ר"י חולקין האמצעית. אינו לענין קבלת טומאה. רק לענין לטמא אחרים. ר"ל אם נטמא תוך הכלי במשקין. אזי כל טהרות שנגעו בראש השפה בחצי העובי שכלפי פנים טמאים. גם זה ליתא. דא"כ היינו ממש פלוגתא דריב"נ ורבנן (לעיל פ"ב מ"ז). ואפושי בפלוגתא דדא ודא אחת היא למה לי הול"ל לעיל ריב"נ ור"י אומרים חולקין עביו. ותו אי בחולקין עובי דופן השפה פליגי. ל"ל דנקט שלש שפיות. בתרי שפיות סגי. ולפלוגי בדופן המפסיק בין ב' החללים. אלא ודאי דבדופן המפסיק ובחלול האמצעי פליגי דלרבנן כל שמשפה פנימי ולפנים טהור. ולר"י חולקין החלול האמצעי. ואמצעית דנקט לאו דוקא ואריוח קאי וכדאמרן. וגם בפירש הגאון רב"א זצוק"ל משמע כדברינו:

ונ"ל דמהא מוכח דגם רבינו הגאון זצוק"ל ס"ל כמ"ש לעיל (ס"ב) לחלק בין שפיות לקערות משום דהכא החיצונות מקיפות להפנימית. מחשבו גבו נגד הפנימית שהיא עיקר הכלי.

פרק ה

כך כתבו תוס' (נדה כ"ו ב') לפרש מלת גדול וקטן שבמשנתינו. דאל"כ כל תנור שרוצה לעשותו עדיין גדול. וכבר עשה בו גובה פחות מד"ט אמאי לא יק"ט. וכי גרע מקטן דסגי לי' בטפח: ולפענ"ד אי משום הא לא קשה. דכבר נשמר רבינו רש"י ז"ל מזה (שם. וגם בחולין קכ"ד א') שכתב דקטן היינו בשעשאו לקטן לשחק בו. וא"כ בשהתכון לעשותו יותר גדול. אינו נותנו לקטן לשחק בו. ולמלתיה עדיין לא חזי. להכי אמק"ט עדיין. ונ"ל עוד דרש"י פי' כן ע"פ מה דאמרינן התם בנדה. תנור בנות טפח. דלרש"י ר"ל תנור של בנות קטנות שיעורו טפח. אבל לתוס' מלת בנות הוא סמוך למלת טפח שאחריה. ור"ל כמו בן כרך ובן עיר. וכ"כ כלים בנות קבול. וה"נ ר"ל שכן עושין תנורים שגבהן טפח. ולכאורה היה נראה כתוס'. דלרש"י ק' מה דמקשה בחולין שם. בציר מטפח למה חזי. וק' הרי לרש"י גם תנור טפח לא חזי רק לצחוק תנוקות. וכי מה איכפת להו לתינוקות בשחוק שלהן אם התנור שלהן גבוה טפח או מעט פחות מזה. אולם בתוספתא (כלים ב"ק פ"ד) מפורש כרש"י. וצ"ל דפחות מגובה טפח אין התינוקות יכולים לאפות בהן ולא מחשב תו תנור כלל:

כך נ"ל כוונת הש"ס (חולין קכ"ד א') דמעיקרא הוה ס"ד התם. דושיריו ברובו דקאמר רבנן הכא במשנתינו אקטן בן טפח קאי. וע"ז מקשה הש"ס פחות מטפח למאי חזי. ומשני אביי דושיריו ברובו אגדול קאי. ומקשינן תו. בגדול הרי מודו רבנן. ומתרץ כאן בבן ט' כאן בבן ז'. ולרש"י שם הגי' הפוכה. כאן בבן ז' כאן בבן ט' ופי' הא דמודו רבנן לר"מ במתני' דבגדול צריך שיור גובה ד"ט. היינו בתנור שהיה בתחלתו בן ז' דלא הוה רובו ד"ט. אפ"ה צריך שישתייר ממנו ד"ט דלקבל טומאה. והא דאמרו חכמים ושיוריו ברובו ופי' אביי דהיינו בגדול. היינו בשהיה תחלת גבהו ט' טפחים. אז לא סגי בשישתייר ממנו ד"ט. רק צריך שישתייר ממנו רוב גובה של אותו תנור. וכוונת רבינו דאזלינן הכא והכא לקולא. אם ד"ט הוא יותר מרוב גבהו. אמק"ט עד שישאר בו גובה ד"ט. ואם רוב גבהו הוא יותר מד"ט אמק"ט עד שישאר בו רובו. וא"כ בשהיה התנור מתחלה פחות מז' טפחים. וכגון שהיה גבוה ה' או ו' טפחים. נמי צריך בשישתייר ד' טפחים. ולא סגי בשישתייר רובו. ובהיה מתחלה בגובה. ב'. ג'. ד'. בהנך לא שייך שיור כלל. ובענייי לא זכיתי להבין יפה דברי רבינו רש"י מאור עינינו. דעכ"פ גם הנהו לא גרעי מאילו היה מתחלה רק גובה טפח דמק"ט. וה"נ בשנשאר רוב גובה מתנורי ב'. ג'. ד'. אמאי לא יטמא. והרי ראוי לאפות בו כבתחלתו. ותו דאע"ג דלפי פי' רבינו זה יתיישב שפיר הא דקאמר אביי דושיריו ברובו דמתניתין אגדול קאי. דהרי בן ט' גדול מבן ז'.

אבל היאך מוקמינן לפ"ז להך בד"א בגדול דקאמר מתניתין. דלרש"י היינו בבן ז'. וק' והרי בד"א בגדול משמע כל שהוא גדול. והרי בן ז'. לא לבד שאינו היותר גדול. אלא גם הוא קטן מבן ט'. דהרי בהנך ב' תנורים איירינן בהו. והיאך שייך למיקרי' גדול. ותו הרי לרש"י כל עוד שהתנור גדול יותר. צריך שישתייר ממנו יותר. דהרי בבן ז' סגי בשישתייר ד"ט ובבן ט' צריך שישתייר רובו. וא"כ הו"ל להש"ס למנקט הכא והכא רבותא. בבבא דשיור ד"ט למה נקט בן ז'. הרי אפי' בבן ה' וו' דזוטר מז' צריך נמי שישתייר ד"ט. וכ"כ בבבא דצריך שיור רוב. הרי זה פשוט דמדס"ל לרש"י דבב' שיעורים הנ"ל. דהיינו ד"ט ורוב. משערינן תמיד בשיעור היותר גדול. א"כ בהיה התנור בן ח' נמי משערין בשיעור היותר גדול. והיינו בד"ט ומשהו שזהו רובו של ח'. וא"כ למה נקט בן ט' צריך שישתייר ממנו רוב. הרי אפי' בן ח' דזוטר מיניה נמי צריך רוב. אולם להר"ש והר"ב הגי' נכונה כפי שהוא לפנינו בש"ס. כאן בבן ט'. וכאן בבן ז'. ופי' הא דאמרינן במתניתין דבגדול סגי בד"ט. היינו בהיה התנור בן ט'. והא דקאמר אח"כ דסגי ברוב. היינו בתנור בן ז'. והיינו דאזלינן הכא והכא לחומרא. לשער תמיד בב' השיעורים בשיעור היותר קטן. וא"כ בשהיה התנור מתחלה גבוה. ב'. ג'. ד'. ה' ו'. בכל הנהו סגי שנשאר מכל אחד הרוב ממה שהיה תחלה. רק שיהיה הרוב ההוא טפח. ולפ"ז נקט שפיר הא בבן ז'. ר"ל מן ב' ולמעלה עד ז'. סגי בשישאר רוב. וה"ה בז' ומחצה. רק דבמחצה לא קמיירי. וא"ת א"כ הו"ל למנקט דפחות מבן ז' נמי סגי ליה בשישאר רובו אע"ג שאין רובו כ"כ כהרוב מז'. יש לומר כיון דכל הפחותים מבן ז' אין שיעורן שוה אלא כל א' צריך שיור רוב לפי מה שהיה תחלה. א"כ אין כאן רבותא מבן ב' או בן ז'. וכ"כ בבבא ב' דסגי בד"ט. נקט שפיר בן ט'. דבדין הוא דהו"ל למנקט רבותא דאפי' היה בן נ' או ק' בגובה. אפ"ה סגי בנשאר גובה ד"ט. אלא מדהוא מדה שאינה כלה. תפשת מרובה לא תפשת. ואפ"ה נקט בבן ט' רבותא נגד בן ח'. אע"ג דבבן ח' נמי סגי בשנשאר ממנו ד"ט. אפ"ה אילו הוה נקט בבן ח' דסגי בשנשאר ממנו ד"ט. סד"א מדהו"ל חציו. להכי קמ"ל רבותא טפי דאפי' בבן ט' סגי. בשנשאר ממנו ד"ט אף שהוא פחות מחציו. והנה הרמב"ם (רפט"ז מכלים) לא הביא כלל מאוקימתא דז' וט'. אלא כתב סתם. דתנור גדול שיעורו בד"ט. והקטן שיעורו ברובו. ולפע"ד מוכח מזה דס"ל כהר"ש הנ"ל. והיינו דקאמר סתם תנור גדול. ר"ל כל שהוא גדול. ואפי' גבוה ק' אמה. בכולהו סגי בשנשאר ממנו ד"ט. וכל שהוא קטן מזה. שאין ברוב גבהו ד"ט. והיינו שלא היה תחלה גבהו ח' סגי בשנשאר רוב גבהו. וזהו ממש כדברינו בדעת הר"ש. ולפ"ז מיושבת שטתינו בחולין שם בלי שום גמגום. וא"צ לדחוק כלל לומר דמלת גדול דקתני במשנתינו היינו שהריוח גדול. וקטן היינו שהריוח קטן.

וכמש"ל בשם רבותינו סי' ד'. דבל"ז בס"ד ממילא רווחא שמעתתא. דה"ק המשנה. תנור תחלתו ד'. ושיריו ד'. ר"ל כל תנור כשהתחיל לבנות ממנו ד"ט. אף שדעתו להגביהו עוד יותר. אם הסיקו אז כדי לאפות בו סופגנין כבר מק"ט. ואם היה גבוה יותר מד"ט ונשבר ממנו קצת מגבהו. אם נשאר ממנו גובה ד"ט מק"ט. דברי ר"מ. וחכ"א בד"א בגדול. ר"ל בד"א בהיה בדעתו לבנות תנור שרוב גבהו הוא יותר גדול מגובה ד"ט. או שכבר גמר תנור שרוב גבהו. יותר גדול מד"ט. אז סגי בשהוא גבוה השתא ד"ט ולא סגי בפחות מזה. אבל בקטן. ר"ל אבל בשהיה רוב גבהו קטן מד"ט. אז אם בונהו השתא סגי בשהתחיל השתא לבנות ממנו טפח א'. אזי מק"ט כבר. ושיורו ברובו. והוה ס"ד דש"ס דשיורו ברובו דקאמרי רבנן. קאי אתנור טפח. דסיימי מיניה. ולהכי מקשה. תנור טפח למאי חזי. ומשני אבייי. דשיורו ברובו היינו בגדול. וגם בהא ס"ד דש"ס דגדול דקאמר אבייי. היינו בשהיה רוב גבהו גדול מד"ט. ובהא קאמרי רבנן דצריך שישתייר ממנו רוב גבהו. ומשו"ה מקשה הש"ס תו. והרי בגדול כה"ג מודו רבנן לר"מ דסגי בד"ט. ומשני הא בבן ט' הא בבן ז'. ר"ל לעולם ושיורו ברובו דקאמרי רבנן אקטן קאי. כלומר בשרוב גובה התנור הקטן הוא פחות מד"ט. ומאי דמוקי אבייי לושיוריו ברובו דמתניתין בגדול. לאו בשרובו גדול מד"ט. רק שהוא גדול יותר ממה דס"ד דמקשן. דהרי המקשן היה סבור דשיור רובו היינו רוב טפח. וע"ז השיב לו אבייי בגדול. ר"ל דשיור רוב דקאמרי רבנן במתניתין. היינו בשרוב גבהו הוא גדול יותר. דהיינו שהוא גדול טפח או יותר ואפי' הוא בן ז' שהוא הרוב היותר גדול מכל הרובין הפחותין מד'. בכולהו סגי בשנשאר רוב גבהו ודו"ק. ועי' בדברי רבינו תורת חיים שם בשבת. שאחמ"כ הדחיק א"ע מאד שם בפי' הסוגיא והוצרך למחוק הקו' בש"ס. ולדברינו בס"ד אנחנו שם בדרך המלך נלך. אולם עדיין לא נחה דעתי להבין דברי אלהים חיים. דעדיין יש להקשות ל"ל להש"ס לדחוק ולומר. הא בבן ט'. הא בבן ז'. הול"ל דה"ק חכמים. בד"א בגדול ר"ל בשרצה לבנות או בשכבר בנה תנור שגדול מד"ט ולמעלה. ואפי' עד ק' ואלף. בכולהו סגי בשהתחיל בגבהו ד"ט. או בשנשאר ממנו גובה ד"ט אחר שנשבר. אבל בקטן. ר"ל אבל בשרצה לבנות תנור שקטן מד"ט סגי בשהתחיל בו טפח. ושיורו ברובו. ר"ל ושיורו של תנור שקטן מד"ט בגובה. סגי בשנשאר ממנו רוב גבהו. ובלבד שישאר מגבהו טפח. דבפחות מזה לא חזי למידי. ואת"ל. א"כ קשה. דא"כ יהיה סופו חמור מתחלתו. דתחלתו אמק"ט עד שיהא גבהו ד"ט. ובסופו נימא דסגי בשנשאר רוב גבהו אף דלא הוה ד"ט. יש לומר כבר הקשו שם תוס' כך בשבת ובחולין וכבר יישבו הר"ש והר"ב בטוב טעם ודעת קושיא זו דהוה ק' גם לפי שטתי' דרבותינו. שפירשו דתנור שגבוה מט' טפחים ולמעלה סגי

בד' טפחים. ובגבוה ז' או פחות מזה סגי ברובו. וכמש"ל בשמם. גם לפ"ז ק' קושית התוס' הנ"ל. ותרצו דבבן ז' או למטה מז'. כיון שכבר היה תנור שהשתמש בו. להכי אף שנתקלקל ואינו ראוי כל כך. מדאינו גבוה ד"ט. אפ"ה משתמש בו והולך. א"כ ה"נ הוה מצינן למימר אי הוה מתרץ הש"ס כפי מ"ש לעיל. אע"כ מדלא מוקי הש"ס כדברינו הנ"ל. היינו מדלא ניחא ליה להש"ס בהך סברא שכתב הר"ש והר"ב דמדכבר השתמש בו אינו זורקו אף שאינו ראוי כל כך. וא"כ אי אפשר נמי לפרש כפי' הר"ש והר"ב. דבבן ט' סגי בשנשאר ד"ט. דהרי גם לפי שיטה זו יהיה ק' קושית תוס' הנ"ל. ולימא מסייע להו לרש"י ותוס' שהפכו הגירסא. ובבן ז' צריך שיור ד"ט. ובבן ט' צריך רוב ודו"ק היטב. ויתברך אבינו שבשמים שחנני לברר כל זה ונחני בדרך אמת:

ונ"ל טעמיה דבשלמא שאר כ"ח תשמישן גם בלח. וכ"ש קדירות לא סגי להו ההסקה שניסק בשעה שמבשל בהן. דהרי תשמישן מבפנים. וההיסק שניסק בשעה שמבשל בהן הוא מבחוץ. ולהכי צריך היסק יפה בכבשן מקודם שישתמש בהן. אבל תנור עשוי לאפות בו פת. ואפשר שפיר שיוסק התנור עי"ז יפה גם כשלא יהיה מצורף בכבשן. ותו הרי היסקו ותשמישו במקום א' הוא. דהיינו שניהן מבפנים להכי סגי ליה בהיסק מועט. לפ"ז להרמב"ם כ"ש צירוף בכבשן לבד מחשב נגמר מלאכתו. אולם להר"ש והר"ב בתנור להכי לא סגי ליה בצירוף כבשן. משום שאחר הצירוף שוב יטפלו בטיט כדי לעבותו לשמור חומו (ואין מטפלו קודם צירוף בכבשן. דאז מחמת עביו ביותר לא יצורף יפה) להכי צריך היסק גם אחר הטיפול. והנה מלשון זה של הר"ש והר"ב משמע דתרתי בעינן. דהיינו צירוף בכבשן. וגם היסק לסופגנין. אלא שרתוי"ט כתב בשם הר"ש שפי' כבר בתחלת המשנה דהיסק לסופגנין לבד מהני. ורק בצירוף בכבשן לבד לא מהני. אמנם הר"ב דלא פי' כן משמע טפי דס"ל דתרתי בעינן וכדאמרן. ולא תקשי לדידי' מיורות הערביים (מ"י) דא"א שצרפו בכבשן ואפ"ה מק"ט. י"ל מאן יימר דדיינינן לה כתנור. אולי אינו עשוי רק להעמיד בתוכה קדירה לבשל כבכירה דלכ"ע סגי כשיסיקנה לבשל בה ביצה קלה (כמ"ב). ולפ"ז הא דקאמר בס"פ דלעיל. דכל שאר כ"ח צריך צירוף בכבשן. וסיים והוא גמר מלאכתן. והרי הך סיום דברי מותר ניהו אלא לדיוקא נקטי לכל מר כדאית ליה להרמב"ם והר"ש ה"ק דוקא שאר כ"ח רק בצירוף בכבשן נגמר מלאכתו. הא בתנור סגי בהסקה לסופגנין. ולהר"ב ה"ק דוקא שאר כ"ח. סגי ליה בצירוף שיחשב נגמר מלאכתו. הא תנור צריך תרתי. אלא דק"ל להר"ב. וגם להר"ש הא דקאמר משיסקנו. טפי הול"ל עד שיסיקנו. ולהר"ב ק' טפי הא דאמרינן (ביצה ל"ד א') דאין אופין בתנור חדש ביו"ט גזירה שמא יפחת. משמע הא בקדירה חדשה מותר לבשל. וכן פסקינן (בא"ח

רסי' תק"ז ובסס"י תק"ב) דמדינא רק תנור חדש אסור. ורק נהגו לבלי לבשל גם בקדירה חדשה. וקשה בשלמא להרמב"ם והר"ש דסגי לתנור חדש בהסקה לסופגנין. שפיר איכא למיחש גביה שיפקע טפי מבקדירה שהוסקה בכבשן היסק גדול. ואם בהכבשן לא פקע. היאך יפקע השתא בהיסק לבישול. אלא להר"ב דבתנור תרתי בעינן קשה. וכי מפני זה מגרע גרע מקדירה. וי"ל:

וא"ת בין לר"מ ובין לר"ש ממ"נ. אי מחשבו חיבור זל"ז מ"ש מטירת התנור דאמרינן לעיל דאפי' באינה גבוה ד"ט אפ"ה כשמחוברת לתנור. לכ"ע הן חיבור זה לזה. אפי' נטמא א' מהן באויר. ואי אינן חיבור זל"ז מ"ש מקערות שבטבלא (פ"ב מ"ז) דלכ"ע אע"ג שאינן חיבור זל"ז להטמא כ"א כשנטמא חבירו. עכ"פ יש לכל אחד טומאת עצמו אפי' כשנטמא רק באויר. ולרמב"ם נראה דהנך אמק"ט מאויר ע"ש כלים פי"ז. ונ"ל דלכל כ"ח שיש לו ב' ב"ק יש ג' מדריגות. א) בצריכין הב' ב"ק לגוף א' ולתשמיש א'. וכגון טירת התנור דצריך להושיב שם הלחם כשיורידוהו מהתנור מאפייתו נמצא דהתנור והטירות שניהן צריכין לאפיית הלחם בכה"ג לכ"ע שניהן דינן כב"ק א' להטמא כ"א כשנטמא חבירו אפי' באויר. ב) ובאין תשמיש של ב"ק א' תלוי בב"ק חבירו כלל. כגון קערות שבטבלא שאין האכילה שבזה תלוי באכילה שבב"ק חבירו. לכ"ע גם טומאתן אינו תלוי זב"ז. רק כ"א מק"ט לעצמו אפי' באויר. ככל ב' ב"ק המובדלים לגמרי זה מזה. ג) אולם כשצריכין שניהן לגוף א'. אבל לב' תשמישין מופרדין שבאותו גוף. כגון פך וחביריו. שהפך והכירה שניהן צריכין להקדירה. אבל הכירה לבשל. והפך לתבל. ושניהן לקדירה. בהא פליגי. דלר"מ שניהן חיבור זל"ז מד"ס. ולהכי חשבינן להו מחוברין עכ"פ למגע ולר"ש אף דלענין טומאה אינן חיבור זה לזה עכ"פ מדמחובר הפך להתנור והתנור מחובר בקרקע. הרי כל ב"ק שמחובר בקרקע אמק"ט. חוץ מתנור והרי הנך אין דינן כתנור. וטהורין. ועי' עוד מ"ש בס"ד לקמן פי"ב סי' ל"ח ודו"ק:

וא"ת לת"ק למה צריך שיגיע החתך עד לארץ. ומ"ש מחתכו חוליות לרחבו (כמ"ח) דסגי בשנשאר פחות מד"ט מגובה התנור. וה"נ תסגי בשיגיע החתך שלארכו עד פחות מד"ט סמוך לארץ. יש לומר דהכא שכל גובה התנור שלם, אם היה נשאר משוליו אפי' פחות מגובה ד"ט לא נתבטל שם תנור ממנו. רק הו"ל כתנור שנסדק שלא נטהר רק כשהסדק רחב כמלא כוש (כפ"ט מ"ח). וא"ת עכ"פ למה לן להטריחו כולי האי. לחתוך ג' חתוכין. ועד הארץ. ולגרור טפילתו. טפי הול"ל שיעשה בו נקב ככוש. ואת"ל דמיירי דניחא לי' טפי לעשות חתוכין דקין. מלנקבו כשיעור כוש. עכ"פ וכי כעורה תקנת נקיבת שיעור כוש דלא נקט לה הכא. מדודאי יש דניחא ליה בתקנה זו מתקנת החתוכין

וגרירת הטיפול. וי"ל דנקב כשיעור כוש דתני התם. היינו רק תקנה דלא לקבל טומאה להבא. אבל הכא שכבר נטמא התנור. לא סגי ליה לטהרו כשינקבו אפי' בנקב גדול מכוש. דהתורה אמרה תנור וכריים יותץ. דדוקא נתיצה מטהרו ולא נקיבה וקאמר הכא דבחתכו לג' חלקים וגרד הטפילה היינו נתיצתו. תדע דהרי בחלקו לב' בסיפא. אמרינן דהגדול טמא. דמשמע אפי' ניטל משם לגמרי חלק הקטן. ואמאי הרי בניטל משם חלקי הקטן. אפי' אלף כושין יצאו משם אע"כ דנקב ככוש לא מהני רק דלא לק"ט להבא ולא לבטל ממנו טומאה דמעיקרא. ומה"ט לר"ש בסיפא גם בחתוכין וגרידה לא סגי ליה. עד שינתקנו לגמרי ממקום חבורו. דס"ל נתיצה מעליא בעינן. גם אין להק' כיון דבתנור טמא ובבית מנוגע בשניהן הצריכה תורה נתיצה. למה בתנור בשחתכו לג' סגי. ונטהר לגמרי. ובבית צריך לנתוץ כולו. וכל זית שמעציו אבניו ועפרו מטמא במגע משא וביאה (כפי"ג דנגעים). י"ל התם אמרה תורה ונתץ את הבית את אבניו ואת עציו ואת כל עפר הבית. משמע ודאי דצריך לנתוץ כל א' וא' בכלל ובפרט. ומדקאמר קרא אח"כ שיוציא הכל אל מקום טמא. מוכח נמי דגם אחר נתיצה נשאר בטומאתו. והיינו מדטומאתו מעצמו ובעצמו. אבל תנור שנטמא רק ע"י מגע או מאויר מגוף אחר טמא. אמרה תורה רק תנור וכירים יותץ. משמע שא"צ לנתצו רק עד שלא יהא שם תנור וכירים עליו. וקבלנו שבג' חתוכין כהנך נתבטל שם תנור ממנו. ומדאין טומאתו בגופו. פרחה אח"כ טומאה ממנו. לפ"ז יש ג' חילוקים בביטול טומאה מתנור (א) לבטל מתנור חרס טומאה דלהבא שלא יקבל טומאה סגי בשינקב כשיעור כוש (כפ"ט מ"ח). (ב) ולבטל מתנור חרס טומאה דלשעבר צריך ג' חתיכות וגירוד הטפילה. (ג) אמנם בתנור מתכות בין לבטל ממנו טומאה דלהבא או דלשעבר. סגי בנקב כמוציא אור (כפ"ה מי"א):

ונ"ל דלפמ"ש חז"ל (יומא כ"ג א') כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש וכו' מה"ט קראוהו לתנור זה עכנאי מדנקמו על ידו בר"א וברכוהו. והביאו כל טהרות שטיהר וטימאום. והכל עשו מנקמת ה' דאורייתא הוא דמרתחא בהו (כספ"ד דב"מ). ואין לתמוה הרי כמה וכמה מחלוקת היו בין התנאים הראשונים. ולא נקמו ממנו כל כך. ועקביא (עדיות פ"ה מ"ו). לא מפני שחלק עליהן ברכוהו רק מדקאמר דוגמא השקוהו וע"ש. והרי גם ר"א גדול בדורו היה. וכדמוכח ספ"ד מיתות. ואיך לא חששו לכבודו. יש לומר דכבר כתב בחידושי רמב"ן כפ"ד דב"מ דר"א שאני שהיה מחזיק במחלוקת. והורה בעירו נגד דעת הרבים. והתורה אמרה. אחרי רבים להטות. וכתב עוד שאילו היה בזמן הבית היה נידון כזקן ממרא. וכ"כ נמי נ"י ספ"ד דב"מ. ול"מ. היה נ"ל משום שנעשה אותות ומופתים בשמים ובארץ כדבריו חששו דלא לגררו כ"ע אבתרי'. עי"ז הוצרכו להדפו ולרודפו

בשצף קצף כדי להודיע לכל דאעפ"כ אין פונים בכל זה. דאחר שהתורה אמרה. אחרי רבים להטות. א"כ השתא לא בשמים היא. אבל יש לתמוה איך אחר עבור שעת הכעס לא התירו לו נדרו מפני כבוד תורתו. וגם ר"א איך לא בא בעצמו לבקשם שיתירו לו. והרי מסתמא אחר שברכוהו לא היה מחזיק בדבריו. ואף שלא חזר בו מדבריו. דמימיו לא אמר דבר שלא שמע מרבותיו (כסוכה כ"ח א'. וזה דלא כנ"י בשם הרמב"ן הנ"ל שהיה ר"א אומר באותה מעשה כך נראה בעיני). ולפיכך לא היה יכול ללמד לתלמידיו באיפן אחר ממה שקבל מרבותיו. עכ"פ ח"ו לומר שהיה מורה למעשה כדבריו. ולעבור על דברי תורה שצותה אחרי רבים להטות. והגם שהוא עצמו מדשמע מרבים אפשר דהיה רשאי לעשות כדבריו (כעדיות פ"ה מ"ז) עכ"פ לאחרים ודאי לא היה מביא לידי חטא. ולא הורה נגד דעת רבים. וא"כ כיון שלא הורה לעשות מעשה כדבריו. אין בו חטא משפט מות (כסנהדרין פי"א מ"ב) ואיך ח"ו נוציא לעז על צדיק זה לומר שעשה שלא כתורה. וא"כ מה חרי אף הגדול הזה לבלי להתיר לו נדרו. ויש לומר. מדקיי"ל המנודה לנשיא מנודה לכל ישראל. והרי רשב"ג שהיה גיסו אף הוא היה מהמברכים והוא מת אחר אותו מעשה. וכדקאמר התם. ולפיכך אף דקיי"ל דכשמת המנדה באים ג' אחרים ומתירין (כיורה דעה של"ד) י"ל דאפ"ה נשיא שאני וחלקו אינו מופר (עי' מ"ק ט"ז א') וכן משמע מהך עובדא דחד צורבא מרבנן (מ"ק י"ג א') דאמרו לי' גברא רבא כר"י ליכא הכא דלשרי לך. והא דצוח ר' יהושע אחר גויעתו הותר הנדר הותר הנדר. ואיך יתירו חלק הנשיא רשב"ג. י"ל כיון דכל עיקר טעם דברכוהו היינו כי היכא דלא לגררו אבתריה. וכיון שאחר שנפטר מעולמו אזלה לי' חשש הברכה. בכה"ג יכול ב"ד לבטל דברי ב"ד חבירו. אפילו האחרון קטן מהראשון (כמ"ש בס"ד פ"א דעדיות סוף משנה ה') כ"כ וכ"ש שהיו יכולין להתיר נדר הנשיא. ומה"ט נמי לא סקלו ארונו (כעדיות פ"ה מ"ו) מדהותר הנדר:

והר"ב פי' דפטפוטי' הן הרגלים שעשה להכירה. וא"כ צ"ל שע"י הפטפוטין שעשה נסתם הנקב והפגם. וכן פי' באמת הר"ב. דאל"כ מהיכא תיתא נימא דע"י הרגלים שעשה תחת הכירה הנקובה. תחזור לכלל כלי לק"ט. נמצא דלפי פי' הרמב"ם שהבאנו ביכין. דהפטפוטין הן בראש הכירה. הא דהדר תנא ומפרש גם בכירה ניקב נפגם נסדק ולא אסתגי ליה במאי דכבר אמר וכן בכירה. היינו רק מדבא להשמיענו דין פטפוטין שהושיבן למעלה על שפת הכירה. דבתנור לא שמעינן רק דמוסיף שהוא סביב לכל ד' דפנות התנור מחשב כתנור חדש. להכי איצטרך לאשמועינן גבי כירה לעומתו בפטפוטין. אע"ג שאינן מקיפין כל ד' דפנות הכירה. אפ"ה נחשבי' ככירה חדשה. אבל

סתימת נקבי הכירה ע"י הטפילה לא אצטריך תנא לאשמועינן דמהני. דפשיטא דכמו דמהני סתימתן ע"י טפילה בתנור. ה"נ מהני גבי כירה. אבל להר"ב הוא איפכא דאדרבא מוסיף בכירה לא איצטריך לאשמועינן תנא דנחשב ככירה חדשה. דפשיטא. מ"ש ממוסיף תנור. רק הא דנקט תו בכירה ניקב. נפגם נסדק. היינו לאשמועינן דין סתימת הנקבים ע"י הפטפוטין. דלא דמי לסתימת נקבי התנור ע"י טיפול שהוא על פני כולו. משא"כ סתימה ע"י פטפוטין הוא רק נקביו. וגם בהם לא תחב הטיט תוך הנקב. אלא שהפטפוט עובר ממעל להנקב. וקמ"ל דאפ"ה מחשב סתימה. אלא דק"ל לפי' הר"ב. דהרי בכל דוכתא משמעות מלת פגם גבי כלי. היינו שנשבר קצת משפתו. ורק בנשבר ונשרו מהכלי שוליים שלו נפחת קרי לה (כלקמן רפ"ז). וא"כ איך ע"י שעשה להכירים רגלים למטה. יסתם הפגם שנפגם שפת הכירה למעלה. ותו אי נימא נמי דפגם משמע למטה. א"כ היינו ניקב היינו נפגם. וצ"ע:

פרק ו

והן אמת דפשטות לשון המשנה משמע כן. מדלא קאמר בקיצור. ג' פטפוטין שחיברן בארץ בטיט. אלא דלפ"ז ק"ל סיפא בעשה ב' אבנים כירה וחברן בטיט וכו'. ובשלמא אי הך חברן בטיט. ר"ל שחברן בארץ שפיר שייך למתני עלה. א' בטיט וא' שלא בטיט. אלא אי נימא דהך חברן בטיט. ר"ל שחיבר ראשן יחד בטיט א"כ איך אפשר למתני עלה א' בטיט וכו'. ומ"ש הר"ב להשמר מקו' זו. דדברי ר"י היא דבעי ג' אבנים. במחכ"ר כמה דוחק יש בפי' זה. דא"כ הול"ל ב' בטיט וא' שלא בטיט. ותו וכי שבק תנא מלפרש מלתייהו דרבנן בלא חיבר הב' מה דינן. ומפרש מלתי' דר"י דלא קיי"ל כוותיה. ואפי' נימא דלהך י"א הנ"ל תרתי בעינן. שיהא מחוברין כ"א בארץ בטיט. וגם מחוברין בראשן יחד בטיט. עכ"פ היכא קאמר במשנה ג'. דבנטלה האמצעי אם יכול לשפות וכו' טמא. הרי הך לישנא משמע ודאי דלא פרח מינה הטומאה הקודמת. וגם מק"ט להבא. וק' בשלמא טומאה דלשעבר שפיר י"ל דכיון דעדיין יכול לשפות עליה וכו' אכתי לא קיים בה דין נתיצה שצותה תורה בה. אלא דלקבל טומאה להבא אמאי. הרי מדניטל האמצעי אין ב' החיצונים מחוברין בראשן יחד. ודוחק דמדאוקימנה לה באבנים גדולות וחלקות. לפיכך כמו דמה"ט א"צ ג' אבנים וסגי בב'. כ"כ מה"ט א"צ נמי שיהיו מחוברין בראשן. אבל י"ל כהרמב"ם (פט"ו מכלים הי"ז) דבחד מהנך חיבורין סגי. או שחברן בארץ או שחברן בראשן. ולפ"ז י"ל דמשנתינו או או קתני. ר"ל או שעשה ג' פטפוטין בארץ. דהיינו שתקען וקבען בארץ. דזה ודאי פשוט שכשתקען תוך הארץ וקבען שם א"צ מרוח בטיט.

אלא רק כשמושבן על רצפת הארץ צריך שידביקן בטיט. או חברן בטיט להיות שופת עליהן. והיינו שחיבר ראשיהן יחד בטיט. דשם הוא מקום השפיתה:

(א*) ולרמב"ם (שם) דבמסמרי ברזל אפי' חיבר ראשן יחד בטיט אמק"ט. צ"ל דהא דנקט בתוספתא דרך כלל דבין בפטפוטין ובין במסמרים. בחיברן מק"ט. לא מיירי בחיברן בארץ. דהרי נקט בתוספתא נתנן בארץ. דמשמע דרק הושיבן בארץ ולא חיברן בה. אלא ר"ל חיבר רק ראשן יחד בטיט. והא כדאיתא. והא כדאיתא. דפטפוטין הו"ל כתנור תלוש של חרס שמק"ט. ובמסמרין דקאמרה תוספתא דמק"ט בחיברן בראשן היינו שמק"ט ככלי מתכות במגע ולא באויר. ומ"ש תו בתוספתא ר"י מטהר עד שיחברן זל"ז בטיט היינו שיחבר הפטפוטין בכל גבהן זל"ז מקרקעיתן עד ראשן יחד. וכן פי' גם הר"ש:

וקשה הרי כירת אבן. וכירת ברזל דינן שוה (וכדמוכח סוף פ"ה) וא"כ מ"ש יתידות ברזל מאבנים. והן אמת דמהרמב"ם (פט"ו מכלים הי"א) משמע דהכא שאני דמיירי דמרחם בטיט. ואפשר זהו כונת התנא דקאמר העושה ב' אבנים כירה. ולא קאמר כבמסמרי' הקובע ב' אבנים להיות שופת עליהן. משמע קצת במלת העושה. היינו שמירח פני האבן בטיט כתמונת כירה. ואע"ג דלעיל (ספ"ה) משמע דע"י טיפול אין דינו כחרס רק בהטפיל תנור נקוב. י"ל דהכא דהטפילו מבפנים ומבחוץ. אפי' כשהכירה שלימה נידון כחרס. א"נ התם שכבר היה כירה שלימה מקודם לא נתבטל מדינו שבתחלה ע"י הטיפול אבל הכא שעדיין לא היה עליו שם כירה מעולם. רק שהיו ג' אבנים תקועים ע"י הטיפול נידון מהשתא ככירת חרס. אלא דק"ל אי המרוח שעל פניו מבטל פנימיותו. א"כ לפלוג וליתני בדידה. דהיינו במסמרים או באבנים גופייהו. או לכלליהו יחד (כדלעיל ספ"ה) ולחלק בין מרח או לא מרח פניהן בטיט. ואת"ל דהיא גופה קמ"ל דבמסמרים לא מהני מרוח. קשה מ"ש מסמרים מאבנים. ותו קשה דא"כ למה נקט בסיפא חיבר א' בטיט וא' שלא בטיט טהורה. לאשמועינן רבותא טפי. דאפי' חיבר שניהן בארץ בטיט. כל שלא מירח פני א' מהן בטיט טהורה. דהרי זה ודאי רבותא טפי מלא דיבק א' מהן בארץ. ול"מ היה נ"ל דדוקא בהיה תחלה כירה כבר אז שוין כירת מתכת ואבן בדינם. אבל אם השתא רוצה לעשותן כירה. אז דוקא מסמרים שהן כלי מתכות מתחלה. לפיכך אע"ג שחיברן בארץ לא נתבטל עי"ז שם כלי מתכות מהן. אבל אבנים שלא היו מתחלה כלי. לפיכך כשקבען בארץ בטיט. הן הן ככל כירה שעושין אותה מאבנים וטיט ודינן ככל כירת חרס לאחר שהוסק:

כך כתב הר"ש ונושא כליו הר"ב ז"ל. ושאבו רבותינו מים קדושים אלו מת"כ דקאמר הך טעמא. ובעניי לא זכיתי להבין. דבשלמא בסלע שהוא קרקע עולם שפיר לא שייך

נתיצה. אבל כותל בית אמאי לא. והרי כתיב ונתץ את הבית. ועליה ועל האבן נמי. אמאי לא שייך נתיצה גבה. דלא מיבעי לפי מ"ש ביכין (סי' ט"ו) דר"ל שהאבן שאינו מחובר בטיט תקעו וקבעו לתוך הקרקע. ודאי שייך גבי' נתיצה כשיסיעו וינתקו ממקומו שתקוע שם. וכדמקיים מצות נתיצה בבית מנוגע. אלא אפי' נימא כהר"ש דמיירי שהאבן האחר תלוש לגמרי. ולפיכך לא שייך גבי' נתיצה דהרי נתוץ ועומד הוא. ונימא נמי דאע"ג דסגי בשינתוץ רק אבן א'. וכדמוכח במשנה ג' דא"צ לנתוץ כולו. עכ"פ צריך שיהיה כולו ראוי לנתיצה. עכ"פ קשה דהרי בשבת (קכ"ה א') אמרינן דלרבנן דקיי"ל כותייהו נקט קרא יותץ לרבותא דאפי' כשהוא מחובר אפ"ה מק"ט ויותץ. ולא תימא סדנא דארעא חד הוא וא"כ כ"ש תלוש לגמרי. ובל"ז הרי אמרינן התם דבשכבר הוסק אז לכ"ע אפי' תלוש לגמרי מק"ט ולדעת רבותינו ק' הרי בתלוש לא שייך נתיצה. דהרי נתוץ ועומד הוא. והיאך אפשר שיק"ט. ואפי' נדחק לומר. דדוקא כשכולו תלוש או כולו מחובר. שייך גבי' נתיצה. במחובר כשיסיענו ממקומו. ובתלוש כשיהרסו לחלקים. אבל כשרק חלק אחד ממנו מחובר. כולו אינו בכלל יותץ. דצריך שיהיה נתיצת כל חלקיו באופן א'. ליתא. דא"כ ל"ל לרבנן התם לומר דצריך מלת יותץ לחומרא. מדסד"א דתנור מחובר אמק"ט. טפי הול"ל דצריך מלת יותץ לקולא דאם חלק א' מחובר וחלק א' תלוש אמק"ט. מדאין התלוש בכלל נתיצה דמחובר. וכסברת רבותינו. ותו הרי עדיפא מינה אשכחן במשנה ג' בפרקן בנטמא א' מהחיצונית וכו'. שקצת דופן א"צ נתיצה כלל אפ"ה האחרת מק"ט. וצריך נתיצה. ואף דיש לחלק קצת. ול"מ היה נ"ל דאין כונת הת"כ דבתלוש או בכותל לא שייך נתיצה. כדעת רבותינו ז"ל אלא כונת הת"כ דדוקא כשיש מצות נתיצה בכל חלק וחלק שבכירה. אע"ג שבאמת א"צ לנתוץ כולו. אבל הנך דמשנתינו. אין מצות נתיצה בכל חלק וחלק שבו. דהרי אפי' נימא דכשסמך אבן שחיברו בטיט לאבן אתר שתקעו בקרקע שלא לשם כירה. או שסמכו לסלע או לכותל בית. והתכוון להשתמש בשניהן כבכירה. יטמא האבן והסלע והכותל כל עוד שהאבן השני עדיין מחובר. עכ"פ לא מסתבר לומר דבהנך שלא עשאן מתחלה מחוברין ע"ד כירה שיהיה אפשר לקיים בהן מצות נתיצה. וכשינתץ אותן יהיה האבן השני טהור. והרי עיקרן לאו לאותה כירה עשויין. ואין הטפל מבטל העיקר (כפכ"ב מ"ח). ומש"ה מדאין שייך דין נתיצה בכל חלק וחלק מהכירה. גם בהאבן המחובר אין בו דין כירה שאמרה תורה. ולא דמי כלל לנטמא א' מהחיצונית במשנה ג'. דהתם עכ"פ החלק מהאמצעית ששייך לכירה זו צריך נתיצה. גם אילה"ק מנטלה האמצעית דבאין יכול לשפות על ב' החיצוניות טהורה. וכמשנה ג'. אלמא דא"צ לנתוץ כולו. י"ל דהרי כבר אמרנו דאף שאין צריך לנתוץ כולו. עכ"פ

בעינן שיהיה אפשר לקיים מצות נתיצה בכל חלק וחלק שבכירה. מיהו ודאי ממלת יותץ ילפינן ג"כ דצריך שיהיה דבר שיוכל לנתצו. דמה"ט מטהרינן כירת אבן ומתכת. מדלא שייך בהו נתיצה. וכמ"ש הר"ש לעיל (פ"ה מי"א) בשם הת"כ. רק דהנך דמשנתינו לאו מה"ט טהורין. רק מדאין בהן מצות נתיצה. ודו"ק:

וא"ת מ"ש מלעיל בניטלה הטהורה. הוחלטה האמצעית לטומאה. והרי פשיטא דמיירי התם אף בשאין כולה צריך להטמאה. חדא מדנקט סתמא. ועוד דאי בשצריך להטמאה. גם בלא ניטלה הטהורה היה כולה טמאה. אלא ודאי דאף מה שא"צ להשפיתה בהאבן האמצעי להכירה הטמאה. כולה טמא. והיאך אמרינן הכא דמה שא"צ לב' הטמאות נשאר בטהרתו. ואת"ל התם שאני דעשה מעשה שנטל החיצון הטהור דבשעה שהעתיק האבן הטהור שבצד אבן האמצעי. הו"ל כאילו חיבר חצי הטהור שבאמצעי להחצי השני של כירה הטמאה. ומדחיבר בידים דבר אל הטמא. אף שהדבר שנתחבר אינו נצרך אל הטמא. אפ"ה כל המחובר אל הטמא טמא. אבל בהיה מחובר להדבר קודם שנטמא. אינו נטמא עמו רק כשנצרכו זל"ז. עכ"פ ק' מסוף פרקן בב' אבנים שהיו כירה ונטמאו כל א' כולה. והיכא איירי אי בשהיה כל א' מהאבנים רק רוחב טפח. א"כ היכא קאמר דבשסמך אח"כ אבן בצדה. נטהר חצי הטמאה. הרי האבן כולו צריך להטמאה. אע"כ בשהיה בכל א' מהאבנים הראשונים מהכירה שנטמאה ב' טפחים. ולהכי כשהסמיך לו אבן אחר בצדו. נטהר חצי האבן האמצעי. ואפ"ה קודם שהסמיך לו האבן בצדו היה כל האבן טמא. אף שהוא רחב ב' טפחים. דהיינו יותר מהצריך לתשמיש הכירה הטמאה וי"ל דהא דקאמר בתוספתא שיעור שפיתה הוא טפח. היינו שאינו יותר מטפח. דרק תוך טפח מחלקינן בין נצרך לתשמיש הטמא או לא. דבנצרך לתשמיש הכירה הטמאה. אז נטמא עם הכירה הטמאה. ובאינו נצרך להכירה הטמאה טמא. ולפיכך הא דאמרינן בס"פ כירה שנטמאו ב' אבניו כל האבן טמא. היינו בשאין האבן רק טפח. ולהכי כל עוד שלא הסמיך אבן בצד א' מהטמא אמרינן דכל האבן הטמא שיש בו טפח כולו נצרך להכירה הטמאה. וכולו טמא. אבל אחר שהסמיך אבן אחר בצד האבן הטמא. אמרינן דגלי דעתיה שא"צ מהאבן הטמא רק חציו של צד הכירה הטמאה. וכשחזר וסלקו להטהור. הדר גלי דעתיה שנצרך כולו לשפיתת הטמאה. אבל מה שהוא יתר מטפח. אבל הסמיך היתר ההוא בידים ממש אחר שנטמא הכירה. לא אמרינן דגלי אדעתיה שנצרך לו להכירה. ונשאר בטהרתו מדהוא יתר מטפח. ומצינו דוגמתו בכרע טמא מדרס. כולה טמא מדרס (כלים פי"ח מ"ז) ואע"ג שאין נצרכין זל"ז. דהרי ארוכה וב' כרעים ראוי למסמכה אגודא (כסוכה ט"ז א') אפ"ה מדעשה מעשה וחברה לכרע להמטה

גלי דעתיה דצריך לה. והו"ל חיבור. וכי ס"ד שכשחיבר להכרע קופה שיהיה כולה טמא מדרס. אלא מדא"צ כלל. אפי' עשה מעשה חיבור אחר שנטמאה. אינה חיבור:
ונ"ל עוד דמדלא נקט הכא כשהחזיר האמצעית מרחה בטיט. וכדנקט בסיפא לענין קבלת טומאה מכאן ולהבא. ש"מ דלענין ביטול טומאה. אפי' לא מירח בטיט האמצעית כשהחזירה. אפ"ה הו"ל עכ"פ כנתץ הכירה הגדולה. ולא דמי לכל כירה גדולה שנטמאה דלא ס"ד שכשיניח אבן באמציעותה תהיה כנתצה. דהכא שאני שכבר היה שם אותו אבן. דמסתמא שכשהחזירו בטלו להשאר שם לעולם. (ועי' אהלות פט"ו מ"ז) וסוכה (ד' א'):
וא"ת מה קמ"ל הרי ק"ו הוא מריש מ"ג. דמה התם שהאבן האמצעי היה חציה טהורה. אפ"ה כשניטל אח"כ החיצונה. הוחלטה האמצעית כולה לטומאה. מכ"ש הכא שהיה כ"א מהאבנים הראשונים בתחלה כולה טמאה ורק ע"י שסמך לה אבן מכאן ומכאן נטהר לכ"א חציו. מכ"ש דנימא שכשחזר והסיר ב' החיצונית שיוחזרו ב' האמצעיים לטומאתן. י"ל דאי ממ"ג סד"א דהכא שאני דמשעה שהסמיך לה אבן מכאן ומכאן מבחוץ הו"ל כנתץ חציה וכלעיל סי' ל"ו ולא תחזור לטומאתה ממילא כשיסלק האבן שבצדה. קמ"ל. ומה"ט נמי נ"ל דנקט במשנתינו שסמך לזו אבן מכאן ולזו אבן מכאן. ול"ל דנקט כולה האי. הרי גם בסמך רק אבן א' מצד אחד הוה סגי ליה לאשמועינן הך דינא. דפשיטא דה"ה בהסמיך גם בצד השני. אלא דבעי למנקט רבותא טפי. דלא תימא דוקא בשסמך לה רק אבן א' מצד א' שנשאר עכ"פ אבן א' כולה לטומאה להכי כשחזר ונטל האבן שהסמיך. גררה האבן שכולה טמאה להאבן שבצדה שהיתה חצי טמאה לחזור להיות כחבירתה כולה טמאה. דמסתמא כשיעור ששופת על זו שופת על זו. אבל כשהסמיך אבן מכאן ואבן מכאן. דהו"ל כנתץ מכל א' מהן חציה בשעה שהניח הב' אבנים בב' צדיה. ולא נשאר כאן עוד אבן שכולה טמא. להכי אף כשנטל אח"כ ב' החיצונות. אפ"ה ישארו ב' הראשונות בטהרת חציותן קמ"ל. אבל לא מסתבר לומר דלהכי נקט שהסמיך ב' אבנים. כדי לאשמועינן. דבכה"ג דוקא בשנטלו ב' החצונות חזרו ב' האמצעיות לטומאתן. הא כשניטל רק א' מב' החצונית. הרי נשאר האבן שבצדה חציה טהורה וחציה טמאה ותהי' גם זו כן. אף שניטל החיצונה מצדה. ליתא. דמה שייכות יש לאבן שבצפון לאבן שבדרום. אותה שבצפון יש כירה טהורה בצדה. אבל זו הרי ניטל האבן שבצדה:

פרק ז

והר"ש והר"ב כתבו שהדיכון מיוחד להושיב שם קדירות רותחות כשיסירם מהכירה. וקשה א"כ מ"ש מטירת התנור (לעיל פ"ה מ"ג) שמיוחד ג"כ להושיב שם הלחם כשיוציאו מהתנור. ואמרינן התם דאפי' מחובר בהתנור רק בג' אבנים הו"ל חיבור לו. א"כ כ"ש הכא שכל הדוך מחובר להכירה. וי"ל התם הטירה הוא על גג התנור. והו"ל כמותו. משא"כ הכא הדוך הוא בצד הכירה. וגם אין מחובר להכירה רק בצד א'. אף שדופן האמצעי הוא הכירה בעצמה. אפ"ה אינו חיבור לו. אמנם לפמ"ש בפנים דדיכון מיוחד להושיב שם קדירות רקניות. נמצא אין תשמישו כלל כתשמיש הכירה. וא"צ תשמישו לתשמיש הכירה אגוד כלל הו"ל שפיר כקערות שבטבלא (לעיל פ"ב) דאינן חיבור זל"ז (עי' מ"ש בבועז פ"ה סי' ג'):

ולא דמי לטירת התנור (פ"ה מ"ג) דהכא שאני דע"י שכפה הסל לא נתבטל מהסל שם כלי דמעיקרא ומה"ט לא דמי נמי לחצר הכירה בפרקן (משנה ג'):

ולא דמי להך דלעיל (פ"ד מ"ב) בשפיות של קערות. וכ"כ בקערות שבטבלא (פ"ב מ"ז) דבנטמא א' לא נטמא חבירו. וה"נ נהוי כב' כירות שסמוכין ומחוברין זל"ז שכשנטמא א' לא נטמא חבירו (כפ"ו מ"ב). י"ל דהתם תשמיש של כל בית קיבול אינו אגוד בחבירו. אבל הכא תשמיש של זה וזה אגודים יחד לאש א' שבכירה (ועי' פ"ה בועז סי' ג'). מה"ט לא דמי נמי לדיכון לעיל דאינו חיבור כלל להכירה דהתם תשמישו משונה לגמרי מתשמיש הכירה. וכמש"ל סי' י' ועי' מ"ש הר"מ כאן:

וא"ת מ"ש זו מטירת התנור (פ"ה מ"ג) דבמחוברת רק בג' אבנים הוה חיבור לתנור. ואפי' אינה גבוה כותלה. כגובה התנור. וה"נ הכא. הול"ל כיון דמחוברת חצר בכירה להכי אפי' אינה גבוה כשיעור כירה. הו"ל ככירה. וי"ל התם כל עיקר הטעם דמחשבו חיבור זל"ז היינו רק מדמסייע תשמיש של א' לתשמיש חבירו. דהיינו להעמיד בהטירה הלחם שאפה בהתנור. אבל הכא דהחצר עשוי לבשל בו קדירה לבדית. בדין הוא שיהיה כקערות שבטבלא שאינן חיבור זל"ז כלל. רק מדאדוקין שניהן לאש א' מחשבו חיבור (וכמש"ל סי' כ"ו) להכי כשאינו גבוה גא"צ כשיעור כירה. לא חזי לבשל שם ומוכח שלא עשאה לכך רק להיות יד לכירה לטלטלה על ידה. להכי אף שמחוברת הו"ל ככל יד מחוברת:

ולכאורה היה נראה דלתרוייהו פי' הנ"ל שהביאן הר"ש. ר"ש לטעמי' דס"ל (רפ"ו דב"ק) באכלה פירות גמורים משלם פירות גמורים. וטעמי' מדס"ל כל העומד לקצור כקצור דמי וכמ"ש תוס' (כתובות דנ"א א' ד"ה סוף) ומזה מוכח דמ"ש בס"ד בפירושינו (ספ"ח

דפסחים) בשם רבעתו"ס (חולין פ' ב') דרק היכא דאיכא מצוה ס"ל לר"ש כל העומד להעשות כעשוי דמי. לאו דוקא מצוה אלא בכל דוכתא שעל כרחך יעשה הדבר ההוא בסוף ס"ל לר"ש דכעשוי דמי. א"כ ה"נ מדגדולים הפטפוטין ביותר ומעכבין הבישול ע"ג הכירה. בודאי עומדין להקצץ בסוף וכקצוצין דמי. רק דלפי' קמא שהביא הר"ש. צ"ל דרק מה שהוא יותר מהראוי ס"ל לר"ש דכקצוץ דמי. ולפי' בתרא. אמרינן דמדלא חזי כמו שהוא כולו עומד לקצוץ: אלא דא"כ יהיה לנו ראיה מוכרחת לפי' בתרא של הר"ש. דאלת"ה ק' למה פליג עליה ר"מ. והרי איהו נמי ס"ל (סנהדרין ט"ו א') דכל העומד לעשות כעשוי דמי. אלא ע"כ כפי' בתרא הנ"ל דלר"ש כל שהפטפוטין גדולים יותר מהראוי כולו כקצוץ דמי. ולפיכך ר"מ לטעמיה (חולין דע"ג) שכשיד הכלי יותר מהראוי. דוקא אותו קצת שהוא יותר מהראוי כקצוץ דמי. וא"צ לטובלו. א"כ ה"נ הכא מחלק בין אותו קצת שלמטה מג' אצבעות ובין אותו שלמעלה מהן. אלא שעדיין יש לדקדק. דלמה התם ס"ל לר"מ דאותו שלמעלה מהראוי א"צ טבילה אלמא דס"ל דכקצוץ לגמרי דמי אותו קצת שהוא יותר מהראוי. א"כ ה"נ הול"ל הכא דעכ"פ מה שלמעלה מג' אצבעות אמק"ט כלל. והרי קאמר דלמעלה מג' אצבעות מטמא עכ"פ כיד דהיינו במגע ולא באויר. ואת"ל דמ"ש ר"מ דלמעלה מגא"צ מטמא במגע ולא באויר. היינו דבנגע שם טומאה נטמא הכירה אבל הוא עצמו אינו מתטמא כלל. ליתא דמלבד דאיפכא שמעינן לה (חולין קי"ח א') השתא עיולי טומאה מעייל אפוקי טומאה מיבעי ואיך נדחק לומר הכא שיתטמא הכירה על ידי נגיעתו בטומאה והוא עצמו לא יטמא. וגם בלא זה קשה כיון דר"מ ס"ל דאותו קצת שהוא יותר מהראוי כקצוץ לגמרי דמי. א"כ האיך יתטמא הכירה בשנגע טומאה באותו קצת. הרי לא מחשב מחובר אליו כלל. אלא נ"ל דהתם בחולין. ארוך יותר מהראוי לשיעור יד ולהכי מחשב כקצוץ לגמרי. אבל הכא אף שהוא ארוך יותר מהראוי לשיעור שפיתה. עכ"פ אכתי חזי ליד. וק"ק לי דהרי לעיל (פ"ה מ"ב) אמרינן דיד כירה אינה רק גא"צ (וע"ש סי' כ') וצ"ל דהתם רק שיעור דלמטה קחשיב אבל למעלה מזה אפי' ארוך הרבה חזי ליד כירה. ושרק בתנור אמרינן התם והשאר טהור. אבל אי"ל דהתם רק בשהיד מן הצד כשהוא יותר מגא"צ נכשלים בו רגלי בני הבית ולמקציי' קאי. אבל הכא שהן ע"ג הכירה אפילו ארוך הרבה אין בו מכשול ומחשב יד. ליתא. דהרי בכפופים לחוץ בסיפא דהו"ל כבולט מהצד. ואפ"ה לר"מ מחשב יד:

כך פירשתי ע"ד הר"ב שפי' מלת כנה ליניאל. וכך פי' נמי לקמן (ספי"ב) וכפי סדרי דברי רבינו הר"ב ונתישבה כמה דקדוקים וקושיות שהקשה רתוי"ט על דבריו. אולם אעפ"כ לא זכיתי להבין לפ"ז מה שאמרה המשנה למקום הכנה טמא. והרי לא מסתבר שימדוד

בהליניאל מבפנים מהפטפוטין מכל פטפוט לחבירו. דא"כ אם יהיו הפטפוטין עבים יתקצר הריוח שבין הפטפוטין ע"י מדידה כזו מאד והיכא ס"ד שיהיה דבריך לשיעורין. להקל כשהפטפוטין עבים לצד הכירה. ולהחמיר כשהן דקין. אע"כ שמניח הליניאל בחוץ ממקום הפטפוטין. מכל פטפוט לחבירו. וא"כ יש לתמוה למה מקום הכנה טמא והרי הוא מונח חוץ מהגא"צ מהכירה. ועוד יש לדקדק למה נקט הכא כנה. ולא שימדוד בשפוד כלעיל מ"ג והיינו מדמצוי אצל התנור וכמש"ל. ולפיכך לולא מסתפינא נ"ל טפי פי' הרמב"ם שפי' מלת כנה דהיינו בסיס (כמו הכיור וכנו) שעשוי כטבעת עגול. ועושין אותו כדי להניחו ע"ג ראשי הפטפוטין ועליו מושיב הקדירה. והבסיס הזה רחב קצת. יותר משולי הקדירה כדי שתשב עליו הקדירה יפה. ולפ"ז כך פי' דברי המשנה. כיצד משערין אותן גא"צ בהריוח שבין הפטפוטין דהרי הפטפוטין עומדין כעין סגול ואם נמדוד מפטפוט לחבירו ע"י שפוד וכדומה. הרי יתקצר עי"ז שיעור גא"צ בהריוח שבין הפטפוטין. ע"ז משיב ר"ג מניח הבסיס הנ"ל שהוא כטבעת עגול בין הפטפוטין ועי"ז יהיה שיעור גא"צ בשוה סביב לכל צד. [ואל תתמה על מלת ביניהן. דהול"ל עליהן. די"ל דמשום דמה שבהפטפוטין יתר מגא"צ מתעקם ובולט למן הצד משפת גג הכירה ולחוץ. לפיכך כשרוצה לכוון במדידת הרווח שבין פטפוט לחבירו שיהיה גם הוא רק גא"צ צריך להושיב הכנה על צד הפנימי של הפטפוטין דהיינו במקום שכלה מדת הגא"צ והיינו שפיר מלת ביניהן. דהיינו מבפנים להם]. וקאמר תו ומקום הכנה טמא. ר"ל מקום הטבעת בעצמו טמא. משום דהוא עצמו נתפס תוך השיעור של גא"צ. מיהו רבנן ס"ל דאין מודדין הריוח ההוא בעיגול. שכן יוכרח כשימדדו ע"י הכנה. רק מודדין עם שפוד או כדומה לה מפטפוט לחבירו. ואע"ג שעי"ז יתקצר מדת התפשטות מקום קבלת טומאה בהריוח שבין הפטפוטין דשם ע"י מדידתן בשפוד לא יהיה שיעור גא"צ משפת גג הכירה. אפ"ה מדהאויר ההוא טמא רק מד"ס. מקלינן ביה. והיינו דמסיים הרמב"ם הכא בפירושו. וז"ל וקיי"ל כרבנן. ואין מדקדקין בכל זה מדטומאת ריוח זה מד"ס עכ"ל. אולם פשיטא דלדעת רבנן דמודדין בשפוד או בשאר דבר שוה. מקום השפוד הוא כלחוץ וטהור:

פרק ח

וא"ת א"כ בתנור ונסר ברישא נמי לפלוג ר"א מהך ק"ו. דהרי גם הם מצילין באהל המת (כאהלות פט"ו מ"ד) וי"ל דהנה כלל גדול בק"ו. דאע"ג דק"ו לכ"ע אדם דנו מעצמו (ועי' סוכה ל"א א'. ברש"י ותוס' שם) אפ"ה אין זה כעיר פרוצה אין חומה. דרק במסתבר

קצת לומר הקולא. או החומרא ההיא בהלמוד. אז לבד ילפינן ליה ואם לא אין לנו. תדע דאלת"ה א"כ יהיו בכל המצות הקולות והחומרות שוות. דנימא מה א' שיש בה קולא פלונית אפ"ה יש בה חומרא זה. מכ"ש ב' שאין בה קולא פלונית הנ"ל. מכ"ש שנחמיר בה אותה שבחבירתה. או מאן יימר לן דלא נידון איפכא לקולא. ודו"ק (ועי' ברמל"מ רפ"ה מחמץ ורפ"ט משביעית במיני ק"ו דמייתי התם ודו"ק). אע"כ כדאמרן דלא ילפינן שום ק"ו. רק כשבלא זה מסתבר קצת להחמיר או להקל בשניהן בשוה. ואל"כ לכ"ע אמרינן אוקי כל חד באתרי'. והיכא דגלי גלי. והיכא דלא גלי לא גלי. ומצאתי בת בוקתא לסברתינו הנ"ל ברבינו של"ה (דף תד"ב בד"ה היכא דגלי) במ"ש בשם ר"י קומפיטון. וע"ש. ולפ"ז ברישא מה"ט לא יליף ר"א דנחייצי נסרים בתנור בשרץ בק"ו מאהל המת. די"ל שאני אהל שמצוי שיעשה אדם מחיצה באמצע אהלו ויחלקנו לב' אהלים. משא"כ בכלי לא מצינו במורגל שיחלק אדם ריוח הקטן שבתוך הכלי. ע"י מחיצה שיעשה באמצע. אבל בסיפא שאין הכורת מציל משום מחיצה. רק מדמקיף סביב להשרץ. ודאי מסתבר דכמו דמחשיב מקיף לענין טומאת מת. ה"נ אית לן למימר דמחשב מקיף נמי בטומאת שרץ. אולם מה שכתב הר"ן (נדרים דפ"ח א' בד"ה ר"מ). דהיכא דלא מסתבר. גם במה מצינו לא גמרינן ב' דברים מהדדי. ק"ל על דברי רבינו מפסחים (ע"ה א') דקאמר בחד תירוצא דגמרינן מינה. ובלישנא בתרא אמרינן שאני הכא דגלי קרא. ועי' תוס' חולין (ק"א ב' ד"ה תלמוד) וע"כ צריך לחלק בין ק"ו למה מצינו. דבק"ו אין שום דבר מצוה שאין בה קולא וחומרא שאין לו שום שייכות בחבירתה. משא"כ ילפותא דמה מצינו עדיף שאינו מצוי שיהיה ב' מצות שוין בדבר א' ודו"ק:

ונ"ל דלא נקט הך וכן וכו' ברישא. דהיינו בהיתה פחותה. ה"ט משום דרק התם שייך למתני אף שפקוקה בקש. שהוא מין כורת. אפ"ה אינו סותם מה שאין כן הכא דמיירי בשלימה וודאי קמ"ל קופה אע"ג שפיה רחב יותר מכוורת אפ"ה מציל על מה שבתוכה כשפיה למעלה מהתנור. מכח סברת תוך תוכו. דדוקא לענין צמ"פ. רק כ"ח שאמק"ט מגבו מציל מטומאת שרץ. אבל לענין תוך תוכו כ"ח ושאר כלים שוין. ונ"ל עוד. דגם כלי מתכות מציל מסברת תוך תוכו. והא דלא נקט ליה תנא. היינו רק מדבעי למתני סיפא. דכשניקבו. אז העשוי לאוכלין שיעורו וכו'. והרי בכלי מתכות שיעור נקיבתו לפי מה שהוא (כרפי"ד):

כך כתב הרמב"ם (פ"כ מטו"מ ה"ד) ואף דבאהלות (פי"א מ"ז) לא הוזכרו רק עופות ודגים. נ"ל דה"ט דהרמב"ם דסמך א"ע אמשנה דפרה (פ"ט מ"ה) בפרה ששתתה מי חטאת נקט נמי מעל"ע. א"כ מהא שמעינן דהא דנקט באהלות רק עופות ודגים. היינו רק

משום ר"ש התם דפליג וס"ל דדוקא בהנך סגי בכדי שיתן על האור וישרף. אבל בבהמה וחיה מודה דבעי מעת לעת. ותו דהתם בעי לאשמועינן רבותא אליבא דריב"ב דקיי"ל כוותיה. ואיהו ס"ל דאפי' בהנך צריך מעת לעת וכ"ש בבהמה וחיה. ואע"ג דאכתי לא שמעינן חיה בשום דוכתא. היינו משום דזה פשוט. דעכול כל מהלכי ד' שוה במעל"ע כמו בפרה הנ"ל ורק כלב צריך לעיכולו ג' ימים. מטעם שנזכר בשבת (קנ"ה ב'). מיהו כל זה לענין טומאה אבל לענין איסור אין הדבר תלוי בזמן הבליעה. אלא בשנחסר השתא ממה שהיה בגודל בשעה שנאכל. חשיב כמעוכל אף שלא לעסו. ובנמצא שלם כמו שבלעו. אף בלעסו אסור [עש"ך ובט"ז י"ד ס"ס פ"ג. ועי' עוד מ"ש בס"ד ח"א דבכורות סי' י"ד. ומ"ש בפירושינו ספ"ו דתמורה ושם הארכנו]. אבל דברי הר"ב כאן תמוהין דדייק וכ' הכא לענין טומאה דמעל"ע. זהו שיעור עיכול בעוף משמע אבל לא בשאר בע"ח. והרי קמן במשנה חבילות ראיות דבכל המינין כך הדין. וצ"ע:

כך פי' הר"ש והר"ב ולפע"ד קטין חריך שקא. לישנא דמתניתין דקאמר והקרץ בה"א הידיעה ולא קאמר וקרץ בינתים. לכאורה לא משמע כדעת רבותינו. וגם בל"ז מי סני לישנא לומר ומחיצה בינתים כדמורגל בש"ס. ול"מ היה נ"ל שהקרץ הוא כלי בפ"ע והוא כמין חרב חד של עץ או חרס פשוט שאמק"ט. ורגילין להניחו באמצע הבית שאור. כדי שיהיה מוכן לחתוך עמו חתיכות מהבצק שילושו. (כלקמן פט"ו מ"ב) והניח זה הכלי תוך הבית שאור. באופן שהיה חוצץ מתחתית הבית שאור עד הכסוי שעל גביו. וא"כ קמ"ל תרתי. חדא אף שאין מחיצה זו קבועה. ולא דמי לנסרים ויריעות לעיל שאינו חוצץ (כמ"א) דהתם ה"ט מדאין דרך לחצוץ התנור בנסרים ויריעות ולא מבטל להו שם. משא"כ קורץ זה. זהו מקומו תמיד. ורק כשצריך לו לפעמים נוטלו ומחזירו לשם מיד. ולהכי חוצץ דאע"ג דאמ"צ מכ"ח רק כלי (וכמ"ז)והרי קרץ אינו כלי. אפ"ה כיון דברוב פעמים מקום קביעת הקרץ שם הוא. להכי כגוף הבית שאור דמי. וכאחד מדפנותיו. ואע"ג שאינו מחובר בו לא גרע מחצר הכירה שג"כ אינה מחוברת לכירה. ואדרבא מופרשת מהכירה לגמרי. ואפ"ה מדצריך להכירה. נחשב ככלי א' עם הכירה (כפ"ז מ"ד). ותו קמ"ל דאע"ג דיש סדקים סביב בין הקורץ לדפנות הבית שאור. אפ"ה מהני הצמ"פ שלמעלה על כל או"א וכמש"ל בשם רש"י (עי' פ"ג סי' ג'):

מיהו פשוט שגם אותו חלק של הבית שאור שהשאור מונח שם. ג"כ טהור. וכ"ש לפי פי' רבותינו הנ"ל שהן ב' חללים ממש. לא גרע מקערות שבטבלא (פ"ב מ"ז) דבנטמא א' לא נטמא חבירו. ומה"ט גם בלא היה שם צמ"פ עליהן. ג"כ היה החלק ההוא טהור. ואע"ג דהכא ב' חללי הבית שאור הם תוך חלול התנור שנטמא. אפ"ה לא דמי לקערות

שבטבלא הנ"ל שכשלזבז הטבלא עודף דהכל טמא. דהכא שאני שאין החללים מחוברין להתנור. ואין כלי נטמא מאויר כ"ח. והו"ל כקדירה ריקנית בתנור לעיל (מ"ד) וכ"כ בלפסין לקמן (ספ"י) והרי ה"נ ב' הב"ק כב' כלים נפרדים חשבת להו. משא"כ בטבלא ולזביז עודף כיון שכל הקערות מחוברין בהטבלא. ובהטבלא יש לזבז עודף הוא מצרפן לב"ק א'. דדמי לכ"ח עם ג' שפיות. וחצונה עודפת דהוא מצרפן להחשב ב"ק א'. להכי הכא שנחשבין כב' כלים נפרדין גם בלי צמ"פ היה ניצל הכלי האחר. ורק משום השאור נקט הכא צמיד פתיל. אבל בהסיפא כשזית ממת מונח שם ונטמא הבית. ודאי גם החלק של הבית שאור שהשאור מונח שם נטמא כשאינו סתום בצמיד פתיל:

(ה*) ורב"א פי' דהא דקאמר אם יש שם פותח טפח. ר"ל אם יש שם בכל הכלי פותח טפח. אז כל הב' חללים טמאין. מדהוה שיעור אהל ואין חולקים אהלים בכ"ח. עכלה"ט. ולפ"ז מצי הך בבא קאי גם אשרץ שנמצא שם דהרי גם בטומאת שרץ אין חולקין אהלים (כלעיל סוף מ"א). ולכאורה מדקאמר הגאון שיש בכל הכלי פ"ט. משמע דדוקא בכה"ג דהו"ל שיעור אהל. ואם יחלקו יבטל הכ"ח מלהיות אהל. להכי אין חולקין אהל שבכ"ח הא אם היה יותר בכ"א מטע"ט אמרינן דמחלקין. אבל א"א לומר כן דהרי במשנה א' שהתנור גדול מאד. ואפ"ה קאמרו רבנן דאין חוצצין אהלים בכ"ח. ותו דא"כ הול"ל במשנה אם אין שם רק פ"ט. אע"כ דכל שיש בו פ"ט או יותר אין חולקין אהלים בכ"ח. ורק רישא דחולקין מיירי בשאין בב' הב"ק יחד פ"ט. רק סיפא דמשנה ז' ק"ל דמסיים נמי תנא אם יש שם פ"ט. ואם נפרשו נמי כפי' הגאון ברישא. דהיינו שיש חלול טע"ט בהתנור עם עין התנור. א"כ רישא דמשנה ז' שם. ע"כ באין בהתנור טע"ט. ותמוה הרי בכה"ג מאי אריא משפה ולחוץ טהור. הרי אפי' נמצא השרץ תוך חלול התנור טהור. דכל תנור שהוא פחות מטע"ט אמק"ט כלל כרפ"ה. ועכ"פ נ"ל ראיה שגם הגאון צווק"ל כדברינו ס"ל דמיירי הכא שהקרץ הוא כלי בפ"ע. דאי ס"ל כהר"ש והר"ב שהוא מחיצה קבוע באמצע הבית שאור. א"כ תקשי להגאון מ"ש הכא מקערות שבטבלא (פ"ב מ"ז) דמסתמא ודאי משמע אפי' מחזיק כל קערה טע"ט. ולכל הפחות בשמחזיקין כל הקערות יחד טע"ט. ואפ"ה כל שהמחיצה שבין קערה לחבירתה קבוע חייץ. אע"כ דהכא שאני שהוא באמת חלול א'. רק שחצצו בקרץ מטולטל. ולהכי כל שיש בכל חלול הבית שאור טע"ט אין חולקין תוך הכ"ח ולא חייץ ומצטרפי:

נ"ל דמדלא כללינהו תנא לבור סתמא. ושל עושי זכוכית בחד בבא. וכדכליל בסיפא כל הטהורין בחד בבא. מהא שמעינן דבור גרסינן. ור"ל בור סתמא שאינו מיוחד לשום דבר. ומה"ט נקט ברישא שיש בו ובסיפא אם יש בו. והיינו משום דברישא שהבור לא

נעשה לשום תשמיש מיוחד. ויש בו שפיתה. הו"ל כולה ככירה. ולהכי כל הבור מק"ט. מדלא גרע מתנור בן דינאי (פ"ה מ"י) ולהכי נקיט שפיר שיש בו שפיתה כדי דלהוי בור ושפיתה חדא מלתא. ויהיה קאי מלת טמא דנקט בתר הכי. אבור כולו. אבל בסיפא בבור שעשאו להתיך זכוכית. לא מסתבר שיהיה בטל עיקר לגבי טפל. דהיינו הבור של זכוכית לגבי השפיתה ויהיה כולו מק"ט. להכי נקט שפיר אם יש בו. כדי לחלק בין הבור להשפיתה. ויהיה קאי מלת טמא רק אשפיתה דמסיק מינה. דהיא לבד מק"ט. אבל לא הבור עצמה:

והא דלא נקט שרץ כדנקט לעיל בכולה פרקין. נ"ל דרבותא קמ"ל הכא דלא מיבעי מגע שרץ או מגע שאר אה"ט שהן אה"ט מצד עצמן. ודאי גזרינן במשקין שנטמאו מאה"ט ההוא שיהיו מטמאין כלי מגזירת משקה של זב וזבה שיצאו מהן. שהן ג"כ אה"ט מצ"ע. אלא אפי' היה עיקר הטומאה שטימא להמשקין הללו. רק אה"ט מצד נגיעה כאדם שנגע במת. דסד"א דמדלא דמי לזב וזבה שהוא אה"ט מצ"ע. לא גזרינן במשקין הבאין מכחו שיטמאו כלי קמ"ל. א"נ י"ל דלהכי נקט הכא מגע טמא מת כי היכא דנידק טפי דדוקא מגע טמא מת צריך שיהיה המשקין תוך פיו. דאל"כ גוף האדם לא היה מטמא התנור דאין כלי מק"ט רק מאה"ט והרי הן רק ראשון. הא טמא מת או זב גופיה שהכניסו ראשן לאויר התנור. א"צ שיהיו המשקין בפיו. דבלא זה הן עצמן מטמאין כ"ח באויר. אע"ג דרק בשרץ כתיב בהדיא שיטמא כ"ח באויר. הוא הדין אב הטומאה אחרת:

כך כתב הר"ש והר"ב. ול"מ היה נ"ל דלאו בכדי נקט אוכלין. רק לרבותא נקטינהו. דאע"ג שהיו המשקין מעורבין באוכלין בתוך פיו. וגם מסתמא אכילה מרובה משתיה (כמגילה י"ב א') ולהכי סד"א דבטלו המשקין ברוב האוכלין שבתוך פיו. ולא מקרי תו משקין קמ"ל. א"נ דר"ל אם לעס האוכלין מחשב הרוק שע"ג כתלוש ואו או קתני:

ולרמב"ם (פט"ו מאוכלין ה"ח) ודאי איצטריך סיפא. מדמוקי לסיפא כשהתנור טמא וידיה טהורות וכשהכניסתן לאויר התנור הטמא נטמאו הידים באוירו כשנטמא התנור באב הטומאה (כפ"ג דידים) ובנחבלה והכניסה האצבע עם הדם לתוך פיה. נטמא התרומה שבתוך פיה מהדם. אף שלא נגע האצבע שם בהתרומה. וכ"כ בנכות ומצצה הרוק על אצבעה. נחשב הרוק כתלוש על האצבע ונעשה משקה ונטמא מהאצבע. וחזר וטימא התרומה שבפיה. והראב"ד צווח על גירסת הרמב"ם זו. ולפע"ד הוכרח הרמב"ם לאוקמה בתנור טמא ואשה טהורה. דאי בתנור טהור ואשה טמאה. ממ"נ אי שהאשה היא אב הטומאה. ל"ל רוק ודם הרי בלא זה נטמא התנור כשהושיטה ידיה לתוכו לגרפו. ואי בשהאשה היא ולד הטומאה. היאך אפשר שיטמא התנור מהדם והרוק.

הרי הרמב"ם ס"ל (אה"ט פ"ז ה"א) דרק משקין שנטמאו מאה"ט מדדמי לה למעיינות הזב מטמאין כלים. אבל לא משקין שנטמאו מולד מטמאין כלים. ונ"ל עוד דמה"ט מוקי רמב"ם לרישא (פ"י מאוכלין ה"ה) בנדה שנטף חלב מדדיה. אבל תמיה קיימת על הרמב"ם (פט"ו מאוכלין ה"ח) דמוקי לסיפא דמשנתינו שהיה דבילה של תרומה בפה האשה. וק' ול"ל הרי גם חולין מק"ט ממשקין חולין. וגם לא ידענא האיך יתישב עפ"י הרמב"ם (מ"י) מגע טמא מת שמשקין תוך פיו. והכניס ראשו לתנור הטהור. היאך יטמאו המשקין שבפיו להתנור. ואפשר שהרמב"ם גרס שם טמא מת שמשקין בפיו. וכן נראה במ"ש (פי"ד מכלים ה"ה) שכתב אדם טמא. ועכ"פ יש לתמוה על רכ"מ שהביא שם משנתינו בלשונה. ולא העיר על זה. דהרמב"ם על כרחך גירסא אחרת היה לו (ועי' מ"ש ביכין בפרקן סי' ל"ז):

פרק ט

והא דלא פי' הרמב"ם הכא כן. וכדפי' רתוי"ט בשמו כן לקמן (מ"ג) נ"ל דלהרמב"ם מתניתין קשיתי' דלמה לא נקט תנא הכא ב' אופני הענין. דאם הבצק נוגע בהן טמא. ואם לאו טהור. כדנקט בבא שאחר זו אם בטמא טמאין ואם בטהור טהורין. אע"כ משום דהכא גם אם אין הבצק נוגע בהן אין במוחלט שיהיה התנור טהור. רק אם אבידת המחט והטבעת היה קודם השבת התנור. דאז אפשר שפיר לומר כדלקמן סי' ה'. דתלינן שהיו שם קודם הושבת התנור. אבל אם התנור הושב קודם אבידת הטבעת והמחט הטמאים. אז אפי' אין הבצק נוגע בהן נטמא התנור. דהרי ודאי דרך אוירו נפלו לשם. מיהו ה"מ בהכיר המחט הטמא שהיא טמאה. ויודע מתי נאבדה. אבל אי מיירי במחט מעלמא שנמצאה שלא ידע מי ומתי נאבדה. אז בכל גוונא כשאין הבצק נוגע בה טהור התנור בהחלט דמדלא ידע מתי שפיר איכא לתלות שהיתה בהרצפה קודם שהושב שם התנור. א"כ שפיר יש להקשות למה לא נקט התנא האופן הב' דכשאין הבצק הנוגע טהור. אע"כ דמתניתין במחט וטבעת שודאי טמאין איירי. והיינו שהן שלו וידע שנטמאו. וא"ת עכ"פ למה נקט תנא בכה"ג. טפי הו"ל למנקט במחט וטבעת שנמצאו. ושפיר היה מצי למימר שאם אין הבצק נוגע בהן טהור. י"ל דבעי לאשמעינן רבותא דאפי' בטומאה ודאית של מחט. אינו טמא רק באפשר לבצק ליגע שם. דאל"כ אפשר שיטהר. דהיינו במסופק אם הושיבו התנור קודם או אחר אבידת המחט. ודו"ק (עי' סי' ל'):

וא"ת פשיטא דהרי בין שבטלו או לא בטלו לגבי התנור נטמאו גם הם להתנור. מדכולן היו מונחים באהל המת. וי"ל דקמ"ל דאפי' עומד התנור בפתח של אהל המת. וצד של

הטיפול שהמחט בתוכו הוא חוץ מהאהל. וסד"א דלא בטלו לגבי התנור. והו"ל כאילו הם בחוץ מאהל המת. ואע"ג דעכ"פ נגע בהתנור הטמאה אפ"ה כיון שהתנור הוא כ"ח שא"א שיהיה אב והרי אין כלי מק"ט רק מאב א"כ יהיו המחט והטבעת נשארין בטהרתן. קמ"ל דעכ"פ כיון דבטלו לגבי התנור. נטמאו עמו. ולהר"ש ה"ק אם בטמא. ר"ל אם התנור גם אם לא היה באהל המת. היינו מחזיקין אותו בחזקת טמא. וכגון שהוא של ע"ה. טמאין הכלים שבתוכו. דכלי ע"ה אינו מציל בצמ"פ. ולשיטתיה אזיל. וכלקמן סי' כ"ה ועי"ש:

מיהו אין להק' כיון שהמינקת נטמא ונעשה אה"ט. תחזור ותטמא גם החבית שהיא באוירה. ואי"ל כיון דטומאת המינקת רק מאהל המת. והרי האהל עצמו לא טימא החבית. ואיך יטמא המינקת שהיא הטומאה הבאה מכח האהל. הרי זה אומר החבית להמינקת מטמאיך לא טמאני. ואתה תטמאני. דמה בכך. הרי כקן מצאה ידינו בכל סדר טהרות דוגמות רבות כאלה (כלעיל פ"ח מ"ד. ובטהרות פ"ח מ"ז ועוד בדוכתי טובא) הרי דאף די"ל כן. אפ"ה הדין דין אמת. י"ל הכא א"א שיטמא המינקת להחבית. דהרי רק לע"ה טהרנו החבית. והרי לדידיה ודאי הציל החביות להמינקת שלא יחזור ויטמא החביות. ואף למ"ד דגם בחבר הדין כך. וא"כ עכ"פ לחבר מתוך אותה גזירה תתפשט נמי הטומאה מהמינקת להחבית י"ל דעכ"פ הרי כל עיקר הגזירה בהחבר הוא רק אטו ע"ה. וא"כ ממ"נ בין שנדון החבית כאילו היא של חבר. כאשר היא באמת. או שנדונה כאילו היא של ע"ה. א"א להמינקת לטמא החביות. דהרי בין כך או כך הצילה החבית להמינקת. ודי לן בחומרא יתירה שהחמרנו לטמא המינקת. גם כשהכל של חבר. אבל רק על עצמה גזרו בהמינקת. ולא על ההתפשטות הטומאה ממנה. ודו"ק:

ואע"ג דכל שאתה יכול להרבות ספק ספיקות ברה"י טמא (כטהרות פ"ו מ"ד). והרי הכא סתמא תנור ברה"י קאי. ואמאי טהור. י"ל דעכ"פ בין דניזל בתר נוגע דהיינו התנור. או בתר מגע דהיינו השרץ. אין בזה ובזה דעת לשאול. ובכה"ג אף ברה"י ספיקו טהור (עי' סוטה דכט"א):

והא דקחשיב תנא כי רוכלא גם לפת וגמי. היינו כדי לאשמעינן פלוגתא דר"ש בב' אלו. ולראב"ד (פי"ד דכלים). וכ"כ לרב"א הכא. הך דסוף משקה לצאת דקאמר תנא. ר"ל שאצל האש יפלטו מעצמן המשקין שבהן. והן אמת דלישנא דסוף משקה לצאת טפי משמע כפי' זה. ואפ"ה נ"ל דהר"ש היה מוכרח לפרש הכא. דר"ל העשויין להכניס ולהוציא. דלהראב"ד ורב"א ק' הרי הכא סתמא במשקין קלין מיירי שאינן אה"ט. וא"כ

הול"ל דצריך שיצאו ממש. וכלקמן סי' ל"ח. אע"כ דהכא שאני דעשויין להכניס ולהוציא. וככנוסין בכלי דמי:

כך נ"ל ולפ"ז ע"כ צ"ל דלפת וגמי נמי מיירי שבלעו משקין ממקום אחר. אבל אי"ל דלפת וגמי מיירי במשקין שיש בגופן. ומיירי הכא שנטמא הלפת. והיו בו שיעור כביצה. כדי לטמא המשקין שבגופו וגמי נמי מיירי שיחדו להשתמש בו בכלי. ועי"ז קבל טומאה. דלת"ק משקין שבגופו מפקד פקידי (כפסחים ל"ג ב') ומטמאו להתנור מדהיו באוירו. ולר"ש משקין שבתוכן מבלע בליעי. ולהכי כל עוד שהן בתוכן כמאכל דמי ואינו מטמא להתנור. ליתא. דאפי' נדונם כמשקה. כל שאינן מז' משקין אמק"ט ואין מטמאין (כרמב"ם פ"א מאוכלין):

ואע"ג דבנמצאו בטפילות התנור טהורים. דמדבלועין בכותל התנור בטלו לגבי כותל (וכמ"א) וכ"כ בנמצאו בלועי במגופת החבית כנגד פיה טהורין. דמדהן בלועין במהגופה הו"ל כמגופה ואמק"ט. וא"כ ה"נ נימא דמדבלועין בהכוש והלבינה שאמק"ט. בטלו לגבייהו ולא נטמאו באהל המת. י"ל התם ה"ט דמטהרינן המחט. משום דהא דנימא דמחט שמונח תוך עובי הכותל יהיה כמונח בתוך התנור היינו רק מדרבנן. וגם הא דכ"ח אמ"צ בצמ"פ על כלי שטף הוא ג"כ דרבנן. ולהכי הו"ל חומרא יתירתא בדרבנן ולא גזרינן. א"נ נ"ל משום דהא שיהיה כלי בעובי כותל התנור נילש בטיט שלו. הוא מלתא דלא שכיחא שלא הרגיש בו היוצר כשעשה התנור. וכל מלתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן (כביצה י"ט א'). אמנם קשה לי מ"ש הכא דאמרינן דהטבעת או מחט שבמגופה או בכותל התנור בטל לגבי התנור. והו"ל כהטיט. ומ"ש בטומאה בכותל בית (אהלות פ"ו מ"ג) דאמרינן דמחציה ולפנים הבית טמא. ואמאי. ונימא גם התם דבטל לגבי כותל ואינו מטמא כלל. ודוחק לומר דטומאת אדם מת אינו מבזהו כל כך דלהוי כעפרא בעלמא (ועי' קצת דוגמא לזה אהלות פ"ד סמ"ב). וי"ל דוקא בכלי טמא אמרינן דבטל כעפר כשנילש עמו. ולא בגוף הטומאה בעצמה. וחילי ממי חטאת טמאין (פרה פ"ט מ"ה) דאפי' נגבלו ונתערבו לגמרי בטיט. לא בטלו אגב הטיט. מכ"ש כשהטומאה מונחת בעינא תוך הכותל. ואע"ג דבש"ס (נדה כ"ז ב') אמרינן דמחוי ולד בטל בדם לידה. ואי"ל דהתם ה"ט מדנתבטל קודם שבא לכלל טומאה לא עדיף מדבר שיש לו מתירין דג"כ לא בטל. ואפ"ה בנתערב קודם שנתהווה מיתבטל (כרמג"א ש"כ סק"ה). ליתא. חדא דהרי המרדכי (חולין פ"י) כתב ממש להיפך דכשנולד בתערובות לא שייך ביטול. ותו הרי אמרינן (בכורות כ"ג א') נבילה בטילה בשחוטה. אלמא גם בשהיה בעין תחלה שייך בטול בטומאה עצמה. וי"ל דכל זה היינו בביטול ברוב מנין. אבל דלהוי בטל כעפרא

מדמסובב בעפר. לא. דהרי ניכר במקומו. אמנם להראב"ד (פ"כ מטו"מ) כל בלוע אפי' מדבר שאינו בע"ח ניצל באהל המת. ואפ"ה דוקא בשאין אדם יכול להוציאו בקלות ממקום שנבלע. ומה"ט בבלוע בטפילה ובמגופה ניצל. אבל הכא שבלוע בכוש ובמלמד. כך דרכן לעשות בהן נקב לתחבן שם. ופעמים ירד להשתקע שם ובקלות יכול להוציאן (וע"כ גם לבינה מיירי בכה"ג) ולהכי אין מצילין. והר"ש והר"ב הכא כהרמב"ם ס"ל. דבלוע שאינו מבע"ח אינו מציל. ולדידהו ע"כ צ"ל דבלוע בטפילה ובמגופה ניצולין לא מטעם בלוע רק מטעם צמ"פ וכמש"ל ומשנתינו כאן קמ"ל. מדסד"א כיון דהצינורא טמון מכל צד בדבר המקיפו ניצל כבצמ"פ. קמ"ל דבאין תוך למקום הצינורא הו"ל כגבלן בטיט או ככרכן בסיב דלא ס"ד שינצלו עי"ז באהל המת כך הוא תוכן דברי רבותינו. וק"ל הרי כל נקב קטן שנעשה בידי אדם אינו מציל בצמ"פ (כרתוי"ט פ"ח מ"ו ד"ה אם) והרי הכא נמי במקום שנבלע הצינורא. יש בהכוש נקב שנעשה בידי אדם. וא"כ אפי' היה לו תוך לא היה ניצל בצמ"פ. ואת"ל דדוקא בנקב שאינו עשוי למלאות מעכב בצמ"פ. אבל נקב שבכוש שעשוי למלאות כמו ב"ק העשוי למלאות לא שמיה ב"ק (רמב"ם פ"ב מכלים ה"ג) כ"כ נקב העשוי למלאות לא שמיה נקב. א"נ דאע"ג דכל נקב כ"ש בעשוי בידי אדם אינו מציל בצמ"פ. היינו רק בנקב פתוח. אבל הנקב שבכוש שאינו רק לתחוב שם צנורא דקה. ולפיכך הנקב צר מאד ולא מחשב כנקב פתוח. עכ"פ ק"ל דה"ת להר"ש דס"ל דכלי חבר ניצל בצמ"פ. איכא לאוקמא הכא בצינורא של חבר. ולהכי אילו היה במקום הנקב תוך היה ניצל כבצמ"פ. אלא להרב דס"ל לעיל (מ"ב) דגם כלי שטף של חבר אינו ניצל בצמ"פ א"כ הא תינח בטפילה ובטיפול י"ל דמדנגבלו תוך טיט הכותל והמגופה כגוף הכותל דמי ונצולו. אלא הכא שכתב הר"ב שאין נצולין משום דאין שם תוך. הרי אפי' היה שם תוך לא היו נצולין. וצ"ע. אבל אילה"ק בל"ז להר"ש והר"ב דנהי דכוש ומלמד פשוטי כלי עץ. וכל כה"ג רק במשמשין לאדם וכלים ביחד מק"ט מדרבנן. א"כ הכוש והמלמד שאין משתמשין כך. אמק"ט מצ"ע כלל. עכ"פ מדתוחבין שם הצינורא הרי הו"ל עץ המשמש את המתכת דדינו ככלי מתכות ומק"ט (כפי"ב מ"ב) ואיך יציל הכא על הצינורא. י"ל הרי כבר תנינן התם וכולן אחת אחת בפני עצמן טהורין. וא"כ הכא דנבלע הצנורא לתוכה. תו לא חזי למילתה. וכמופרש מהצנורא דמי:

ויש לעיין בזה טובא במשנה זו. דהן אמת פשוט שכל השיעורים שנזכרו בפרקן בזה אינן הלממ"ס אלא שיעורי חכמים הן. אם מחשב נקב או פתח. ולפיכך אף דאין להקשות מה ראו חכמים לשער בנקב סרידה בשליש טפח. ובנקב שבעין שיעורו לכ"ע בכוש. שהוא ודאי פחות יותר משליש טפח. די"ל דבכל כה"ג כל שיעורי חכמים כך הוא. לפי

אומד דעתם הקדושה. שראו לשער בכך. ובכל כי הא במופלא ממך לא תדרוש ואיך נעיז פנינו לשאול מה טעם יש לרבותינו בדבר לחלק בין השיעורין של זה וזה. ובפרט דהכא מסתבר קצת גם לפי קוצר דעתינו דראוי שלא יהיה שיעור נקיבת שניהן שוה. דבסרידה שהיא בעליונו של תנור כל נקב שיש שם הוא משום פתח. משום דפתח התנור בעליונו הוא. ולפיכך כל נקב שם צריך מרחב רב אבל בעין שהוא מן הצד שבתנור. שיערו בביטול צמ"פ שם בשיעור נקב. שהוא פחות משיעור פתח (ועי' שבת צ"ו א' תוס' ד"ה לעיל). אולם אי קשה הא קשה לי. למה לא השוו חכמים מדותיהן במרוח שבזה ושבזה. דמ"ש במרוח של סרידה. שהחמירו רבנן בנקיבתו יותב מנקיבת הסרידה עצמה. ומ"ש במרוח של עין שהקילו בנקיבתו יותר מנקיבת העין שבצדו. וכ"כ יש להקשות לר"י איפכא. ותו מ"ש בנתנקב סרידה גופה דמחמיר בה ר"י טפי מחכמים. דלדידהו שיעור נקיבתו לרבנן נכנס. ולר"י סגי בשלא נכנס. ומ"ש בנקב עין דמקיל בה ר"י טפי מחכמים דלדידהו סגי שם בשנכנס שלא דולק ולר"י צריך שיעור נקיבתו בשנכנס דולק. והמותי ראיתי אור כמלא מחט סדקית. אשר הראני ה' כפי הראוי לעיני הטרוטות. דנלפענ"ד לפמ"ש לעיל דלרבנן דוקא בנקב שבסרידה שהוא בעליונו של תנור. להכי כל נקב שבעליונו של תנור. משום פתח הוא. להכי צריך נקב מרווח. אבל נקב שבעין שהוא מן הצד. רק מטעם נקב. מתבטל הצמ"פ. להכי סגי בכ"ש. וכמש"ל בשם תוס'. ולר"י דוקא בנקב סרידה ששיעור נקיבתו גדול דהיינו שליש טפח. להכי די לן בקולא זו. ולא נקל ביה טפי שיצטרך נכנס. אלא סגי בשקרוב להיות כשיעורו הראוי. דהיינו אפי' בשלא נכנס. אבל בעין. דמחמרינן בה בחד צד ששיעור נקיבתו קטן. דהיינו כמלא כוש. להכי מקלינן בה בחד צד. ואמרינן שצריך שיהיה נכנס דולק. ולרבנן כל מקום שמקלינן בשיעור הנקב. כברישא. מקלינן נמי בכניסת השיעור. וכל מקום שמחמרינן בשיעור הנקב כבסיפא. מחמרינן נמי בהכנסת השיעור. אמנם פלוגתתם במרוח כאן וכאן. לרבנן דוקא במרוח של סרידה שהיא בעליונו של תנור. שהחמימות עולה לשם ומתייבש טיט המרוח מהר. ועי"ז כרגע יתרחב הנקב עד שיהיה כשיעור הראוי לו. להכי ס"ל דסגי שם אפי' כשהוא רק קרוב לשיעור הראוי. דהיינו במרדע שלא נכנס. וכמו שמצינו ששיערו בטריפות סרכת הריאה. דמדסופה לנקוב כנקוב דמי (חולין מ"ז א' ותוס' שם) משא"כ במרוח העין שהמרוח מהצד של תנור שאין חמימות התנור עולה לשם כ"כ בחוזק כמו למעלה. וגם שיעור הנקב שם בל"ז זוטר בשיעוריה. להכי אדרבא הקילו בנקיבתו. שיהיה קצת יותר מהשיעור הראוי שם. דאל"כ מדהטיט רך והנקב קטן יכול לסתמו בקלות ע"י שימעך אצבעו שם וכל זה לרבנן. אבל לר"י איפכא מסתברא. דדוקא

בסרידה מחמרינן במרוח שם יותר מבסרידה עצמה. משום דהשיעור בהן גדול כשליש טפח להכי דוקא בסרידה עצמה שהוא חרס קשה. ולא יסתם נקב שבו בקלות. להכי אמרינן דסגי בה כשהנקב שבה קרוב לכשיעור הראוי. אבל בנקב שבמרוח שם. מדיכול לסתמו בנקלות ע"י מיעוך אצבעו על הטיט להכי צריך שיהיה הנקב מרווח בכדי שיכנס שם המרדע. דאז לא יסתם הנקב ע"י מיעוך אצבעו. דאל"כ כפתח סתום דמי. משא"כ בעין ובמרוח שבו. רק בעין עצמו דשיעור נקיבתו זוטר. דהיינו כמלא כוש. והחרס קשה ולא יתרחב נקב שבו מעצמו. יותר ממה שהוא. להכי מצריך שיהיה כשיעור שיכנס שם הכוש דולק. אבל במרוח שם. מדבל"ז כרגע יתיבש ויתרחב הנקב שבו יותר בכדי להכניס שם כוש דק דולק. שא"צ התיבשות רב להכנסתו. להכי גם כשקרב הנקב להיות כשיעורו. סגי בהכי. ודו"ק:

פרק י

ולרמב"ם (פכ"א מטו"מ ה"ג) אפי' כשאינו ממורח בטיט בקרקע מציל כלי כפוי על שתחתיו. אם חלול הכלי הוא טפח על טפח. דאז מציל מטעם אהל. וכן אוקמא רתוי"ט למשנתינו. וגם באהלות (פ"ה מ"ו ד"ה טהור שאין) כתב כן. אבל כ"ח דלא שייך שיציל מטעם אהל. רק משום צמ"פ. להכי גם לת"ק דר"א אפי' ממורח בטיט בארץ אמ"צ מדכתיב צמ"פ עליו. ולא שצמ"פ תחתיו או מהצד. כך כתב הרמב"ם שם. ואני בעניי לא זכיתי להבין לפ"ז דברי התוספתא (ב"ק דכלים פ"ז) דמייתי פלוגתייהו דרבנן ור"א בחבית שמרחה שפתותיה בטיט בקרקע דלרבנן מציל. ור"א ס"ל דכפוי אמ"צ. והרי כל חביות של חרס הוא אלמא דגם בכ"ח פליגי. ועכ"פ בממורח בקרקע מציל לרבנן. אבל אילה"ק לרמב"ם דס"ל דלרבנן בשאר כלים אפי' אינו ממורח מציל כשהוא כפוי. א"כ מה השיב ר"א דכפוי אינו מציל משום דכתיב צמ"פ עליו ולא ע"ג. וכמ"ש הר"ב בשם ספרי. ומה קושיא הרי רבנן לא מצרכי בכפוי צמ"פ כלל. י"ל דר"א ס"ל דגם בשאר כלים לא שייך שיצילו משום אהל. ואין להם מקום שיצילו רק מטעם צמ"פ. ולהכי קאמר שפיר דבכפוי אפי' ממורח בקרקע בטיט אמ"צ. משום דצמ"פ עליו כתיב ולא ע"ג:

וא"ת מ"ש מלעיל (פ"ט סמ"א) דמחט טהורה שבמגופה שבחבית המוקפת צמ"פ באהל המת דאע"ג שהמחט בולט לתוך החבית. אם יש תחתיה טיט כקליפת השום. נחשבת כטיט המגופה ונשארת בטהרתה ופשיטא דה"ה בהיה איפכא שנמצאת מחט טמאה במגופת החבית. ובחבית טהרות. כל שיש קליפת השום תחת המחט. נחשבת כטיט המגופה. ונשארת החבית בטהרתה. וא"כ ה"נ אע"ג שבית האצבע שבהמגופה בולט

לתוך החבית. עכ"פ כיון שהשרץ שבהמגופה שבחבית מוקף מכל צד מטיט של הבית אצבע. נדונו כטיט המגופה. ונטהר החבית. ואת"ל הכא שאני דמיירי בשרץ. והרי כבר הוכחנו בס"ד (לעיל פ"ט בבועז סי' ז') דבטומאה עצמה לא אמרינן דבטל לגבי טיט. ליתא. דמה נענה בסיפא הכא בשרץ בחבית וטהרות במגופה טמאין. ואמאי נימא כיון שטהרות הללו שבבית האצבע. מוקפין בטיט סביב. נחשבינהו כטיט שאמק"ט. י"ל התם רק במוגבל לגמרי תוך הטיט שבמגופה. אמרינן דבטל לגבי טיט. אבל הכא שהשרץ רק מונח תוך חלול שבמגופה לא בטל לגבי מגופה דלחשב כמותה. וגם מגופה אינה כלי שינצל מסברת תוך תוכו. לפיכך כמונח בחבית דמי. וטמאה. מיהו כל זה במגופה. דאע"ג דאינה כלי ממש. עכ"פ שם כלי חרס פשוט יש עליה. ואע"ג שיש לה ב"ק להאצבע. לא מחשב ב"ק (כלעיל פ"ב מ"ג) אבל שרץ או מחט אה"ט שמוגבל בטיט ממש ומונח תוך החבית אע"ג שמוגבל שם תוך הטיט. וכ"ש במונח תוך חלול שבאמצע גולם הטיט. והגולם מונח תוך החבית. או ששרץ מונח תוך החבית. ומחט טהור או מאכלים טהורין מוגבלין תוך גולם הטיט או מונחים תוך החלול שבאמצע הגולם. והגולם מונח תוך החבית. אין הטיט חוצץ ולא מגין על הטהרה (ועי' הר"ש ספ"ט דכלים). לפ"ז יש ד' חלוקים בזה. א) כלי שתוך כלי. ופה הפנימי למעלה מפה החיצון אם שרץ או אב הטומאה אחרת מונח תוך א' מהן. וטהרות בשניה. הטהרות טהורות מסברת תוך תוכו. ב) ואם כלי הפנימי הוא פשוטי כ"ח שאמק"ט כלל. כגון מגופה או סרידה יש חילוק דאם הטהרה או הטומאה מוגבלת תוך הטיט של הכ"ח הפשוט הפנימי. אז ככלי הפשוט בעצמו דמי. ואין הטהרה שבתוכו נטמא מהטומאה שבתוך הכלי החיצון. ולא הטומאה שנגבל בתוכו מטמא להטהרו' שבחיצון. שכיון שנגבל בתוך הפנימי ואין נראה בחיצון בטל לגבי הכלי הפנימי וכגוף הכלי דמי. [ונראה דגם במונח המגופה כולה תוך החבית. והטומאה או הטהרה כולה בלוע בתוכה נמי דינא הכי (ועי' פ"ט בבועז סי' ז')]. ג) ואם יש ריוח במקום הטומאה או הטהרה שבתוך הכ"ח הפשוט הפנימי הנ"ל. אז אפי' פה הפנימי למעלה מפה החיצון. כיון שתחתית החלול שבפנימי בולט לתוך אויר החיצון. והפנימי אינו כלי ממש אין שולי כלי הפנימי חוצצין מלהוציא או מלהכניס טומאה. ד) אולם אם הפנימי אין עליו שם כלי כלל אלא שהטומאה או הטהרה שתוך החיצון מוגבל בטיט ממש. או שהטומאה או הטהרה מונח תוך כלי שניקב כמוציא רימון. אע"ג שמירח וסתם הנקב ההוא וכל הנקב שבפנימי זה. וכולו תלוי תוך כלי חיצון. אז אפי' אין במקום הטומאה או הטהרה ריוח תוך הטיט או תוך הכלי שניקב כמוציא רימון. אין הפנימי חוצץ כלל מלהכניס או להוציא טומאה. ונ"ל עוד דנקט הך דינא הכא. באמצע

דיני צמ"פ. כדי דנילף מדין השרץ דין דכזית ממת דאם כזית ממת מונח בחבית וטהרות בחלול שבמגופה. אף שהמגופה סתום מכל צד בצמ"פ. ושניהן מונחין באהל. אין צמ"פ שבמגופה מציל מדאין מגופה כלל:

וא"ת הרי שיעור נקב בחבית קיי"ל שהוא כמוציא אגוזים לטומאה (כפ"ג מ"ב). וכיון שכן. ה"ה להציל בצמ"פ. כל שאין הנקב גדול כמוציא אגוז א"צ סתימה. דהרי פריחת טומאה מכלי. והצרכת צמ"פ דינן שוה (כרפ"ג וסוף פ"ט). ואדרבא חזינן דגם כשפרח הטומאה מהכלי אפ"ה מהני לה צמ"פ (כרמב"ם פכ"ב מטו"מ ה"ג) מכ"ש כשהנקב בהכלי הוא שעדיין מק"ט עמו. דהול"ל שא"צ נקב ההוא סתימה. וא"כ היאך נימא הכא דהנקב שאינו מפריח מהחבית קב"ט. יהיה צריך סתימת צמ"פ. י"ל כיון דנקבי הפקעת והכדור נעשים ע"י אדם שכרך החוט. הו"ל כנקב ביד אדם דשיעורו בכ"ש. שצריך לסתמו (כלעיל ספ"ט). ולרכ"מ (פכ"א מטו"מ ה"ב) לא אמרינן דנקב הנעשה בידי אדם. גם אם הוא כ"ש צריך לסתמו. היינו רק בהיה כלי שלם. ונקבו אדם בכונה. אבל כשעשה תחלה כלי עם נקבים ורוצה להשתמש בו כך. לא נקרא נקב שנעשה בידי אדם. ודינו כשאר נקב שנעשה ממילא. וכן מוכח לפע"ד כדברי רבינו מכורת מחולחלת (בכל פ"ט דאהלות) שנעשו הנקבים בהכורת בידי אדם. ומדנעשו בו בתחלה אין הטומאה נכנסת לתוכו דרך הנקבים ההם. א"כ קשה למה צריך הכא לסתום נקבי הכדור הקטנים שסתם בה החבית. צ"ל דוקא נקב שבכלי עצמו בעי שיעורא. אבל נקב שבסתימה עצמה. אפי' כ"ש מעכב. וכן מוכח מכל צמ"פ שנזכרו בפרקן מ"ד ה' ו' (ועי' פ"ט מ"ז. ובפירושינו שם ודו"ק):

כך פירשתי על דרך הר"ש והר"ב. ומדלא חילקו בין שהכלי גדול או קטן. ובין שנקלף מהחרס הרבה או מעט. ש"מ דמיירי בין בכלי גדול או קטן. ואפי' נתנקב ע"י הקליפה זו הכלי עצמו כמוציא רמון ויותר. אפ"ה מדסתם תחתיו בזפת מהני. ואע"ג דבשבת (דצה"ב) אמרינן דבזוטרי שניקב כרימון וברברבי ברובא (וי"א איפכא) לא מהני ליה תו סתימה. י"ל דהכא שאני. דהו"ל סתימה דמעיקרא קודם שנתהווה הנקב ולא בטל שם כלי מעליה מעולם. ולכאורה היה נ"ל ראיה לזה מלעיל (פ"ג מ"ג ומ"ד). דבלא בטל שם כלי מעליה אז החרס הנשבר ממנו. מק"ט כשאר גיסטרא. ה"נ מה"ט מהני סתימה דמעיקרא. גם אם ניקב אח"כ כמוציא רימון. ואעפ"כ יש לדחות. דלא דמי כעוכלא לדני. דהתם כבר נתקן הכלי לגמרי קודם שנשבר ממנו הגיסטרא ושפיר הו"ל כגיסטרא מכלי שלם. אבל הכא מנ"ל לומר דסתימה דמעיקרא שלא היה בו תקון הכלי. להני לתקון הכלי גם אחר שיתנקב. ואנן לא מצינן גבי כה"ג מעליותא רק לענין טריפות (חולין מ"ח

א') אבל לא לענין טומאה. דהרי עכ"פ השתא נתנקב כמוציא רימון דלא מהני ליה שום סתימה מדנתבטל מתורת כלי. ואדרבה כמעט יש קצת ראיה מגיסטרא דלעיל איפכא. דלא להני סתימת הזפת לנקוב במוציא רמון. וטפי נ"ל דהר"ש לשטתיה אזיל. דחילק לעיל (פ"ט מ"ח) וס"ל דסוגיא דשבת הנ"ל מיירי בניקבו בידים אז בנתנקב במוציא רימון לא מהני ליה תו סתימה. מדניקב נקב גדול כזה בכונה בטלו לגמרי מתורת כלי. והו"ל סתימתו שאח"כ כאוכלין שגבלן בטיט. דלא ס"ד שינצלו ע"י גיבול זה שסגורין בו כבצמ"פ דהרי אין מציל בצמ"פ רק כלי (כפרה פ"ה מ"ה). אבל בניקבו ממילא. אפי' כשהנקב כמוציא רמון. אפ"ה מהני סתימת הנקב שינצל בצמ"פ. וסמך הר"ש א"ע על התוספתא (ב"ק דכלים פ"ז) דבנפחת כמוציא רימון ונסתם בטיט מציל בצמ"פ. מיהו נ"ל מדלא חילק הרמב"ם (שם רפכ"ב מטו"מ) בין ניקב מכוון או ממילא. ש"מ דס"ל לרבינו דמסוגיא דשבת הנ"ל מוכח. דתוספתא הנ"ל משבשתא היא. ולהכי לא מייתי לה הש"ס. ולא קיי"ל כוותה. וכן כתב הרא"ש (חולין פ"ב אות ו'. ופרק יו"כ אות ה') בשם רי"ץ גאות. דכל תוספתא דלא מייתי בגמ' ודאי משבשתא היא. וכ"ש תוספתא הנ"ל דאשכחינן הפוכה בש"ס. וא"כ קשה לן להניח דעתינו הענייה בפירוש הר"ש. והיאך נפרש משנתינו. ומה"ט א"א נמי לומר דסוגיא דשבת מיירי בנסתמה בטיט. אז לא מהני כשתנקב כמוציא רימון. משא"כ בנסתם בזפת. הו"ל לגמרי ככלי שלם. וכן משמע נמי מתוספתא (ב"ק דכלים פ"ו) וכדפי' רב"א בזר זהב שם. אולם גם תוספתא זו לא הובאה בש"ס ובהרמב"ם שם. ומזה משמע דגם מינה לא ילפינן הלכתא. אולם הרא"ש פי' שנשבר שפת החבית סביב ונקלף מעל הזפת שבפנים ממקום השפה. והניח הכסוי על השפה שמהזפת. ולא על שפת החבית. ולהכי אין הצמ"פ מציל. מדכתיב צמ"פ עליו משמע על הכלי. והיינו לר"י. וקשה שפה מאן דכר שמיה במשנה. שנתקלפה קתני משמע כולה. וקרוב לזה פי' הרמב"ם (ספכ"ב מטו"מ) דר"ל שנקלף כל דפני החבית סביב. ונשאר רק דפני הזפת סביב. והניח הכסוי על שפת דפני הזפת והדביקו בהזפת של דפנות. נמצא שהכסוי מחובר בהכלי תחת הכסוי. וע"ז הקשה הראב"ד דא"כ לא הול"ל נקלפה. אלא שנשברה. ולפיכך פי' הוא ז"ל דמיירי שהיה החבית זפות מבפנים. ונתקלף הזפת כולו מבפנים. ונמצא שהזפת עומד ככלי שלם תוך החבית שמחרס. וס"ל לר"י דבכה"ג לא מהני צמ"פ שהוא בהכלי שחוצה לו. אם אין צמ"פ לכלי הזפת שבפנים. ואנכי תולעת ולא איש לא זכיתי כלל להבין דברי רבינו בזה. חדא דלו יהא שיהיה הזפת הנקלף. שבבית קבול שלו כנוס היין בפנים. נחשב ככלי פתוח ובו יין. והכלי הזה עומד פתוח תוך כלי אחר שמוקף צמ"פ. אטו מי לא יציל החיצון ע"י הצמ"פ שבו על כל

שבתוכו. והרי כללא תנינן (במ"א) על הכל מצילין וכו' חוץ מעל דבר שיש לו טהרה במקוה ומגזירת ע"ה. וכ"ש הכא שהזפת המקיף היין. אע"ג שהוא כלי שאמק"ט (כמ"ש בס"ד פ"ג סי' נ"ג) ומדהוא פתוח כליתא דמי. ואיך לא ינצל היין מה שבתוך הזפת ע"י הצמ"פ שעל הכלי החיצון. ותו דלדברי רבינו הראב"ד אין לזה ענין עם קבותים שגפסן עם השפה ואיך אירעו ב' דברים אלו יחד לומר דבשניהן פליגי ר"י ורבנן. וזחלתי ואירא מחוות דעי לפני רבותינו הקדושים. כי לולא יראתי שירצצו את מוחי. הוה אמינא. דמדנקט במשנה ו' חבית שנקבה והכא תני סתם חבית. משמע טפי דמשנתינו בחבית שלימה מיירי. וכהראב"ד. ודלא כרבותינו הרמב"ם והר"ש והרא"ש והר"ב. רק דמיירי בזפותה מבחוץ שלא תפלוט היין כי כך היה דרכם (כלעיל פ"ג מ"ז). ומיירי הכא שנקלף ונפל כל הזפת מעל גבי הכלי. ולא נשאר רק הזפת שמול הסדק שבין הכסוי להכלי. והיינו דקאמר והזפת שלה עומד ר"ל הזפת שראוי לסתימה שלה. דהיינו בפיה. שם לבדו נשאר עומד בהסדק שבין הכסוי להכלי. וכ"כ קבותים של מורייס. שהן קנקנים שפיהן צר. ודרכן לסתמן בלי כסוי. אלא גפסן עם השפה. ר"ל שמרח גפס תוך פה הכלי בשוה לשפת הפה. ואין בכלי זה כסוי כלל רק שהגפס הוא מגופה שלה. בהנך חרתי פליגי ר"י ורבנן. דלר"י אמצ"ל מדכתיב אשר צמ"פ עליו. ולא בצדו ולרבנן עליו גם בצדו משמע. וכדכתיב ועליו מטה מנשה. והיינו ממש כפלוגתא דרבי ורבנן (מנחות דס"ב א' וע"ש דצ"ו א') דקיי"ל התם והכא כרבנן. ואע"ג דבסוגיא דסוכה (ד"ז ב') פסקינן דוסכות על הארון את הפרוכת. היינו על ממש. דלא כר' יאשי' דס"ל דהיינו בצדו. נ"ל דהתם טעמא אחרינא איכא מדכתיב וסכות על. ודאי מלת וסכות מוכיח דהאי על דהתם. על ממש משמע. מיהו בהיה הסתימה למטה משפת פה החבית. ושפה החיצון של הכלי נשאר מגולה. לכ"ע אמצ"ל. דודאי עליו אינו משמע למטה הימנו. וכן תנינן בתוספתא בהדיא (ב"ק דכלים פ"ז) למדייק שם. וזה דלא כרבינו הר"ב. וכל ענין זה חנני ה' והאיר עיני בו בעת דכאי החלי. ונתבשלה קדירה זו אצל אש הקדחת אשר היתה לפני ובי בוערת ונפשי הענייה סוערה והיא מתנכרת. במזימותי אשר אז הלוך וטפוף תלכנה בסמרת. ומחשבותי רטוטים כעדר צאן ענייה עלי צוקי הרים מפוזרת. וראה זה מצאתי אמרה קהלת משוררת. העלתי מעמקי תהום מרגניתא מסוגרת. ועל זאת נפשי בכפי תמיד לאבי שבשמים כבכנור מזמרת. ותהלות אלי לעד בפני כצפור מבין עפאים משוררת. ואומר עד הגל הזה. ועד השיר והשבח. ויהי לאות לעד כצנצנת מן בק"ק לשם ה' למשמרת:

כך נ"ל ורבינו הר"ש כ' דקמ"ל דאע"ג דבתוספתא (פ"ה דאהלות) ס"ל לאבא חלפתא דנסר הנתון על עין התנור אינו מציל. אפ"ה קמ"ל הכא דדוקא התם דלאו אורחא. אבל

נסר על פה תנור אורחא הוא. ולא זכיתי להבין מה דמיון בין זה לזה. הרי התם באין צמ"פ מיירי. גם בלא זה לא קיי"ל כאבא חלפתא התם:

כך מוכח לפענ"ד. דאל"כ ק' מ"ש רישא דנקט התנאי שאין הסרידה נופלת לתוך החדש. ומ"ש סיפא דנקט תנאי אחר שאין בין הסרידה לחדש רוחב טפח. בשלמא בסיפא דמיירי שהחדש עומד תוך הישן. והסרידה מונחת ע"ג הישן. לא הוה מצי למנקט אם כשינטל הישן הסרידה נופלת לתוך החדש. דהרי זה דבר שא"א. דכיון דהחדש תוך הישן. א"כ רוחב פה הישן הוא יותר מרוחב פה החדש. והיאך אפשר שהסרידה שמכסה פה הישן הרחב. יפול לתוך פה החדש הקטן ממנו. אלא ברישא דמיירי שהישן עומד תוך החדש. והסרידה מכסה פה הישן. דקאמר עלה שבאם כשינטל הישן לא יפול הסרידה לתוך החדש. אז הכל טהור. ר"ל כל מה שבתוך החדש. ק' ממ"נ היכי מיירי אי בשפה הישן למטה מפה החדש החיצון. א"כ כיון שפה הישן הפנימי הוא קטן מפה החיצון. איך אפשר שהסרידה שמכסה רק פה פנימי הקטן. לא תפול לתוך פה החיצון הגדול כשיטלו הישן מתחת הסרידה ואי נימא דמיירי שפה החדש החיצון אינו רחב כל כך כחללו שבפנים. ולהכי קאמר שפיר בסיפא דרישא. שכשישוער שכשינטל הסרידה ישאר מונח על פה החיצין ולא יפול לתוכו. אמרינן גוד אסיק. ויהיה כל מה שתוך החיצון טהור. מדהו"ל כמונחת הסרידה ע"ג החדש. ליתא. דהרי בכה"ג תקרת החיצון מפסיק בין הסרידה לאויר שע"ג החיצון. ובכה"ג לא אמרינן גוד אסיק (כאהלות פי"ב). ואין לנו לומר אלא דמיירי שהישן הקטן שמונח תוך הגדול. שפת פיו בולט ויוצא מתוך פה החדש. והסרידה שמונחת על פה הקטן הזה מתפשט סביב מעל פה הקטן עד שיתפשט גם על כל פה החדש החיצון סביב. א"כ ק' כיון שכן שפה הישן הפנימי הוא למעלה מפה החדש החיצון. והסרידה שע"ג פה הפנימי מסככת גם שפת פה החיצון. א"כ היכא סתם תנא וקאמר שכל שהוא כן הכל טהור. הו"ל נמי לחלק כמו בסיפא. דאם יש טפח בין תחתית הסרידה לפה החדש. אע"ג שאין הסרידה נופלת לתוך החדש. יהיה כל מה שבתוך החדש טמא. דהרי הטומאה נכנסת לתוכה דרך אויר הטפח שבין סרידה לפה התנור החדש. ואע"ג דלקמן (פי"א מ"ה באהלות) אמרינן דגם כשפרח המנורה נראה מבחוץ שבולטת מבין דופן כפישה לדות. אפ"ה ניצל המנורה וכל אשר בדות. הרי כבר כתבנו התם בס"ד. דזהו רק באין אויר טפח בין שפת כפישה לשפת דות. וכגון שאין הפרח שבמנורה עב טפח. אבל בשיש שם אויר טפח. ודאי לא עדיף דות שם. ותנור חדש כאן מאהל ממש. שטומאה נכנסת לו דרך פתח טפח. ואפשר שזה הכריח לרמב"ם לגרוס ברישא שהסרידה מונח על החיצון. ורק נתמך מעט מהישן הפנימי (ע"ש פכ"א

מטו"מ ה"ט). אבל לגירסתינו אין לנו אלא לומר שפה הישן ופה החדש עומדים בשטח שוה. ולפיכך אפשר שהסרידה נתמכת רק על הישן. וממלא פה החיצון. או שנתמכת גם על כותלי החיצון החדש:

וא"ת אפי' יהיה יותר מטפח ביניהן. עכ"פ הרי מדאמרינן שהתנור החדש יציל מטעם אהל. ע"כ שחללו הוא טפח על טפח. וא"כ הסרידה שמכסהו כולו על כרחך שגם הוא רחב טע"ט. וכל כה"ג אמרינן חביט רמי או גוד אסיק אפי' במרוחקין הרבה. וכדאמרינן (אהלות פי"ב מ"ה) כשקורות עליונות נגד אויר החחתונות דאפי' יש ביניהן גובה הרבה אמרינן חביט רמי. וי"ל דהתם שאני דאמרינן חביט רמי שיהיה דינן כאהל א' שתתפשט הטומאה תחת כולן. כשהטומאה תחת א' מהן. אבל הכא דמצרכינן שיהיה הכלי שתחת הסרידה כסתום. צריך שלא יהיה ריוח בין עליון לתחתון טפח. משום דאנן חשבינן להתנור הישן לגמרי כמאן דליתא דהרי הוא מק"ט. וא"כ אם הסרידה תלויה ממעל להחדש. ומרוחק ממנו טפח. הרי נכנס טומאת הבית שהתנור עומד בתוכו. דרך אותו טפח (כאהלות פ"ט מ"ט) וע"ש:

ונ"ל דמה"ט נמי הדר ונקט. בעליונה ותחתונה עודפת. והרי ודאי בהכי איירינן לעיל מינה. אלא בעי למנקט עיקר הרבותא. דלא מיבעי כשהשרץ המטמא בתחתונה. ותחתונה עודפת. כל פנימית שמשקין בתוכה טמא. משום שהשרץ שהוא עיקר הטומאה מונח תוך חלול החיצון ממש. והרי החיצון כולל בתוכו גם המשקין שבתוך הפנימית. אלא אפי' כשרק המשקין הם תוך חלול החיצונית. ועיקר הטומאה מונח תוך חלול לבדיי בפנימית. אפ"ה כיון שהחיצונה עודפת. נחשב כאילו השרץ והמשקין מונחים תוך חלול החיצונה. ולרב"א להכי הדר ונקט כן בסיפא. דלא תימא דהך סיפא דכל שיש בו משקה וכו'. אכולהו בבי דלעיל במתניתין קאי. ואף אבבא דשרץ בתחתונה דאמרינן ברישא דהיא טמאה וכולן טהורות. סד"א דגם בהא ביש משקין בא' מהן. נטמאה. קמ"ל דדוקא בעליונה ותחתונה. דמיירי בכולן שלימות. אמרינן דביש משקה טופח בא' מהן טימאו המשקין להכלי. אבל בבא דשרץ בתחתונה. דמיירי בנקובות. איכא ממ"נ. וכלעיל:

פרק יא

זה הטעם האחרון הזכירו הרמב"ם בפירושו. ונ"ל דע"כ צ"ל דאי מדלא הוקש בקרא דשק. עכ"פ סד"א דעכ"פ איכא ק"ו מגולמי כלי עץ דטמאין ואפ"ה פשוטין טהורין. מכ"ש כלי מתכות דגולמיו טהורין. מכ"ש שפשוטיו טהורין (עי' ספי"ב. ופט"ז מ"ה). להכי צריך

תו קרא בתרא שהוקשו טומאה וטהרת איסור. והרי היקש ודאי עדיף מק"ו (ועי' רש"י ותוס' סוכה ל"א א'):

ונ"ל דה"ה בהוזה בג' וז'. ואח"כ נטהר בשבירה וחזר ונתקן. לר"ג אינו חוזר לטומאה ישנה דמדהוזה ליכא למיגזר מידי. ולרבנן עכ"פ יש חשש שכחת הע"ש. וחוזר לטומאה ישנה. אבל אם גם הוזה ג' וז' והיה לו אח"כ הע"ש אחר שנתקן, רק שלא הטבילו. אף דבכה"ג ודאי ליכא למיחש למידי. ואפ"ה משמע סתמא דש"ס דלא מהני. ולא פלוג רבנן בתקנתייהו (ועי' שבת דט"ז. א'):

אמרה בקי. מה"ט פירשנו לעיל בסובב עגלה שהוא טס עב של ברזל ששליבות גלגלי העגלה תחובות בהטס ההוא בעצמו. וכן משמע הלשון סובב של גלגל. דאי נימא שהיא הטס שמצפין בו גלגלי העגלה הול"ל צפוי סובב של גלגל. ותו ק' דל"ל למתניה כלל. דהרי כבר נכלל בכלל כל הצפויין הכא. אע"כ דסובב זה אינו צפוי. אלא הוא עצמו חלק הגלגל הוא:

ואע"ג דודאי מק"ט. אגב הכלי משום יד (כחולין קי"ח א'. ותוס' שם ע"ב ד"ה מעיקרא) י"ל דאפ"ה כיון דחזרה לטומאה ישנה הוא רק מד"ס. להכי רק בגוף הכלי גזרו. ולא בידות. דאע"ג דידות מק"ט מדאורייתא עכ"פ אינן גוף הכלי. והרי מצינו דהקילו בטומאת ידות מה"ט לענין טומאת משקין (כרמב"ם רפכ"ח מכלים). עוד נ"ל דלהכי אוגני וידות כלים לא גזרינן בהו טומאה ישינה. דהרי הן עצמן פשוטי כלי מתכות הן. והרי מה"ט אין לחוש בהן שינקבום כדי לטהרן דאפי' ינקבום ישארו בתשמישן ובטומאתן. וכיון דליכא למגזר בהו שינקבם לטהרן. לא חששו נמי שיתיכן כולן מחדש. דכולה האי וודאי לא טרח. ורק בכלי שמתטהר בנקיבה גזרו נמי משום לא פלוג גם בהתיכו כולו מחדש (כשבת ט"ז ב') משא"כ בידות ואוגנין ליכא למגזר כלל שיבקש לטהרן בלי הזאת מי חטאת. מה אמרת. הרי עכ"פ יש לחוש שינקב גוף הכלי כדי לטהר גם האוגן. ליתא. דהרי גוף הכלי מדאינה ממין מתכות לא גזרו בה שינקבה כלעיל סי' ד':

ונ"ל דקמ"ל ברזל טהור. אע"ג דהו"ל מין במינו דלר"י לא בטל. אפ"ה כשהרוב מברזל טהור טהור. משום דגם לר"י מין במינו יבש ביבש בטל (כתוס' זבחים ע"ג א' ד"ה ר"י). והדר נקט חלמא. דלא מיבעיא ברישא דברזל שחוק הטהור ודאי לאו מק"ט הוא. אלא אפי' חלמון ביצה שהוא מאכל ובר קבלת טומאה. להכי סד"א שאפי' הרוב שבתערובות מן חלמון הטהור. עכ"פ מדהוא בר קב"ט. גזרו בו רבנן שיחזור הברזל המעורב בו לטוי"ש ואף שהוא המועט. קמ"ל. והדר נקט גללים. דאף דגללים אמק"ט כלל ולהכי סד"א אף שהברזל השחוק רוב. אפ"ה כיון שכשנסיר פרורי הגללים מבין חלקי הברזל

השחוק בשעה שיהיה כבר כלי יחד. לא יהיה כלי שלם לפיכך לא יק"ט. קמ"ל. ורבותינו פירשו דבבא זו לא איירי בטוי"ש. רק מיירי בעירוב חלמא. והיינו טיט עם גללים. ועשה כלי מהתערובות. ולפ"ז צ"ל דוכן דנקט תנא. היינו דר"ל דגם בהא אזלינן בתר רובא דלק"ט. וכן כתב גם הר"ב. והתימה עליו. דבסיפא בקלוסטרא שוב פי' דאיירי בטוי"ש. וק' א"כ למה פתק תנא ושדא בבא דחלמא בינייהו דלא איירי בטוי"ש. והן אמת דלדינא אין נפ"מ כלל בין פירושינו לפי' הר"ב. דלכל הב' פירושים בין בהא ובין בהא אזלינן בתר רובא. אלא דמלבד קו' הנ"ל לפי' רבותינו ק' נמי לשון וכן דנקט תנא. דיותר יתיישב לפי פירושינו. וגם זה אמת שבהתוספתא פ"א דב"ק במכילתין מצינו דין זה שפירשו רבותינו במשנה. ואעפ"כ אין הכרח שנפרש משנתינו כן. ובפרט דלא מסתבר דאיירי משנתינו בזה וגם כבר נשמע מבבא דברזל טמא עם טהור ועיקר מקומו במכשירין (פ"ב):

כך פירשתי ע"ד הרמב"ם ורב"א ז"ל. אמנם הר"ש והרא"ש כתבו דמתניתין מיירי בברזל טמא שצפהו על גוף הכלי שעשוי מברזל טהור. ונ"ל דסברתם של רבותינו. דאע"ג דברזל שצפהו על עץ. לדידהו מקבל טומאה היינו דוקא בעץ המצופה ממתכת. דמדאיצטריך קרא בשולחן המקדש למקריי' עץ. ש"מ דבשאר כלי עץ המצופה ממתכות דינו כמתכות. אבל כלי עץ המצופה משיש. או מתכות המצופה ממתכות. בטל הצפוי לגבי עיקר הכלי. אולם מה שהקשה הר"ש והרא"ש על הרמב"ם מסוגיא דחגיגה הנ"ל. כבר יישב רכ"מ בשם ר"י קורקס ז"ל בטוב טעם ודעת (פ"ד דכלים ה"ד):

ומצינו דוגמתו הרבה במשנה. וכ"כ במכילתין (פי"ב מ"ז מצינו כן). אמנם מדהפסיק בינייהו עם פין ופורנא. להכי היה נ"ל לכאורה דה"ט. כדי דלא נימא דכמו דפליגי לענין שבת פליגי נמי לענין טומאה להכי פלגינהו תנא מהדדי. לאשמעינן דרק לענין שבת פליגי. ואע"ג דרק אביי ס"ל הך סברא. אבל לרבא דקיי"ל כוותיה לגבי אביי לבר מביע"ל קג"ם. ס"ל דשבת דמי לטומאה (כשבת קכ"ג א') דקאמר התם מדלגבי טומאה לאו מנא הוא. לגבי שבת נמי לאו מנא הוא. י"ל דרבא לא קאמר אלא מדלגבי טומאה מקלינן בהך כלי ואמרינן דלאו כלי הוא ואמק"ט. מכ"ש לענין שבת נימא הכי לחומרא דלא הוה כלי ואסור לטלטלו. אבל היכא דלענין טומאה מחמרינן. ואמרינן שהוא כלי ומק"ט י"ל דעכ"פ דלענין שבת נמי אמרינן לחומרא דלא הוה כלי. ואפשר נמי דספוקי מספקא לי' ואזיל הכא והכא לחומרא. ואע"ג דבשבת (ד"ס א') גבי טבעת. דמשמע מתני' דהתם דביש עליה חותם מק"ט מדהו"ל כלי תכשיט דאיש. ולפי דברינו הנ"ל ל"ל לרבא לדחוקי כ"כ. הול"ל כפשוטה. דבמ"ח דפרקן רק לענין טומאה הוה מנא. אבל לענין שבת לא הוה מנא וכדמתרץ באמת רנב"י התם. י"ל דלרבא אפי' בלא קרא דכל כלי מעשה

היה טבעת שיש עליה חותם מק"ט מדהו"ל תכשיט לאיש. עוד י"ל דלהכי מוקי לה רבא לטבעת שיש עלי' חותם במ"ח דמק"ט מדהוא תכשיט לאיש. היינו משום דמתחיל במשנה. ואלו הן תכשיטי נשים. וכבר איצטרכינן לדחוקי נפשן לומר דלצדדין קתני דביש עליה חותם מק"ט. מדהוא תכשיט איש. ואיך נדחק תו טפי לומר דביש עליה חותם לאו תכשיט הוא כלל. ואפ"ה מק"ט מדהוה עכ"פ כלי מעשה. וא"כ תקשי א"כ למה כללי' תנא בהדי תכשיטין ולצדדין קתני להכי ניח' לי' טפי לרבא לאוקמי למתניתין דמק"ט. מדהוא באמת תכשיט איש. אבל לפי האמת מודה רבא שיש כלי דהוה מנא לענין טומאה ולא לענין שבת. ואזלינן הכא והכא לחומרא. ולפ"ז י"ל דר' יהושע ור"ט במתניתין דידן לא פליגי את"ק. ותרווייהו ס"ל דלענין טומאה הוה מנא. אמנם הר"ב הכא כ' ממש להיפך מדברינו בדרך שמא. שכתב די"ל דכמו דפליגי ר"י ור"ט לענין שבת פליגי נמי לענין טומאה. וא"ת לדברי רבינו אלו א"כ הו"ל סתם ואח"כ מחלוקת דאין הלכה כסתם. והרי הרמב"ם (פ"י מכלים הי"א) פסק כסתמא דרישא. י"ל דהא דאמרינן אין הלכה כסתם. אין הכונה דבכה"ג. תמיד ההלכה כההיפך מהסתם. רק ר"ל מדקיי"ל כר' יוחנן (יבמות מ"ב ב') דהלכה כסתם משנה. רק בשיש סתם ואח"כ מחלוקת. אין הכלל הנ"ל מוחלט. אלא אפשר שיהיה כן ההלכה. ואפשר שלא יהיה כן. וכן כ' נמי רתוי"ט לעיל (פ"י מ"א ד"ה ועצמות). אולם מתוס' (חולין ק"ד ב' ד"ה ר' יוסי) לכאורה לא משמע כן. וע"ש. אבל אי ק' הא ק"ל על הר"ב דמדמה טומאה לשבת. והרי ר"ט הכא קאמר דקלוסטור מותרת להתטלטל בשבת מדהו"ל כלי. והרי בתוספתא שהביא הר"ש כ' בפירוש דר"ט מטהר מלק"ט. אלמא לענין טומאה לא הוה כלי. והרי לפנינו דשבת וטומאה לאו בחדא מחתא מחתינהו. שוב האיר ה' עיני. וראיתי שדברי הר"ב לקוחין מפי' הרא"ש. רק שהרא"ש לא כ' כהר"ב שמסתפק בזה. אלא כ' כן בהחלט. דלהכי אשמעינן פלוגתייהו דבשבת הכא. לאשמעינן דכי היכא דפליגי לענין שבת פליגי נמי לענין טומאה. והביא הרא"ש ראיה לזה מתוספתא שגירסתה בהפך מהגירסא שהביא הר"ש. דלהרא"ש גרסינן ר"ט מטמא וחכמים מטהרין. וכן הוא הגירסא בתוספתא שלפנינו (פ"ק דב"מ בכלים) וכן נראה שהיה גי' הרמב"ם כן. דהרי בהלכות כלים פסק לענין טומאה דהוה כלי ומק"ט. וכמש"ל. וכן פסק נמי לענין שבת (בפכ"ו משבת) כר' יוסי (עירובין ק"א א') והוא דעת ר"ט הכא דקלוסטר מותרת להתטלטל. אלמא לדידיה דלר' יוסי ולר"ט שבת וטומאה שוין. דבשניהן דינו ככלי. מיהו בתוספתא עם פי' זר זהב מרבינו אלי' ווילנא זצוק"ל. מצאתי כאן גי' שלישית. דגרס ר"ט מתיר וחכמים אוסרים. וכן מוכח קצת. נמצא שהתוספתא כמתניתין רק לענין שבת מיירי. ולענד"נ דמוכח קצת

כגי' זו מדמסיים בתוספתא זו. ברוריה אמרה שומטה מפתח זה ותולה בחבירתה. ש"מ דגם פלוגתייהו דר"ט וחכמים דמקמי הכי לענין שבת איתמר. דאל"כ הול"ל בשבת שומטה וכו'. דהרי לא איירי מקמי הכי כלל משבת. וא"כ אי נימא דכמו דפליגי בשבת פליגי נמי בטומאה כדעת רבינו הרא"ש. טפי הו"ל להתוספתא למנקט פלוגתייהו לענין טומאה. דהיינו מה דשייר במתניתין. (כביצה ד"ו ב' ותוס' שם). ותו ק' לרבינו הרא"ש. דאי נימא דכמו דפליגי לענין שבת פליגי נמי לענין טומאה. גם במשנתינו קשה. דטפי הו"ל למנקט פלוגתייהו הכא לענין טומאה מדאיירי בכל מכילתין בהנך מילי. ואת"ל דה"ט משום דכד אתשל בי מדרשא לענין שבת אתשל (כחולין נ"ב ב') עכ"פ למה הפסיק ביני ביני. דקליסטרא עם דיני פין ופורנא וכמש"ל. לכן יפה עשה רבינו הר"ב שלא כ' בהחלט. כדעת רבינו הרא"ש. רק כ' דשמא כמו דפליגי בשבת פליגי נמי בטומאה וטהרה. אמנם לרב"א הכא. ר' יהושע ור"ט תרווייהו ס"ל כר' יוסי (עירובין ק"א א') דקלוסטר מתטלטלת בשבת. רק פלוגתייהו הכא בחצר שאינה מעורבת. דאינו רשאי לטלטל בה כלי הבתים. ר' יהושע ס"ל דמנא דבתים הוא. ואינו רשאי לטלטלו בחצר רק מן הצד. ור"ט ס"ל דמנא דחצר הוא. ומתטלטל להדיא. עד כאן תוכן ד"ק. וכן מסתבר לענ"ד. מדהזכירה המשנה מלת חצר. ולפ"ז פלוגתייהו הכא לענין שבת לא תלי כלל אהדדי עם דיני טומאה וטהרה דלענין טומאה ודאי כלי הוא:

כף כ' רב"א. ונ"ל דלא תקשי לרבינו א"כ למה לא נקט ת"ק רבותא טפי ברישא. דגם כלים שבין עקרב לרסן טמאים. ותו בשלמא אי לת"ק פרומביא עצמה טהורה. לא תקשי דיוקא דרישא וסיפא אהדדי. דהרי ברישא משמע דרק עקרב מק"ט. ולא פרומביא. ומלחיים בסיפא משמע איפכא. די"ל דבכל כה"ג אמרינן נעשה (כביצה כ"ד ב'. וקידושין ד"ה ב') וה"נ מצינן למימר בדיוקא דרישא. הא פרומביא נעשה כלחיים וטהור. אלא לרב"א דס"ל דלת"ק באמת גם פרומביא טמא. קשיין אהדדי דיוקא דרישא וסיפא. ולמה לא נקט ברישא רבותא טפי דאפי' פרומביא טמאה. י"ל דמשו"ה לא נקט ברישא פרומביא משום דפרומביא הוא של עור. וכולה פרקן רק בשל מתכות קמיירי. מיהו למ"ד דגם פרומביא טמאה. ס"ל דאף דודאי תשמישי בהמה הוא. עכ"פ גם הוא מסייע לעכב הבהמה שלא תרוץ מאד. ומשו"ה מחשב תשמיש אדם (כראב"ד):

ולא מחשב החוליא כשברי כלים. וככרע שניטל ממטה מדרס. שהוא טהור. ורק כשיחזירו חוזר לטוי"ש (פי"ח מ"ז. ע' רא"ש שם) דהכא שאני דבנקל ימצא חוט למתחו עליו. ולהכי דמי טפי להך דהיכא שהדיוט יכול להחזירו. דאז בעודן מותרים מק"ט (כפכ"ו מ"א). אולם כ"ז תמוה מאד. דממ"נ היכא מיירי מתניתין. אי כשהחוט ממתכות

והחוליות מרגליות. בהא נימא ר"א דאפי' טבעת א' טמא. הרי אבן אמק"ט. ואי"ל דהכא בשיעור החוט פליגי. דלת"ק צריך כמלוא צואר. ולר"א סגי כשהוא כשיעור טבעת א'. ליתא. דהרי ר"א אפי' טבעת א' קאמר ולא כשיעור טבעת א'. ואי נימא דהכא מיירי כשהחוט מפשתן. והחוליות ממתכות. ונפסק החוט הרי בכה"ג תני ברישא דגם טבעת א' טמא לכ"ע. והכא מצריך ת"ק כמלא צואר. והנה רבינו הרא"ש פי' דהכא בחוט מתכות וחוליות שבו מרגליות פליגי. ואם היה החוט שלם אז אפי' אין בו טבעת כלל מק"ט כלעיל במשנה. משום דבכך מתקשטין בו. מיהו הכא שהחוט אינו שלם פליגי בשיריו. דלת"ק צריך שנשאר ממנו כמלוא צואר של קטנה. וכולו מלא מרגליות. ולר"א אם החוט כמלוא צואר קטנה. סגי ביש בו רק טבעת א'. ואחמכ"ר גם זה דוחק קצת. דהרי ר"א לא הזכיר משיעור החוט כלל. אולם גם בל"ז נ"ל. דהרי בכל מקום שמצינו מלת שיר ושיריים בש"ס. משמעותו שנתבלה הדבר ע"י תשמישו ולא נשתייר רק זה המקצת. כגון שיורי תנור (לעיל רפ"ה) ושירי מטלנית (שבת קכ"ה א') ושיורי אגודת אזוב (ספי"א דפרה) ושיורי גרדומי ציצית (מנחות ל"ט א') וכ"כ שיירי הדם היה שופך (זבחים רפ"ה) דבכולן משמעות המלה שנאבד ונתבלה קצת מהדבר ולא נשאר רק מה שלפנינו. וגם מ"ש (פרה פ"ג מי"א) כרכן בשיירי הלשון. ר"ל שהצמר שהונח סמוך לשאר הג' מינין. נתבטל ממנו שם לשון. ומה שהצמר ארוך יותר מהם הוא שיור הלשון. אבל הכא שהחוט מתכת נפסק לשנים. מי סני ליה לתנא למנקט קטלא שנפסקה. דהרי ב' חלקי הפסיקות הן לפנינו. וכדנקט לשון פסיקות בנגעים (פי"א מ"ח). ועוד יש לדקדק דלעיל במשנה קרי תנא לאותן דברים שנמתחו על החוט. בשם חוליות. ומ"ש הכא דקרי להו טבעות. לכן ל"מ מרבותי היה נ"ל דשירי דקאמר הכא אינו לשון שיור ושיריים. רק כהך דקאמר עשה לי שירים נזמים וטבעות (קדושין מ"ח א') וכ"כ כל בעלי שיר יוצאין בשיר (שבת רפ"ה) דפי' רש"י שהוא התרגום מאצעדה והוא שלשלת העשוי מטבעות הרבה קטנות משולבות אשה אל אחותה. לפעמים הוא קשוט סביב לצואר (כרש"י רפ"ה דשבת) ולפעמים הוא קשוט סביב היד והזרוע (כרש"י בבא קמא צ"ט א') דשם פירש"י דשירים היינו צמיד. והרי צמיד הוא קשוט היד. וכמ"ש והצמידים על ידיה. וכן פירש"י נמי (ישעיה ג' פי"ט) על מלת והשירות. דהיינו צמידי הזרוע. וכן תרגום יונתן שם שירי ידיא. וכן מצינו באמת במקרא. (שמואל ב' א' פ"י) ואצעדה אשר על זרועו. אלמא דקשוט סביב היד הוא. ובחומש במדבר (ל"א פ"כ) פירש"י דהיינו קשוט הרגל. ועל כרחך שפירש כן רבינו מלשון צעד. והנראה לי מכל זה שהרבה מיני שלשלת של קישוט היה להם. יש שקשרו סביב הצואר. ויש סביב הזרוע. ויש שקשרו משוק לשוק.

כדי לקשט האשה בצעדים קצרים ע"י שקשרו השלשלת משוק לשוק. וכולן נקראים בעברי צעדה או אצעדה. ובארמית נקרא שירין או שירים. ומלת קטלא פירשו רבותינו בש"ס (שבת נ"ט ב') מאי קטלא. מנקטא פארי. ופירש"י התם דפארי הינו ברוסטלאטץ בל"א. והוא תכשיט מוזהב שתולה על החזה. ומחזקת אותו ע"י הקטלא שקושרת על הפארי סביב להצואר. וכן אסמכינהו קרא (ישעיה ג' פ"כ) הפארים והצעדות. דר"ל הפארים והצעדות שהן השירים שאוחזין הפארים וא"כ הא דקאמר הכא ושירי קטלא. ר"ל השלשלת שמשתמשין בה לקטלא. דהיינו סביב להצואר. והוא כולו עשוי מטבעות קטנות מחוברות יחד וכדאמרן. מיהו לעיל בחוליות מתכות מתוחות על חוט פשתן. החוליות ההם גדולות. ולכ"ע ראוי כל אחד מהן לקשוט. ולהכי קאמר שפיר הטעם. שכל א' וא' כלי בפ"ע הוא. ר"ל מדהוא גדול ראוי כל אחד לקשוט והו"ל כלי. אבל בהך בבא דפליגי בה ת"ק ור"א שכל השלשלת הוא רצוף מטבעות קטנות. אין טבעת א' מהן ראוי לקשוט. להכי מצריך ת"ק שיהיה בו כדי לקשט סביב כל צואר ילדה קטנה. ור"א ס"ל דגם בזה סגי בטבעת א'. מטעם שכן תולין לפעמים בצואר ילדה קטנה. אף שאין מורגלין בכך. ולהכי לא שייך לומר בו כלישנא דלעיל. מפני שהוא כלי. דמדאין מורגלין ללבשן כך. לא נאות לו שם כלי. עכ"פ מדלפעמים מקשטין בו ילדה קטנה להכי מק"ט:

פרק יב

מזה מוכח דלא כהר"ב שפי' שהוא אשפת החצים. דמ"נ אי יש להאשפה ב"ק. פשיטא דמק"ט אפי' היה כלי עץ. ואי באין בו ב"ק אמאי מק"ט. הרי אין לו שם בפ"ע. אע"כ כהרמב"ם שהוא המטרה. ומדמחובר להקשת דינו כהקשת. אולם ל"מ היה נ"ל דקורת החצים. היינו מטה קטן של עץ. שהחץ תחוב בו כשיורה החץ. ולפיכך מדמחובר להחץ שמק"ט (כלקמן מ"ב) דינו כהחץ. דהו"ל כעץ המשמש למתכת (כסוף מ"ב). ואע"ג דבסוכה (די"ב ב') אמרינן דהמטות ההן כשאין להן ב"ק. אלא נתחבין בהב"ק שבחץ אמק"ט. י"ל דהיינו רק בשעה שאינן מחוברין להחץ. אבל הכא בשעה שמחובר להעץ מיירי. מיהו מדקאמר קורת לשון יחיד. וחצים לשון רבים. משמע קצת טפי כהרמב"ם. ולא כדברינו. ועוד דלא חילק במשנה בין זכרים לנקיבות:

ואע"ג דלעיל (ספי"א) בנזם. אותו חלק שעשוי כקדירה מק"ט מדיש בו ב"ק. אע"ג שאין משתמשין בב"ק הקטן ההוא. י"ל התם אין הב"ק ההוא עשוי ארעי לכלי אחר רק לנוי של הכלי ההוא בעצמו. אבל הכא הב"ק שבאחוריו הוא עשוי רק ארעי לעיקר הב"ק שבהכלי

לפניו ולהמשא שבו. ולפיכך די לו שיקבל טומאה כשמחוברין יחד ולא כשנפרד מעיקר הב"ק. ולפי מה שכתבתי שם י"ל התם נמי עשוי לב"ק לבשמים:

וא"ת קדירה שבנזם נמי אין לה שם בפ"ע. ואפ"ה מק"ט מדיש בו ב"ק. אף שאינו משתמש כלל בב"ק ההוא (כלעיל ספי"א) ומ"ש הכא. ואת"ל התם שאני שהקדירה הוא כלי בפ"ע. להכי אף שאינו משתמש בב"ק ההוא. אפ"ה חשיב כלי. אבל הכא שהכסוי טפל וארעי להטנא. אין ב"ק שבו חשיב למשווייה כלי. ליתא. דהך סברא רק ר"י ס"ל לעיל במשנתינו. וכמ"ש בפנים (סי' כ"ח) והרי לא קיי"ל כר"י התם. והכא הרי קיי"ל כרבנן. י"ל דכסוי שאני כיון דברוב פעמים משתמש כפוי. אינו חשוב כיש בו ב"ק (כפ"ב מ"ג וה'). א"נ י"ל כמש"ל דגם בקדירה שבנזם נותנת לתוכו בשמים:

וא"ת עכ"פ פשוטי כ"מ הוא. ואין לו שם בפ"ע. דדלת שם כולל לבית ולמגדל. ואמאי יקבל טומאה. וי"ל דהא דפשוטי כ"מ אמק"ט כשאין להן שם בפ"ע. היינו רק כשהן חלק לעיקר הכלי. ולהכי מכנה עליו שם הכלי ההוא. אבל הכא דמיוחד לתשמיש חשוב. חשבינן ליה ככלי בפ"ע שא"צ לו שם בפ"ע. וראיה לדבר זה. מעקרב בית הבד שבמשנתינו שג"כ יש להקשות אמאי יק"ט. הרי אין לו שם בפ"ע. דיש נמי עקרב לפרומביא (פי"א מ"ה) וכ"כ מסמר הגרע וגרדי בפרקן (מ"ד) כולן כלי בפ"ע הן. ואינן נקראין ע"ש כלי אחר רק על שם בעל מלאכתן. א"כ כ"כ י"ל הכא בדלת אף שיסמנוה לקרותה דלת של רופאים לא הו"ל מהאי טעמא כאין לו שם בפ"ע:

ואפשר דגם הכא משו"ה כלל תנא הך ד' ביחד. לאשמעינן דכולהו ד' מחד טעמא מטמא להו ר"ג דכאבוה ס"ל דאזל בתר מיעוטא וחשיב להולד נפל אף דנפלים מיעוטא (כשבת קל"ה ב'). וה"נ בכסוי טני וגולמין. לפעמים משתמש בהן. וכ"כ תלוי המגרדת לפעמים מוציאו. וגם טבלא לפעמים מתרמי שחלקו חלקים שוין. ורבנן ס"ל דא"א לצמצם במדידה (ועי' חולין כ"ח ב' תוס' ד"ה לפי):

פרק יג

ונ"ל דקמ"ל קרדום הכא ולא במ"ב בין שאר מיני כלים דוגמתו. שכל א' עשוי לב' תשמישין ה"ט משום דבית בקועו של קרדום צריך לעושפו. והוא צד שבו עוקץ שבהקרדום. שכשרוצה לבקוע עץ קשה מנקבו תחלה בנקבים רבים עם עושפו. ואז אח"כ יתבקע יותר בקלות. לפ"ז הבקוע והעושפו. שניהן נצרכין לתשמיש א'. ולהכי דמי טפי לחרחור שנפגם שע"י פגימתו אינו יכול לחפור בו יפה. ולהכי נקט לתרווייהו בהדי הדדי. דאע"ג דבשניהן כשנתקלקל. נדחק קצת במלאכתו הראשונה אפ"ה מק"ט:

אבל רוחב הסיט. הוא כרוחב שבין אצבע לגודל. והוא סיט כפול שהזכירו חז"ל (פי"ג דשבת מ"ד) כך כ' הרמב"ם בשם אביו ז"ל. ונ"ל דבנשארו ב' שניים ביחד שאינן כמלא סיט בדעתו תליא. וכדמדויק ברישא. או נ"ל דבנשארו ב' ב' ביחד דוקא כשכל המגירה עשוי כך מק"ט. אף שחסר א' בין כל ב' וב'. אבל בנשאר מלוא סיט במקום א' רצופות. אפי' חסרו לגמרי שאר השניים בכל אורך המגירה כולה מק"ט משום יד:

ורבותינו פירשו דחפין היינו שן. ולא ידענא א"כ למה שני תנא בלישניה. דהכא קרי לה חפין. ובסיפא קרי לה שן שבמפתח. ותו תמוה מדאמרינן בשבת (דפ"א א') דחפי פותחות טהורין. ואי נימא כרש"י (שם בשבת) וכהר"ב הכא דחפי היינו שן. קשה הרי משנה ערוכה לפנינו הכא בסיפא דאמרינן בפירוש דשן של פותחת ושל מפתח טמאין. וגם בל"ז אי גרסינן הכא הפין (ערתוי"ט) א"כ ודאי מסתבר טפי וטפי לפרש הכא כדברינו שאינו השן עצמו. אלא הוא החלק שבמפתח. שבו השן קבוע. דהרי לעיל (פי"א מ"ד) פי' הר"ש דהפין הוא כעין קשת שקבוע בהמסגר. א"כ ה"נ החלק שבו השן הוא עם השן כמראה הקשת. כזה:

פרק יד

והר"ש פי' דסימרו היינו שעשה בקצה התחתון של המקל מסמר שלא תאכלנו הקרקע. ותמהני דא"כ הו"ל כמתכת המשמש להעץ (פי"ג מ"ו). ותו דא"כ מ"ש משפופרת מינקת לקמן במשנה. והן אמת שבהתוספתא שהביא הר"ש (כלים ב"מ פ"ד) גרסינן כדברי הר"ש ואולם בהתוספתא עם פי' זר זהב מרבינו רב"א זצוק"ל ה"ג אם כדי שלא תאכלנו הקרקע טהור. ואם כדי להכות בו טמא. ואפשר דלהר"ש וגירסותיו הנ"ל. דוקא כשהמתכות משמש להעץ תשמיש שא"צ לו כל כך אבל הכא שמשמש לו כדי שלא תאכלנו הקרקע להמקל. ודאי צריך וצריך הוא להמקל. ותשמיש חשוב הוא והו"ל כשאר כלי תשמישי אדם שמק"ט. וחילי דלא גרע משלשלת של סיטונות (פי"ב מ"א) וכ"כ אונקלי שבקנה מאזנים של סרוקת (פי"ב מ"ב) דלא דיינינן להשלשלת ולהאונקלי כמתכת המשמש לעץ. וכ"כ כסוי כלי שאמק"ט. רק מדאין לו שם בפ"ע (כפי"א מ"ב) ולא מדהו"ל כמתכת המשמש לעץ. אע"כ דכל שמשתמש תשמיש חשוב. כתשמיש בפ"ע הוא. שצריך להאדם. והו"ל כשאר כלי תשמיש. וא"ת עכ"פ מ"ש ממינקת לקמן. י"ל דרק הסימיר שבקצה המקל צריך להמקל שלא תאכלנו הקרקע בקצהו. אבל מינקת שיש לו שם ב"ק ומקיף קצת שטח ארכו של מקל בתחתיתו. שם לא יאכלנו הקרקע. ורק

מוכח דכולו לנוי בעלמא עביד לה להכי שפיר הו"ל כמתכות המשמש להעץ. שיהיה המקל נראה נאה. ומשום ב"ק אינו מקבל טומאה. מדעשוי למלאותו:

ותמוה דוכי גרע מקרדום מעצד ומקדח (פי"ג מ"ג וד'). דוכי מדמשתמשין בו לחטוב או לנקב בו עץ יהי דינו כמתכות המשמש לעץ. ולא שמעינן בשום דוכתא. שיהיה דין הכלי כמתכות המשמש לעץ. רק כשהמתכת הוא חלק מן כלי העץ (כפי"ג מ"ו). ולא כשהכלי כולו כ"מ ומחתכין עמו עץ. והרמב"ם בפירושו כאן כתב דלהכי שלשלת של עצים אמק"ט. מדאין לו שם בפ"ע. וכן כ' הרא"ש כאן. וגם על זה ק'. א"כ יתידות אהלים ומשוחות אמאי מק"ט. וכ"כ ק' מכמה משניות אחרות במכילתין אשר מזה הוכחתי דדוקא בכלי המשתמש בבית לכל אדם והוא טפל לכלי אחר. וכגון לעיל (פי"א מ"ה וח') דלחיים טהורין. מדאין להן שם בפ"ע. מדיש לחיי פרומביא ולחיי קסדא. והן משתמשין לכל אדם. וכ"כ פיקה של פלך מקרי מה"ט אין לו שם בפ"ע (שם מ"ו) מדיש כמה מיני פיקה בבית. אבל כל כלי בעלי מלאכה או עסק כגון דקר של חרש. וכ"כ יתידות אהלים ויתידות המשוחות. ושלשלת המשוחות אף שיש דקר ויתד ושלשלת שמשתמשין בו גם לד"א. עכ"פ בין אותן בעלי המלאכה והמתעסקים. גם כשיכנו שם הכלי בסתם כל אדם יודע למה יתכוונו ולהכי הו"ל כיש לו שם בפ"ע. אולם הרמב"ם (בפ"ט מכלים הט"ו) טעמא דר"ב כאן נקט ואזיל. לכן מוכרחני לומר דדוקא בשעושה עם כ"מ מלאכה בהעץ לא מקרי מתכת המשמש עץ. אבל בשאוגד עם השלשלת את אגודת עצים. זו אינה מלאכה ולא מחשב להקרא כלי מעשה שיק"ט. ומקרי שפיר מתכת משמש לעץ. ומצינו דוגמתו. דהרי מטפחות שהוא אריג שמק"ט. ואפ"ה ביחדו לכרוך בו כלי אמק"ט (כפכ"ד מי"ד) וכ"כ עור הרי מק"ט. ובעשאו חפוי לכלים אמק"ט (כפכ"ו מ"ו). וה"נ בשלשלת מתכות שמק"ט. ואם עשאו לכרוך בו עצים אמק"ט. [וכ"כ מצינו ג"כ בחמור וחפוי המטה טהורים מה"ט (פי"ח מ"ג)]:

כך כתב הר"ש והר"ב. וצ"ל שהבול מחובר להמפוח. דאל"כ הו"ל פשוטי כ"ע המשמש רק לכלים ואמאי יק"ט. ומ"ש מחמור המטה שאמק"ט (פי"ח מ"ג) והרי כל פשוטי כלי עץ אמק"ט רק במשמש לאדם וכלים (כרמב"ם פ"ד מכלים) ואי מיירי שיש להבול ב"ק. א"כ מה קמ"ל. אולם לכאורה יותר נראה דעת הרמב"ם שהוא עשוי מעשת מתכות ובול עץ מחוברין יחד. והנפח רוכב על הקצה של עץ. כעל החמור. ומניח הברזל המלובן על העשת של ברזל שמחובר בו בקצהו השניה. ומקיש עליו בקורנס. ולפ"ז קמ"ל שפיר דהעץ שבו דינו ככ"מ. מדהו"ל כעץ המשמש למתכות:

כל זה פירשתי על דעת הרמב"ם. ורב"א ז"ל הקשה עליו במה שכ' דהעול הוא הדייקסיל. והרי בכולהו קראי משמע דעול היינו דבר שמונח על הצואר. לכן נראה יותר פי' הר"ש שאותו המרובע שמכניסין בו צואר השור בחרשו בזה מיירי תנא. והוא כתמונה זו ואתה תחזה שיש בו ב' מוטות המסומנות באות א. והם מונחים א' ממעל לצואר הבהמה. וא' למטה מצוארה ועוד יש בו ב' מוטות אחרות המסומנות באות ב. והן תחובין במוטות שלמעלה ושלמטה הנ"ל. והם מזה ומזה לצואר הבהמה. ואותן ב' המוטות המסומנים באות א. הם הנקראים ביחוד עול. וב' מוטות אחרות שמצדדי הבהמה המסומנות באות ב. הם נקראים. קטרב. אולם בהמוט שלמעלה בהעול יש נקב בכל א' מב' קצוותיו כמסומן באות ג'. ובהנקבים הללו קושרין רצועות מזה ומזה להבהמה. כדי להטותה על ידן לימין או לשמאל. ומקום הנקבים הללו נקרא כנפים. מדהן בולטין מזה ומזה להעול ככנפים. והן הן הנקבים שבעול שנזכרו לקמן (פכ"א מ"ב) ועוד יש בא' מהמוטות שמימין או שבשמאל בצואר הבהמה כעין טבעת ברזל. ולתוכו תוחבין הדייקסעל. והוא המסומן באות ד'. והטבעת הזה נקרא סומך. מפני שעל ידו נסמך ונתקרב העול שבצואר הבהמה עם העגלה. כך נ"ל לפרש ע"ד הר"ש. וגם במ"ש הרמב"ם שקערורית העגלה הוא הנקרא תמחויין. גם בזה לא בחר רבינו רב"א זצוק"ל. מדכולה מתניתין לא מיירי בהעגלה עצמה. רק מהדברים שמחוברין להעגלה. וגם לדידי ק"ל איך יקרא התנא לחלול העגלה בשם תמחויות בלשון רבים. והוא רק חלול א'. ולפיכך גם בזה נראין דברי הר"ש שפי' שהתמחויין הם ג"כ חלק מהעול. והן כמין ב' קערות קטנות. א' לצד הראש. וא' לצד הגוף של הבהמה עכ"ל הר"ש. ונ"ל פי' הדברים. שהן כמין ב' מרזבות קטנות קבועות בתוך חלול העול. א' במוט שלמעלה לנוח על צוארה למעלה שלא ידחקנה המוט שלמעלה. וכ"כ יש מרזב קטנה על המוט שלמטה מול צוארה שלא תתחכך צוארה במוט התחתון וכמו שמסומנין באות ה':

ונ"ל דכ"ש הזוג החיצון של הפעמון ודאי מק"ט. שהרי יש לו ב"ק. אלא קמ"ל עינבל דאע"ג שאין לו ב"ק מק"ט מדרביא קרא (כשבת דנ"ח) ועי' רא"ש כאן. אמנם רבעתו"ס (בשבת דנ"ט א' ד"ה הוא) כתבו דהחיצון אמק"ט אף שמקבל. מדאינו עשוי לקבל. [וגם משתמש כפוי. ועי' הר"ב פ"ב מ"ג ורתוי"ט שם מ"ה] וצ"ל לפי דבריהם דאף ששניהן יחד משמיעין קול. עכ"פ רק העינבל שע"י תנועתו נשמע הקול הוא לחודא דרביא קרא:

וא"ת הרי כל המסמרות טהורין מדאין להן שם בפ"ע (כרמב"ם פ"י מכלים). וי"ל דהיינו רק במשמש לכלי אחר ככסויי כלים לעיל. וכדומה אבל מסמרות הללו שמתברים פרקי העגלה. הן משתמשין תשמיש חשוב לעצמן להכי אף שאין להם שם בפ"ע

מק"ט. וכדחזינן בכסוי מיחם לעיל סוף מ"ג. ועוד נ"ל דהנך שנזכרו במשנתינו. כולן אף במפורקין מק"ט. מדחשובין כלים לעצמן. אבל במחוברין גם אותן שנזכרו במשנה ה' מק"ט. דכל המחובר לטמא טמא (כפי"ב מ"ב):

כך כתב רש"י (שבת נ"ט א') וק' מ"ש מברזל שתחת צואר בהמה דמק"ט. מדמגין צואר בהמה (כמשנה ד') וה"נ נימא כאן הכי. וי"ל דברזל שתחת צוארה כיון דמחובר בהעול. ומועיל לה במשיכתה בעול והמשא לא גרע מהעול גופא. שהוא ג"כ לבוש הבהמה. אפ"ה מק"ט מדמועיל להמשא. משא"כ סנדלה שעשו רק שלא יכאיבו רגליה. צרכי בהמה הוא ואמק"ט:

פרק טו

ול"מ נ"ל. דמדלא מייתי פלוגתא דר"ש לעיל דשל בעל הבית טהור. שמע מינה דר' שמעון אנפרץ מרוח אחד קאי. ולשון התקינו דמשמע שעשה בו מעשה (כלעיל פי"ב מ"ה) ה"ק אם פרץ בו רוח א'. כדי לקרוץ עליו הבצק. שכן דרך הקורץ לבלי לגפף הצד של הסרידה שהוא לפניו וסמוך לגוף האדם הקורץ. כדי שלא יעכב הגפוף את ידיו במלאכתו. ולפיכך עי"ז נעשה בו צורת כלי. ורבנן ס"ל דדוקא בהוסיף בו דבר מחשב מעשה להחשיבו כל'. ולא בקלקול מה שהיה בתחלה:

וקשה טובא דמהכא ומנבלי לוי לעיל ומכמה מילי דפרקן משמע דכל ב"ק שאינו עשוי לקבלה. לא מחשב ב"ק. וכן מפורש במשנה ה' בפרקן העשוי לקבלה וכו'. והרי בנזם כקדירה לעיל (פ"א מ"ט) אמרינן דמק"ט משום ב"ק שבו. אף שאינו עשוי לקבלה. דמי יתן לתוך ב"ק קטן כזה כלום. ואת"ל דהתם דוקא בכ"מ שגם פשוטיו מק"ט. להכי גם ב"ק שלו אפי' אינו עשוי לקבלה מק"ט. והא דקאמר התם במשנה משום ב"ק. ר"ל דע"י ב"ק שבו מחשב כלי. והו"ל ככ"מ פשוט ומק"ט (ועמ"ש בס"ד בהלכתא גבירתא לעיל ספי"ב) אבל בשאר כלי שפשוטיו אמק"ט. אז דוקא בב"ק העשוי לקבלה מק"ט. עכ"פ ק' הא דתנינן לקמן (פי"ז מט"ו) כל שיש לו ב"ק מ"מ טמא. הרי מזה מוכח דגם בשאר כלים אפי' אינו עשוי לקבלה מק"ט. הן אמת דבהך דעכבר כ' הרמב"ם (בפ"ה מכלים) דטהורה מדאין לה ב"ק. אבל מה יענה עדיין רבינו הרמב"ם בנבלי בני לוי ובשאר מילי בפרקן. דמוכח בהן להדיא שיש להן ב"ק. ואפ"ה מדאינו משתמש בב"ק ההוא אמק"ט. והרי זה סותר להך משנה דכל שיש ב"ק מ"מ טמא. וגם בל"ז לא זכיתי להבין דברי רבינו. דאי נבלי שירה ומצודת העכבר מיירי באין לו ב"ק. מה קמ"ל תנא. דוכי לא שמעינן עדיין דפשוטי כ"ע טהורין. וגם מ"ש הנהו דנקט. הרי כל פשוטי כ"ע טהורין.

וגם מדברי הגאון רב"א זצוק"ל נראה דס"ל דמצודת עכבר מיירי ביש לה ב"ק. דהרי כ' דלהכי מצודת עכבר טהורה. מדא"צ לב"ק שבו רק שתהרג בתוכה. ויזרקנה ולא נעשית לקבלה. משמע בבירור שיש לה ב"ק. ומדאינו עשוי לקבלה אמק"ט. אמנם ל"מ היה נ"ל דהא דתנינן לקמן העושה ב"ק מ"מ וכו'. הך כללא ודאי לאו דוקא הוא. וראה מי העומד על יד ימיני. דהרי רבינו הר"ש ג"כ אומר כן. שכ' דמדתנינן דכלי גללים ואבנים והעשויין מבריות הים. אפי' יש להן ב"ק אמק"ט. ש"מ דהך כללא דמשנתינו לאו דוקא. א"כ י"ל דהך כללא. גם בשאר כלים לא כייל כל ב"ק שבעולם. רק כייל בכל הכלים אפי' ב"ק הקטן מאד שאינו מיוחד לשום דבר. וכקדירת נזם שאמרנו. שאינו עשוי לשום דבר. אפ"ה מק"ט. אבל היכא שמיוחד הב"ק ההוא לשום דבר. אלא שע"י תשמיש זה אין בו די לקבל טומאה. וכגון נבלי בני לוי שב"ק עשוי רק לבסומי קלא. וכשאר כלים שם שב"ק שלהן עשוי לכינוס. או מצודת העכבר שב"ק שלו הוא רק כדי להרוג העכבר בתוכה ולזרקה. זה לא מחשב ב"ק שיהיה מק"ט על ידו. וכן מוכח קצת מהרמב"ם (פ"ב מכלים) שם כתב דאם יש ב"ק כל שהוא מקבל טומאה ולא הזכיר התנאי שיהיה עשוי לקבלה. דשם מיירי באינו עשוי לקבל שום דבר. אולם שם (פ"ה סוף הלכה א') שהזכיר כמה מיני כלים שיש להן בית קיבול לתכלית מה. אבל לא לקבל שום דבר. וכגון נבלי בני לוי. ובטנין וכדומה. שם הזכיר הרמב"ם תנאי זה שכל שלא עשוי לקבלה טהור ודו"ק. והקב"ה ברוב רחמיו יאיר עינינו באור תורתו הקדושה:

פרק טז

ונ"ל דמדקאמר משיסרג ולא עד שיסרג. ש"מ שהיו עושין הסירוג קודם השיפשוף וגמר שלא לשוף טמא דקאמר ת"ק היינו דעכ"פ שכבר סרגה כולה. ועלה קאמר ר"מ דמשיסרג בה ג' בתים מק"ט. דאז חזיה כבר לשכיבת קטן. ולרבנן עכ"פ מדמיוחד המטה לגדול. הרי לגדול לא חזיה בהסירוג של ג' בתים. אבל בעריסה לא פליגי. מדאינו מסרגו בחבלים רק מניח דף קטן בשוליו. או תולה שם עור (כלים פכ"ו מ"ה). או שבאמת מסרגו רק בג' בתים כדסגי ליה לקטן. ולהכי לכ"ע צריך גמר סירוגו. אבל בלא גמר שלא לשוף. אז לכ"ע בין במטה בין בעריסה אמק"ט עד שישפשפנו:

והיינו דקאמר עלה ר"י משיעשה אזניו. דהברת מְשֹׁ קודם מלת הפעל משמע להקדים. והכי אמרינן בפירוש בש"ס (ב"מ פ"ח ב') ור"ל הכא שא"צ עניבות וגם אזניים כדקאמר ת"ק. רק סגי באזניו לחוד. ורתוי"ט פי' דקחותיו היינו מסגרי. מלשון פקח קוח שפירושו פתח הסגרם. ובמחכ"ר א"א לומר כן. דילמוד עליו ריעו קטבוליא בסיפא שהוא מכסה

של שולחן או של מטה. וקאמר עלה ר"י משיעשה קחותיו ומה סגירה שייך בכלי זה. ודוחק לומר דהיינו החוטין שסוגרו סביב המטה והשולחן דהרי זה אינו סוגר א"ע בהחוטין אלא קשרן סביבו. ותו דאי כרתוי"ט. א"כ מאי האי דקאמר ר"י משיעשה אזניו והרי אזנים לא הזכיר ת"ק כלל. וגם בל"ז במלת פקח קוח פי' רד"ק דר"ל לקוחים מהגלות:

וא"ת לפי מ"ש שהוא השירם. הרי ע"כ צ"ל דמחשב עשוי לקבלה. משום דהשירם ההוא מקבל המוץ. וק' ומ"ש ממצודת עכבר סוף פט"ו. שכ' רב"א דלא מחשב עשוי לקבלה. מדאינו חפץ בהעכבר והרי ה"נ הרי אינו חפץ בהמוץ שיקבל השירם. וי"ל דהכא שאני דרוצה להגן בזה על עיניו באותה שעה שיקבל השירם המוץ. ולפיכך מחשב עשוי לקבלה:

וא"ת למה לא יחשב עשוי לקבלה. מדמקבל הזיעה. וכמו העשוי לקבל המוץ. ודוחק לומר דמדנבלע הזיעה ולא ניכר קבלתו. מה"ט לא מחשב עשוי לקבלה. וכ"ש דק' אי נימא דהיינו שמקנח בו הזיעה להתקרר. א"כ ודאי ראוי שיק"ט. דמ"ש ממטפחת (כפכ"ד מי"ד). ול"מ נ"ל דבעשוי שלא יזיקנו המוץ לעיניו. הו"ל כשאר מלבוש שהוא צרכי הגוף. משא"כ בעשוי שלא יטנף הדבר שאוחז הו"ל רק כתשמישי כלים בשעת מלאכה שאמק"ט כמשנה ז':

כך פי' רב"א דאי"ל דמיירי בנרתק ספר כפי' הר"מ והר"ב. הרי בפירוש אמרינן בתוספתא דמק"ט. ול"מ היה נ"ל דדחוקי מלתא טובא דנימא כפי' רבינו דמלת ספר דנקט תנא היינו תיק הספר. לכן ניחא לן לפרש כהר"מ והר"ב דאנגלי דמתניתין היינו תיק הספר. ולא תקשי הך דתוספתא. דההיא מיירי רק בתיק שמכניס בו הספר גם בעת שלא ילמוד בו ולהכי מק"ט. אבל אנגלין דמתניתין היינו אותו תיק שעשוי להכניס בו קצה הספר בשעה שלומד בו. שלא יתלכלך הספר במשמוש הידים בעת למודו. נמצא דהוה אותו תיק כמשמשי כלים בשעת מלאכתן דאמק"ט. א"נ דמתניתין מיירי במכניס הספר מן הצד (כסוף פרקן):

ודוקא בפשוטין. אבל ביש בהן ב"ק טמא בכל ענין. ולפ"ז תיקן ונרתיקן דקאמר תנא. נ"ל דע"כ מיירי באין להן ב"ק. רק הן כלים שאין להם שולים. או שהן תכריך שכורכין הכלי בהן. וכן בית מזוזה דנקט. היינו קנה חלול שפתוח בב' קצותיו מפולש שתוחבין לתוכה המזוזה. דשלש מדות בפשוטי כלי עץ א) במשמש לאדם בלבד. כגון סולם וכדומה אמק"ט כלל. ב) ובמשמש לכלים לבד. יש חילוק. אם משמש להכלי בין בשעה שמשתמש האדם בעיקר הכלי ובין בשעה שאין האדם משתמש בעיקר הכלי. אז מק"ט.

ואם אין הכלי ההוא משתמש להעיקר הכלי רק בשעת מלאכה בעיקר הכלי וכ"ש במשמש להכי רק שלא בשעת מלאכה. אמק"ט כלל. ג) ואם הפשוטי כלי משמש לאדם וכלים. כגון שולחן שסומך עליו האדם וגם מניח עליו כליו. מק"ט מדרבנן. מדהוא דומיא דשק. שמניחין לתוכו כלי תשמישו ויושב עליו האדם כך. מיהו למדרס כל פשוטי כ"ע מק"ט (רמב"ם רפ"ה מכלים). וא"ת א"כ היכא משכחת ליה פשוטי כ"ע שלא יק"ט. הרי עכ"פ מק"ט מדרס. וכל המק"ט מדרס מקבל כל שאר הטומאות (כנדה פ"ו מ"ג). י"ל דמשכחת ליה דאין בו כשיעור מדרס. או באין מיוחד למדרס שא"ל עמוד ונעשה מלאכתנו:

ורתוי"ט כתב דלהכי כל הנך דמתניתין מק"ט. מדכולן צריכין להכלים גם שלא בשעת מלאכה. ואנא בעניי שותא דמרן לא ידענא. דאדרבא כל הנך לא נצרך להן רק שלא בשעת תשמיש עיקר הכלי דכשמפנה הכלי. מניחו ושומרו תוך התיק. וצ"ע:

פרק יז

ונ"ל דגבבא הוא הקנה העב שנשאר מהשבולת מחובר בארץ לאחר שקצרו השבולת וזה מדהוא גס מיוחד להיסק. דחלק הדק שבשבולת למעלה לא חזי כל כך להיסק. דתיכף בהריחו אש יתלהב ויתהווה אפר. ולהכי נקרא הגס גבבא. שהוא לשון לקוט. מדנגבב ונלקט מהארץ כשיעקרוהו עם השורש אחת הנה ואחת הנה. דחלקים העליונות של השבולת. מילא כפו קוצר הרבה מהם בזרועו ויקצרן הרבה ביחד. וכשיקצרו זה החלק הגס מן הקרקע נקרא קש (כמ"ש רפ"ג דשבת) ע"ש קשיותו בעביו. אבל אותו חלק הסמוך להשבולת ונקצר עמה הוא דק ורך. וחזי למאכל בהמה. וגם לשכיבת אדם ע"ג. ולהכי לאחר שדשו התבואה מהשבולת שבראשו נקרא תבן. ובזה נבין מ"ש בעבודת פרך שבמצרים לקוששׁ קש לתבן מדרגילין ליקח תבן רך לגבלו בטיט לבנין כדי להקל על המגבלו בהטיט. אולם כאשר פרעה ברשעתו אמר. תבן לא ינתן לכם. הוצרכו ללקט הקש במקום גדולו בשדות שהניחוהו שם בעלי השדות. מדאינו חשוב כל כך וחזי רק להיסק. לכן נשאר שם בהשדה כהפקר. ועקרוהו אלו האומללים. וגבלוהו בהטיט תחת התבן:

ובזה יתישב נמי לשון הרמב"ם (פ"ז דכלים ה"ו) דכתב וז"ל. החמת שיעורו במוציא פקעיות שתי. ואם אינו יכול לקבל פקעיות שתי. הואיל ומקבל של ערב מק"ט עד שיתנקב רובו. עכל"ר. וע"כ ה"פ ואם אינו יכול לקבל פקעיות של שתי. ר"ל אם מתחלה כשהיה שלם לא היה נאות לשום לתוכו פקעיות של שתי. וכגון שעשו בו מתחלה נקבים

גדולים שיצאו מתוכן פקעיות של שתי. לא תימא דהו"ל ככלי שבור מתחלתו ולא יקב"ט. אלא הואיל ומקבל עכ"פ פקעיות של ערב. שהן גדולים משל שתי. לפיכך ככלי שלם נחשב עד שינקב כשיעור רוב הכלי. ובאופן זה כתב ג"כ שם (פ"ו ה"ח) בית קערות שאינו מקבל קערות (ר"ל שמתחלה לא היה נאות לקבל קערות) הואיל ומקבל תמחויין מק"ט. בית רעי שאינו מקבל משקין (ר"ל שמתחלה לא היה נאות לקבל משקין) הואיל ומקבל רעי מק"ט (ר"ל אינו נטהר עד שינקב כמוציא רעי) והיינו ממש כדברינו בזה. בא"י חונן הדעת:

ולהר"ב שיעורא דמתני' לחומרא. וה"ק תנא. רמונים שאמרו. דברקב כמוציא רימון טהור. וכר"פ. היינו בג' אחוזין זב"ז. שמונחין בכלי. והן מחוברין בענף א'. דאז ע"י חיבורן יחד לא יצא א' מהן כל כך בקלות. ולהכי אין הכלי מתטהר עד שינקב נקב הרחב ביותר. ולפעד"נ לפ"ז דחיקא לן מלת רמונים בלשון רבים דקאמר תנא. אלא הול"ל רמון שאמרו. וכדקאמר לקמן מ"ה. דבשלמא לפירושינו ה"ק. רמונים שאמרו ר"ל להכי קאמרינן במשנה א'. כלי בעה"ב שיעורן ברמונים. לשון רבים. משום דבהחזקת הכלי מיירי. מדצריך שיחזיק הכלי ג' רמונים בצמצום אלא לפי' הר"ב ק' מה השיב דלהכי קאמר תנא לשון רבים רמונים מדצריך שיהיו ג' רמונים אחוזים זה בזה. עדיין קשה למה קאמר רמונים הרי לא מאחיזת רמונים קאמר במשנה א'. אלא מיירי משיעור החזקת הכלי או משיעור גודל הנקב. ותו דלשון אחוזים דקאמר תנא ג"כ אינו מתישב יפה כפי פי' הר"ב. דטפי הו"ל להתנא למימר ג' בעוקץ א'. כדנקט התנא בהך לישנא (במנחות ס"ד א'). גם אין לפרש מלת אחוזין. דר"ל שיציאת שלשתן יהיה אחוז זה בזה. דהיינו שיצאו כל הג' תכופין זה אחר זה. וכמ"ש רתוי"ט בשם התוס'. דכבר דחה הר"ש פי' זה מסוגיא דשבת (קי"ב ב'). ומדברי הרמב"ם (פ"ו מכלים) אין הכרע היאך פי' רבינו המשנה. מדנקט ממש כלשון המשנה רק מדנקט הרמב"ם שם. רמון שאמרו. ולא נקט רמונים שאמרו משמע קצת נוטה לדברי הר"ב. אמנם. אנן בעניותן לישב דברי אלהים חיים במשנה באנו כפי היותר נאות בהלשון. וקרובים דברינו לא' מפי' הראב"ד שם:

ומ"ש שם בש"ס ניקב כמוציא זית וסתמו. וחזר וניקב בצד הסתימה כמוציא זית וסתמו עד שהשלים הסתימה לכמוציא רמון. מהו. לכאורה משמע דמדנקט ב' פעמים זית. ש"מ דשיעור רמון הוא כב' זיתים. והיינו מדלא קאמר וחזר ונקבו עד שהשלימו וכו'. אבל הא בורכא. דא"כ הול"ל למנקט האי והשלימו לכרמון קודם דנקט סתימה שניה. והכי הול"ל. וחזר וניקב כמוציא זית. שהשלימו לרמון וסתמו. ותו דהרי הכא תנינן דכלי שמחזיק רובע אינו יכול לקבל רמונים. והרי רובע הקב מחזיק ו' ביצים. וזית הוא מעט

פחות מחצי ביצה (כמג"א א"ח תפ"ה סק"ב) ואי נימא דשיעור רמון הוא רק כב' זיתים. דהיינו לכל היותר כגודל ביצה. איך כלי שמחזיק ו' ביצים לא יחזיק ג' רמונים שהם כשיעור ג' ביצים. ודוחק לומר דרובע וחצי רובע אינן מחזיקין רמונים. ע"י תמונת המדה שהיה צר וארוך. דמסתמא כל המדות הללו היו שוין בתמונתן משום גודשא תלתא (שבת ל"ה א') ואנו בעינינו ראינו כמה רמונים. והם גדולים ככמה ביצים. אלא נ"ל דה"ק הש"ס ניקב בכמוציא זית וסתמו. וכן עשה כמה פעמים עד שהשלים הסתימה בכמוציא רמון: ונ"ל דלהכי יחדו להאמה של כלים צד צפון. משום דכלים קדישי טפי מבנין (כמעילה י"ח ב') וצד צפון שבמקדש ג"כ היה קדוש טפי לענין שחיטת קדשי קדשים (ועי' מ"ש בס"ד בפירושינו מדות פ"א מ"ה). ונ"ל עוד דהא דמחזירין בזה ובזה בגדולה. לא שבאמת היו הכלים והבנין במדתם יתירים מאמת בינוני. דא"כ הרי לא עשו הכל בהמדה שאמרה התורה. והרי כתיב הכל מיד ד' עלי השכיל (כזבחים ס"ב א') והיה אסור לשנות. אלא ה"ק שחשבו עם האומנין שכרן לא לפי אמות בינוני שעשו. רק לפי האמות הגדולות שהיו בחומה שבנו. ונוטלין דקאמר ר"ל פוסקין. וה"ה שהיו יכולים להתנות עם האומנין כמה יקבלו בעד כל אמה שבכלי פחות חצי אצבע. ובבנין בעד כל אמה שבו פחות אצבע. והאומנים יעשו בזה ובזה אמות בינונית. וא"כ לא היו צריכין במקדש רק אמה אחת בינונית. דהרי רק בהתנאי שהתנו עם האומנים יהיה חילוק בין כלים לבנין. ואעפ"כ עשו כן כדי שלא ישכחו מלהתנות כן. תדע דהרי בכל דוכתי קיי"ל דבידי אדם אפשר לצמצם (עי' תוס' חולין כ"ח ב') והכא חששו שמא אעפ"כ יטעו בכמלא נימא. אע"כ דחששו מאד לאיסור מעילה. אמנם ק' מ"ש חשש מעילה טפי מחשש שמא לא עשו כפי המדה שצותה התורה. א"כ לא קיימו המצוה כלל. ואת"ל התם א"א. לעשות תיקון לזה. אמרינן דלא נתנה תורה למה"ש (קדושין נ"ד א') אבל לענין מעילה הרי יכולין לצדד החשש ע"י התנאי. עכ"פ ק' מה הועילו חכמים בתקנתן. הרי עכ"פ אפשר שיהנו מהקדש בשיעשו דופן הכלי דק קצת יותר מהראוי. ומ"ש ההנאה מעובי הדופן או מהמשך הדופן. וצ"ל שבאמת התנו עמהן ג"כ כמה ישקלו הכלים. כאשר באמת הוצרכו לעשות כן בכלי זהב קטנים שלא היה בהן מדה קבועה. כגון מזרקות וכוסות וכדומה. וגם בהן החזירו במשקל יותר ממה שהתנו:

אבל לעירובי חצירות ושתופי מבואות. אע"ג דגם בהנהו בעי ב' סעודות (כעירובין פ"ז מ"ח) אפ"ה כ"ע מודו בהו דישערו בסעודה קבועה. דהיינו ו' או ח' ביצים (כרמב"ם או כרש"י). דכך הוא שיעור סעודה לרוב אדם (כפאה פ"ח מ"ז). והא דאין משערין בהנך נמי כבתחומין לפי האדם האוכל. דהיינו כבשבת או כבחול. ה"ט משום דבהנך

לא אפשר. דבשלמא בתחומין כ"א מניח עירובו לעצמו. להכי אפשר לשער לפי האדם המניח העירוב. אבל עירובי חצירות ושתופי מבואות שהרבה בני אדם משותפים בעירוב א'. ומהן יש אוכל הרבה ויש מעט. להכי א"א לשער לפי המניחין. מה"ט שיערו גביה בסעודה קבועה. וכדאמרן:

מיהו אע"ג דקיי"ל כר"י לגבי ר"מ אפ"ה מודה ר"י דרוויחא לבסימא שכיחי (וכדמוכח במגילה ד"ז ב') רק ר"י ס"ל דאפ"ה בשבת דאכל ג' סעודות אפי' בסים תבשילא אפ"ה אינו אוכל כל כך הרבה כבסעודת חול אף דלא בסים כל כך:

ותמוה לכאורה דוכי פליגי במציאות. והרי בקל יכול להתברר מתי אדם אוכל טפי. ותו הרי מסתבר כר"מ דרוויחא לבסימא שכיחא (כמגילה ד"ז ב'). ואת"ל דלא פליגי במציאות. רק ר"מ משער לפי מה דמצי אכל. ור"י משער לפי מה דאכל באמת. וכמ"ש רבינו ב"י באמת (א"ח רצ"א) שהחכם עיניו בראשו לבלי ימלא כריסו בסעודת שחרית בפרטות. עכ"פ ק' כיון דשניהן מקילין לשער בסעודה קטנה מה לי אם נאמר שהיא כסעודת שבת או של חול. הרי בין כך וכך בסעודה קטנה משערינן. ולמה נקט להו תנא בלשון פלוגתא. ונ"ל דלעולם תרוייהו ס"ל דכיון דעיקר טעמא שבשבת אוכל אדם טפי. הוא רק משום שאז אוכל מעדנים. א"כ עני שאין לו מעדנים לכ"ע אוכל בשבת פחות מבחול והיינו מדאוכל ג' סעודות. וא"כ מדמשערין בכל אדם לפי אכלו. א"כ אם הוא עשיר יהיה לרבי מאיר קולא שישערו בסעודתו לחול דאילו בשבת היה אוכל העשיר טפי ולר"י יהיה חומרא דס"ל שישערו בסעודתו לשבת. ואולם אם הוא עני אז יהיה לר"י קולא שישערו בסעודתו לשבת. דאכל אז פחות מבחול. מדאכל שלש סעודות. ורבי מאיר דסבירא ליה שגם בו משערין כסעודתו בחול. אם כן יהיה על ידי זה חומרא. והיינו דקאמר זה וזה מתכוונין להקל. ולא קאמר זה וזה מקילין. דהרי באמת יש לכל חד קולא וחומרא וכדאמרן. רק שניהן מתכוונים להקל. רבי מאיר מיקל לעשיר. ור"י מיקל לעני: אבל עיקר פלוגתתן היינו דלר"מ מדמניח העירוב בחול. להכי משערינן בסעודת חול. דהרי בשעת חול צריך שיקנה העירוב. ולר"י כיון דלצורך שבת מניחו להכי משערין בסעודת שבת. אמנם ק' מה אלו ואלו דנקט. הרי ר"מ ור"י דפליגי. רק יחידים נינהו. ונ"ל לכאורה דאלו ואלו דקאמר תנא. היינו ר"מ ור"י דרישא שמשערין לפי האדם האוכל. ור"ש ורבי יוחנן דסיפא שמשערין לפי הככר. שני כתות אלו. מתכוונין אלו ואלו להקל והא דלא קאמר הכי בסוף המשנה. ה"ט. משום דאז לא היינו יודעין מאן הנך אלו ואלו דנקט תנא. דהרי הם ב' בעלי פלוגתא נפרדין להכי הפסיק בין הנך ב' מיני פלוגתות. וקאמר אלו ואלו. ר"ל אלו שמשערין לפי האדם. ואלו שמשערין לפי הככר.

כולן מתכוונים להקל. מיהו מצינו דוגמתו (שלהי מ"ק) דקאמר בראש חודש וחנוכה ופורים וכו' בזה ובזה. הרי דפתח בג' וסיים בב':

והא דלא נקט נמי גריס של כתמי אשה. דהרי גם הנך כך הוא שיעורן (כנדה פ"ח מ"ב). ה"ט דהתם אם נמצא גריס גדול מקלקי רשאי לשער בו (כי"ד ק"צ ס"ה) והיינו משום דכל שיעורי חכמים להחמיר. ונ"ל משום דשיעורין בכל מקום הללמ"ס (סוכה ד"ו א') וכל הלממ"ס דינה כדאו' (רמב"ם טו"מ פ"ב ה"י) חוץ משיעורי כתם (שמד"ס) דאזלינן גביה לקולא (כנדה נ"ח ב'):

ואע"ג דפונדיון הוא חלק מ"ח שבסלע. וא"כ איך אפשר שיהיה גודל שניהן שוה. ודוחק לומר שקיסר נערא הקטין הסלעים כל כך עד שיהיה הסלע כחלק מ"ח בגדלו ממה שהיה בתחלה. אלא נ"ל דפונדיון הוא מטבע נחושת שהיה גדול כסלע כסף. והרי גם דנרי נחושת היה להן (כקידושין ד"ח א'). והא דמייתי תנא כל כך סימנים הרבה. והרי במלא מקדח לחוד כבר מסומן הדבר יפה. נ"ל דה"ט. כדי שלא נטעה לומר. דכמלא מקדח וחסומו שנינו. ובו נשער. והרי הוא גדול מכסלע. שבו משערין ב"ש בגלגולת שחסרה (כבכורות ל"ח ח'). קמ"ל דהכא סלע ומקדח חד שיעורא הוא. ורק אינך סימני דנקט תנא ודאי היינו טעמא מדאיכא דידע בהאי ולא ידע באידך:

כך נלפע"ד. ותמוהין בזה דברי הרמב"ם (רפי"א דנגעים) שכ' שפי' הגדל מהארץ. מדידוע שרוב הבעה"ח יתהוו מהצמחים. האי לישנא משמע שמתפרנסין מצמחים. וזה תמוה דהרי ידוע דגם הדגים אוכלין עשבים. וכן נמצא במעיהן. עשבים שאכלו במים. וכן אמרינן (עירובין כ"ז ב') דמה"ט מחשבו דגים גדולי קרקע. (עי' רש"י שם). ואע"ג דפסחים ל"ט א' אמרינן דלא מחשבו דגים גדולי קרקע. י"ל דעכ"פ אינן גדולי קרקע כמצה וע"ש. אבל עכ"פ גדלים הם מהקרקע כשאר הבע"ח שהזכיר הרמב"ם. והגם שי"ל דעכ"פ קים להו לרבנן שיוכלו להתקיים גם ממים לבד. עכ"פ לפי דברי רבינו מה קאמר התנא טעם למעט כלב המים. מפני שבורח ליבשה. הרי בריחתו לא מהני לן מידי רק אכילתו מגדולי ארץ. אע"כ כדברינו דגדולו מארץ. ר"ל מדורו הוא בארץ:

פרק יח

ולרב"א ז"ל ה"פ. שאם השידה מחזקת מ"ס ועומדת באהל המת. אז רק היא טהורה. ולא המוכני. שאינה מחזקת מ"ס. וק' דא"כ אינה ניצלת הול"ל. ותו דזה כבר נכלל ברישא במ"ש אינה חיבור לה. דסתמא ודאי משמע בין לקולא ובין לחומרא. ותו קשה מקמרון

לקמן (מ"ב) דקאמר התם ואינו נמדד עמה. וקשה ולמה לא נקט התנא גם התם הנהו תרתי. וצ"ע:

כך כתבו הר"מ והר"ב. ונ"ל דכונת רבותינו. שהשידה בפ"ע אמק"ט. מדאינה יכולה לעמוד בפ"ע וגם הקמרון אינו קבוע בה. ולפיכך הו"ל כשידה שאינה מקבלת רק ע"י הטייה במ"ג. דלא מחשב עי"ז כב"ק דאי בקבוע זה בזה במסמרים. מה נ"מ שאינה עומדת כשהיא לבדה. הרי עכ"פ ע"י שקבוע לה הקמרון עומדת יפה על מכונה. ונעשת כלי א' עמה:

כך היא גירסת הר"ב. וכך הוא פירושו. ולפ"ז א"א דמיירי דלאחר שניטל הרגל אינו מקבל אפי' כ"ש רק ע"י הטייה. ליתא. דהרי זה לא נזכר ברישא. אלא הכי הול"ל אע"ג שמקבלין שלא כדרכן טהורין אלא מיירי דלאחר שניטל הרגל מקבל קצת בלי הטייה. ואפ"ה אמק"ט. מדנשבר הרגל ואינו מקבל כ"כ הרבה כבתחלה. הרי נשחת צורת הכלי. ובכה"ג אף שמקבל גם השתא קצת אמק"ט. חוץ מכ"ח דהו"ל בכה"ג מק"ט משום גסטרא (כרמב"ם פי"ח מכלים ה"י). ואי גרסינן ושאינן. ונפרש כפי' קמא. יש קצת דוחק. דנצטרך לומר דהאי אעפ"י שמקבלין. ר"ל אעפ"י שמקבלין מעט. ונצטרך תו לומר דהאי שאין מקבלין כדרכן ר"ל שאינן מחזיקים מ"ס כדרכן. ומאן יהיב לן סכינא חריפא למפסק ב' בבי דסמיכי אהדדי. ולא נאמר שבדיבור א' נאמר. אולם לפע"ד ילק פשוט ויעף היה נראה דה"ק תנא. אע"ג שמקבלין טהורין. ר"ל אע"ג שאם גם אחר נטילת הרגל היה מקבל מ"ס. טהורין. ככל שאר כלי המחזקת מ"ס שאמק"ט. אפ"ה שאינן מקבלן כדרכן ר"ל אותן כלים שאחר נטילת רגלן אינן מקבלין מ"ס כדרכן. רק ע"י הטיי' ר' יוסי מטמא. דהחזקת מ"ס ע"י הטיי' לאו שמה קבלה למ"ס. דנחשבינ' כאהל. אלא הו"ל ככלי שאינו מחזיק מ"ס:

ולהר"ש מלבנות הן כעין רגלים קטנים חלולין עם ב"ק. שתוחבין לתוכן רגלי המטה שלא יתקלקלו מלחלוחית הקרקע. ובני לוי נושאין עמהן אלה המלבנות כדי שלא ימנעו בני אדם במלונם להשאיל להם מטות מחשש שיתקלקלו רגלי המטה. ולפ"ז צ"ל. דאע"ג שכל שיש לו ב"ק מכל מקום טמא (כפי"ז מט"ו) הכא שאני מדהו"ל ב"ק העשוי למלאות. דלא מחשב ב"ק (כרמב"ם פ"ב מכלים ה"ג). א"נ י"ל דלהר"ש המלבנין באמת אין להן ב"ק רק הן כעין קנים חלולים שהחלול שבתוכן רחב מלמעלה בכדי תחיבת רגל המטה לתוכו. וקצר מלמטה כדי שלא יגע רגל המטה בקרקע. וא"כ מדאין להמלבן שולים. הו"ל כיש לו תוך בלי ב"ק. שאמק"ט רק בכ"ח (כהר"ב רפ"ב) וכמש"ל. ובין כך וכך רק מלבני בני לוי שאינן שייכין למטה מיוחדת אמק"ט. אבל שאר מלבנין מדשייכין

למטה מיוחדת כאברי מטה טמאה שנתפרק דמי. ונשאר בטומאתן (כסוף פרקן). וא"ת עכ"פ אם טומאת המלבן ברישא היינו מדשייכין למטה מיוחדת מ"ש מחמור וחפוי דג"כ שייכים למטה מיוחדת. ואפ"ה חשבינן להו כפשוטי כ"ע המשמש רק לכלים ואמק"ט. וא"כ הנך מלבנות נמי למה יק"ט. הרי אין לה ב"ק ומשמשין רק להמטה. ודוחק לומר דחמור וחפוי נמי מיירי באינן מיוחדין למטה ידועה. ליתא. דא"כ לפלוג ולתני בדידה בחמור וחפוי גופייהו בין מיוחדין למטה ידועה או לא. וי"ל מלבנין שאני שרגלי המטה נתחבין לתוכן בחוזק. להכי בששייכי למטה ידועה. כאברי המטה הן חשובים. אבל חמור וחפוי. שהן רק מונחים על תחת המטה. רק כמשמשי המטה חשובין. שגם בשאינן מחוברין יחד נקרא משמש (כלעיל פי"ד מ"ג) אבל לא מחשב מה"ט כאברי מטה עצמה. וכן מוכח דכל כלי שתחוב תוך כלי אחר. אף שאינן קבועים יחד במסמרים ככלי א' חשובין. וכדחזינן לעיל במוכני של שידה (סי' ט"ו) ורק ברגיל מאד להפרידן צריך שיקבעם במסמרים (כסי' י"ח). אמנם קצת ק"ל להר"ש דאי מלבנות הן רק כדי לבלי יתקלקלו רגלי המטה. א"כ למה יצטרכו תו לשונות (כמ"ד) ואם כדי שלא יתרקבו המלבנות. א"כ אין לדבר סוף ותו אי חיישי לקלקול של המלבנות טפי מלקלקול הלשונות. יניחו לשונות על לשונות. ולא יקחו מלבנות כלל. ותו מדנקט לשון יחיד מלבן. ולא נקט מלבנות שנתנן ע"ג לשונות. משמע טפי כפירושינו בפנים סי' ל"ג. וכך נוטין גם דברי הר"מ כאן כדברינו בס"ד:

ולהר"ש הנ"ל הלשונות הם לוחות שמעמידין עליהן המלבנים הנ"ל. ולר"מ ור"י מק"ט. משום דגם הם מתטלטלין עם המטה. ולר' יוסי ור"ש אמק"ט משום דברוב פעמים מסירין אותן מתחת המלבנות והו"ל כפשוטי כ"ע בפ"ע. וכך צריך לפרש נמי דברי הר"ב ועי' הרמב"ם (פ"ד מכלים ה"ב) שדבריו נוטין לפי' בפנים:

כך נלפע"ד פי' המשנה כפי שלמדתי מהרמב"ם (פכ"ו מכלים) מהלכה ט' שם עד סוף הפרק. וכרכ"מ שם. וכן משמע נמי מסוגיא דסוכה (דט"ו ב' ותוס' שם ד"ה ארוכה).מיהו מ"ש תוס' שם. דסוגיא דהתם דארוכה וב' כרעיים מק"ט. אתיא כר' נחמיה במשנתינו. במחכ"ר לפע"ד א"א לומר כן. דא"כ ל"ל דמייתי הש"ס התם אהך סוגיא מימרא דרב חנן. הרי איהו אמר מלתיה אליבא דרבנן דר"א דסוף פרקן. דקאמרו מטמאת אברים. טפי הו"ל לש"ס למימר הא מני ר' נחמיה היא דקאמר בפירוש במשנתינו דבנשאר ארוכה וב"כ נשארת בטומאתה. א"כ כ"ש דמק"ט גם להבא. אע"כ דלא תלי הך פלוגתא דרבנן ור' נחמיה בהך פלוגתא דרבנן ור"א דסוף פרקן. דאפי' רבנן דר"נ מצו סברי כרבנן דר"א דמק"ט מכאן ולהבא. רק דס"ל דטומאה ישנה נתבטל ממנה כל זמן שלא חזר וחברן

יחד. וכן פסק הרמב"ם (פכ"ו מכלים) כהנך ב' רבנן. וערכ"מ שם. אולם רב"א זצוק"ל פי' דניטלו קצרה וארוכה דמתניתין מיירי בניטל ואינו יכול להחזירה. והו"ל כנשברה לקמן (מ"ט). ור"ל דרישא דניטל קצרה וב' כרעיים. מיירי אפי' בנשברה. וניטל ארוכה ב"כ בסיפא מיירי דוקא בנשברה. מיהו לפע"ד מלישנא דמתני'. דנקט הכא במשנה ה' מלת נטלה. ובמשנה ו' נקט מלת נשברה משמע טפי דמשנתינו רק בנטלה מיירי. דהיינו בקצרה דרישא. דוקא בנטלה. ובארוכה בסיפא אפי' בנטלה. שעדיין היא בעולם ויכול להחזירה. אפ"ה כל זמן שלא החזירה נתבטל טומאה ישנה שבה:

וכך נוטין דברי הרמב"ם (פכ"ו מכלים) דנקט כלישנא דמתניתין ממש. בבבא דלעיל ניטלו. ובבבא דנן נשברה. ולרב"א דאוקי למשנה ה' דלעיל דמיירי בנשברה. נ"ל דלדבריו צ"ל דרק בנשברה ארוכה וב"כ לעיל. אף שנתקנה אין בה טוי"ש. אבל הכא שנשברה ארוכה בלי ב"כ אז עכ"פ בנתקנה חוזרת לטוי"ש:

והר"ב פי' דמיירי שדרס הזב על הכרע. ותמוה הרי גם הטומאה שהיה בהכרע כשהיתה בהמטה. פרחה מינה כשנתפרקה (כדמוכח ממ"ה דלעיל) ע"כ מדהו"ל כשברי כלים. א"כ איך תטמא כשדרס עליה הזב. אפי' נוקי לה ביש בהכרע שיעור מדרס. הרי עכ"פ חתיכת עץ בעלמא הוא והרי בסוכה (דט"ו) מקשי הש"ס אברי מטה שנתפרקו למאי חזו. וה"נ כרע זה שנתפרק למאי חזי. וכ"כ הרמב"ם (פכ"ה מכלים ה"י) דאם דרך הזב על בול עץ לא נטמא מדרס. וכן הדין בכל אברי כלי גם לענין שאר טומאות כשנתפרקו אמק"ט. רק בדחזו למלאכתן עדיין. וכש"ס סוכה הנ"ל (ועי' רכ"מ ספ"ו דכלים). וכן מוכח נמי מלקמן (פי"ט מ"ו) דנקט מטה עם מזרון שנגע בהן מת. ופירשו מהדדי. שניהן טמאין טומאת ז'. וק' דלמה לא נקט נמי מטה שנגע בה מת. ופירש ממנה כרע שניהן טטו"ז. ואי"ל דמזרון לרבותא נקט. אף שאינו מגוף המטה. אפ"ה טמא טו"ז. דאדרבא כרע רבותא טפי. דאע"ג דלעצמו לא חזי לכלום ואינו רק שבור הכלי. אפ"ה מק"ט ונשאר בטומאתו. אע"כ דרק מזרון דגם כשפירש שם כלי עליו. נשאר בטומאתו. אבל לא כרע עץ. גם טומאתו פרחה ממנו בשעה שהופרש מהמטה. וא"כ כ"ש שאמק"ט להבא כל עוד שעומד מופרש:

נמצא שמטה זו חמורה מהכרע. שהכרע כל זמן שמפורד מהמטה אין בה טומאה כלל. והמטה שהיא תולדתה עכ"פ טמאה מגע מדרס גם כשמופרדת מהכרע. ואפ"ה לא תנא הכא שהנוגע במטה אומר להמטה מטמאיך לא טמאוני ואתה תטמאני כדתני לעיל (פ"ח מ"ד ופ"ח דפרה מ"ב ג. ד. ה. ו. ז) היינו משום דבהנך כולהו נשאר האב על תכונת טומאתו כבתחילה. ואפ"ה אין בו כח כתולדתו. משא"כ הכא חולשת האב נתהוה ע"י

שנתפרק הכרע. תדע דאל"כ כל כלי טמא שנגע באוכל. ואחר שנשבר הכלי הטמא נגע האוכל שנטמא באוכל אחר. שנעשה האוכל זה שני. הכי גם בזה יאמר כן האוכל השני להאוכל הראשון. ונ"ל עוד דנקט הכא כרע לרבותא דאע"ג שהוא רק דבר מועט. אפ"ה כל המטה שנתחברה לו דינו כהכרע בהטומאה. וכ"ש בניטל ארוכה או קצרה. וחברן למטה טהורה. כולה נטמאת כהמחובר לה. ורק דבניטלה קצרה וב"כ. אז הנשאר מהמטה שניטל הקצרה ממנה נשאר בטומאתה הישנה. ובניטל ארוכה וב"כ אז הנשאר טהור כרבנן לעיל במשנה יו"ד:

ולעיל פי"ג סוף מ"ב פי' הר"ב דשן של מעדר הוא כלי חפירה. וכן מצינו בכתוב ובמשנה (פאה פ"ב מ"ב) וכל ההרים אשר במעדר יעדרון. וכאן פי' הר"ב שהוא כלי להפוך עמה השבלים (וזה נקרא בש"ס בשם עתר. כסוכה די"ד א') ואפשר דמעדר חזיא לחפירה ולהפוך השבלים:

ולפ"ז יתורץ מה דק' במשנתינו. הרי כולה משנה שא"צ היא. דהרי כבר שמעינן כולה ממשנה ז' בכרע מדרס. אע"כ דקמ"ל הכא. דאע"ג דבתפלה כשנתקלקל א' לא חזי הנשאר למידי. אפ"ה מחשב כלי ב"ק ומק"ט:

כתב ע"ר אאמ"ו הגזצוק"ל דמדמהני לה תקון. ש"מ דתפילין א"צ שיהיה מעור א' עכלה"ט. וכ"כ גם הגאון רב"א זצוק"ל. וכן משמע מהערוך כפי שהביא רתוי"ט משמו. דלהכי נקרא כל בית קציצה. מדקצץ כל בית מחברתו. משמע קצת שכל בית קצוץ לגמרי מחבירו. אולם כפין עניא ולא ידע. דמאן יימר דכשר. ואפ"ה מקבל טומאה מדיש לו ב"ק מכל מקום. ותו מאן יימר דהמצריך תפילין מעור א'. מצריך נמי שלא יהא קרע או סדק בהבית. ודלמא נמי הכא מיירי בכה"ג. והרי רק התיר קציצה וכו' קאמר. וחזר ותקנה. דהיינו שחזר והסגיר המותר. אבל לא שהוסיף לו עוד עור אחר. ותו דלמא רק לבסוף מהני ולא בתחלה. וכאיזוב (פי"א דפרה) ועי' א"ח סי' י"א סעיף ד' ורס"י י"ב וצ"ע:

ונ"ל דמדלא נקט תנא בקיצור. התיר ג' קציצות ותקנן כולן טמאין טמא מת. מהא שמעינן לכאורה דדוקא בהתירן ותקנן אחת אחת זא"ז. אבל בהתיר ג' ביחד. אז אין הרוב הטהורין בטלין לגבי הך חד הקיים. ולכן הן טמאין רק כמגע טמא מת. מדנוגעין בהך דקיים. אלא דלפ"ז ק' מכרע לעיל סי' נ"ו. דאי"ל דהתם שאני שהחלק הנשאר אחר נטילת הכרע עדיין קיים. ליתא. דרק התם צריך כן. מדכרע לא חזי למידי בלי מטה. משא"כ הכא קציצה הנשארת משום ב"ק טמאה. לכן נ"ל דבאמת גם בהתיר ג' קציצות ביחד. ג"כ כולן טמאין טומאת מת. רק דאפ"ה נקט שתיקן כל חד חד ביני ביני. לרבותא דהתיר הרביעית. דאע"ג שהתיר ג' הראשונות רק אחת אחת. אפ"ה כשהתיר אח"כ הרביעית.

כולה טהורה מט"מ. וכן מה"ט לא נקט בסיפא בהתרה שנייה. חזר והתיר שנים כאחת ותקנן. אלא בעי לאשמעינן רבותא בחזר והתיר השלישית. דאע"ג דב' הראשונות התירן רק א' א'. אפ"ה כשחזר והתיר השלישית כולן טהורין לגמרי. וא"ת לפ"ז ק' מ"ש ממ"ו. דבנשברו ב' ארוכות. ואח"כ תקנן ביחד. טהורה כולה מטוי"ש. י"ל דמה"ט באמת מקדים תנא למיתני הבבא תפלה ד' כלים. כלומר דתפילין שאני שהן ד' כלים נפרדין. משא"כ מטה. כולה כלי א' היא. בנשברו ב' ארוכות הו"ל כולה ככלי שבור:

כל זה פירשתי ע"ד הרמב"ם דס"ל דכל כלי שנגע במת הוא אבי אבות. להכי ע"כ הכא מיירי שנגעו התפילין בכלי שנגע במת. אבל להראב"ד ור"ש והרא"ש דס"ל דרק כ"מ שנטמא במת נעשה אבי אבות. ומתניתין דאהלות (פ"ב מ"ב) אע"ג דסתמא קתני. אפ"ה רק אפשר קאמר. והיינו בכ"מ. א"כ מצי אייר הכא כשנטמאו התפילין במת עצמו. ואפ"ה נעשין רק אב. וכן משמע פשטותא דמתניתין דקאמר טמא מת. דמשמע טפי שנטמא במת עצמו. אולם גם לדידהו יש לדקדק למה שני תנא בלישניה ונקט לעיל בהכרע היה טמא טו"ז. והרי אפי' נגע הכרע בהמת עצמו. אפ"ה אינו נעשה רק אב. מדאינו כ"מ. י"ל דבאמת גם בהכי מיירי. רק נקט טו"ז. מדבעי למתני סיפא כשפירשה אז המטה טמא טומאת ערב. מיהו יש לדקדק דגם הכא הומ"ל כשהתיר הרביעית פעם ראשונה. טהור מטו"ז אבל טמאה טומאת ערב. וי"ל דמכרע שמעינן לה:

וא"ת למה נקט נגנב חציה. ננקט רבותא טפי. דאפי' נגנב רק ארוכה בלי ב' כרעים. עכ"פ מדהו"ל כנשברה. נתבטל מהנשאר טוי"ש כ"ז שלא חזר ותקנה וכלעיל משנה ו'. והרי לתוס' (סוכה ט"ו ב' ד"ה בארוכה) אפי' בנשבר רק קצת מהמטה נתבטל מהנשאר טוי"ש. רק דמקבלת טומאה מכאן ולהבא. י"ל דנקט חציה משום סיפא. דכשהחזירוה. אז דוקא כשניטל כל חציה. נתבטל ממנה טוי"ש. מדעכ"פ בתחילה לא היה דעתו להחזירה. אבל בניטל מתחלה רק מקצת פחות מחציה. אף שלא היה דעתו מתחלה להחזירה. אפ"ה אם אח"כ החזירה חוזרת לטוי"ש. וכדחזינן לעיל במשנה ו' בנשברה ארוכה בלי ב"כ כשחזרה ונתקנה חוזרת לטומאה ישנה. ודו"ק:

כך פי' רש"י (סוכה ט"ז א'). וכך משמע נמי פשטות סוגיא דשמעתתא התם. ואפ"ה נראה דהא דבעי התם. למאי חזי. ומשני כגון שנשאר מחובר ארוכה וב"כ. קושית הש"ס רק אמקבלת טומאה כשהיא אברים קאי. ואיצטריך לאוקמיה במחוברת וכו'. אבל בטבילה אפי' לא נשאר מחובר ארוכה וב' כרעים אפ"ה מועיל לה טבילה. וטעמא דמלתא. דבשלמא בטומאה צריך שיהיה שום צורך בדבר הנטמא בשעה שנטמא. אבל בטבילה. הרי כל עיקר הטבילה רק כדי שישתמש בה בטהרה אח"כ כשיתחברו. והרי אז יהיו

כל האברים טבולים. וכך משמע נמי מהרמב"ם (פכ"ו מכלים). ואע"ג דכשכל האברים מחוברין יחד. צריך לטבול כל המטה כאחת (כי"ד רסי' קצ"ח) הכא שאני דהם גופיפ נפרדיפ. תדע דהרי גם בשיש ארוכה ושתי כרעים צריכת לחלק בהכי. אולם מהתוספתא משמע טפי כפי' הר"ב דר"א דס"ל מטמא חבילה. ר"ל מחוברים. בנטמא א' נטמא חבירו. ומטהרת חבילה ר"ל אם הטביל ממנה ב' אברים מחוברין יחדיו. כשם שבשלימה אין חוצץ מקום חיבור האברים. כך במפורקת אין מקום חיבור ב' אברים חוצצין. ולרבנן במחוברים ב' אברים אם נטמא א' לא נטמא חבירו. ובטבלן יחד. חוצץ מקום חיבורן. ולא דמי לשלימה. וכבר כתבנו דמש"ס הנ"ל ומלשון משנתינו משמע טפי כרש"י. וכבר ידענו שברייתא שלא הובא בש"ס. י"ל משבשתא היא ולא סמכינן עלה (הרא"ש חולין פ"ב דף ל' ע"ב. והרשב"ם ב"ב דס"ו א'. ועי' ב"י א"ח סי' תרי"ג):

פרק יט

אמנם דברי הר"ב תמוהין. שבד"ה והנוגע בחבלים גרסינן כ' וז"ל דמפרק מטה מירי שאין במטה ארוכה וב"כ. עכ"ל. וכוונת רבינו. דאל"כ לפי גרסתו דגרס והנוגע. א"כ גם מפרק לחודא טהור. והרי ע"ז ק' ואמאי. והרי נגע המפרק בהארוכה וב"כ שהן אה"ט ומטמאין לאדם הנוגע בהן. וע"ז תי' רבינו דמירי שאין במטה ארוכה וב"כ. ותמוה הרי גדולה מזו מצאנו. אפי' נשאר ארוכה וב"כ. ומחובר עמהן ב' הקצרות שמזה ומזה. ג"כ פסק הר"ב לעיל (פי"ח מ"ה) כרבנן שהוא טהור וא"כ מה קושיא. ותו דבד"ה והנוגע בחבלים גרסינן. כתב הר"ב וז"ל. דמכיון שפירקה אין החבלים חיבור. וזה ג"כ תמוה. דויהיו ג"כ החבלים חיבור להאברים המפורקין כיון שהאברים טהורים מה מזיק שהחבלים מחוברין להן. ותו ק' דמדבריו משמע דכל שאין בהמטה ארוכה וב"כ. אינו טמא. והרי הר"ב בעצמו כתב לעיל (פי"ח מ"ז) דאפי' כרע א' שדרס עליו הזב נטמא א"כ כ"ש שלא פרחה ממנו טומאת מדרס שהיתה עליו משכבר בהיה ראוי למדרס. וצ"ע.

וא"ת מ"ש הכא מבכל דוכתא לענין שבת (שבת פט"ו מ"א). וגם לענין כלאים (יו"ד סי' ש') אמרינן דקשר של קיימא הוה חיבור. י"ל אסורי מטומאה לא ילפינן (יבמות ק"ג ב') דבטומאות וטהרות הלכתא גמירי להו. דאפי' קשר של קיימא לא הוה חיבור. וכן משמע מתוספתא שהביא הר"ש כאן. דרק תפר הוה חיבור. וכן מוכח מלקמן (פכ"ו מ"ד) דאפי' קשר של קיימא אם אפשר להתירו בקלות אינו חיבור. ועי' עוד במקואות (פ"י מ"ה). ואע"ג דלקמן (פ"כ מ"ה) ס"ל לב"ה משיקשור. י"ל דהיינו דעי"ז מחשב שנוי אבל לא

שעי"ז יחשב חיבור. שוב ראיתי דגם ממקומו הוא מוכרע. דהרי החבל הכא אינו חיבור להמטה עד שיסרג בה ג' בתים. ואין מועיל קשר של קיימא שקשור בו החבל בהמטה: וא"ת הרי כל המחובר לטמא טמא (כפי"ב מ"ב). וי"ל היינו בשאמת חשוב מחובר. אבל הכא הרי אין הקשר חשוב מחובר (כסי' ב') מיהו כל מה שאינו צריך לסירוג המטה. אפי' מהקשר ולפנים טהור. וחילי מלקמן (פ"כ מ"ג) ואשכחן נמי דכוותיה במקואות (פ"י מ"ה) דכל העומד לחתוך כחתוך דמי (כחולין דע"ג א'):

וא"ת הרי לעיל (פי"ד מ"ג) אמרינן דחבל דלי גדול רק עד ד"ט הו"ל חיבור. וכשארוך יותר מזה. לא חזי להעלות בו הדלי מהבאר העמוק. וכמ"ש שם בשם רב"א. והרי מטה גדולה יותר מדלי וכבדה יותר מדלי וא"כ קשה תרתי. חדא למה הכא במטה כשהוא פחות מה"ט אינו חיבור. הרי בדלי אמרינן דגם בד"ט חזי לשלשל בו. ואת"ל דבפחות מגובה ה"ט שמגג לעלייה א"צ לשלשל אלא מושיטו למטה. עכ"פ למה הכא במטה כשהוא יותר מה' עד י"ט חזיא לשלשל. ושם בדלי אמרינן כשהוא יותר מד"ט לא חזיא לשלשל והרי מטה כבידה טובא מדלי. ואיך יהיה זה נאות למשא כבד ולא למשא קל. וי"ל דדלי שאני דצריך לו להורדה וגם להעלאה. ולפיכך כשארוך יותר מד"ט אף דחזי לשלשל בו למטה אפי' משא כבד יותר מדלי. עכ"פ לא חזי להעלות בו אפי' משא קל כדלי. משא"כ הכא במטה. איפכא אף דלא חזי להעלות בו המטה מעלייה לגג כשהוא יותר מד"ט. עכ"פ חזי לשלשל בו מגג לעלייה. ולכן מניח החבל הזה במטה להשתמש בו כשיצטרך לשלשלה למטה. ומזה לכאורה מוכח דלא כרבותינו הר"ש והר"ב שכתבו שמשלשל בה המטה להטבילה. וק' הרי א"כ צריך שוב להעלותה מהמקוה. והרי אפי' דלי הקל אינו נאות להעלותו בחבל שהוא טפי מד"ט. מיהו מלת שלשול לא ק' לדברי רבותינו. דמצאנוהו גם גבי ממטה למעלה (כסוכה פ"א מ"ט). רק קושיתינו היאך יהיה חבל זה נאות להעלות דלי הקל ולא מטה הכבידה. והנה רבינו הרא"ש הטעים יותר דברי הר"ש כדרכו. שכ' וז"ל וכשמטבילה עם המטה צריך להטביל גם החבל עד י"ט. וחוץ לי"ט טהור. עכלה"ט. וכוונת רבינו דמשום דצריך להטביל עד שם. להכי עד שם הו"ל חיבור. ולא זכיתי לידע מנ"ל לרבינו הא דעד י"ט צריך להטביל. ותו דא"כ הרי בדלי גדול אמרינן דעד ד"ט צריך להטביל (כמקואות פ"י מ"ה) ומי גרע מטה מדלי. הרי בלתי ספק גם במטה צריך להטביל כשהחבל ד"ט. וא"כ למה אמרינן במתניתין דעד ה"ט אינו חיבור לטמאה. ואי כוונת רבינו לא לענין להחשב חיבור. אלא דמדהוא טמא עד י"ט צריך להטביל עד שם. זה היה דבר פשוט מאד וא"צ להאמר וצ"ע:

מיהו מדלא מחלק במזרון שבמטה כבחבל לעיל. משמע דמזרון שחשוב טפי מחבל לכ"ע אפי' פחות מה"ט הו"ל חיבור להמטה. וכן משמע לשון כ"ש דקאמר ר"מ. דהיינו בין רב או מעט. וכן משמע נמי מסתימות פירוש רבותינו. אמנם מדהפסיק תנא בדיני שירי מזרון. בין דיני מזרון שכרוך למטה. היה נ"ל לכאורה ל"מ מרבותינו. דשירי מזרון דנקט. לאו היינו כשירי אזוב (פרה ספי"א) וכ"כ לעיל (פ"ה סמ"א) שירי תנור דהיינו אחר שנתקלקל. רק היינו מה שנשאר מהמזרון מדולדל שאין בו כדי כריכה. אז דוקא כשהוא ז"ט רגיל לחתכו. משום כדי לעשות ממנו חבק לחמור. ולא בפחות מזה. ומצינו לשון שירי. גם בדבר המדולדל כמו כורכן בשירי הלשון (פרה פ"ג מי"א):

כך נ"ל. ודלא כמשמע לכאורה מהרמב"ם כאן. שחבשו בו גם ממעל לגב החמור. וזה תמוה. דהרי לפי חשבון שמסרו לנו חז"ל (סוכה דז"ב) דכל שיש בהקיפו ג"ט יש ברחבו טפח. א"כ אם יהיה מזרון בת ז"ט ראוי להקיף בו גוף החמור. ע"כ שיהיה עביו של החמור רק קצת יותר מב"ט. אתמהה:

וא"ת עכ"פ מקום נגיעת ב' חלקי המזרון זב"ז מגע בית הסתרים היא. והרי כבר שמעינן ליה לר' יוסי (פכ"ז מ"ט) דמגע ביהס"ת אינו מטמא. ואת"ל דעכ"פ בשעת פרישתן מהדדי מק"ט זה מזה (כחולין ע"ב ב') ליתא דא"כ בעודו מחובר עכ"פ אמק"ט. והרי לישנא דמתניתין משמע דמיד טמא כראשון. ואי"ל דהכא שאני משום דכל העומד לחתוך כחתוך דמי. וכרבינא (שם) ולהכי לא מחשב מגע ביהס"ת. ליתא. דהרי ע"כ ר' יוסי דלקמן לא ס"ל כן. ודוק. ותו לא ידענא ג"כ למה נחשב החלק שחוץ מי"ט עומד לחתוך מהחלק שתוך י"ט. אי משום דעד י"ט חזי לפסח ולשלשול. א"כ מ"ש גבי חבל דאמרינן (במ"ג) דהחוץ מי"ט טהור לגמרי. ומ"ש גבי מזרון דאמרינן שהחלק שחוץ מי"ט יהיה כראשון. הרי אם בחבל שבודאי אינו חושש מלחתכו לשנים. אפ"ה אמרינן שהחלק שחוץ מי"ט לכ"ע טהור לגמרי. ולאו כחתוך דמי והו"ל מגע ביהס"ת בין ב' החלקים כ"ש במזרון. ואפי' תימא דבחבל לאו משום מגע ביהס"ת מטהרין החלק שחוץ מי"ט רק משום דחבל אמק"ט אם לא אגב המטה. עכ"פ במזרון אף דמקבל טומאה עכ"פ מדחשוב ודאי נזהר מלחתכו לשנים (כלעיל סי' כ"ג) הול"ל דאינו כחתוך והו"ל מגע ביהס"ת שטהור לגמרי. אמנם נ"ל דטומאת החלק שחוץ מי"ט לאו משום דנגע בהחלק האחר שבמזרון תוך הי"ט. אלא אדרבא מדנזהר מלחתוך ב' החלקים הללו זה מזה. להכי כגוף א' חשבינן להו. רק משום שהחלק שחוץ מי"ט רחוק מהמטה. להכי חשבינן לאותו חלק שחוץ מי"ט כאילו נגע במטה ופירש ממנה. ומה"ט אצטריך הך מתני' כלל. והרי כבר שמעינן לה ממשנה קמא. היינו רק לאשמעינן הך סברא דר' יוסי. דמה שהוא יותר

מי"ט. עכ"פ נעשה ראשון ומטעמא דאמרן. והא דאשמעינן הך דינא במשא הזב דוקא. והרי גם בשאר טומאות ג"כ הדין כך. היינו רק לאשמעינן רבותא. דאע"ג דבמזרון לא שייך טומאת משא הזב. כדבעינן למימר לקמן (סי' ל"ה) אפ"ה בעודו מחובר למטה דינו כמטה לטמא במשא:

כך פירשתי ע"פ דעת רבותינו הר"ש ורא"ש ורב"א. דכולהו ס"ל דמזרון לא חזי למדרס. וכן מפורש בתוספתא (פ"ט דב"מ דכלים) וא"כ מדברי כולם נלמד. דהך בבא דברי הכל היא. דע"כ לא פליג ר"מ ברישא ואינו מחלק בין תוך או חוץ מי"ט. היינו רק לענין שיהיה כולו מחשב חיבור להמטה. ויתטמא באותה טומאה שנטמאת בה המטה. אבל שיהיה חשוב כהמטה עצמה להתטמא כשדרס עליו הזב. בהא גם ר"מ מודה. דרק עד י"ט נעשה מדרס כשנישא עליו הזב. אמנם להר"ב גרסינן טמאה וטהורה. ואמטה קאי. ולדידיה. מזרון ודאי נטמא במדרס אף כשאינו מחובר למטה כלל. רק קמ"ל הכא דבמחובר למטה. אז בנישא על י"ט שסמוכין למטה נטמא המטה. ובנישא בחוץ מי"ט המטה טהורה. א"כ לדברי רבינו הר"ב. הך בבא רק ר' יוסי היא. אבל לר"מ כולה הו"ל חיבור להמטה. וקשה לפ"ז דמ"ש דנקט בהך בבא רק דעת ר' יוסי. ואת"ל דגם להר"ב בהך בבא גם ר"מ מודה. דרק ברישא ס"ל לר"מ דכל המזרון טפל להמטה. שיתטמא המזרון כשנטמא המטה. משא"כ הכא שיהיה המטה טפל להמזרון. שתתטמא כשנטמא המזרון בכה"ג רק תוך י"ט אמרינן כן ולא בחוץ מי"ט. וכן הסברא נותנת. מדלא פי' הר"ב בדברי ר"מ. דנישא הזב על המטה ועל המזרון דקאמר. ר"ל בין שמשא הזב על המטה או על המזרון. המזרון הו"ל כולו חיבור להמטה. ובנישא הזב על המטה ועל המזרון דקאמר ר' יוסי. שם הו"ל להר"ב לפרש דהיינו שנישא על המטה שכרוך עליה מזרון. וא"כ לא יהיה לנו במשנתינו שום חסרון מדעת ר"מ. אע"כ דבבא דסיפא בנישא הזב על המזרון עצמו ד"ה היא. וגם ר"מ ס"ל שיש בזה חילוק בין תוך או חוץ מי"ט. וכדאמרן. עכ"פ ק' להר"ב דכמו בנישא הזב על המטה אמרינן דחלק המזרון שחוץ מי"ט מהמטה. מדרחוק מעיקר הטומאה. הו"ל החלק ההוא כאילו נגע בהמטה ופירש ממנו. והו"ל ראשון וכמ"ש לעיל. ה"נ הול"ל הכא בשנישא הזב על חלק המזרון שהוא חוץ מי"ט. שיהיה המטה כאילו נגעה בעיקר הטומאה ופירש. ותהיה המטה לכל הפחות טמא טומאת ערב. ותו דאכתי לא שמעינן בדברי הר"ב בנישא הזב על חוץ מי"ט שבמזרון מאי דינו של חלק המזרון שתוך הי"ט. אי נימא שטהור לגמרי. מדנגעו ב' חלקים אהדדי רק בבית הסתרים א"כ לא היה צריך תנא לאשמעינן דהמטה טהורה. הרי כיון שהחלק של מזרון שמפסיק בין חלק המזרון הטמא טהור היאך תקפוץ הטומאה כנמיי' ממעל לחלק מזרון הטהור.

ולהתפס בהמטה. ואי נימא שאותו החלק שהוא תוך י"ט מהמטה. מדהוא גוף אחד עם חלק הטמא. לפיכך כולו נעשה אב הטומאה. א"כ היכא תיסק אדעתן דאעפ"כ תהיה המטה טהורה לגמרי. הרי נגעה המטה באה"ט שלא בבית הסתרים ולכל הפחות ראוי שתהי' המטה טמא טומאת ערב. וצ"ע. אמנם גם בלא זה מכל פרקן מוכח דהמזרון לא לבד אותו חלק שסמוך למטה. שמיוחד לפסח ולשלשול המטה ואומרים לזב שיושב עליו עמוד ונמ"ל ולפיכך אינו ראוי למדרס. אלא גם שאר המזרון מוכח דאינו מטמא מדרס. ודלא כרבינו הר"ב. חדא מדנקט תנא כל הנך דינא במשא הזב דוקא (וכמ"ש סוף סי' ז') ועוד מדנקט במשנה ה'. מטה שהיתה טמאה מדרס. ולא נקט רבותא טפי. מזרון שהיה טמא מדרס וחברה למטה. וכדבעינן למימר לקמן:

והא דלא נקט רבותא איפכא. מזרון שהיה טמא מדרס שחברו למטה. כולו טמא מדרס. פירש. הוא טמא מדרס. והמטה מגע מדרס. דהרי ודאי דינא הכי לכאורה דמ"ש מכרע לעיל (פי"ח מ"ז). ואפי' למאי שהוכחנו לעיל בס"ד כהר"ש וראש"ש ורב"א דמזרון אמק"ט מדרס. אפ"ה הוה מצי למנקט בכה"ג וכגון שהיה המזרון כרוך למטה ונטמא במדרס עמה. וכשפירש מהמטה הטמאה. אע"ג דאז אינו רק ראשון (וכלעיל סי' כ"ח) עכ"פ נשאר טומאת מדרס חופף על המזרון. שכשיחברנו תו אפי' למטה טהורה. תהיה המטה הב' כולה טמאה מדרס. וככרע לעיל. י"ל דדוקא כרע שמיוחד רק למטה. לפיכך כשפירש עכ"פ מדחזי להחזירו עדיין. להכי עדיין טומאת מדרס חופף עליו. ככל אברי כלי שנתפרקו. אבל מזרון דטפי מיוחד לתשמישין אחרים. ולא למטה שנתרועעה. והרי מה"ט אמק"ט מדרס כ"ז שמפורד מהמטה. מדאומרים עמוד ונמ"ל. להכי כשפירש מהמטה שנטמא עמה במדרס. פרח ממנה לגמרי הטומאה הקודמת ביני ביני. רק דטמא עדיין מגע מדרס. מדהו"ל עכ"פ כלי למילי אחרינא להכי מק"ט מהמטה בשעה שפירש ממנו. (ועי' לקמן פכ"ד בבועז סי' ד' תירץ ע"ז באופן אחר). ומה"ט לקמן במ"ו בנטמא במת. הרי גם כשפירש המזרון מהמטה כלי הוא. ומק"ט מת. להכי גם כשפירש מהמטה נשאר בטומאת ז' שקבל בעודו בחבורין עם המטה:

ונראה דלהכי לא נקט נטמא במת כדנקט במשנה ו'. דא"כ נעשה המטה אבי אבות. והמזרון אף כשפירש הו"ל אב ככלים (פ"א דאהלות מ"ב) והיינו כרמב"ם. אולם לרבותינו שהזכרנו ביבקש דעת סי' ח'. דס"ל דרק כלי מתכות שנגע במת נעשה אבי אבות. צ"ל דאי הוה תני נטמא במת. וכרך לה מזרון הרי זה טמא טו"ז. הוה סד"א דכל עוד שלא כרך להמטה המזרון לחזק פרקיה יחד לא יהא טמא טומאת שבעה קא משמע לן:

ומה"ט לא נקט נמי. מטה שנטמאת מדרס. פירש מזרן מעליה. שניהן טמאין מדרס. ה"ט משום דבכה"ג ודאי נתבטל מהמזרון טומאת מדרס. משום דמזרון לא חזי למדרס. דלא דמי לכרע (פי"ח מ"ז) דג"כ לא חזי למדרס. ואפ"ה כשפירשה ממטת המדרס. עכ"פ כשחיברה למטה טהורה חוזרת לטומאת המדרס. התם כל כרע מיוחד רק למטה. להכי אף כשפירשה. עדיין הטומאה חופפת עליה. מדעתיד ודאי להחזירה. אבל הכא סתם מזרון מיוחד לתשמיש אחר וכמ"ש לעיל סי' ל"ז לפיכך כשפירש. אף שחזר וחברה למטה טהורה. אין שניהן טמאין רק מגע מדרס. מדנגע המזרון בהמטה הראשונה. והרי הא כבר תנא לה:

וא"ת למה לא תקבל טומאת מדרס כבתחלה. דהרי יכול להפכה ולישב על א' מהצדדים. דמי גרע מעריבה שנסדקה (פ"כ מ"ב) דחל עליה טומאה מדרס מחדש. מכ"ש הכא שראוי שתשאר בטומאת מדרס כבתחילה. י"ל דהכא שהישיבה ע"ג טפילה. לא יהפוך עבור זה התיבה משום שע"י הפיכתו ישתנה פתיחת הפתח של תשמיש העיקרי. שלא יהיה אז כבתחלה:

ואפשר עוד דתיבה שעשוייה להניח בתוכה מלבושים ושאר חפצים גסים. לא תתטהר בשניקבה כמוציא רימון. וכקופת הגננים ששעורן כאגודת ירק (וכרפי"ז) אלא צריך לטהרתה שיפלו כל שוליה. ולהכי נמי נקט סתם נפחתו. וא"כ נקט שפיר הך בבא לרבותא דר"מ. דאף דהשתא נתבטל לגמרי תשמיש שבתוכה. ובטל העיקר לגמרי. ואפ"ה לא בטל הטפל. והדר נקט משפלת. דסגי לה בשניקבה במוציא רמון. וכדמפרש התנא. נקטא תו לרבותא דרבנן. דאע"ג דאכתי חזי תשמיש שבתוכה לדברים שהם גדולים מרמון. אפ"ה אמרינן גבה. דכשבטל העיקר בטל הטפילה:

פרק כ

וא"ת הרי כשירצה לפתוח השק והמרצופין ואינך שבמשנתינו. יאמר לו עמוד ונמ"ל כבתיבה שפתחה למעלה (כפי"ט מ"ז) ואמאי יטמא מדרס. ואפי' נדחק ונאמר דהנהו כולהו פתחן בצדן. עכ"פ הרי כשיצטרך להריק מה שבתוך הנך כלים. יאמרו להיושב עמוד ונמ"ל להוציא מה שבתוכן. והיאך יוכלו להוציא בשהוא יושב ומכביד עליהן. י"ל דהתם בתיבה אין זמן ארוך מיוחד לבלי לפתוח התיבה ביני ביני. לפיכך אפי' יחדה לישב ע"ג. הרי כל עת שישב עליה. יכלו לומר לו עמוד ונמ"ל כשירצו לפתוח התיבה. אבל הנך כלים שקבוע להן זמן ארוך לבלי לפתחן כשהסחורה בתוכן בדרך. לפיכך מתחלה עשאו אותן לב' עניינים להשתמש בתוכן ולישב ע"ג. ורק בשקין ומרצופין

שזמן פתיחתן לזמן מרובה מאד להכי בנפחתו עכ"פ מק"ט מדרס. דהתשמיש שבתוכן והישיבה שעל גביהן שניהן עיקריים. משא"כ קלוסטרא וחביריו שאין פתיחתן קבוע לזמן ארוך כל כך. לפיכך רק תשמיש שבתוכן הוא עיקר. והישיבה שע"ג רק טפל הוא. וא"ת עכ"פ מ"ש קלוסטרא דסגי ליה לישיבה החזקת ד' קבין. ומ"ש חמת דמצרכינן לישיבה שע"ג החזקת ו' קבין. והרי כולן מעור ואפי' אילו לא היו כלים סגי בהו למדרס ה' על ה' טפחים (כלקמן פכ"ז מ"ב) ובשהן כלים סגי בפחות מזה. וכמש"ל. י"ל לפי מה שבארנו בס"ד לעיל דלהכי הני מק"ט מדרס. מדיש זמן מיוחד לתשמישן וביני ביני לא יאמרו להיושב ע"ג עמוד ונמ"ל. א"כ דוקא במחזיק כל אחד כמדה הראויה לתשמישה. והרי התשמיש ההוא קבוע לו זמן. א"כ מק"ט מדרס שפיר ביני ביני. אבל כשאין הכלי מחזיק כפי מדה הראוייה לתשמישה. א"כ יהיה צריך ליחדו לתשמיש אחר שבביתו. והתשמיש ההוא אין קבוע לו זמן. כתיבה שבבית וכדומה. וכשישב עליו יאמרו לו עונמ"ל ואמק"ט מדרס:

כך פירשתי לדעת הר"מ הכא והר"ש רפ"ד דכלים שכתבו דמיירי הכא בעריבה שרגילין ללוש בה ג"כ. ונ"ל דהוכיח כן דמיירי בהכי. מדקאמר בת"כ (שהביא הר"ש רפ"ד דידים) דמרבה אני עריבה דמשמשת ישיבה עם מלאכתה. ור"ל דמשו"ה עדיין תורת כלי עליה. אלמא דמיירי בעריבה שגם אחר שנסדקה עדיין חזיא לשום מלאכה. אלא שהישיבה עליה עיקר. וא"כ דמיירי שהעריבה גם אחר שנסדקה חזיא ללישה. שפיר קמ"ל מתניתין רבותא. דאע"ג דאכתי חזיא השתא ללישה כדמעיקרא. אפ"ה מדאינו לש בה רק ארעי אין א"ל להיושב עליה עמונמ"ל. וא"ת עכ"פ מ"ש מתיבה שפתחה מלמעלה (פי"ט מ"ז) דאע"ג שנפחתה לגמרי למטה אפ"ה אמק"ט מדרס עד שיעשה בה מעשה לישיבה. י"ל דהכא מדא"א שישתמש בה לישב עליה עד שיכפה אותה על פיה. וכמ"ש הר"מ הכא. א"כ כשישב עליה הזב הרי עשה בה קצת מעשה לישיבה:

ומה שהקשה רתוי"ט למה לא תני הכא טמא מדרס. וכדקתני בכל דוכתא. נ"ל דה"ט. דאי הוה תני הכא טמא מדרס וכלעיל. סד"א דר"ל גם כשנטמא במדרס בשעה שנסדקה. אז כשנסתמה וחזרה ונפתחה הסדק. תחזור לטומאה ישנה שבה. להכי קמ"ל דרק מקבלת מדרס. דהיינו להבא. אבל מדרס שבתחלה כבר פרח ממנה כשנתפחה. ונ"ל עוד דמטעם זה לא נקט הכא הניחה בחמה ונסדקה. כדנקט כה"ג במאכל (מנחות דנג"ב) דקמ"ל הכא רבותא. דאף דדרך קדים להתנשא אחר הגשם. אפ"ה רק מקבלת מדרס להבא אבל אינה חוזרת לטומאה ישנה:

וכך כ' הר"ש כאן. אולם הר"ב כתב שהקלונס קבוע בארץ. ותמוה דא"כ בשלמא ברישא ל"ק כיון שהקלונס מחובר בקרקע היאך יק"ט הדיוסטר שמחובר בהקלונס. די"ל דכיון דגם כשחיבר הדיוסטר להקלונס אכתי חזי הדיוסטר לתשמיש קמא. להכי אין הדיוסטר נחשב כמחובר לקרקע. מדהו"ל כקבעו ולא בנה עליו (לקמן מ"ה) אבל סיפא קשה. דקאמר בשעשה בקלונס עצמו דיוסטר. אז גם הקלונס מקבל טומאה. ואמאי והרי הקלונס ודאי מחובר לקרקע הוא. וצ"ע:

כך נ"ל פי' התוספתא דקאמרה וכמה מקום הישיבה טפח. והר"ב כאן פי' דאלא מקומו דקאמר משנה היינו צורך מקום הישיבה. משמע לכאורה דרק מקום המושב בעצמו מק"ט ולא סביב לו. ומ"ש בתוספתא וכמה צורך מקום הישיבה טפח. ר"ל דכשחקק בו פחות מטפח אמק"ט. דאין מושב פחות מטפח (כפכ"ז מ"ד). אבל לפע"ד נל"פ דהא דרוחב טפח סגי למושב. היינו רק על דבר פשוט. אבל היתכן שחקק ברוחב טפח יהיה ראוי לישב בתוך החקק. ותו גם לישנא דמתניתין לא משמע כפירושו. דאי רק חלול מקום הישיבה נטמא הול"ל אין טמא אלא מושבו. ומדקאמר מלת מקומו משמע טפי דגם קצת מהקלונס עצמו סביב להחלול נטמא והיינו דמפרש בתוספתא דרק עד טפח בעובי הקלונס סביב החלול נטמא. ותו דאי נפרש כפי דברי הר"ב שהתוספתא רק לפרש שיעור חלול מקום הישיבה קאמר. א"כ מסתבר לומר לפ"ז דס"ל להתוספתא דכשחקק מקום הישיבה טפח או כל הקלונס בארכו ועביו נטמא. והרי הא ודאי ליתא. דמדקאמר אין טמא אלא וכו' משמע ודאי דלמעוטי קאתי בהתפשטות שטח הקלונס. אלא ודאי כדאמרן. דמשנה קאמרה דאין טמא אלא מקום הכסא. ומה דשייר במתניתין לפרש כמה שיעור מקום הכסא בהקלונס. מפרש בתוספתא שהוא עובי טפח סביב חלול המושב. אמנם ק"ל הרי הכא בקלונס תלוש מיירי. והרי כל המחובר לדבר המק"ט מק"ט כמותו (כפי"ב מ"ב) ולמה א"כ לא יק"ט הקלונס שמחובר כולו למקום הישיבה. ודוחק לומר דמיירי שעתיד לקצץ משם מקום הכסא. דאז אמק"ט (כפי"ט סי' כ"ג) דהרי סתמא קתני הכא. אלא נ"ל דהא דכל המחובר לטמא טמא. היינו רק כששניהן צריכין זה לזה לשום תשמיש. משא"כ הכא אין שאר הקלונס נצרך כלל להישיבה. וחילי לחלק כן. דהרי במגורות ותורמל (לעיל פי"ט מ"ז) קאמרינן דבנפחת א' מהן אינן חיבור זל"ז ועל כרחך מדכל א' עשוי לתשמיש בפ"ע. וכן מוכח נמי מכמה משניות (לקמן ספכ"ט). ואע"ג דלענין משקין כל שא"צ להכלי מחשב עכ"פ כאחורי הכלי (כמרדע פכ"ה מ"ב) אלמא דאע"ג דא"צ לתשמיש הכלי מחשב כאחוריו שצריך להם. והו"ל חיבור. י"ל התם עכ"פ יש בו צורך קצת להתשמיש אף שאפשר בלעדו. ודו"ק:

וא"ת בשלמא בתיבה שפתחה למעלה (לעיל פי"ט מ"ז) דאמרינן דמשום דא"ל עונמ"ל אמק"ט מדרס. אין להקשות ע"ז. מ"ש מקלוסטר ותורמל בריש פרקן דמק"ט מדרס מדחזי לישב עליהן ביני ביני. והרי גם בתיבה הנ"ל אף דבשעה שיפתחנה לא חזי לישיבה. אפ"ה ביני ביני חזיא לישיבה. י"ל דכיון דבתיבה אין זמן קבוע מיוחד לפתיחתה כל שעה. וגם מתחילה לא עשה בהתיבה שום מעשה שיוכח מינה דבעי לה ג"כ לישיבה. להכי אמרינן דלא עשה אותה כלל לישיבה. אלא הו"ל כאילו כפה הזב סל או סאה וישב עלה. דממעטינן לה בת"כ שהביא הר"ש (רפ"ד דידים) שאמק"ט מדרס. אבל הכא דעבד בהקורה מעשה רבה. שחקק בהקורה מקום מושב. מי גרע מתורמל וקלוסטר לעיל. דלא עשה בהן מעשה כלל לישיבה. וגם עכ"פ בשעת מלאכתן לא חזיא לישב עליהן. ואפ"ה מדחזי עכ"פ לישיבה ביני ביני מק"ט מדרס. וה"נ בקורה שחקקו הכא נימא כן. וי"ל דקלוסטר ותורמל וכו' כולם כלי דרך הם. שאין מצוי לאדם בנסעו בדרכו כסא לישב עליו. להכי מתחלה מיוחדין ביני ביני לכל אדם לישיבה. אבל הכא שאין אדם מצוי בבית הבד רק בשעת עצירת זיתיו. ואז זאת הקורה ממתנת כל שעה למלאכה שיעשה בה. שפיר א"ל להיושב עליה עמונמ"ל. ואע"ג שאדם זה עשה בה מושב. בטלה דעתו אצל כל אדם. דאפי' מעשה לא מהני בה כל עוד דחזיא למלאכתה העיקרית:

כל זה פירשתי ע"ד הר"ש דמוקי לבבא זו שניקבה בכמוציא רימון. וקבעה בכותל כשהיא נקובה. וכך כתב גם הרמב"ם (פכ"ו מכלים ה"ח). אבל אי"ל דבעריבה שלימה מירי. ורק שעשה תחלה לאבוס בהמה. ליתא. דא"כ ל"ל דקאמר ועשאה. הול"ל אבוס בהמה שמחובר בכותל. וגם אי"ל דהאי עשאה אדלעיל קאי. דהיינו בעריבה שניקבה. והאי עשאה ר"ל שחזר וסתם הפחת ג"כ ליתא. דאי בשסתמה. הרי משסתמה כלי מעליא הוה כמעיקרא. דרק לענין צמיד פתיל בכ"ח תיכף כשינקב במוציא רימון לא מהני סתימה בטיט. מדהו"ל כאוכלין שגבלן בטיט (כתוס' שבת צו"א ד"ה לעיל) אבל שאר כלים שסתמן יפה או אפי' כ"ח כשסתמן בזפת. מהני שפיר שיחזור להיות כלי לק"ט להבא. ורק טוי"ש נתבטל ממנה דפנים חדשות בא לכאן (כעירובין כ"ד א') ואי דקמ"ל דאע"ג שקבעה בכותל מק"ט. גם הא פשיטא. דלבטל טומאה מכלי שלם צריך שיבנה עליו (כלקמן מ"ה). אמנם אי קשיא הא ק"ל אהך מתניתין. אמאי אבוס יקב"ט. הרי תשמישי בהמה אמק"ט וכלעיל (רפי"ב) וא"ל דעכ"פ ביש להן ב"ק אפי' של בהמה מק"ט. וכדתנינן (פי"ז מט"ו) העושה ב"ק מ"מ מק"ט. ליתא. דהרי סנדל בהמה של מתכות אמרינן בי' (שבת נ"ט א') דלהכי מק"ט מדשותה אדם בהן מים במלחמה. משמע להדיא

דאי לאו הכי אע"ג שיש לו ב"ק אמק"ט. וא"א נמי לומר דדוקא טבעת שהוא תכשיט בהמה וכלים אמק"ט. אבל שאר כלי בהמה מק"ט. ליתא. דהרי רש"י (בשבת נ"ט א') כ' בד"ה סנדל בהמה. שהוא עשוי שלא תתנזק בפרסותיה. ושם מיד בסמוך כ' רש"י וז"ל אי משום בהמה. הרי אין תכשיט לבהמה. עכ"ל. אלמא דתכשיט לאו דוקא. אלא כל דבר שצריך להבהמה תכשיט קרי לה. וכ"כ אמרינן שם בש"ס. הנפ"מ בין הטעמים דקאמר התם למה הסנדל יק"ט. דהיינו במאוס. וא"כ הרי גם במאוס שאינו קישוט. ואפ"ה תכשיט קרי לה ואינו מטמא. וכ"כ מוכח נמי דהרי תכשיטי בהמה וכלים בחדא מחתא מחתינהו תנא לעיל (רפי"ב) והרי בפירוש אמרינן לעיל (פט"ז מ"ז) דתשמיש כלי אמק"ט. וא"כ ה"נ תשמישי בהמה. אף שאינן לה לתכשיט. ודוחק לומר דאבוס שאני מדמשתמשת נמי לאדם. להאכיל בה לפועלים (כנדרים מ"א ב'). אלא י"ל דהא דכלי בהמה אמק"ט. היינו מה שאפשר לה בלעדי הכלי ההוא. ועושה לה רק לנוי (כלעיל פי"ד מ"ה) או לנחת רוח לה. או כדי להצילה מנזק (כסנדל בהמה וכדומה). אבל כל כלי שעושה האדם לצורך תשמישו בה. שפיר הו"ל כלי תשמיש אדם. וכי משום שגם הבהמה משתמשת בה מגרע גרע. אלא מק"ט כשאר כלי תשמיש של אדם. וכן מבואר בש"ס חילוק זה (בשבת נ"ב א') דמקשי הש"ס אמאי טבעת שבשיר בהמה מק"ט. הרי הו"ל תשמישי בהמה. ומתרץ רב יוסף דה"ט משום דאדם מושך בהן לבהמה. הרי מבואר הדבר דגם כלי בהמה שיש בהן צורך לאדם מק"ט. ומה"ט נמי אמרינן התם דמקל ודרבן מק"ט. מדנצרכים לאדם להשתמש בהן לבהמה. וכ"כ אמרינן לעיל(פי"ט מ"ג) דמזרון שהוא חבק לחמור מק"ט. והיינו ע"כ מדהוא לצורך אדם לחגור המשא על החמור. וגדולה מזה מצאנו. דאפי' מלבושי בהמה ממש. כעול ואינך דחשיב לעיל (פי"ד מ"ד) כולן מק"ט. וע"כ הטעם. משום דאדם משתמש בהן לבהמה. הו"ל כשאר תשמישי כליו של אדם. א"כ ה"ה וכ"ש אבוס. שא"צ לבהמה כלל. שהיא יכולה לאכול המספוא. אם יהא מונח ע"ג קרקע ממש. ורק האדם עושה אותה לצרכו שלא יתפזר המספוא א"כ לתשמיש האדם הוא עשוי ושפיר מק"ט. ומה"ט גם קלוסטר בר"פ מק"ט. ועי' מ"ש שם בס"ד:

ונ"ל דהיינו כב"ה לעיל (פי"ד מ"ב) דס"ל במינקת שחברו במקל אמק"ט. דהרי גם התם מדתחב קצה המקל בהמינקת. בטולה בטלי לתשמיש המינקת שבתחלה. אבל אילה"ק למה צריך ביטול תשמיש קמא תסגי בחברם ביחד דהרי כל המחובר לטהור טהור (כפרק י"ב משנה ב'). י"ל התם בחברם מתחלה יחד קודם שהיה בר תשמיש לבדו. ובלא

זה הכא יש בהקערה תשמיש לבדיי שאינו שייך לתשמיש המגדל. דמי טפי לתורמל שניקב שהכיס שלו טמא (פרק י"ט משנה ח'):
ואם תאמר הרי קשיא לכולי תנאי. דהכא הרי חיברו במחובר לקרקע. והאיך סגי בתיקון כזה. הרי אמרינן לעיל בכופת ומחצלת. דכל שנתחבר לקרקע צריך קבעו ובנה עליו. י"ל התם אין הכופת והמחצלת צריכי' כלל להבנין הקבוע דלאחר שנגמר הכיפה והומרח המעזיבה הרי יכול להסיר הכופת והמחצלת מתחתם אבל הכא הוילון צריך להמסך של הפתח. לפיכך הו"ל כחלק מהכותל. וכ"כ בעשאו קלע לספינה. הרי ספינה צריכה להקלע. והוה הקלע כמותה. דדמי טפי למינקת שבמקל (פי"ב מ"ב):
וכתב אמ"י הגזצוק"ל. וזלה"ט ואע"ג דגברא באמתא יתיב (כסוכה ד"ז ב') היינו ברחבו. אבל הכא הרי אסור לשכוב אפרקדן (כברכות י"ג ב'):
ודברי הר"ב תמוהים. שכ' שתמונת כי יוונית היא כעין כ הפוכה שלנו. דהיינו שיעשה לה ג' קנים מג' רוחות. ולא זכיתי להבין הפיכה זו למה. ותו למה לא קאמר תנא כעין כ' שלנו. ותו היכי דמי. אי שיהיה הג' קנים בג' שפתות המחצלת. א"כ למה לא יהיה יכול אדם לשכוב באמצע רווח חלול הכ'. ואי שהניח הקנים בתמונת כי יונית באמצע המחצלת. באופן שיעכבו להשוכב לארכה או לרחבה. א"כ מה אריא כי אפי' שאר אות נמי. וגם לא פירשו לנו רבותינו במה פליגי ת"ק וחכמים. והנראה לפע"ד כפי שפירשנו בס"ד. דברי חכמים בנחת נשמעים:

פרק כא

כך פירשו רבותינו. ותמהני א"כ מ"ש מחוט הנ"ל. הרי שניהן אינן עשויין לקיימן. ותו למה נקרא זה כפול. ול"מ היה נ"ל. דכפול שע"ג ארגמן. הוא נמי חוט כברישא. רק דברישא. מדלא תפרו ממעל לארגמן רק דרך ארעי שלא יתלכלך הארגמן שתחתיו. והרי כשיגמור אריגת הבגד יסירו מעל הארגמן. להכי אין האורג תופרו רק לאורך או לרוחב הציור. כדי שיתכסה רק ציור הארגמן שתחתיו. משא"כ כשתופרו כדי ליפות הציור שיברק צבע הארגמן מבין החורים שבין חוט לחוט שתפר כמציץ מן החרכים. ומתכוין לקיים החוט שתפר ממעל לארגמן. אז דרכו לתפור החוט ממעל להארגמן שתי וערב. ומניח ריוח בין חוט שתופר לחוט שבצדו. ועי"ז יהיה כעין חרכים קטנים בין החוטין. ומדתפרו שתי וערב. שפיר נקרא מה"ט כפול ומדעשאו לקיימו כך. שפיר הו"ל חבור. וכן משמע מהרמב"ם הכא. וגם מחיבורו (כלים פ"כ הט"ו):

וא"ת ממ"נ מאיזה מקום יבוא טומאה לכאן. הרי חוט אמק"ט (כלעיל סי' י"ד) והפיקה אפי' הוא של מתכות אמק"ט (כפי"א מ"ו). י"ל דהא דאמרינן לעיל דפיקה אמק"ט. היינו באינה מחוברת לכוש ברזל. משום שאינה כלי כלל. דאפי' כפשוטי כלי מתכות אינו נידון. וכמו שפירשנו שם בס"ד. אבל הכא מיירי במחוברת להכוש. ואז שפיר מחשבה כלי. וא"ת עכ"פ מ"ש פיקה מאימה ואשוויי' שאינן חיבור להצמר והחוטים שע"ג. י"ל הנך תמיד אינן מכוסים לגמרי מהדבר הכרוך עליהן. משא"כ הכא בפיקה הרי מיירי שכולה מכוסה מהחוט הנטווה הכרוך עליה. ומה"ט בכובד עליון וכו' דג"כ אין מכוסים אינן חיבור להחוטים:

וא"ת ומי עדיפי הנך ממקל שתחבו ארעי בקורדם. שאע"ג שאינן מיוחדין להיות יחד. אפ"ה בשעת מלאכתן הוה חיבור זל"ז (כפ"כ מ"ג). וגם בל"ז ק' הכא. הרי כל המחובר לטמא טמא (כפי"ב מ"ב). וי"ל דהתם בשעת מלאכה תחוב המקל מהודק מאד בהקורדם. כדי שלא ישמט בבקעו בו. אבל הכא גם בשעת מלאכה אינן מהודקין אהדדי. ומה"ט לא חשיב כמה כלים שבעגלה פשוטה. דחשיב להו לעיל (פי"ד מ"ד) והיינו משום דהנך דהתם רפויין ביותר בהעול טפי מהנך דהכא. ולא ס"ד שיהיו חיבור להעגלה. וכ"כ לא חשיב התם כמה כלים שבעגלת המחרישה דחשיב להו הכא. ה"ט משום דהתם לא חשיב רק כ"מ שבעגלה משא"כ הנך דהכא כולם כלי עץ הן. מיהו כל זה כששני הכלים הן ב' אברים של כלי שמהודקין זל"ז או לא. אז דוקא במשמשין זל"ז הו"ל חיבור. אבל כשב' הכלים הן שניהן בגוש עץ א'. אז אפילו אין משמשין זה לזה. כשנטמא א' נטמא חבירו. וכב' קערות החקוקין בשולחן (פ"ב מ"ז):

פרק כב

וא"ת עכ"פ הרי יכול לתמכו בכותל. כדאמרינן במטה (פי"ח מ"ה וסוכה ט"ז א'). י"ל דשאני מטה שאדם ישן ונח בתוכה. משא"כ שולחן שאדם אוכל בצדו ותומך א"ע עליו ובקל ינענעו ממקומו ולהך גירסא דגרס בניטל א' מרגלי ספסל טהור. צ"ל דגם ספסל שיושב עליו והוא ער ומתנענע א"ע תמיד כשיתמכו אגודא חושש שיפול:

וא"ת מ"ש קערה ושידה דמודי בהו ב"ש דהוה חיבור. ומ"ש מינקת במקל. וכסא בעריבה דפליגי בה. י"ל דה"ט. דקערה לא דמי למינקת. דקערה הרי מיירי שקבעה במסמרים בהשידה. אבל מינקת מיירי שלא חברה. רק תחב בה המקל. וגם קערה לא דמי לכסא. דקערה הרי קבעה הפוכה בהשידה. והרי עי"ז מצ"ע לא חזיא לתשמיש קמא. להכי קביעתה בשידה ביטל תשמיש קמא שלה. משא"כ כסא שקבעה בעריבה. מצ"ע עדיין

חזיא לתשמיש קמא. ורק מצד עמוד ונמ"ל לא חזיא לתשמיש דמעיקרא. להכי לא ביטל קביעתה בהעריבה תשמישו דמעיקרא. וא"ת עכ"פ לב"ה קשה. מ"ש הכא כסא בעריבה מכופת בנדבך (פ"כ מ"ה) דלכ"ע לא סגי ליה בקבעו במסמרים לחוד. י"ל התם אכתי חזי כופת לישיבה. אבל הכא הרי א"ל עמוד ונמ"ל. ודמי טפי הכא לסדין (שם מ"ו) דקבעו לחוד. או עוד בפחות מזה מתבטל מלק"ט מדרס. וה"ט משום דסדין ג"כ בשקבעו לא חזי תו לתשמיש קמא. וא"ת אכתי קשה לב"ה מ"ש הכא מכסא שקבע בקורות בית הבד (שם מ"ג) דלכ"ע בקביעות לחוד לא נתבטל מלקבל טומאה מדרס (וכקושית רתוי"ט). י"ל דכסא בקורה שאני שלא התכוון לבטל ישיבתו שעל הכסא אחר שקבעו בקורות בית הבד. משא"כ הכא שקבע הכסא בעריבה. ודאי התכוון להניח עליו הככרות שילוש בהעריבה עי"ז נתבטל ישיבתו עליו כמעיקרא. לכן דינו ככופת בנדבך שקבעו ובנה עליו. דמדביטל ישיבתו תו אמק"ט מדרס. אמנם לרכ"מ (פכ"ה מכלים) גם לב"ה. ב' הכלים. דהיינו הכסא והעריבה כל א' מק"ט כבתחלה רק דלא מחשבו חיבור זל"ז:

וא"ת מ"ש מקורת הבד שחקק בה כסא שאמק"ט מדרס מטעם שא"ל עמונמ"ל (כפ"כ מ"ג) ולא פליג שמאי והרי הכא נמי כן. ולמה פליג שמאי. י"ל דהכא מיירי שמיד בתחלה כשעשה העריבה. חקק בה מן הצד הכסא ומדעשה כן מתחלה ס"ל לשמאי דדמי לשקין ומרצופין (רפ"כ) דאמרינן דמדעשאן תחלה לב' דברים יחד מק"ט מדרס. כ"ש הכא דעשה ממש בהעריבה תמונת כסא. ודאי גלי אדעתיה שביני ביני בשעה שאינו לש בה תהיה לישיבה. ומק"ט מדרס. ואע"ג דבשעה שלש בה א"ל עמונמ"ל. הרי בשקין ומרצופין נמי בשעה שימלאום יא"ל עונמ"ל. אע"כ כיון דיש זמן דלא יא"ל כן. מק"ט מדרס. ה"נ הכא כן. ורבנן ס"ל דוקא שקין ומרצופין שברוב פעמים יסעו עמם בדרך ולא יא"ל להיושב עמונמ"ל להכי שפיר מק"ט מדרס משא"כ עריבה שבבית כל שעה ושעה עימדת ללישה ויא"ל עמונמ"ל. א"נ י"ל התם בכסא שחקקו בקורות בית הבד. הרי אין אדם מצוי בבית הבד. רק בשעת עצירת הזיתים. והרי אז א"ל להיושב עמוד ונמ"ל. אבל הכא העריבה מצויה בבית גם שלא בשעת לישה (ועמ"ש בזה פ"כ סי' נ"א). והא דהפסיק תנא בהך בבא דכסא שקבעו בעריבה בין דיני דנטלו חפויו שבמשנה ד' לדיני נטלו חפויו שבמ"ה ו'. ה"ט מדבעי למסמך פלוגתייהו דב"ש וב"ה שבכסא:

והרי זה כ"ש מעריבה שמחזקת מב' לוגין ועד ט' קבין שנסדקה שמק"ט מדרס. מדיכול להפכה לישיבה (כפ"כ מ"ב) והרי הישיבה בתחלה עליה לא היתה רק ארעי. ואפ"ה מדנסדקה ופקע ממנה תשמיש קבע שלה. חזר ישיבת ארעי שלה להיות תשמיש קבע. כ"ש הכא שהכסא גם מתחלה היה מיוחד לישיבה. על צד אחר. אין זה פנים חדשות.

כשיהפכנו השתא לישב על צד אחר שבו ולא פקע ממנו קבלת טומאת מדרס שהיה כבר עליו תחלה:

ודמיא הך דינא לעריבה (פ"כ מ"ב) שהיתה עיקרה לרחיצת רגלים. ותשמיש הלישה היה טפל בה וכשנסדקה לא חזיא תו לעיקר התשמיש. אף דחזיא עדיין ללישה. אפ"ה מק"ט מדרס. ומאן דפליג אדר"י אפשר דס"ל דרק התם לחומרא אמרינן דמדבטל העיקר וכו'. אבל לא כי הכא דלקולא. א"נ דוקא התם דמדנדסקה גם ללישה לא חזיא רק מדוחק. להכי בטל גם הטפל הזה. משא"כ הכא. כיון דנשאר כשיעור מושב לכל אדם. להכי לא בטל הטפל הזה מדחזי השתא לכל אדם וכמעיקרא. ולהכי גם משום ב"ק מק"ט. מיהו לעיל (ספי"ט) ס"ל לחכמים דבכל גוונא אמרינן בטל עיקר בטל טפילה. ואפי' לקולא. להכי קיי"ל נמי כר"י דהכא:

וא"ת והרי כל הכסויין טהורין (כלעיל פי"ד מ"ג). ואת"ל התם באין להם ב"ק. ליתא. דא"כ כסוי מיחם התם אמאי מק"ט. הרי כולהו באין להן ב"ק מיירי. ותנן נמי (פי"ב מ"ג). כסוי טני של מתכות חכמים מטהרין. ותו הרי אפי' כ"ח דחמיר דמק"ט. ומטמא מאוירו. ואפ"ה תנן גביה (פ"ב מ"ג) כל המשתמש כפוי בכ"ח אמק"ט. י"ל כל הנך מיירי בשאין הכסוי מחובר לגוף הכלי. לפיכך אף שיש לו ב"ק אמק"ט. ודמי להך כללא דכללינן (ספט"ז) דכל העשוי לחפוי טהור. משא"כ הכא מיירי דמחובר הכסוי להב"ק. ולפיכך הב"ק שבכסוי אף שמשתמש כפוי אפ"ה מחשב כב"ק ממש אגב הב"ק שבגוף הכלי שמחובר לו:

וא"ת ק' דר"י אדר"י ורבנן אדרבנן. דהרי לעיל (פ"ד מ"א) בחבית שנחלקה לב' עריבות. ר"י מטהר וחכמים מטמאין. ובשלמא דר"י אדר"י אפשר לתרוצי. דהתם ס"ל לר"י דגיסטרא אמק"ט רק בנשארו כל שוליה. משא"כ בכלי שטף כל שנשאר ב"ק ס"ל דמק"ט. אלא דרבנן אדרבנן קשיא. י"ל דדוקא התם בכ"ח מטמאי רבנן משום דהו"ל עכ"פ גיסטרא. דהחמירו בה רבנן בכ"ח. מדהחמיר' ביה תורה דלק"ט גם מאוירו וגם במחובר לקרקע. ככירה ותנור. אבל הכא בכלי שטף דקילא טומאתו לא מצינו גביה גיסטרא:

כך פירשתי לדעת הר"ש והר"ב. אמנם מפי' הר"מ משמע דאמק"ט כלל. דכשלא חקק בו הו"ל פשוטי כ"ע שאין לו צורת כלי. וכן כתב בפירוש בחיבורו (פכ"ו ה"י). וצ"ל לפ"ז דלא תקשה מארובות. דהתם מדצבען חזי למלתיה. ושפיר עשאן כלי עי"ז. וגם בלי צביעה היה קצת תואר כלי על ארובה אבל הכא כופת הוא רק בול עץ. וגם כשצבעו הו"ל כשאר בול עץ שצבעו. דלא מחשב עי"ז כלי:

ורבינו הר"ב הרכיב פה דברי הר"ם והר"ש. ולא זכיתי להבינם כלל. שכתב שהוא סל קטן מערבה ואוכלין עליו לחם ולא ידענא מה נפ"מ אם יאכל ומה יאכלו עליו. ואנן רק שיהיה לו ב"ק. ושיהיה ראוי לישיבה בעינן. ותו אם הוא סל מערבה. א"כ גם דפנותיו הם מערבה. וא"כ גם כשהוסר העור נשאר ב"ק שלו כמעיקרא. ואי בשאין הדפנות מגודלין מערבה. וכדמסיק דכשהוסר העור אין בו דפנות. א"כ האיך שייך בזה לקרותו בשם סל מערבה. שרק השולים המועטין הן מהם. ולא בשם סל של עור שכל ד' הדפנות עשויין רק מעור. ותו אי עשוי לאכול ע"ג היאך יטמא מדרס הרי אומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו. וצ"ע:

ותמוהין דברי הר"ב. שכתב דרק הרגלים טמאין ולא הספסל. וזה תימא. דודאי אילו היה הרגל כלי היה מטמא אפי' תחת אבן מסמא. אבל הרי הרגל לבד אינו כלי. ואפי' נפרק ודרס עליו הזב אמק"ט רק בעתיד להחזירו (כספי"ח). ואף דהכא הרי מוחזר ועומד הוא. התם עתיד להחזירו לדבר המק"ט. אבל הכא שמחזירו לספסל אבן שאמק"ט. א"כ ממ"נ אי חשבינן להרגל כעיקר הכלי. א"כ היאך אפשר לטהר. האבן שבספסל. הרי כל המחובר לטמא טמא (כפי"ב מ"ב). ואי חשבינן להדף של אבן שבהספסל לעיקר הכלי. א"כ היאך נטמא הרגל הרי כל המחובר לטהור טהור (שם). אולם דברי הר"מ שמהם הוציא הר"ב פירושו זה יש לכונס ממש לפירושינו בפנים. וכן בחיבורו (פכ"ה מכלים ה"ה) דבריו נוטין ממש כדברינו:

כך הם דברי הר"ב. ולא הבנתי דבריו הללו כלל. והרי מש"ס (ברכות ד"ס ע"א) נראה שהיה תחת הקרשים מים רותחין עמוקים. שכשהאדם נופל לשם מיד מת. ובהקרשים היו נקבים שהאד העולה לשם מהרותחין שתחת הקרשים מזיעין הבני אדם שרוחצין על הקרשים. וא"כ איך אפשר שכשישבו על הקרשים ינצלו הבגדים מטנוף. ותו אם גם יהיה כך ושזה יהיה טעם דרבנן. א"כ מ"ט דר"ע דפליג דכיון דאין המושב רק דרך ארעי איך יטמא משום מדרס. או מה טעמא דרבנן דמקילי כיון דע"כ מושב לנוח הוא מה לי ארעי או קבע. הרי ישיבת הסתת ודאי רק בשא"א לו להשתמש בכסא אחר. ואפ"ה מטמא מדרס. אלא נ"ל דה"ק שאינן עשויין ר"ל שאינן מחוברין יחד בשעם. רק כדי שיהיו המים מהלכין תחתיהן שלא יבצבצו הרותחין מבין הסדקין למעלה על הנסרים במקום שבני אדם הולכין שם יחף ויכוו. [אלא שהאד יעלה לשם דרך הנקבים הגדולים שבקרשים מן הצד במקום שאין בני אדם באים לשם] ורבנן לטעמייהו לעיל סי' נ"ו. דבעינן שיעשה מעשה רבה. דמוכח לישיבה. משא"כ הכא הרי הדפין אין מטמאין

מדרס. רק מדשגמן והשגימה לא היתה בהן כמעשה לישיבה. רק כדי שלא יכוו הבנ"א. ואינו מעשה המוכיח לישיבה:

פרק כג

ותמוה איך כדור וחביריו כשהן שלמין יק"ט. הרי הם פשוטי כלי עור שכשאין להם שיעור מדרס דהיינו ה' על ה' טפחים (כפכ"ז מ"ב) אינן מק"ט כשמשמש רק לאדם. או אפי' כשמשמש לאדם וכלים. אבל רק בשעת מלאכה (כלעיל רפט"ו ופט"ז סי' פ'). ואי"ל דהנך דהכא מדיש להן חלול בפנים אינן כפשוטי כלי עור. דהרי יש להן תוך וב"ק. ליתא. דהרי חללן סגור בתפירות סביב ושמעינן לעיל (פ"ב סי' מ') בחבית של שייטין דחלול הסגור מכל צד ל"ש ב"ק. ואת"ל התם אין החלול עשוי למלאותו. משא"כ הנך דהכא. ליתא. דאדרבה מדעשוי למלאותו בדבר שלא יוציאו משם לעולם. קיי"ל דל"ש ב"ק. (כרמב"ם פ"ב מכלים ה"ג). ולימא מסייע ליה להרמב"ן שהביאו רמל"מ (פ"ד מכלים ה"א) דפסק דב"ק העשוי למלאות שמיה ב"ק. ואי"ל דרמב"ם דס"ל דב"ק העשוי למלאות ל"ש ב"ק ס"ל דמתניתין דהכא אתיא כר"א דשמיה ב"ק. אבל חכמים פליגי עליה וס"ל דל"ש ב"ק. וכן כ' באמת רש"י (סנהדרין ס"ח א'. ועי' בר"ש לקמן פכ"ו מ"ב). ליתא דהרי הרמב"ם דס"ל דל"ש ב"ק. ואיהו בכבודו ובעצמו פסק (בפ"ז דכלים הט"ו) כסתם מתניתין דהכא. וי"ל דרמב"ם ס"ל דהא דב"ק העשוי למלאות ל"ש ב"ק. היינו באינו עשוי לפתחו לעולם. משא"כ הנך דמתניתין מדעשוי לפתחן לפרקים. דהיינו כשיתדחק המוכין שבתוכן יחד ויתרוקן הב"ק בזויותיו. מוציא המוכין ומשרביטן. כדי שכשיחזירם לתוך כיסן יתמלא כל החלול מהמוכין. וכ"כ תפילין. אף שאין חייבים לבדקן לעולם (כא"ח סי' ל"ט) עכ"פ הרי אפ"ה מצוה לבדקן לפרקים (כמג"א שם) משו"ה מחשבו ב"ק:

וא"ת כיון שהמוכין בעצמו אמק"ט. האיך יק"ט אגב הב"ק. דבשלמא בעוד האוכף תפור סביב הרי המוכין שבתוכו נצרך לתשמישו. ובכל כה"ג אמרינן כל המחובר לטמא טמא (כפי"ב מ"ב). אבל לאחר שנפתח האוכף. ותו לא חזי המוכין שבתוכו להשתמש עם האוכף. דאל"כ ל"ל טעמא מפני שהתפר מחברו הרי בלא זה כיון דחזי עדיין לתשמישו שבתחלה. פשוט דג"כ מק"ט כאילו לא נקרע. אע"כ בלא חזי השתא לתשמישו שבתחלה. וא"כ אף שהמוכין מחובר להעור של האוכף. אמאי המוכין יקבל טומאה אגב הב"ק. הרי אין צריכין זל"ז כלל. ומ"ש מארגזים שבתיבה שנפחתה. ותורמל וחמת שנפחת ב"ק א' בהן. שאע"ג שהב"ק השלם מק"ט. אפ"ה הב"ק הנפחת

שמחובר אל השלם. אינו חיבור לו ואינו מק"ט עמו (כלעיל פי"ט מ"ז וח'). ואת"ל דהכא כיון שמחובר המוכין בתפר עם האוכף. עדיין חזי לתשמישו שבתחלה. ולהכי מק"ט. עכ"פ ק' למהר"ם שכ' רתוי"ט הכא בשמו דתפר מחברו דקאמר הכא. ואין ר"ל שתפור בהאוכף. רק ר"ל שאינו רגיל להוציא מה שבתוכו. דנהי דלא ק' אפירוש זה. דא"כ הו"ל ב"ק העשוי למלאות לעולם ואמק"ט כלל. וכמש"ל. די"ל דאוכף שאני. דאפי' אין לו ב"ק הרי יש בו שיעור מדרס. ובכה"ג אפי' פשוטי כלי עץ ועורכיון דמק"ט מדרס. נטמא גם משאר טומאות (כנדה פ"ו מ"ג). אבל קשה גם לפי' זה. מה מהני שהמוכין הוא תוך האוכף. ואינו רגיל להוציאו משם לעולם. הרי גם ארגזים שבתיבה וכיסין שבתורמל. אינו רגיל לנתקן זמ"ז. ואפ"ה לא מחשבו חיבור זל"ז. י"ל התם אף כשכולן שלמין אין תשמיש של זה צריך לשל זה. ולפיכך אף שבזמן שכולן שלמין. כשנטמא א' נטמא חבירו. מדכולן בני קב"ט נינהו. עכ"פ בנפחת א' מהן לא נטמא הנפחת כשנטמא השלם. דאינו חיבור לו. מדא"צ לו כלל. ולמגזייא מהתם קיימא. אבל הכא דתשמיש האוכף כשהוא שלם צריך להמוכין שבתוכו. לפיכך אף דהשתא נפחת התפר. אפ"ה כיון דצריך האוכף להמוכין. ודאי שוב יתקנו. לא גרע מכרע שבמטה שמטמאת איברים בעתיד להחזירה (כפי"ח מ"ז וט'). כ"ש הכא שבאמת עדיין תפורין יחד. או עכ"פ מחוברין יחד. דמחשב כולו ככלי א' ומק"ט יחד ככלי א' (ועי' מ"ש בס"ד פכ"ד סי' פ"ה). וא"ת עכ"פ ק' לב' הפירושים. דכיון שתשמישן א'. וכל א' צריך לחבירו. א"כ למה צרכינן להטעם שהתפר מחברו. הרי גם בל"ז נמי. מדעתיד להחזירן מק"ט. דוכי ס"ד דמנורה של פרקים (פי"א מ"ז) ואברי המטה (פי"ח מ"ה) ושאר כלי בעלת אברים המחוברין כולן יחד. לא יק"ט מדרגיל לפרקן זמ"ז. ואת"ל התם הכלי שלם. משא"כ הכא הרי נפתח התפר. ליתא דהרי התם גם בשמפורקין מקב"ט האבר (כספי"ח) וכ"ש הכא שהמוכין עדיין תחוב תוך הכיס. וי"ל התם נפרקו אברי הכלי זמ"ז שלא בדרך קלקול. אבל הכא שנפרד חבורן דרך קלקול. להכי דוקא בתפורין ממש יחד או בשאינו רגיל להוציאן הוה חיבור זה לזה:

ומרכב לתוס' עירובין (דכ"ז א') ולרב"א ריש כלים. היינו כל דבר שיושב עליו בפיסוק רגלים וכן משמע לכאורה דעת הרמב"ם בפירושו. וגם בחיבורו (פ"ו ממושב) דממשיל משלים הוא. וקאמר כגון מרדעת החמור. א"כ לדעת רבותינו הנ"ל גזירת הכ' הוא. דכשיושב עליו בפיסוק רגלים. יהיה טומאתו קלה משאם ישב על המושב ברגלים מחוברין יחד. ר"ל בין כלי שמיוחד לתשמיש זה או זה. דבאמת אין חילוק בין ישיבתו או רכיבתו של זב. אלא במה שהכלי מיוחד לו (כספ"ב דזבים) אולם לרש"י (עירובין שם) ולר"ש ורא"ש והר"ב (פ"א דכלים מ"ג) מרכב היינו דבר המחזק הרכיבה. בין

שהוא התפוס של המרכב. דהיינו החגורה שתופס בב' טבעות שבאוכף מזה ומזה. וחוגר בה הבהמה מתחת בטנה. ומהדק עי"ז האוכף שע"ג הבהמה. ונקרא בל"א זאטטעלבאגען. וה"ה הברזלים התלויין ברצועות שמחוברין מזה ומזה להאוכף. שתוחב בהן הרוכב רגליו בשעת רכיבה ונקראין שטייגבעגעל בל"א. וכ"כ הסמוכות שלפניו ושלאחריו בהאוכף. שהיו רגילין להיות מטולטלין ולא מחוברין בהאוכף והיה כמה נקבים בהאוכף עצמו כדי לתחוב לתוכן הסמוכות הנ"ל. דכשהרוכב אדם עב. תוחבין ב' הסמוכות הנ"ל שבאוכף מרוחקין זמ"ז. ואם הוא דק. מקרבין הסמוכות. והכל כדי לצמצם מקום הרכיבה כדי שלא ישמט הרוכב מעל האוכף. וכל ג' מיני כלים הנ"ל. דהיינו החגורה. והשטייגבעגעל. והסמוכות כולם אינן רק מסייעים לרכיבה. ולפיכך משום שאין הכלים הללו עשויין לרכיבה ממש. י"ל דמה"ט הקילה תורה בקבלת טומאתו. כמו שהקילה תורה בכלי שאינו עשוי למושב. דבישב עליו זב טהור לגמרי. אבל הנך מדמסייעים עכ"פ לרכיבה חות דרגא בטומאתו. נמצא שאינו גזירת הכתוב. וכן משמע בש"ס עירובין שם. וכן נ"ל נמי להוכיח ממשנתינו. מדאיצטריך לפרש דמרכב היינו זריז מדוכה ועביט וכו' ולמה הנך. טפי הו"ל למנקט בקיצור. כל שיושב עליו בפיסוק רגלים. אע"כ דרק הכלים המסייעים לרכיבה דינן כמרבב. והיינו חגורה ושטייגבעגעל וסמוכות שתוחבין באוכף וכמש"ל. ולהכי איצטריך תנא לפרש דרק בזריז ומדוכה ועביט. רק בהנך יהיה חגורה ושטייגבעגעל וסמוכות נחשבות רק מסייעים לרכיבה ודינן כמרכב. הא במחוברות לשאר אוכפין. נסמכין עליהן ממש. ודינן כמושב ור' יוסי ס"ל דגם שטייגבעגעל שבטפיטון דינו כמושב משום שעומד עליו בקומפאן (ועי' ביבקש דעת ססי' כ"ח) ונ"ל דגם לדיעה הראשונה שהאוכף שיושב עליו בפיסוק רגלים נקרא מרכב. עכ"פ גם ג' הכלים הנ"ל שמחוברין להאוכף ומסייעים לרכיבה. גם הם דינן כמרכב. דכל המחובר לטמא טמא כמוהו (כלעיל פי"ב מ"ב) ויתורגם מלת מרכב בל"א רייטצייג. וכך נוטין דברי הר"ב (מ"ב ד"ה טפיטון) שכ' שהאוכף שיושב עליו בפיסוק רגלים נקרא מרכב. אלא שבמחכ"ת סותר א"ע. דלעיל (פ"א מ"ג) כתב בפירוש דרק התפוס שבאוכף (ר"ל השטייגבעגעל) נקרא מרכב. אבל אוכף עצמו נקרא מושב. אם לא שנאמר דאוכף שזכר שם. היינו אוכף שיושבים עליו ברגלים מחוברין. כמו שרגילין בכה"ג לרכב על הגמלים. וכ"כ אוכף שרוכבות עליו הנשים על הסוסים. שיושבות על האוכף ברגלים מחוברות יחד. ואפ"ה התפוס של אוכף כזה. דהיינו השטייגבעגעל אף שמחובר לאוכף שאין יושבים עליו בפיסוק רגלים. אפ"ה התפוס שמסייע להיושב טמא משום מרכב. מיהו רש"י הנ"ל ושאר רבותינו שזכרנו ודאי ס"ל

דרק ג' מיני כלים הנ"ל נקראים מרכב. אבל אוכף אע"ג שיושב עליו בפיסוק רגלים. נקרא מושב. ולפ"ז מה דקאמר הכא. דעביט וטפיטין ואוכף טמאין משום מרכב. אין ר"ל הן עצמן. דהרי לרבותינו הנ"ל אפי' הך שיושב עליהן בפיסוק רגלים מושב הוה. אלא ר"ל הסמוכות שבאלו שמחוברין בהנך מטמאין משום מרכב. והא דנקט סמוכות שבהנך. היינו משום דכל שיושב עליו בלי פיסוק רגלים אין רגיל להיות בו סמוכות. מדבל"ז יושב מכונן. ורק באוכף וכדומה שיושב עליו בפיסוק רגלים שבקל ישמט מעל הבהמה רגילין לחבר בהאוכף סמוכות לחזק רכיבתו. ואע"ג שמחובר האוכף עם השטייגבעגעל יחד. אפ"ה כיון שכל א' משתמש תשמיש אחר. להכי כל א' יש לו טומאה בפ"ע. והא דתנן (פי"ב מ"ב) כל המחובר לטמא טמא. היינו בששניהן עשויין לתשמיש א'. ולא בשכל א' משתמש למין תשמיש אחר. דלא כטבלא מלא קערות (פ"ב מ"ז) וכבר הערנו בזה במקום אחר. וכל זה דלא כרתוי"ט (פ"א מ"ג) שכ' דצ"ל שאין הסמוכות מחוברין בהאוכף. ורא"י לדברי מלעיל (פי"ט מ"ד) בנישא הזב על המטה שמזרון בו. דקיי"ל כר' יוסי. דמי"ט ולפנים מטמא ב' ופוסל א'. ומי"ט ולחוץ מטמא א' ופוסל א'. הרי אף שכולו גוף א'. אפ"ה חלוקין בדין טומאתן. מכ"ש הכא. שהן באמת ב' כלים מיוחדין כל אחד לתשמיש אחר. אלא שמחוברין יחד. ולפי דברינו הנ"ל בישב הזב בפיסוק רגלים על האוכף. אף דמדחוברין יחד האוכף וג' כלי סמוכין שלו. נטמאו כולן אף שלא נגע בהסמוכות. עכ"פ רק האוכף שישב עליו הזב נעשה מושב. אבל הסמוכות שמחוברות בו. לא נעשו רק ראשון. מדנגעו במושב. והיינו דוגמת המזרון שחוץ מי"ט הנ"ל. נמצא שא"א שהסמוכות יתטמאו משום מושב רק בשתמך הזב א"ע עליהן. או דלמא אדרבה מדמינן סמוכות למזרון באידך גיסא. ומשו"ה כשישב הזב על האוכף נעשו הסמוכות המחוברות לו אה"ט. דבשלמא מזרון שהוא עצמו לא חזי למדרס (ועי' מ"ש בס"ד פי"ט בבועז סי' ח'). לפיכך מדהוא מחובר להמדרס. דיינינן ליה כאילו ישב עליו הזב. ונעשה ראשון. מדעכ"פ נגע בהמזרון. אבל הכא כשישב על האוכף שהסמוכות מחוברות בו. חשבינן ליה כאילו ישב על הסמוכות. לפיכך האוכף נעשה מושב. והסמוכות נעשו מרכב. ואי"ל מ"ש סמוכות שמחוברות לאוכף שלא נעשו מושב כהאוכף. רק נעשו מרכב שקל ממושב. ומ"ש ממזרון הנ"ל תוך י"ט מהמטה. שכשישב הזב על המטה נעשה המזרון מושב. י"ל התם כל תוך י"ט מהמטה. בטל המזרון לגבי המטה. והרי הוא כחלק מחלקי המטה. אבל הכא התורה אמרה שהמרכב לא יהיה נטמא בטומאת המושב. עוד נ"ל דאף לבתר מ"ש הרמב"ם (רפ"ו ממושבות) דל"ש שישב על המשכב או שכב על המושב נעשה מדרס לא תידק מינה. הא בישב או נתלה על המרכב. לא נעשה מדרס.

והיינו משום דא"ל עמוד ונמ"ל. דהרי לא נעשה רק שיתמוך עליו הרוכב. לפיכך אינו נעשה מדרס רק בשתמך באמת הרוכב רגליו עליו ליתא דהרי בפירוש תנינן לעיל פ"ק דמרכב מטמא אפי' תחת אבן מסמא. אע"כ לאו דוקא נקט הרמב"ם משכב ומושב דבכל גונא נעשו מדרס. אלא גם מרכב כן בכל גונא שנתמך עליו גוף הזב נעשה מדרס. ורק זה נ"ל דבישב הזב על האוכף שתלוי בו הסמוכות אף שלא פגע ולא נגע בהסמוכות. אפ"ה כיון שמחוברין יחד נעשה גס הסמוכות מדרס. אבל לא בטומאת מושב. רק בטומאת מרכב. וכמש"ל. ולא זכיתי למצוא גלוי עדיין לדין זה:

כך פירשתי ע"פ ב"ר (פל"ג) דאמרינן התם ריב"ל סליק לרומי. חזא תמן עמודין מכוסין בטפיטין (ספיטין ט"ס הוא שם) וכו'. מזה נראה שהן יריעות מצויירות. וכן נקראין אצלינו טאפעטען בל"א. וכ' בערוך שהן כעין יריעות שתולין בכותלין. ומכסין בהם הסוסים לנוי. מיהו נ"ל דהכא לא מיירי במכסה בה גב הסוס. ועליו חובשין האוכף כמו שעושין בשאבראק שלנו. דא"כ פשיטא דמטמא משום מרכב. ואי דאתא לאשמועינן רבותא אליבא דר' יוסי דאע"ג שיושב עליו בפיסוק רגלים. אפ"ה מחשב מושב. א"כ מ"ש טפיטון דנקט. ומ"ש סוס דנקט. לאשמעינן דינא דילי' בכל אוכף שאע"ג שיושב עליו בפיסוק רגלים אפ"ה מחשב מושב. אלא נ"ל דקמ"ל מדסד"א דכיון דאין מכסין בו הסוס רק לקשטו. ואין עיקר כוונתו לנוח על גביו. הו"ל נויי בהמה שאמק"ט (כרפי"ב) קמ"ל. א"נ דמיירי הכא דהטפיטון תלוי בב' צדדי הבהמה. ומחוברין בשפה התחתון של האוכף. והר"ב כתב כאן דטפיטון היינו אוכף. ולא ידענא מי סני לשון אוכף מטפיטון. ותו מה קמ"ל דפשיטא דמטמא משום מושב. ותו א"כ מ"ט דת"ק דפליג עליה הרי הר"ב בעצמו כ' (בפ"א דכלים מ"ג) דכל שיושב עליו אפי' בפיסוק רגלים נקרא מושב:

ותמוה מ"ט דר' יוסי. הרי כסא כלה וחיה חזו שפיר לישיבה. וגם כסא כובס. מ"ש מישיבת הסתת (פכ"ב מ"ח) דאע"ג דעשוי רק למלאכתו אפ"ה מק"ט מדרס. ובתוס' חדשים כ' דטעמא דר' יוסי דכיון דמיוחד רק לכלה וחיה וכובס הו"ל כאינו מיוחד לישיבה לכל אדם וא"ל להיושב עונמ"ל. ותמהני א"כ בישיבת הסתת נמי נימא הכי וגם מעולם לא שמענו עונמ"ל כזה. רק מישיבה למלאכה. אבל לא מישיבה לישיבה אחרת. שנאמר להיושב עמוד מדנרצה להושיב עליו אדם אחר. ותו דלפי דברי תוס' חדשים. א"כ כ"ש כסא שאינו שלו שאמק"ט מדרס. מדא"ל הבעה"ב להזב עמוד ואשב אני עליו. וכן קיי"ל באמת. מדאמרינן ב"ק (דסו"ב) משכבו ולא הגזול ואמרינן בת"כ יכול נמעט גם הגנוב. ת"ל טמא. ומה ראית. מרבה אני גנוב שנתיאשו בעלים ממנו וכו'. א"כ נראה ברור דכל כסא דלא נתיאשו בעלים ממנו. הו"ל כשל אחר שאמק"ט מושב. וכן כתב הרמב"ם

מפורש (פכ"ד מכלים ה"ז) דכסא שאינו שלו אמק"ט מדרס. א"כ הא דפליגי הכא בכסא כלה וחיה וכובס. בישב אדם אחר ק' ממ"נ היכא איירי אי בשהכסא שייך לכלה וחיה וכובס. וישב עליו אדם אחר. מ"ט דרבנן דמטמאי. הרי גם כל כסא שישב עליו אדם שאינו שלו לא נעשה מדרס עי"ז. ואי מיירי בשהכסא שייך לאותו שישב עליו כשהוא זב. ורק שיחדו לכלה חיה וכובס. קשה מ"ט דר' יוסי דמטהר בשישב עליו בעל הכסא. וכי ס"ד דבעל הכסא שהכסא שלו לא יעשהו מדרס. והנך שאין הכסא שלהן רק יחדוהו להן יעשוהו מדרס. ואת"ל דפליגי במשמעות מלת משכבו. דלת"ק משמע דסגי בשהכסא שלו. אע"ג דמיוחד לישיבת אחר. או בשישב עליו האדם האחר שמיוחד לו הכסא. אע"ג שאינו שלו. ולפיכך בין שישב עליו בעל הכסא או אותו אדם שמיוחד לו הכסא. נטמא מדרס. ור' יוסי ס"ל דמשמעות מלת משכבו תרתי משמע. שיהא שלו. ושלא יהיה מיוחד רק לאדם אחר. ולפיכך הנך ג' כסאות בין שישב עליו בעל הכסא או האדם שאינו שלו אבל מיוחד לו. לא נעשה הכסא מדרס. ולהכי תנא קמא ורבי יוסי סתמא קאמרי מר מטמא לכל אדם ומר מטהר לכל אדם. עכ"פ קשה הרי ישיבת הסתת (פרק כ"ב משנה ח') נמי ע"כ בכה"ג מיירי שהישיבה שייך לאדם אחר. ואפ"ה מטמאינן להישיבה בין בשישב עליו בעל הישיבה או המסתת. ולמה לא פליג גם התם ר' יוסי. ודוחק לומר דבאמת גם התם פליג. ויהיה סתם ואח"כ מחלוקת. וכבר כתבנו במקום אחר. דאע"ג דבכה"ג קיי"ל דאין הלכה כסתם. היינו דלא נימא דהלכה כך מדנאמר בלשון סתם. אבל אפ"ה אפשר שיהיה הלכה כך מהוכחה אחרת. וכי הכא דאמרינן יחיד ורבים הלכה כרבים. אפי' נגד ר' יוסי דנימוקו עמו (ועי' בכורות דל"ז א') עכ"פ ק' אי הכי למה נקט התם סתת בסתמא. והכא כובס וחביריו בפלוגתא. וכי אין זה הכרעה שיש חילוק בין הך דהתם דכ"ע מודו בה דנעשה מדרס להנך דהכא דפליגי בה. ורבינו הרא"ש ז"ל כ' דטעמא דר' יוסי הכא דאמק"ט מדרס היינו מדמיוחד רק לישיבה לפרקים רחוקים. הו"ל כאינו מיוחד לישיבה. ולא זכיתי להבין ד"ק. ושותא דרבינו לא ידענא. דהא תינח כלה וחיה. אבל אמאי מטהר ר' יוסי גם בכסא כובס. אף דמצוי שישב עליו. ואי"ל דישיבת כובס פשוט דטהור לר' יוסי. דמידי דהוה כתיבה שפתחה למעלה (פי"ט מ"ז). וה"נ כשירצה להניח תחתיו בגדים. א"ל להיושב עמונמ"ל. ליתא דא"כ מ"ט דרבנן דפליגי עליה ומטמאו. אע"כ דהכא שאני ושאני מתיבה. דאם א"ל עמוד היינו רק כדי שיחזור וישב שם כדי להכביד על הבגדים שתחתיו. אמנם ל"מ היה נ"ל דטעמא דר' יוסי דכל מושב שאינו לנוח רק לכבוד. או ללידה כפי הנאות להמילדת ליקח ממנה הולד או בשעשוי הכסא לכבוש תחתיו בגדים. מדכולן אינן לנוח אינן בכלל מושב דקרא. ולפיכך אפי'

הכסא הוא של הכלה וכו'. והן עצמן יושבין עליהן. לא נעשה מדרס. אבל מושב סתת. הרי מדיכול לסתת מבלי שישב עליו ודאי המושב לנוח עביד. והו"ל כשאר כסא. ולהכי לכ"ע מטמא מדרס [וע"כ צ"ל דתרכוס של ספרין ובסיס של סופרין שנזכרו במשנה ה' ו' בפכ"ד. ועוד אינך מושבות של בעלי מלאכות שנזכרו שם. כולן שיערו חכמים דישיבתן הוא לנוח. כמושב המסתת]. והנה אגב דאתא לידן נימא בה מלתא. דלכאורה היה נ"ל דדוקא גזול ממעטינן בסוגיא דב"ק הנ"ל שלא יהא הגזלן מטמאו במדרס. מדיושב עליו שלא ברצון בעלים. הא בישב עליו אדם אחר שאינו בעליו. אע"ג שלא הרשוהו הבעלים בפירוש לישב עליו אפ"ה כיון דמסתמא אין הבעלים מקפידין כשישב עליו אדם. וכ"ש כשהכסא שאול או שכור. דהרי אז הרשוהו הבעלים בפירוש לישב עליו. הו"ל הכסא באותה שעה שישב עליו כשלו. ונעשה שפיר מדרס. וא"כ י"ל דפלוגתייהו דרבנן ור' יוסי הכא. היינו בישב עליו אדם אחר שלא הרשוהו בעלים בפירוש. דלרבנן אע"ג דכבר יחדוהו הבעלים לכלה וכו'. אפ"ה אינן מקפידין בשישב עליו לפעמים אדם אחר. וככסא אחר דמי. ולר' יוסי כיון שיחדו בפירוש לכלה וחיה וכובס. וגם תמונת ג' כסאות הללו מוכיחות למי נעשו. להכי בישב אדם עליהן בלי רשות בעלים בפירוש. אמרינן מסתמא כלא הרשהו דמי. וכישב על כסא שאינו שלו הוה. ולא עשהו מדרס. אבל מושב סתת מסתמא אין הבעלים מקפידין בשישב אדם עליו בשעה שאין צריכים להמושב. ולהכי לכ"ע כל אדם עושהו מדרס. ואת"ל אי גם כשאין הכסא של זב. כל שאין הבעלים מקפידין על ישיבת אותו אדם. גם הוא עושהו מדרס. אע"ג שלא הרשוהו הבעלים בפירוש לישב עליו. א"כ למה מרבה בת"כ רק גנוב שנתיאשו הבעלים ממנו הו"ל לאשמועינן רבותא טפי. דאפי' כל כסא שאינו שלו דבודאי לא נתיאשו הבעלים ממנו. אפ"ה עושהו האחר מדרס. י"ל דאידך רבותא קמ"ל דלא מבעי כל כסא של אחר. דודאי אין הבעלים מקפידין בשישב אדם אחר עליו. ודאי יטמאן אותו אדם במדרס. אלא אפי' גנב. דודאי בעלים מקפידין על ישיבתו עליו. אפ"ה עושהו הגנב מדרס. דמדנתיאשו הבעלים ממנו. הו"ל ככסא של גנב. ואעפ"כ יש לעיין בזה. דוכי ולא הגזול כתיב בתורה. משכבו אמר רחמנא. וכל שאין המשכב שלו. אע"ג דלא קפיד הבעה"ב בשישב אדם אחר. עכ"פ מדאין הכסא של האדם היושב. לא קרינן ביה משכבו. ואינו עושהו מדרס. וכן משמע פשטות לשון הרמב"ם הנ"ל. דכל שאין הכסא שלו אמק"ט מדרס. וסתמא נקט. משמע בין שהרשוהו או לא הרשוהו לישב עליו. ולא עוד אפי' בהשאילו הכסא. אע"ג דהרשהו לישב עליו. אפ"ה מדעכ"פ אינו שלו י"ל דאמ"ט מדרס. דמ"ש מד' מיני שבלולב. דמדכתיב גבייהו לכם. ממעטינן שאול וגזול. ומאי אולמא הך מיעוט דמלת

לכם התם ממיעוט דמלת משכבו. דנימא דבהשאילו הכסא יהיה כשלו ויעשהו מדרס. ואפשר עוד דאפי' בכסא ששכרו ג"כ אינו עושהו מדרס. וגם בד' מינים בלולב. ג"כ אינן כשלו. דאע"ג דקיי"ל שכירות ליומא ממכר הוא (כב"מ נו"ב) אפ"ה הרי כבר כתבו תוס' שם (ובע"ז טו"א) דהיינו רק לענין אונאה. ואע"ג דקיי"ל דגם לענין שיקנה לו חצירו סגי בששכר החצר (כח"מ קצ"ח ס"ה) אלמא דגם לשאר מילי דיינינן לשכירות כשלו. י"ל דהרי כבר כתב הש"ך (ח"מ שי"ג) בשם נ"י וריב"ש דגם התם רק לענין ההנאה של שכירות דהיינו דתקנה לו חצר המושכר למציאה שבתוכה. הו"ל כקנוי לו החצר. אבל לא לענין גוף הדבר. וא"כ ס"ה לענין מדרס וד' מינים שבלולב דבעינן שיהיה גוף הדבר ממש כשלו. גרע וגרע ממתנה ע"מ להחזיר דאז באותה שעה הוה ממש נשלו. משא"כ שאול ושכור. וכן משמע פשטות לשון הרמב"ם הנ"ל דנקט סתם דכל משכב ומושב שאינו שלו אמק"ט מדרס. משמע ודאי דגם שאול ושכור ממעטינן להו ממלת משכבו. וא"ת לפ"ז א"כ למה נקט הש"ס משכבו ולא הגזול. ולא נקט רבותא טפי. דאפי' שאול ושכור. אע"ג שהתרצה הבעלים שישב עליו אפ"ה אמק"ט מדרס. י"ל דנקט גזלן וגנב התם וכ"כ לקמן (פכ"ו מ"ח) לאפוקי מדעת ר"ש בסיפא התם. דס"ל דסתם גזילה מיאש. אבל אינו מיאש גניבה. קמ"ל הכא איפכא. אבל באמת אפי' שאול ושכור שיושב עליו מדעת בעלים. ג"כ אמק"ט מדרס. אמנם ק"ל מדאמרינן (נדה ל"ג ב) דמתניתין התם דקתני אין חייבין עליהן על ביאת מקדש ואין שורפין עליהן את התרומה. מירי בכותי שדרס על בגדי חבר ונגע הבגד בתרומה. דנטמאה התרומה ואינה נשרפת מדהו"ל רק ספק טמא. וק' היאך אפשר שתהיה התרומה טמאה מדנגעה בספק מדרס. הרי הו"ל משכב שאינו שלו ולא נעשה מדרס כלל. ואי"ל דעכ"פ נטמאה התרומה מדנגעה בבגד שנגע בספק זב. ליתא. דהרי אמתניתין דהתם קאי דקתני בה ואין חייבין עליו על ביאת מקדש. ואי משום מגעו מאי איריא ספק בועל נדה. הרי אפילו ודאי זב אין חייבין כשהכניסו במקדש בגד שנגע. מדהו"ל הבגד רק ראשון (רמב"ם פ"ג מביאת מקדש) תדע דהרי הש"ס נקט שדרס על בגדי חבר (ועי' תוס' שם בנדה ד"ה שדרס). ולכאורה היה אפשר לתרץ ממה שהקשו תוס' (ב"ק דסו"ב ד"ה שגזל) כדומה לזה. אמאי דקאמר הש"ס משכבו למעוטי גזול. והרי תנינן (חגיגה פ"ג מ"ו) בגנבים שנכנסו לתוך הבית. דביש עמהן עובד כוכבים או אשה אז כל המשכבות שבבית טמאין. אלמא דאף משכב שאינו שלו נעשה מדרס. ותרצו דעכ"פ טמא מדרבנן. ובזה יש לישב נמי דברי הרמב"ם. דלא תקשי דידיה אדידיה. דהרי פסק (בפכ"ד מכלים) במושב שאינו שלו שאינו מק"ט מדרס. ורבינו בכבודו ובעצמו שוב פסק (פי"ב ממשכבות הי"ב) הך דשלהי חגיגה הנ"ל

דביש עמהן אשה נטמאו המשכבות. אע"כ דהא דקאמר נטמאו היינו רק מדרבנן. ואע"ג שזה קצת דוחק. שלא פירש לנו רבינו עדיין בשום דוכתא ובפרטות בהלכות כלים הנ"ל דגם משכב שאינו שלו עכ"פ טמא מדרבנן. הרי גם בלא זה צריך לדחוק בדברי הרמב"ם שם ברישא (בפי"ב ממשכבות) דקאמר דבאין עמהן עובד כוכבי' או אשה אז כל כ"ח הסתום בצמיד פתיל והמושבות כולן טהורים. והרי זה א"א שיהיו המושבות טהורות דהרי עכ"פ נטמאו ממגען. אע"כ לצדדין קתני. דהכ"ח עם צמ"פ טהור לגמרי. אבל המושבות טהורים מלהיות אב כמדרס הזב. אבל עכ"פ טמאין במגע ע"ה. ורבינו דרכו בקודש דמחוי לן במחוג וסומך אמבין. אמנם קושייתנו מסוגיא דנדה הנ"ל א"א לתרץ כתירוץ התוס' דעכ"פ בגד החבר שדרס עליו הכותי טמא מדרבנן. דא"כ לא הוה צריך לאשמעינן במתניתין דאין חייבין עליו על ביאת מקדש וכו'. ותו דא"כ ל"ל לש"ס למנקט התם כמה ס"ס דלא לשרוף עלה התרומה. הרי אפי' נימא דהחמירו בטומאה דרבנן זו עכ"פ בחד ספיקא סגי מדהו"ל ספק דרבנן ולקולא. אע"כ דה"ט משום דמסתמא לא קפיד אינש בהכי בשישב או יעמוד אדם אחר על דבר שהוא מושב שלו. אם רק אין בדעתו לגזלו. ושפיר שייך בו משכבו. ואפשר נמי דהך דשלהי חגיגה ה"ט דאף דכניסת הגנבים לבית הוא בלי רצון בעה"ב. עכ"פ ישיבת הגנב על הכסא לא קפיד ביה בעה"ב. ובכה"ג צריך לתרץ ולישב כמה משניות (טהרות פ"ה מ"ז וח' ופ"ח מ"א וב'. ופ"ג מ"א ועוד משניות טובא) דבכולהו דחיקא לפע"ד טובא לאוקמינהו דטמאין מדרבנן:

פרק כד

כך כתב הר"ב. וא"ת הרי לקמן (פכ"ז מ"ב) אמרינן דעור בין למדרס ובין לשאר טומאות צריך שיהיה בו ה' על ה' טפחים. וי"ל דהתם היינו בנקרע מכלי גדול של עור בלי כוונה. אבל בקצצו מתחלה כך בכוונה. אז למדרס סגי בטפח על טפח (שם משנה ד') ולשאר טומאות בכ"ש סגי (וכראב"ד פכ"ג מכלים ה"ג) מיהו להרמב"ם שם דלא מחלק כה"ג צ"ל דמיירי דהרצועות רחבות ג' אצבעות:

וא"ת הרי אין לך דבר קדוש קדושת הגוף טפי מתפילין. וג"כ אסורים לכל תשמיש חול. ואפי' רק אזמנינהו להיות תפילין. מדהן קדושה עצמה (כסנהדרין מח א'). ואפ"ה תנינן דמק"ט (פי"ח מ"ח) ומ"ש תפילין ממטפחות נבלי בני לוי. ואי"ל תפילין שאני דאע"ג דלא חזו לתשמיש חול. אפ"ה אינן אסורי הנאה. ולא חמירי קדושתייהו כמטפחות נבלי בני לוי שהן קדשי מקדש. והרי רשאי למכור תפיליו (ערכין פ"ו מ"ג) להכי מק"ט. ליתא. דהרי גם במטפחות מצויירות של ספרים דאמק"ט (כפכ"ח מ"ד) כ' הר"ב וגם הרמב"ם

(פכ"ב מכלים ה"ו) דלהכי אינן מק"ט מדאינן מיוחדין לתשמישי חול. וק' וכי עדיפי הנך מתפילין דאע"ג דאינן מיוחדין לתשמיש חול והן קדושין בעצמן. ממטפחות ספרים שאינן רק תשמישי קדושה. ואת"ל תפילין שאני דאע"ג שאין מיוחדין לתשמיש חול. אפ"ה מדיש להן ב"ק מק"ט. דהרי כבר תנינן כל שיש לו ב"ק מ"מ טמא (פי"ז מט"ו) וסתמא ודאי משמע אפי' אינו מיוחד לתשמיש חול. עכ"פ מדעשוי לקבלה מק"ט. אבל מטפחות נבלי בני לוי. ומטפחת ספרים. שאין להן ב"ק. ואמק"ט רק מדהן כלי העשוי לתשמישן. ולהכי כיון דאינן עשויין לתשמיש אדם לעניני חול אמק"ט. ליתא דהרי בפירוש תנינן (חגיגה פ"ג מ"ז) דמעבירין על טהרת העזרה ומטבילין כל כלי מטולטל שבמקדש. בין שיש או אין לו ב"ק. ואפי' שולחן שהוא פשוטי כלי עץ היה ראוי לטובלו. לולא טעמא אחרינ' דקאמר התם. וכ"כ מטבילין הפרוכת (שקלים פ"ח מ"ד) אע"ג דכולן אסורים לתשמיש הדיוט. אלמא דתשמיש גבוה חשוב תשמיש שיק"ט עי"ז. וכ"ש מטפחות נבלי בני לוי ומטפחות מצויירות של ספרים דהול"ל דלק"ט. [ועי' תוס' ביצה די"ד ב' ד"ה מפני שרצו לתרץ דלהכי פרוכת טמא דחיישינן שמא האהיל על מת. וזה תמוה. מת מה בעי התם. הרי לא טבלוהו רק משום חשש מגע כהנים ע"ה וככל כלי מקדש שטבלום אחר הרגל רק מהאי טעמא]. אלא נ"ל דדוקא כל דבר שיש עליו שם כלי ממש. בין שיש לו ב"ק או לא מק"ט מדאו'. אבל דבר שאין עליו צורת כלי. טהור לגמרי (כרמב"ם ספ"ב מכלים) ומה"ט כל העשוי לחפוי אמק"ט (כספט"ז) והיינו מדאין עליו צורת כלי כלל. ואפ"ה בעשוי לכריכה. דהיינו לכרוך בו כלי אחר מכל הצדדים. להכי מדמי לב"ק גזרו בה רבנן שיק"ט מד"ס (וכדלעיל סי' מ"ה) מיהו הא דמטמאינן לכל כלי שהוא לתשמיש קדושה כגון כלי ביהמ"ק או תפילין. וכדאמרן היינו ג"כ רק מדרבנן דמדאו' אמק"ט. רק כלי שהוא לצורך אדם. ומה"ט כל כלי שעשוי לתשמיש בהמה וכלים טהור. (כרפי"ב) ולפיכך כיון דטומאת כלי תשמישי קדושה הוא רק מד"ס. להכי דוקא בדבר שקבלת טומאתו בתשמישי חול הוא מדאו'. גזרו בה רבנן גם במשמש לקדושה. אבל דבר העשוי רק לכריכה. כגון מטפחות נבלי בני לוי. ומטפחות מצויירות של ספרים הואיל דגם בעשויה לתשמישי חול אמק"ט רק מדרבנן. להכי בעשוי לתשמיש קדושה הו"ל תרי דרבנן. וכגזירה לגזירה דלא גזרו בה רבנן ואמק"ט כלל. וכ"ש בכלי מקדש. דבל"ז אין שבות במקדש רק בדברים מועטים (כפסחים סה א' ותוס' שם ד"ה המכבד) וגם טומאה במקדש מלתא דלא שכיחא היא. ולא גזרו בה רבנן (כביצה די"ח א'). ואפשר עוד דלהכי רק מטפחת נבלי בני לוי אמק"ט. משום דשאר נבלים אין עושין להם מטפחות רק תיק שמניחין את הנבל לתוכו שלא בשעת

מלאכה ולהכי אמק"ט (בפט"ז מ"ז). אבל בני לוי לא היה עשוי לנבליהן תיק רק מטפחות כדי לאחוז בו הנבל גם בשעת מלאכה. דהיינו בשעה שמזמרים בהנבל. מדחששו שלא יתלכלך הנבל במשמוש הידים. והו"ל כמשמש משמשי כלים בשעת מלאכה ושלא בשעת מלאכה. וסד"א דמה"ט יקב"ט (כפט"ז מ"ז). קמ"ל דעכ"פ כיין דכורכין את הנבל רק כדי להצילו מזיעה ולכלוך הידים אמק"ט (כפט"ז מ"ו). והר"ש גם הוא כתב דרק הלוים היו רגילים ליקח מטפחת לכרוך בו נבליהן. אבל נבלי חול היו כורכין בעור ותיק (כדלעיל פט"ז מ"ז) ולא כתב טעם בדבר מה נשתנו אלו מאלו:

ותמוה דהרי גם בב' בבות דרישא ג"כ הולכין אחר הפנימי. וכדקתני מהוהא על הברייי' וקטנה על הגדולה. ונ"ל דהאי על על דרישא לאו דוקא. אלא כמו ועליו מטה מנשה. שהוא לשון אצל וה"נ ר"ל שחברן יחד בין שזו או זו בפנים. וכן מוכח בסיפא. דקאמר כף מאזנים שטלייי' על שולי המיחם. הרי שכף מאזנים בחוץ. והיאך מסיים עלה אם מבפנים. אע"כ דמלת על במשנתינו לשון אצל הוא. ושפיר הדר מפרש אם מבפנים וכו'. ולפיכך תוכן משנתינו דבריאות הוא חשיבות יותר מגודל או פנימי. דאפי' האחרת יותר גדול. וגם היא פנימית. אפ"ה הולכין אחר הבריאה. ואם אין כאן חשיבות בריאת לאחת יותר מלחברתה. הולכין אחר חשיבות הגודל. ואם גם בגודל אין חשיבות לאחת טפי מלחברתה. אז הולכין אחר חשיבות הפנימי. אמנם להרמב"ם (פכ"ז מכלים הי"ז) ולהרא"ש הכא. הא דקתני בכל הג' בבות דהולכין אחר העיקר. היינו שכששניהן טמאין וחיברן יחד. ונתנקב העיקר כמוציא רימון אע"פ שהטפל הטמא סותם נקב של העיקר. אפ"ה שניהן טהורין (עי' רכ"מ שם). וא"ת מ"ש הכא ממגורות שבתיבה. וכיסין שבתורמל (לעיל ספי"ט) דאמרינן דאפילו בנתנקב הגדולה אין הקטנה חיבור לה. ונשארת לק"ט כבתחלה. ולמה לא ניזל גם התם בתר חשיבות הבריאת של הקטנה. ויהיה גם הגדול מק"ט. ואי"ל דהכא שאני שכשהושיבן זה לתוך זה נעשו ככלי א'. ליתא דא"כ למה באין חשיבות בריאות אזלינן בתר גודל. וכמש"ל. ומ"ש מכרע טמא שחיברו למטה טהורה לא אזלינן בתר גודל. ושניהן טמאין (כפי"ח מ"ז). וכך הקשה הראב"ד על הרמב"ם שם בדוגמת זה. ונ"ל דהתם שאני דמדא"א להשתמש בעיקר המטה בלי הכרע. הו"ל שניהן עקריים. ואזלינן לחומרא. עוי"ל דהכא שאני ממגורות שבתיבה וכיסין שבתורמל. דהכא ע"י הדבקתן יחד נסתם הנקב שבחברתה ועי"ז אפשר לחבירתה לק"ט מהשתא. לפיכך כשהבריאה ממש טמאה נעשת חבירתה חיבור לה וטמאה גם היא. משא"כ התם במגורות וכיסין שאותו שניקב לא נסתם נקב שבו. וכ"ש דאי נימא כפירוש קמא. דהכא מיירי בב' קופות שלמין. ודאי לא ק' ממגורות וכיסין שהבאנו לעיל. למה

הכא אזלינן בתר חשיבות גודל. ולא ניזל ג"כ בתר גודל במגורת וכיסין. די"ל דהכא שאני דב' הקופות שלמין. להכי אזלינן בתר הך שהיא עיקרית טפי מחבירתה. מיהו נל"פ דאף לרמב"ם בשנתנקב העיקר בכמוציא רימון קודם שחברן יחד. אף שכשחזר וחיברן יחד נסתם הנקב ע"י חיבורן. ודאי פרחה מיניה הטומאה הישנה. ושניהן טהורין (ועי' שבת קי"ב ב'): אמנם מה שהקשה הראב"ד שם להרמב"ם דמה מהני שניקב בכמוציא רמון. הרי חזר וסתמו. לא זכיתי להבין. דהרי דברי הש"ס ברור מלל (שם בשבת קי"ב ב') דרק בניקב בכמוציא זית אם חזר ונסתם חוזר לטוי"ש. אבל כשניקב במוציא רימון. אפי' בחזר וסותמו פנים חדשות בא לכאן. ופרחה לה טוי"ש מינה. וכפי הנראה הבין הראב"ד דהרמב"ם ס"ל דגם להבא אין העיקר נטמא בנטמא הטפל. ועי' מ"ש בס"ד לעיל פכ"ג סי' ו':

ולפ"ז אפשר נמי דלהכי נקט לעיל (פי"ט מ"ה) במטה שהי' טמא וחיבר לה מזרין. כולה טמא. ולא נקט איפכא שהיה המזרון טמא וחיברו למטה. דמ"ש מכרע טמא שחיברו למטה שכולה טמא (בפי"ח מ"ז). אע"כ מזרון במטה שאני. דכבר היתה המטה שלימה והוה חזיא לתשמיש דהשתא גם בלי חיבור המזרון לפיכך אם היה איפכא. שהיה המזרון טמא וחיברו למטה היו שניהן טהורין. דוגמת כף מאזנים שטליי' על היורה בחוץ הכא:

פרק כה

כך נ"ל פי' הר"ש והר"ב. שכתבו וז"ל. דבנפלו משקין טמאין על החרחר לא נטמא רק ז' טפחים ואם על הדרבן לא נטמא רק ד"ט. משמע מדברי רבותינו. מדלא נקטו רבותא טפי דבנפלו משקין טמאין על הז' או על הד'. נטמא בכל א' גם עיקר הכלי עמו. ש"מ דבכה"ג באמת גוף הכלי טהור. דהשיעורים שהזכיר התנא כל אחד נחשב אחוריים לעיקר הכלי הסמוך לו. אולם הרמב"ם בחיבורו (פכ"ח). נקט ממש לשון הר"ש. רק מוסיף בה דברים. דז"ל דבנפלו על הריוח שבין ז' לד'. אותו הריוח לבד טמא עכל"ר. מזה הלשון משמע לכאורה דבנפל על ז' וד' נטמא החרחר והדרבן. דאל"כ למה נקט שנפל על הריוח. ולא נקט רבותא טפי דבנפל על ז' וד' לא נטמא החרחר והדרבן אע"ג דשייכי אהדדי כל טפל להעיקר שלו. או לכללינהו יחד. דבאם נפל על כל הריוח שבין חרחר לדרבן. הריוח לבד טמא. מיהו י"ל דלעולם ס"ל להרמב"ם כהר"ש והר"ב. דז' וד' הם כאחוריים לחרחר ודרבן. ובנפלו משקין על הז' וד' לא נטמא חרחר ודרבן. ואפ"ה לא כללינהו רמב"ם לז' וד' בהדי הריוח דבעי לאשמעינן מלתא אחריחא שלא הזכירו הר"ש והר"ב. דהיינו שהז' והד' אף דמחשבו כאחוריים לחרחר ודרבן. אפ"ה עכ"פ מחשבו כחוך נגד

הריוח שביניהן. דבנפל על הריוח לא נטמא הז' והד' וכ"ש דחרחר ודרבן לא נטמא עי"ז. וממילא משתמע דבנפל על ז' וד'. אף דחרחר ודרבן לא נטמא. דלגבייהו מחשבו הז' והד' כאחוריים. אפ"ה עכ"פ הריוח שבין הז' לד' נטמא. דלגבי הריוח מחשבו הז' והד' כתוך. וא"כ להכי לא הוה מצי הרמב"ם למכלל ז' וד' בהדי ריוח שביניהן. מדחלוקין בדינן מהריוח. וכן משמע לכאורה מפי' רבינו במשנתינו כאן שכתב בפירוש דהז' והד' הן התוך נגד הריוח שביניהן שהוא האחוריים. דבנטמא הריוח לא נטמא ז' וד'. משמע דהא אם נטמא ד' וז' נטמא הריוח. ואע"ג דבחיבורו כ' דבנטמא חרחר ודרבן לא נטמא הריוח. היינו רק משום דהריוח אין לו שייכות כלל עם חרחר ודרבן. אבל עכ"פ מדסמוכין לז' וד'. מחשבו כאחוריים לגבייהו. דבנטמא ז' וד' נטמא גם הריוח שביניהן מדמחשבו כתוך להריוח. נמצא שהר"ש והרמב"ם בחדא שיטה אזלו. דתרווייהו ס"ל דהז' והד' מחשבו כאחוריים נגד חרחר ודרבן. ורק בפי' המשנה מחולקים. דלהר"ש הא דנקט תנא מז' לחרחר ומד' לדרבן. היינו דהז' והד' מחשבו אחוריים והחרחר ודרבן מחשבו תוך. ומהריוח שביניהן לא מיירי תנא. ולרמב"ם בפירושו הא דנקט תנא מז' לחרחר ומד' לדרבן. היינו דכל א' מהן עם הסמוך לו מחשב תוך. וממילא משתמע דהריוח שביניהן אחוריים. רק מדין הז' והד' נגד גוף הכלי מהא לא איירי תנא. רק הוא הוא הנזכר בתוספתא. וכך כתב גם רמל"מ שם דהכי ס"ל להרמב"ם. ול"מ היה נ"ל דמסתבר טפי כפי' הרמב"ם למשנתינו. והיינו מדנקט התנא בלשונו. מרדע יש לו אחוריים ותוך. ומדלא נקט חרחר ודרבן יש להן אחוריים ותוך. משמע דלא מיירי מדין עצמן. דמדניכר עד היכן הברזל. להכי גם לר"מ יש שם אחוריים ותוך. אבל בהמרדע דהיינו כל מקל העץ המחבר החרחר והדרבן. שאין היכר בין הז' והד' ובין הריוח שביניהן. בהא לבד מיירי תנא דפליגי בי' ר"מ ור"י. ולפ"ז יש ג' חילוקי דינים בכל המרדע עם חרחר ודרבן שבו. (א) חרחר שנטמא במשקין טמאין. בין לר"מ ובין לר"י נטמאו ז"ט שבמרדע הסמוכים לחרחר. וכ"כ בנטמא הדרבן במשקין טמאין נטמאו הד' טפחים שבמרדע הסמוכין להדרבן. אבל בין בזה או בזה לא נטמא הריוח שבין ז' לד'. וכ"ש דבנטמא חרחר לא נטמא דרבן וד"ט שעמו. וכ"כ איפכא. בכל הא לא פליגי. (ב) וכ"כ לא פליגי בנטמא ז' או ד' במשקין. לא נטמא חרחר ודרבן וגם בנטמא ז' לא נטמא ד'. ובנטמא ד' לא נטמא ז'. וכ"כ מודו דבנטמ' ז' או ד'. נטמא הריוח שבין ז' לד'. לר"מ מדאין במרדע אחוריים ותוך. ולר"י משום דהריוח מחשב כאחוריים להז' והד': (ג) ורק בהא לבד פליגי ר"מ ור"י בנטמא הריוח במשקין. לר"י רק הוא נטמא ולא שאר הכלי. משום שנחשב הריוח כאחוריים. אבל לר"מ בכה"ג כל המרדע טמא. והיינו רק המקל. מדאין בו אחוריים

ותוך. אבל חרחר ודרבן לכ"ע לא נטמאו. דהרי רק במרדע איירי תנא ובו לבד קאמר ר"מ שאין לו אחוריים ותוך:

ולפ"ז לדברינו הנ"ל דמשנתינו מיירי ביש להכלי ב' ב"ק א' ליין וא' לשמן. אילה"ק להרא"ש למה נקט יין ושמן שהן ב' מינין הרי גם במין א' כך הדין. דאותו שרגיל למדוד בו הוא העיקר. ואידך הוא הטפל. וא"כ הול"ל בקיצור. מדת הלח. נ"ל דלרבותא נקט ב' מינין. דאפ"ה מחשב כל א' טפל לחבירו. ולא אמרינן דכל א' עיקר בפ"ע הוא כחרחר. ודרבן דהכא שאני דעכ"פ לענין מדידה משותפין הן:

כך נ"ל לפרש לדעת הרמב"ם (פכ"ח מכלים) דפסק כר"י. ומפרש דבריו דבנטמא א' נטמא חבירו. ול"מ היה נ"ל דאין להם אחוריים ותוך דקאמר ר"י הכא. היינו דאין בהן דין אחוריים ותוך. דלא שייכי אהדדי כלל אלא כל א' מחשב כתוך לעצמו. דדינן ממש כחרחר ודרבן לעיל. דבנטמא א' לא נטמא חבירו ולא מחלק ר"י בין עיקר לטפל. ולפירוש זה נוטין דברי הר"ש והרא"ש. אולם ממשנה ו' בפרקן. משמע קצת דכל היכא דתני אין להם אחוריים ותוך. היינו שכולו טמא. מיהו בין כך או כך תתיישב יפה לישנא דתוספתא בענייננו זה (ב"ב דכלים פ"ג) באופן שתהיה התוספתא אליבא דכו"ע (וערמל"מ במקום הנ"ל שנתקשה בה) וז"ל התוספתא. זומא ליסטרן. נפלו אל תוכה [ר"ל תוך חללו של כף] כולו טמא [לר"מ כולו טמא. היינו כל הזומיליסטרן. משום דהכף מחשב עיקר תשמישו של הזומיליסטרן והו"ל כנפלו אל תוכו של כל הכלי. ולר"י ג"כ כולו טמא. משום דבמיני תשמישי הזומיליסטרן כבגוף א' דמי. ולפירוש השני הנ"ל. הא דקאמר בתוספתא הכא כולו טמא. היינו דכל הכף טמא אפי' מאחוריו. אבל המזלג נשאר בטהרתו] נפלו על אחוריו [היינו על אחורי הכף] אין טמא אלא אחוריה. תוכה והמזלג והיד טהורין [כל זה מצי שפיר אתא כך"ע. דהרי בבא זו לא נזכר במשנה כלל דאע"ג דבמשנתינו קאמר ר"י זומיליסטרין אין לו אחוריים ותוך. היינו רק לענין כף ומזלג אהדדי. ולא במה שהוא באמת אחורי הכלי. דזה ודאי לא גרע מכל הכלים. דכל מה שהוא חוץ מחלול תוכה מחשב אחוריים. וה"נ הכא] נפלו על המזלג [הכא לא מצי תנא למנקט חילק כבכף. דהיינו בנפלו על תוכה או על גבה. דבמזלג ב' צדדיו הן שוין] חולקין היד. המשמש לטמא [היינו להמזלג שנפל עליו המשקה הטמא] טמא. המשמש לטהור [היינו להכף] טהור [לר"מ אתיא הך בבא כפשוטי כוותיה. דהרי ר"מ ס"ל דיש לזומיליסטרן אחוריים ותוך. ומסתבר דמזלג שאינו משתמש בה רק לפרקים כשירא שיקדיח חתיכתו בהקדירה. להכי יהפך הבשר בקלחת. מה"ט נחשב המזלג כאחוריים. אבל לר"י לפי' קמא הנ"ל שהוא כרבינו הרמב"ם. צריך כאן לדחוק קצת. דאע"ג דס"ל

לר"י במתניתין דבנפל על המזלג נטמא הכף. אפ"ה קרי לה בתוספתא ליד של הכף. משמש את הטהור. דאע"ג דהכף באמת טמא. אפ"ה קרי לה טהור. ור"ל שטהור מצד עצמו. מדלא נפלו עליו משקין טמאין להדיא. וס"ל לר"י דאע"ג דהכף נטמא ע"י שנפלו משקין טמאין על המזלג. היינו רק משום דמחשבו ב' התשמישין שבב' הקצוות כתשמיש א'. ונטמא א' אגב גררא של חבירו. אבל לא אלים גררא ההוא. שיטמא גם אחורי חבירו כאילו נפלו על גוף חבירו להדיא. אולם לפירוש השני. רווח לן עלמא. בפירושן התוספתא אליבא דר"י. דה"ק המשמש לכף טהור. וכ"ש כף עצמו שטהור. מדמיוחד לתשמיש לבד. וגם רחוק טפי ממקום הטומאה והיינו בין לר"מ ובין לר"י וכדאמרן] נפלו על היד [ר"ל על הריוח שבין הכף להמזלג. ונ"ל עוד דהך בבא קאי גם אמרדע. דתני לה בתוספתא מקמי זומיליסטרין. והיינו שנפל על הריוח שבין ז' לד']
מקנחו והוא טהור [והיינו נמי בין בזומיליסטרין ובין במרדע אליבא דכ"ע וכדאמרן]:
כך כתב רמל"מ שם. מיהו לפע"ד אפשר שבשאר כלי שיש לו אחוריים ותוך ממש. מודה ר"ש שצריך לטבול כולו דהחלק של הכלי שנטמא צריך שיטביל כולו במים כאחת. כספרא שהביא הרא"ש (פ"ז דמקואות מ"ז) מהקישא דכתיב ורחץ בשרו במים ובא השמש. מה ביאת שמש כולו כאחת בלי הפסק אף ביאת מים בלי הפסק כולו כאחת. [והמשנה שם משמע דה"ה בכלים. צריך שיטביל כולו כאחת. ולא זכיתי לידע למה לא הזכיר הרמב"ם (ריש הל' מקואות) דין זה רק באדם ולא בכלים. וגם בש"ע לא הוזכר דין זה רק בטבילת אדם (ביו"ד סי' קכ"א) ושם הביא הב"י הילפותא דת"כ הנ"ל. אבל בטבילת כלים (ביו"ד ק"כ) נשמט שצריך להטביל הכלי כולו בבת אחת והלא כך רווחה הלכה בישראל. וכדמוכח נמי ממשנה הנ"ל. ועל כרחך מדהוקשו כל חייבי טבילות זה לזה מדכתיב אך במי נדה יתחטא. שיהיה טבילת כלי כטבילת נדה (כע"ז דעה"ב) ואף דהך קרא רק בכלי מדין כתיב. ה"ה בשאר כלים טמאין. דין טבילתן שוה לטבילת נדה לכל מילי. ורק לענין טבילה במ' סאה. זהו רק בכלי מדין היה גזירת הכתוב שצריכים גם כלים מ"ס (כתוס' שם) משא"כ בשאר כלים טמאין יש הלממ"ס דסגי ברביעית (כרש"י פסחים י"ז ב') אבל לשאר מילי דדיני טבילה כלי שוה לאדם בכל מילי. וה"ה לענין שיצטרך בשניהן להטביל כולו כאחת. וא"כ יש לתמוה למה שרים עצרו במלין. ה"נ הרמב"ם והש"ע מלהשמיענו דין זה. ובשלמא להרמב"ם יש ליישב קצת שסמך א"ע אמאי דמשמע כן כבר מדבריו (ספ"ח דמקואות) אבל לש"ע נשארת התמי' קיימת. מדלא שמעינן ליה עדיין בשום דוכתא. שצריך שיטביל גם כלי כולה כאחת. ואפשר י"ל דדוקא כלי שנטמא טומאה דאורייתא צריך לטבול כולו כאחת. אבל בנטמא ממשקין שהוא

טומאה דרבנן. והקילו גביה טומאה זו שנטמא רק גבו. דלא כשאר טומאה דאורייתא. ולהכי נמי הקילו גבי טבילתה שא"צ לטבול כולו. דהרי כן משמע בש"ס (זבחים ע"ח א') דקאמר בפירוש דכשנטמא כלי מגבו א"צ לטבול תוכו רק בשיש בתוכו מי חטאת. שיש לחוש אם נקל לו לטבול רק גבו. יחוס מלהטביל שפתו יפה. מחשש שיתערבו מי מקוה עם מי חטאת שבתוכו ויפסלו. א"כ מבואר ודאי שכשהכלי ריקן א"צ לטבול רק גבו [ועתוס' שם ורמב"ם פ"ג ממקואות ה"ט. דנ"ל משם דלרמב"ם גם בשהכלי מלא משאר משקין חס מלהפסידן ולא מהני ליה טבילת גב. ועי' ראב"ד שם] וא"כ י"ל דגם הגב עצמו שצריך להטבילו. א"צ להטביל כולו כאחת עכ"פ. וא"כ י"ל דלהכי לא הביא בשו"ע יו"ד ק"כ דין זה דכלי צריך טבילה כאחת. דהרי כל טבילות שנזכרו התם אינן לטהר טומאה. ואינה אלא מדרבנן (כרמב"ם מאכלות פי"ז) וכיון שכן באמת אין צריך לטבלו כאחת וצריך עיון:

ולר"י התם לפי פי' קמא במדת יין ושמן (לעיל סי' י"ח) דאמרינן דס"ל לר"י התם בנטמא א' נטמא חבירו. נ"ל דצ"ל התם כסברת הרא"ש. דהתם רק במדת הלח מיירי. דאז כשימדוד בצד הא'. יתלחלח גם הצד הב'. להכי כולו כתוך א' דמי. משא"כ הכא ברובע וחצי רובע. הרי הנך הם רובע הקב וחצי רובע הקב. שהן מדת היבש. לא שייכי אהדדי כלל. וה"ט נמי בבית התבלין (פ"ב מ"ד). אולם לפי' השני שלנו לעיל (סי' י"ח) לא צרכינן לכל זה. דבל"ז לא קשה כלל מהכא. דהרי גם התם ס"ל לר"י דבנטמא א' לא נטמא חבירו:

ורתוי"ט פי' דארישא קאי. דקאמרינן דבנטמא א' לא נטמא השני עלה קאמר הכא דעכ"פ צריך להטביל כולו. ולא זכיתי להבין ד"ק. דהשתא כשנטמא גבו של כלי והוא ריקן א"צ להטביל תוכו. וכמש"ל מסוגיא דזבחים הנ"ל וכ"ש כשנטמא רק א' מב' הב"ק. שהרי אז גם אחורי הבית קיבול השני טהורים הם למה אצטריכינן להטביל תוכו של שני וצ"ע:

כך פירשתי ע"ד הר"ש והר"ב. אמנם ק"ל לפ"ז א"כ בחרחור ודרבן לעיל סי' יא שכפי הנראה לר"ש ור"ב בנפלו משקין על הריוח שבין ז' לד'. מנגבו והוא טהור. וק' ואמאי. והרי אין לחרחור ודרבן ב"ק. ואי"ל דבאמת להר"ש והר"ב בנפלו משקין על הריוח שבין ז' לד'. הו"ל כנפלו על אחוריים. דעכ"פ נטמאו הן עצמן. ליתא. דהרי כבר כתבנו דלהר"ש והר"ב הד' והז' מחשבו כאחוריים. ואי נימא דגם הריוח שביניהן מחשב כאחוריים. מה לי ד' וז' דנקטו הרי כל המרדע שבין חרחור ודרבן כולו דינו כאחוריים. ותו א"כ למה כשנטמא חרחור ודרבן לא נטמא מהאחוריים רק ד' וז' הרי כולו הוא אחוריים. וי"ל דס"ל לרבותינו דהריוח שביניהם מחשב כאחוריים לעצמן. א"נ י"ל דמדמספקי' באותו ריוח

לאיזו צד נשדיי' אם לחרחור אם לדרבן משו"ה כיון דטומאת משקין לכלי רק מדרבנן הוא אזלי' לקולא וטהור [ועי' רמל"מ רפכ"ח מכלים] אמנם להרמב"ם והרא"ש הכא מלת המקבלים אכני כלים עצמן ודכוותייהו קאי. ורבותא קמ"ל דאף שיש להן עצמן ב"ק. אפ"ה לא חשיב ב"ק שלהן להביא טומאה על עצמן רק מנגבן. וכל הכלי טהור. מיהו לשיטה זו קשה לכאורה מהרמב"ם (פכ"ח מכלים) שכתב דבנפלו. משקין על הריוח שבין ז' לד' אין טמא אלא הריוח. ואמאי והרי כל יד אפי' של כלי ב"ק סגי לה בניגוב. וי"ל דס"ל להרמב"ם דהריוח ההוא אין דינו כיד אלא כאחוריים לד' וז'. וכמש"ל סי' י"א. דאע"ג דכל יד שאין לו ב"ק בנפלו משקין עליו כולו טמא. אפ"ה באחוריים אף שאין בו ב"ק בנפלו משקין עליו רק הוא טמא:

וכן אשכחן למלה זאת ג"כ בחסרון האל"ף בפ"ק דתמיד. הממונה אומר להן הצביעו. שר"ל האצביעו. כלומר הושיטו אצבעותיכם למניין. ויש גורסים בית הצביטה. וכ"ה הגי' בגמ' (חגיגה דכ"ב ב') ומפרש התם שהוא לשון השטה. כמו ויצבט לה קלי. והיא היא. דלשני הגירסאות הוא מקום אחיזת הכלי באצבע בשעה שמושיטה לאחרים. ונ"ל דהיינו דמפרש התם בחגיגה. ר' יוחנן אמר. מקום שנקיי הדעת צובעין שם (ועי' רש"י וערוך שם). ול"מ נ"ל דר"ל אוחזין שם באצבע. דמחמת שהן נקיי הדעת וכל דבריהן בהשכל. להכי כשרוצים להושיט לחביריהן כלי. אין אוחזין בשפת הכלי. כדי שלא יצטרכו לתחוב אצבען לתוך חללו של כלי שהמשקה שם וימאס בו חבירו מלשתותו. גם אין אוחזין בגב הכלי פן ישמט הכלי מידם. אלא אוחזין את הכלי בבית אחיזה זה:

אבל אי"ל דה"פ. דלר"ט עריבה גדולה מק"ט בבית הצביעה. דמדהוא כבד צריך שיאחזנו גם שם כשיטלטלנה. וכ"כ כוסות לר"ע. שחושש שישפך המשקין על השולחן. אבל שאר כלים קטנים אמק"ט כלל בבית הצביטה. דמדאינו רגיל לאחזו רק שם. להכי הו"ל כשאר ידות דאמרינן בהו לעיל (מ"ו). דבנפלו עליהן משקין מקנחן והן טהורים. ליתא. דא"כ מה דקאמר בתר הכי ר"מ ור' יוסי דלידים לבד יש צביטה. ואי ר"ט ור"ע לחומרא קאמרו. ה"נ ר"מ ור"י. וס"ל דרק לענין טומאת הידים. אמרינן דבנטמא מקום א' בהכלי נטמא חבירו ומטמא להידים ומחמרינן. אבל בנגעו אוכלין לחין או משקין במקום האחר לא נטמאו. והא ודאי ליתא דהרי טומאת ידים ודאי קיל מטומאת אוכלין ומשקין:

כך פירשתי עפ"י דעת הר"ב ושאר רבותינו המפרשים. אמנם תמהני דא"כ יהיה בבא ג' רק כפילות הדברים מבבא ב'. וגם בבא ד' יהיה סותר לגמרי לבבא א'. דבבא ג' דקאמר שהמעשה מוציא מיד מעשה הוא הוא ממש מ"ש בבבא ב' שאין עולין מידי טומאתן רק בשינוי מעשה. ובבא ד' דקאמר. ומחשבה אינה מוציאה לא מידי מעשה

ולא מידי מחשבה. הרי מדסתם משמע דאפי' לחומרא אין המחשבה מוציאה. דהיינו בחישב עליה תחלה שתהיה לבהמה. ואח"כ חישב עליה לאדם. לא מהני מחשבה שנייה להוריד לה הטומאה. והרי בבבא א' אמרינן. דכל הכלים יורדין לטומאתן במחשבה. וכ"כ קשה נמי לרש"י (קדושין נ"ט א' ושבת ק"ב ב') ויש לישב. דבבא ד' א"א דמיירי שהיתה מחשבה ראשונה לקולא ומחשבה שניה לחומרא. דא"כ לא הועיל מחשבה ראשונה כלום. דגם בלא מחשבה טהורה היתה ואין כאן הוצאת מחשבה מידי מחשבה. אמנם ל"מ נ"ל דבבא ג' וד' מפרשי לבבא ב'. דקאמר אין עולין מטומאתן רק בשינוי מעשה. והרי בהך לישנא איכא למטעי בה לחומרא או לקולא. לחומרא. דסד"א דבבא ב' קאי אבבא א'. בירד לטומאה במחשבה. אהא קאמר בבבא ב' דיוצא מטומאה ע"י מעשה. הא בירד לטומאה ע"י מעשה. אין מעשה מבטל מעשה. עד שישתמש בה מעשה ממש המטהרת אחר שעשאה לכך. להכי קאמר בבבא ג' שהמעשה מבטל מיד מעשה ומיד מחשבה. ומדאיכא תו למטעי בבבא ב' לקולא דסד"א דהא דקאמר בבבא ב' דאין עולין מטומאתן רק בשינוי מעשה. היינו רק כשירד תחלה בטומאה ע"י מעשה אז צריך אח"כ שוב מעשה לטהרה להוציא מידי מעשה לטומאה. אבל בירדה תחלה לטומאה במחשבה מחשבה שניה מוציא מידי טומאה שבמחשבה ראשונה. להכי קאמר תו בבא ד' ומחשבה אינה מוציאה אפי' מידי מחשבה. או נ"ל דבבבא ד' קמ"ל. מדסד"א דהא דקאמר דאין עולין מטומאתן רק בשינוי מעשה היינו בנטמא באמת תחלה אז צריך דוקא מעשה לטהרתן. אבל בלא נטמאו ממש. רק שהיה עליהן תחלה תורת קבלת טומאה. סגי במחשבה לחוד לטהרתו. להכי קאמר מחשבה אינה מבטלת לא מיד מעשה ולא מיד מחשבה. דאפי' בהיה עליהן תחלה רק תורת קבלת טומאה אין מחשבה לטהרה מהני עד שיעשה בה מעשה. אמנם מלת מחשבה שנזכר במשנתינו. היינו שיחדה בדיבור לכך. מדאמרינן עלה בקדושין (דנ"ט ב'). לא אתא דיבור ומבטל מעשה. כך כתב רתוי"ט הכא. ולפענ"ד אין משם ראיה. דהתם קושטא דמלתא נקט. מדמסתבר דאפי' דיבור לא מבטל מעשה. אבל בדליכא כאן מעשה כלל. אלא שחישב לטומאה. במחשבה ממש לחוד סגי. ומרש"י קדושין [ד' מ"א ב' ד"ה שכן ישנן. ושם ד' מ"ב ב' ד"ה לחייב על המחשבה] כל מקום שנזכר מלת מחשבה. היינו מחשבה ממש. וכן משמע נמי מתוס' (חולין דל"ט א' ד"ה זביחה). אמנם התוס' (ב"מ דמ"ג ב' ד"ה החושב) כתבו דמחשבה בכל מקום היינו דיבור. ועי' עוד בתוס' (חולין די"ב ב' ד"ה ותבעי). אולם רמל"מ (רפי"ג מפסוהמ"ק) כ' דמדברי הרמב"ם משמע בכל דוכתא. דמחשבה שבקדשים היינו מחשבה לחוד ושכ"כ הרב החינוך (בפ' צו). רק אפ"ה בכמה דוכתא כתבו רבותינו רש"י ותוס' דמחשבה

שנזכר בכל מקום היינו דיבור דוקא. נמצא שהלכה זו רפופה בידינו. ומה שרצה המגיה שם בהרמב"ם הנ"ל להקשות להרמב"ם מדאמרינן בזבחים (דכ"ט) דהחושב בקדשים לוקה. ופריך והא לאו שאין בו מעשה הוא ואי במחשבה לחוד סגי. מלקות היכא משכחת ליה. ננפח בידן. דבמח"כ אין כאן קישיא כלל. דדלמא התם מיירי שאמר כן בפירוש בפני עדים. אף דלפסל הקרבן סגי במחשבה לחוד. משא"כ בכובש נבואתו. דגם ביה מקשה הש"ס (ס"פ הנחנקין) אטו מאן דאכיל תמרי בארבלי לקי. לא מצי הש"ס לתרוצי שאמר בפני עדים שכובש נבואתו. דמאן יימר שנראה אליו ד' (ועי' מ"ש פ"ט דפרה מ"ד):

פרק כו

כך נ"ל. אמנם כל רואה יראה שזאת המשנה קשת הבנה. ורבותינו המפרשים כאן מאד צמצמו בפירושם לנו. וחלצו לשד מפי יונקיהן הערומים. דכולם פירשו דמטמאים ומטהרים שלא באומן דקאמרה מתניתין. ר"ל אפי' הוציא הדיוט החבל מהנקבים או הכניסו. מתטהר ומתטמא עי"ז. אלא דא"כ ק' טובא. דשפיר קאמר ר' יוסי. והרי כל הכלים וכו'. דוכי ס"ד דס"ל לת"ק דשאר הכלים שקלקלם או תקנם הדיוט לא יתטהרו או יתטמאו עי"ז. הרי ודאי אין חילוק מי היה המקלקל או המתקן. וא"כ מ"ש סנדל עמקי וכיס דנקט ת"ק. ואת"ל דת"ק נקט הנך לרבותא. דאע"ג דבהנך בקל יכול להכניס החבל בהנקבים. אפ"ה לא אמרינן שגם קודם הכנסת החבל יהיה כאילו אינו חסר מעשה אומן. ויק"ט גם בלי הכנסת החבל. להכי קמ"ל מתטמאין שלא באומן. דאע"ג שאין הכנסת החבל מעשה אומן. אפ"ה אמק"ט מקודם רק עד אחר שהכניס החבל. וכ"כ במתטהרין שלא באומן קמ"ל. דאף דכבר נחית להו טומאה. וכבר נטמאו בשעה שהיה החבל בהנקבים. והוציא החבל. לא אמרינן דלא נטהרו עי"ז. מדבקל יכול להחזיר ולהכניסו. להכי קמ"ל מתטהרין ע"י מעשה זה. אף שאינו מעשה אומן. ליתא. דא"כ דת"ק רק לרבותא נקט הכי. א"כ מה קאמר ר"י אף כפיפה. ורשב"ג קאמר אף לדיקי. מה ענין הנך להנך שזכר ת"ק. הרי כפיפה ודאי צריך אומנות יתירה לחזור ולתקנה טפי מסנדל וכיס. וכדקאמר ר' יוסי שאף האומן לא יכול לתקנה. וא"כ מה אף דקאמרו ר"י ורשב"ג. והרי כ"ש הן מסנדל וכיס. ותו מה השיב ר' יוסי. והלא כל הכלים וכו'. הרי גם ת"ק מודה בזה ורק לרבותא נקטו סנדל וכיס. ותו דהרי ר' יוסי סותר א"ע תוך כדי דיבור. דבתחלה קאמר והרי כל הכלים מתטמאין ומתטהרין וכו'. והדר קאמר לא אמרו רק בכפיפה מצרית וכו'. והנלפע"ד ע"פ מ"ש הר"ב לעיל (רפי"ט) במטה שנתפרקה

דאף דהאיברים המפורקין נתבטל מהן הטומאה הקדומה עי"ז. וגם אמק"ט כל זמן שהן מפורקין. אפ"ה כשיחזיר ויחבר האברים שנתפרקו חוזרים לטוי"ש. ואע"ג דקיי"ל כחכמים (ספי"ח) דמטה מטמאת אברים. היינו בשנשאר יחד ארוכה וב"כ וכמ"ש בס"ד התם בפירושינו. ואילה"ק על זה מקני מנורה (פי"א מ"ז)דאמרינן דאמק"ט מדאין להם שם בפ"ע משמע הא לאו הכי הוה מק"ט. אף שאינו רק אבר מהמנורה. וי"ל התם בכלי מתכות דוקא. דגם פשוטיהן מק"ט. וגם קמ"ל התם דאפי' היה יכול להשתמש בהקנה שנתפרקה. אפ"ה מדאין להקנה שם בפ"ע אמק"ט. א"כ י"ל הכא דת"ק ס"ל דבשאר כלים דוקא כשחסר בהן מעשה אומן לתקונם אמק"ט. ורק מתטמאין ומתטהרין ע"י שיתקן או יקלקל המעשה ההוא. אבל כשחסר מהן מעשה שא"צ אומן. דוגמת סנדל וכיס דנקט. וכגון אברי מטה או שאר כלי שנתפרקו. שאפשר להדיוט בקל להחזירן. בכה"ג אף דכל עוד שהן מפורקין נטהרו מטומאה דמעיקרא וגם אמק"ט אז. עכ"פ אם נטמא הכלי כשהיו מחוברין יחד ואח"כ נתפרק. וחזר וחיבר הפרקים חוזר לטוי"ש וכמש"ל. וכל זה בשאר כלים דדרך לפרק אברי המטה וקני מנורה וכדומה. ולשוב להחזיר שוב פרקי אבריה יחד. להכי לא הו"ל ע"י פירוקה כאילו נתבטל מהמטה ומהמנורה צורת כלי. שכשיחזר ויתקנה נאמר פנים חדשות באו לכאן ולא תחזור לטוי"ש. אלא שבשעה שמפורקת טומאתן נשארה תלויה. שכשיחזיר פרקיה יחד תחזיר לטוי"ש שנטמאה קודם שנתפרקה. אבל כפיפה מצרית ולדיקי ס"ל להת"ק דאף דצריך אומנות להחזיר החבל שבנקביו טפי מבסנדל וכיס. אפ"ה מדעכ"פ גם כשהוסר החבל מהכפיפה ולדיקי עדיין נשאר עליהן צורת כלי קצת מדאין מתפשטין יפה. עד שגם כשיוסר החבל מנקבי השפה שלהן נשאר בהן קצת שקוע עדיין באמצע. להכי לא דמו לסנדל וכיס. רק דינן כמטה ומנורה הנ"ל. דאף דבשעה שמתח והוציא ממנה החבל פרח מינה הטומאה עכ"פ כשיחזור ויכנס החבל בהנקבים. חוזר נטוי"ש. ור"י ס"ל אף בכפיפה כשהוסר החבל שבשפתותיה דינה כסנדל וכיס. ונטהרה לגמרי מטוי"ש. דאף דנשאר עליה קצת צורת כלי גם אחר שהוסר החבל עכ"פ מדצריך טרחא רבא להחזיר החבל לנקביה. להכי לא דמי למטה ומנורה שבקל יחזיר יחד אבריהן שנתפרקו. דמה"ט כששוב נתחברו יחד חוזרין לטוי"ש. אבל כפיפה כשהוסר חבל שלה ממנה. הו"ל כאילו נתנקב שום כלי נקב המטהרה. דאף שעדיין נשאר על הכלי ההוא צורתה גם אחר שניקבה. עכ"פ מדצריך מעשה אומן לתקנה. אם תקנה מקרי פנים חדשות ואינו חוזר לטוי"ש [רק בכ"מ וכדאמרן] והרי ה"נ בכפיפה צריך אומן להחזיר החבל. ולפיכך אף אחר שהחזירה אינה חוזרת לטוי"ש. ורשב"ג אומר אף לדיקי. דאף שא"צ טרחא כ"כ כבכפיפה להחזיר החבל

אחר שהוסר. אפ"ה מתטהרת לגמרי ע"י הסרת החבל. אע"ג שגם הוא גם אחר שהוסר החבל עדיין נשאר קצת צורת כלי עליו ע"י השקוע קצת שנשאר באמצע. עכ"פ מדצריך טרחה ואומנות קצת להחזיר החבל. אמרינן שכשחזר והכניס החבל פנים חדשות בא לכאן ואינו חוזר לטוי"ש. וקאמר שפיר עלה ר' יוסי. והלא כל הכלים מתטמאין ומתטהרין שלא ע"י אומנות. וכפירוק מטה ומנורה לעיל. ואפ"ה כשהחזיר הפרקים חוזרין לטוי"ש. ומ"ש סנדל וכיס שכשהוסר מהן החבל שיטהר לגמרי מטוי"ש. גם כשיחזיר לו החבל. והיאך מודיתו כולהו לת"ק בסנדל וכיס. אלא כך הוא הדין. דאלו ר"ל סנדל וכיס אע"פ שהן מותרין טמאין ונשארו בטומאתן דגריעי טפי ממטה ומנורה מפורקין. דאף דא"צ להחזרתן אומן. עכ"פ צריך טרחא רבה להחזיר פרקיהן להכי עכ"פ בשעה שהן מפורקין נתבטל טומאתן. אבל החזרת חבל בסנדל וכיס. שהוא קל מאד להדיוט. להכי אף בשעה שהן מפורקין נשארו בטומאתן. ולא אמרו דנטהר לגמרי גם כשיחזור להכניס החבל ואינו חוזר לטוי"ש רק בכפיפה. שאף האומן אינו יכול להחזירה רק בטרחא רב'. והו"ל תרתי לטיבותא. שצריך אומן וטרחא. להכי עדיף טפי ממטה דליכא גבה חדא לטיבותא דאית בה טרחא להחזירה. אבל עכ"פ מדאין צריך אומן לחזרתה. להכי כשחזר וחיברה חוזרת לטוי"ש. אבל סנדל לדיקי אף שצריך אומן. עכ"פ א"צ בו טרחא להאומן להחזירו אית ביה נמי רק חדא לטיבותא להכי ראוי להיות דינו כמטה הנ"ל שבשעה שמפורק עכ"פ יהיה טהור. אבל מדנשאר קצת צורת כלי עליו גם כשהוסר החבל. ע"י השקיע שנשאר באמצע. להכי גם הוא דינו כסנדל וכיס. דלא פרח טומאה ממנו כלל גם בשעה שהוסר החבל. כלל הדברים לר' יוסי דקיי"ל כותיה כל כלי שנתפרק יש בו ד' חלוקים. (א) אם נתפרק או נתקלקל שום כלי. ויש בתקונו תרתי לטיבותא. דהיינו שצריך מעשה אומן לתקנו. וגם יש טרחא להאומן עד שיתקנו. וכגון כפיפה שהוסר החבל מנקבי שפתו. או כלי שניקב נקב המטהרו. זה קלקול גמור הוא. ולפיכך אע"ג שחזר ונתקן נשאר בטהרתו ואינו חוזר לטוי"ש. (ב) וביש בתקנתו ב' לריעותא. דהיינו שא"צ מעשה אומן לתקנו. וגם א"צ טרחא להההדיוט לתקנו. כגון סנדל עמקי וכיס שהוסר החבל שבנקבי שפתותיהן. שבקל יכול ההדיוט להחזירו. בכה"ג אפי' בשעה שהוא מקולקל עדיין הוא בטומאתו. (ג) וביש בתקנתו חדא לריעותא וחדא לטיבותא. שא"צ אומן לתקנו. אבל טרחתו מרובה. כמטה שנתפרקה. או שצריך אומן אבל א"צ לו טרחא בתקנתו. אז בשעה שהוא מקולקל נטהר וכשחזר ונתקן חוזר לטוי"ש. (ד) רק אפי' בכה"ג. דהיינו בחדא לריעותא וחדא לטיבותא. אם בשעת קלקולו עדיין נשאר קצת צורת כלי עליו. דהיינו כסנדל לדיקי. דאף לאחר שהוסר החבל שבשפתו.

אעפ"כ עדיין נשאר קצת שקוע באמצעיתו. אז דינו כב' לריעותא הנ"ל דאף קודם תיקונו נשאר בטוי"ש שבו:

ובזה יובנו דברי הרמב"ם (פ"ז מכלים ה"ט וי') דנקט ג' בבי. (א) סנדל עמקי וכיס שנצית. אע"ג שכשהן מותרין [ר"ל שהוציאו הרצועות מתוך הלולאות. ונתפשט ג"כ עור הכיס] אין עליהן עוד צורת כלי [ר"ל דהרי הוא אז רק כחתיכת עור פשוט. רק שהרצועות עדיין נשארו תלויות בו] אפ"ה מק"ט. מדיכול ההדיוט להחזירן [והיינו כר' יוסי במשנה א']. (ב) וכן אם נטמאו [ר"ל הסנדל והכיס] והסיר הרצועות מהן [ר"ל שניתקן לגמרי הרצועות מהסנדל והכיס] ונפסד צורתן [ר"ל ע"י שניתק הרצועות מהן לגמרי וגם נפשט העור. נעשה לגמרי כחתיכת עור בעלמא בלי שום צורת כיס] הרי הן טהורין. אע"ג שאפשר להחזירן שלא באומן [לעיל נקט רבינו מדיכול ההדיוט להחזירן. ר"ל להחזיר הרצועות בלולאות הוא מעשה הדיוט ממש. אבל הכא נקט שיכול להחזירן שלא באומן. ר"ל אף שא"צ מעשה אומן ממש לתקנו. עכ"פ צריך אומנות יתירה מההדיוט לחזור לתפור הרצועות במקום הראוי להם משו"ה] אמק"ט [והיינו בבא ב' במשנה ב' דאתיא ככ"ע. והא דנקט הרמב"ם מלת וכן. והא לא דמי רישא לסיפא. דהתם טמא והכא טהור. י"ל דהיינו משום דהכא והתם תרווייהו בהוסרו הרצועות ונפשט העור מיירי. רק דהתם נשארו עדיין הרצועות מחוברות בהכלי. אבל הכא מיירי שנתנתקו הרצועות לגמרי מהכיס]. (ג) כיס של שנצין שנטלו שנציו [היינו נמי שנתנתקו ממנו רצועותיו לגמרי. אבל עדיין נשאר הב"ק של הכיס] עדיין הוא מק"ט. שהרי הוא מקבל [גם זאת הבבא הוא אליבא דכו"ע. והוא בבא א' דמשנה ב']. נפשט. וחזר להיות עור פשוט. טהור [אע"ג דכבר השמיענו כן רבינו לעיל. אפ"ה אצטריך לבבא זו. דהרי לעיל מיירי שנפשט ואח"כ נתקו ממנו גם הרצועות. נמצא שנתיקת הרצועות שביטל מהכיס תורת כלי. וצריך לתיקונו אומנות יתירה. לחזור ולתפור בו הרצועות משו"ה נטהר הכיס מלק"ט. אבל הכא נקט רבינו רבותא טפי. דאע"ג שנתנתקו הרצועות בעוד היה הב"ק. ואח"כ נפשט העור. נמצא שהפשטת העור הוא שביטל תורת כלי מהכיס. והרי זה ודאי יכול להתקן ע"י הדיוט לחזור ולכפוף העור סביב כדי שיהיה לו ב"ק כבתחלה. אפ"ה מדנתקו לגמרי גם הרצועות. להכי אמק"ט]. אולם להר"ש והרא"ש והר"ב שיטה אחרת בזה. דלדידהו בלא נתנתקו הרצועות. לכ"ע מק"ט עדיין. ורק בנתנתקו הרצועות פליגי במשנה א'. אבל משנה ב'. אוקמוה דלרבנן מק"ט. היכא שלא נתקו לגמרי. ולר' יוסי אפי' נתקו לגמרי מק"ט. מדלא נתפשט עור הכיס ג"כ. ובעניי מדנקט במשנה ב' לשון נטלו. מה דלא נקט כן במשנה א'. משמע טפי דמשנה ב' רק בנתקו לגמרי מיירי דלא כמשנה א' וגם בל"ז לא

יכולתי לכוון דברי רבותינו לדברי הרמב"ם בחיבורו. דלפי פי' הזה. צ"ל דמה שמחלק הרמב"ם בחיבורו בין נתקו הרצועות ללא נתקו. ע"כ מדפסק כרבנן. והרי בפירושו כאן פסק כר' יוסי. וכן פסק הר"ב כאן. וכן בדין. דהרי ר' יוסי נימוקו עמו (כגיטין ס"ז א') ואפי' נגד רבים (כעירובין י"ד ב') וכ"כ תוס' (תענית כ"ח א' ד"ה אי ר"מ). וזה דלא כרתוי"ט (מעש"ש פ"ב מ"ב) שכ' דנגד רבים אין הלכה כוותיה וזהו תמוה מהראיות שהבאנו. וגם רבינו חו"י בתשובותיו (ד' צ"ה ב') תמה על רתוי"ט הנ"ל מסוגיא דגיטין (ד' ס"ז א'). ואילה"ק לזה מדאמרינן בש"ס (בכורות ד' ל"ז א') אין הלכה כר' יוסי. ומקשינן פשיטא. יחיד ורבים הלכה כרבים. ומשני סד"א ר' יוסי נימוקו עמו קמ"ל. ע"כ לשון הש"ס. וא"כ הרי מבורר דלפי מסקנא זו כך הוא הלכה. דאין הלכה כמותו נגד רבים. ליתא. דאדרבה מהתם מוכח איפכא. דמדלא קאמר סד"א ר' יוסי נימוקו עמו גם נגד רבים קמ"ל. ש"מ דבאמת דכפי המסקנא כך הוא בכל דוכתא דקיי"ל כר' יוסי גם נגד רבים. ורק הך דינא דהתם יוצא מן הכלל. והרי כבר כתב הרשב"א בתשובה (סי' תרפ"ח) דכל כללי הלכה כפלוני. אינן דוקא. דיש מהן שיוצאין מהכלל. וכן כתב גם הרשב"ם (ב"ב קל"ג ב' ד"ה ת"ש) וכבר כתבנו מזה במכילתין לעיל. ולכאורה י"ל דאף אם נימא דלא כרתוי"ט. אלא דגם נגד רבים הלכה כר' יוסי. אפ"ה י"ל דלהרמב"ם בחיבורו חזר בו מפירושו כאן דפסק כר' יוסי. דאע"ג דשמעינן בש"ס דהלכה כר' יוסי גם נגד רבים. הרי כבר כתב מהרי"ק (שורש קס"ה) דכל כללי דכייל הש"ס לומר הלכה כפלוני. היינו רק בדברים הנוהגין בזה"ז. וכן משמע נמי קצת מתוס' (שבת ד"ע ע"ב ד"ה נודע) ומשו"ה אף דבכל דוכתא פוסק הרמב"ם כר' יוסי. הכא היה נראה לו לומר הלכה כרבנן שהן רבים. אבל באמת א"א לומר כן. דהרי גם כרבנן לא אתו דברי הרמב"ם. דהרי לפי דברי רבותינו הנ"ל. ס"ל לרבנן במשנה ב' דאפי' לא נתנתקו הרצועות לגמרי אפ"ה בנפשט עור הכיס טהור. והרי הרמב"ם שפתיו ברור מללו דדוקא בנפסד צורתן לגמרי. דהיינו שנתנתקו הרצועות מהכיס. אז דוקא בנתפשט עור הכיס טהור. אע"כ לרבינו הרמב"ם רוח אחרת אתו בפי' המשנה. דלא כרבותינו הנ"ל:

כך כ' בתוספתא (ב"ב דכלים פ"ד). ונל"פ דכ"ש אם שפת פנימי עודף בנטמא פנימי נטמאחיצון ולא איפכא. אמנם תמוה מלעיל (ספכ"ד) דאמרינן ממש להיפוך. דנהי דלא קשה דהתם אמרינן דבשפתותיהן שוות וטומאה בפנימית גם חיצונה טמא. והכא אמרינן דבכה"ג אינם שייכים זל"ז. י"ל התם בטומאה דאורייתא משא"כ הכא טומאת משקין דרבנן. אבל קשה דהתם אמרינן דחשיבת גובה השפה עדיף מחשיבת פנימי. ומחשב פנימי טפל לחיצון בדאוריי'. והכא אמרינן דכששפת חיצון גבוה מפנימי. מחשב הפנימי

עיקר. דכשנטמא הוא מחשב חיצון כטפל לו ונטמא עמו. ולא איפכא. ואת"ל דלהכי נטמא גם החיצון ששפתו עודף עם הפנימי שהטומאה בתוכו. מדמחוברים יחד. והתוך של זה ושל זה מחשבו כתוך א'. ליתא. דא"כ כשהמשקה תוך העודף של החיצון הו"ל נמי לטמא הפנימי. ובל"ז תמוה דוכי משום דשפת חיצון גבוה מהפנימי מגרע גרע מאלו היה שוה להפנימי. ואם בטומאה דאורייתא אמרי' דחשיבת עודף עדיף מחשיבות פנימי (כספכ"ד) מכ"ש דהול"ל כן הכא בטומאת משקין דרבנן. ואין לדמות הכא כלל ללפסין זו בתוך זו וחיצון עודף דכשטומאה בפנימי גם חיצון טמא (כלעיל ספ"י) שאני ושאני דהתם הרי בכ"ח מיירי דנטמא כשהטומאה באוירו. ולהכי כשהטומאה בפנימי והחיצון עודף. הרי הגיע הטומאה גם לאויר חיצון ונטמא גם החיצון אף שהחיצון אינו מחובר כלל להפנימי. אבל הכא הרי בב' כיסי עור מיירי. ואין כאן חשש מטומאה תוך אויר. רק מחשש מגע תוך ורק תוכו של עיקר הכלי מחשב תוך ולא של הטפל. א"כ ודאי מסחבר טפי שנחשוב אותו ששפתו עודף לעיקר הכלי. ולא אותו שבתוכו ושפתו נמוך. ול"מ היה נ"ל דיש ט"ס בתוספ' וכצ"ל אם היה שפת פנימי עודף על החיצון. אז בנטמא פנימי וכו'. ור"ל דאף דלעיל (ספכ"ד) חזינן דסגי בחשיבות גובה השפה לחוד. שיהיה האחר נחשב לו כטפל. היינו רק בטומאה דאוריי' מחמרינן אבל הכא מדטומאת משקין דרבנן. להכי דוקא בשיש ב' חשיבות בכלי א'. שהוא פנימי וגם שפתו גבוה טפי מהחיצון אז מחשב החיצון טפל לו. אמנם הר"ש כאן וגם הרמב"ם בחיבורו (פכ"ד ה"ה מכלים) נקטו כלשון התוספתא שלפנינו. ורק שגם לפי גי' זו יש ט"ס שם בהרמב"ם. במ"ש אבל בנטמא א' מהן בשרץ לא נטמא חבירו. עכל"ר. האי מלת לא. לא הוא. וצריך למחקו. דא"כ תמוה מפ"ב דכלים מ"ז. ועי' רכ"מ שם שהיה לו ג"כ גי' אחרת בהרמב"ם. וא"כ לפי דעת רבותינו שתפסו גירסת התוספתא שלפנינו לעיקר על כרחינו צריך לנו ליישב דלא תקשי להתוספתא מלעיל (ספכ"ד) דחשיבת גובה השפה עדיף טפי מחשיבות פנימי. דשאני הכא. משום דכיון דכל עיקר מה שנרצה לידע ע"י חשיבות של א' מהן. היינו דע"י החשיבות מוכח שהוא התוך והשני אחוריים. א"כ בשלמא כששניהן שפתותיהן שוות. הו"ל שפיר כב' כלים בגוף א' ושניהן עקריים. וכרובע וחצי רובע לעיל (פכ"ה מ"ד) דאמרינן דבנטמא א' לא נטמא חבירו. וכ"כ במרדע (פכ"ה מ"ב). אבל כששפת חיצון גבוה יותר מפנימי. א"כ מוכח וניכר עי"ז שהוא העיקר. וששייכו תרווייהו אהדדי. וע"י נמיכת הפנימי ניכר שהוא התוך. ולפיכך כשנטמא פנימי נטמא חיצון. אבל התם בפכ"ד. הרי לא מאחוריים ותוך מיירי התם רק שע"י החשיבות שבא' מחשב הוא כעיקר ואידך כטפל. אמרו לנו חז"ל דחשיבות גובה השפה עדיף מחשיבות הפנימי. אחר

כתבי כל זה. ראה זה מצאתי שרבינו הרא"ש בפירושו כאן הביא גירסת התוספתא כפי שהגהנו לעיל. ואומר שישו בני מעי. אם ספיקות שלכם כך וכו'. וכדמומה שהרא"ש הגיה התוספתא כך מכח קושייתנו הנ"ל. ואעפ"כ כבר ישבנו בס"ד גם הגי' שבידינו שהיא כפי דעת הר"ש והרמב"ם:

וק' מזה לתוס' שבת (ס"ג ב'). שכתבו שכל עור רך. סגי בשיש בו כדי לצרור בו מרגלית. ואי"ל דהכא בעור קשה מיירי. ליתא. דא"כ איך אפשר לצרור בו מעות. וי"ל דלרבעתוס' הא דמטהרי רבנן היינו רק מהטומאה דלשעבר. מדנתבטל הב"ק דמקודם. אבל עכ"פ גם לרבנן מק"ט להבא. מדחזי מהשתא לב"ק חדש לצרור בו מרגלית בשייחדו לכך. והו"ל השתא כפנים חדשות. ואף על פי כן קצת קשה דמ"ש הך משינה לשמו (פכ"ח מ"ה). וי"ל:

וכן אמרינן נמי לעיל (פכ"ד סי' ע"ב). וק' הרי במעילה (י"ח א') אמרינן דבקיצע עור פשוט בכוונה. מק"ט בכ"ש. מדחזי לאחיזה. ומפרש התם שקוצצי תאנים כורכין מטלית כזה על ידיהן שלא יתלכלכו. וקשה מ"ש קוצצי תאנים מקוצצי קוצים. הרי בין כך וכך קצצו בכוונה לתשמישו. ואמאי טהור. ובשלמא להרמב"ם (פכ"ג מכלים) דמצריך עכ"פ שיהיה בהעור גע"ג אצבעות. י"ל דהכא מיירי שאין בו כזה השיעור. אלא להראב"ד שם. דהתם בכ"ש ממש סגי ק' שפיר מהכא. ויש לדחוק דהתם מיירי בשיש בו עכ"פ צורת כלי. א"נ דהתם מיירי בעור רך. אלא דא"כ למה צריך כדי אחיזה. תוס' הנ"ל:

כך כתבו הר"ש והר"ב. וא"ת ל"ל ב"ק הרי בל"ז מסתמא קצען בכוונה והרי צורת כלי עליהן. וי"ל אי משום צורת כלי. אמק"ט רק מדרבנן. אבל מדיש בו ב"ק מק"ט מדאורייתא. ומה"ט נמי פליג להו תנא משרוולין דסיפא דמק"ט רק מדיש בהן צורת כלי. דהו"ל רק טומאה דרבנן. וא"ת עכ"פ כיון דהכא מק"ט מדיש להן ב"ק. א"כ מה קמ"ל. הרי כבר תנינן (פי"ז מט"ו) כל שיש לו ב"ק מ"מ טמא. י"ל דקמ"ל דאף דהב"ק שבאבנט ובברכייר אינו עשוי לקבלה. אפ"ה מק"ט (ועמ"ש בס"ד לעיל פט"ו סי' ע"ו). ולהר"ש והר"ב דס"ל דהכא מה"ט מק"ט מדיש להן ב"ק. צ"ל אף שהב"ק קטן מאד. וכלעיל (ספי"א). אולם להרמב"ם בחיבורו (פ"ז ה"ד מכלים) זון וברכייר מק"ט. מדיש בהן צורת כלי. ולפ"ז צ"ל דאפ"ה לא כללן תנא בהדי שרוולין. משום דהנך לפעמים יש בהן טומאה דאורייתא דהיינו ביש בהן ב"ק:

אולם גם מזה ק' כלעיל (סי' כ"ז). דעכ"פ אף שאין לו ב"ק. ויהיה כפשוטי כלי עור שקצצו בכוונה לתשמישו והרי יש בהכיסין צורת כלי. ולמה לא יק"ט. דבשלמא להרמב"ם הנ"ל. דמצריך לכל פשוטי כלי עור אף שקצצו בכוונה. אפ"ה צריך שיהיה בו גע"ג אצבעות.

י"ל דהכא מיירי שאין כיסין אלו ארוכים רק כדי להכניס בהן קצת מראשי אצבעות. אלא להראב"ד הנ"ל דבכ"ש ממש סגי ק' וצ"ע:

והא דתנן לעיל (פכ"ד מט"ו) דשל קייצים טהור. היינו באינו עשוי לקבלה רק ללקט קוצים גופייהו. א"נ התם מיירי בשל קייצים. דהיינו מיבשי פירות. ולובשן כדי שלא יתלכלכו ידיו בהפכו בהן התאנים שפלטו דבשן על פניהן. ורב"א הכא גריס של קוצים. והתם גריס של קייצים:

ותמוה הרי לא חזי למידי. ורמ"ל (פ"ז מכלים ה"ב) מוקי לה בשחזר ותקנה. ובהא אף הרמב"ם מודה. אבל גם זה תמוה. דא"כ מה קמ"ל פשיטא. ותו דא"כ גם בנפסק עקיבו בסיפא מיירי בשחזר ותיקנו ואמאי כתב שם הר"ש דבטל מתורת כלי וטהור אפי' להבא. ונ"ל דכוונת רמ"ל דמיירי שתיקן רק אזן א' אחר שנפסק גם הב'. דאז חזי קצת וכמש"ל סי' ל"ט:

ונ"ל דלא סתרי אהדדי מהך דלעיל. דלר"ב דוקא לעיל שנפסקו האזנים ס"ל דאמק"ט. מדא"א שינעול סנדל בלי אזנים ורצועות. דמיד כשינעלו ישמט ויפול מרגלו (כרש"י שבת קי"ב א' ד"ה אפסיק). אבל הנך דהכא אפשר שפיר לנעלו גם בלעדן כשיהדקו ברצועות שבאזניו. להכי כשיחדו לנעלו כך מק"ט עכ"פ להבא. ולר"ש דוקא בנפסק אזן א' (וכרמל"מ הנ"ל) מק"ט להבא. מדאפשר להשתמש בו כך וכלעיל סי' ל"ט. אבל בשניתק העקב או החוטם. או נפסקו. אפי' יחדו לתשמישו לא מהני. דבטלה דעתו אצל כל אדם. מדיש גנאי לצאת בו. ולהכי אמק"ט כלל:

ובזה תבין היטב סוגיא דיבמות (דק"ב ב') דרק במנעל מחשבו קשור הרצועות מעל דמעל. אמנם רש"י שם (ד"ה וארקתא) כ' דבסנדל רצועותיו הם בגובה העקב סמוך לפיו וע"ש:

ולכאורה היה נ"ל דדוקא במנעל שעורו רך. וכשנקרע רוב שפת החוטם לא חזי ללובשו דמה שנשאר עדיין שלם מהחוטם מדהוא רך הוא מתקפל ונשמט מראשי אצבעות הרגל. אבל בסנדל שעורו קשה. תנינן לעיל דדוקא בנתחלק כל עור החוטם לשנים נתבטל ממנו שם סנדל מדגנאי הוא לצאת משא"כ כשנפחת רק רוב שפת החוטם שלו. אף שלא נשאר רוב גבהו שלם. אפ"ה מדעורו קשה. עדיין נאחז הוא בהרגל והולמו בהקצת שנשאר מהחוטם שלם. ומה"ט דוקא במנעל אמרינן ביבמות (ד' ק"ב א') שלא תחלוץ בו. גזירה משום דמנעל מרופט. ר"ל דלהכי לא תחלוץ בו שמא תחלוץ במנעל משנקרע הרוב משפת חוטמו. והרי אז לא מיקרי תו נעל. משא"כ בסנדל לא גזרינן כה"ג. דאפי' יקרע רוב שפת חוטמו. אפ"ה אכתי חזי ללובשו. ושפיר מקרי נעל. אולם א"א לומר כן.

דבתוספתא (פ"ד דב"ב דכלים) נראה להדיא דאין חילוק בין מנעל לסנדל לענין נפסק רוב החוטם. דבשניהן נתבטל מתורת כלי. וא"כ צ"ל דלהכי נקט רק במנעל רוב החוטם. דסנדל מדהוא קשה. לאו אורחא שיפחת ויקרע רובו רק קצתו. רק אפשר שישתבר העור ההוא. וכשישתבר נשבר כל ארכו לשנים. וכך צ"ל נמי לרש"י (יבמות ק"ב א') שמפירושו נראה שם. דדוקא במנעל גזרינן אטו מרופט. דמדהוא רך. עדיין יכול הוא לקשור הרצועות ממעל להעור הנקרע ההוא. ומיתב אכרעיה שפיר. אבל סנדל שעורו קשה. אם נפחת העור. לא מצי ליישבו יפה על רגלו דמלבד שחוטמו קצר. ועי"ז הרצועות שהן מזה ומזה באמצע אורך הסנדל. לא יחזיקו הקרעים שבחוטם יחד כשיקשרם. ועוד דמדעור החוטם הקרוע קשה. אפי' יקשור הרצועות ממעל להעור הקרוע. אפ"ה העור הקשה של הקרעים ידחקו הרגל. זה תוכן דברי רבינו רש"י שם. א"כ מבואר הדבר דסנדל שנקרע רוב חוטמו גרוע טפי ממנעל שנקרע רוב חוטמו ודו"ק:

והא דמשמע בירושלמי (פ"ו דכלאים) דאית תנא דתני איפכא צרור שעה טמא צרור עולם טהור הוא תמוה. והר"ש כאן הביא ירושלמי זה ולא פי' בו כלום. וגם בעל קרבן עדה כף ישים לפיו והניחו בלי פירוש. ונ"ל דס"ל להך תנא דמתניתין מיירי בנוד שלם שנפחו וצרר פיו. כדי לישב עליו רך. וכן עושין בימינו נוסעי ארחות שאינן רוצין לטלטל עמם כרים וכסתות. מביאים עמם נוד כזה שנופחים אותו חציו בלילה וישנים עליו רך וענוג ובבוקר פותחים פיו הצרור. וכשיצא הרוח יכרוך ויקפל הנוד וישימהו באמתחתו (וכ"כ בספר הברית ח"א דמה"ב) ולהכי קאמר הכא שפיר צרור שעה טמא. מדלא ביטל ב"ק שלו. אבל צרור עולם אמק"ט. מדכבר ביטל ב"ק שלו (כרפכ"ג). ואפ"ה אמק"ט מדרס עד שיעשה בו מעשה רבה. שיהיה מוכיח שהוא לישיבה ולשכיבה כלעיל בכופת (פכ"ב מ"ט) שצריך שיחוק בו מקום לישיבה. וה"נ כיון דנוד זה לא נעשה לישיבה רק לתת לתוכו משקין רק הוא רוצה ליחדו לישיבה. צריך שיעשה בו מעשה לבטל תשמישו דמעיקרא. א"נ י"ל דס"ל להך תנא דמתני' מיירי בנוד נפוח. אם הוא צרור לעולם אמק"ט. מדאין לו ב"ק וכדאמרן. אבל צרור שעה דהיינו שמורה השעות. והיינו כמ"ש הערוך (בערך צר הראשון) שיש חמת כדמות פסל. ונותנין בידו כ"ד אבנים. ונותנין תחת הפסל ספל נחושת. וע"י מאשינערי שבתוך הפסל. כל שעה ושעה מכ"ד שעות היום. נפתח הנוד הזה. והוא זורק אבן א' לתוך הספל שתחתיו. וקולו נשמע בכל העיר:

כך הוכרחתי לפרש ע"ד הר"ש והר"ב דהכא מיירי ביש להעור ב"ק. אמנם ק"ל דמ"ש ב"ק של משקלות לב"ק של מרגליות (לעיל מ"ב) הרי גם מרגליות אמק"ט אפי' בחרוזים על מתכות (כפי"א מ"ח) ואפ"ה העור שצררוהו בו כשיש לו ב"ק מק"ט. ולא אמרינן שלא

יהא הטפל חמור מהעיקר. ואי"ל דשאני התם מדמוציא המרגליות לפעמים מהצרור לפיכך שפיר מחשב ב"ק ואינו טפל כלל להמרגליות משא"כ הכא מיירי בשצורר המשקולת לעולם בהעור. והו"ל ב"ק העשוי למלאות לעולם דל"ש ב"ק. ואפי' תימא דמחשב ב"ק (ערמל"מ פ"ב ה"ג מכלים) עכ"פ הכא מדצורר בו המשקולת לעולם מחשב שפיר כטפל למשקולת ואמק"ט. ליתא. דא"כ מ"ט דת"ק דמטמא. ותו דהרי בפירוש תנינא לעיל (פי"ב מ"ח) דמשקולת מק"ט. ודוחק לומר דהתם במשקולת של מתכת. והכא במשקולת אבן. אולם ל"מ היה נ"ל דהכא מיירי שאין להעור ב"ק. ואפ"ה חשיב ליה תנא קמא כיש לו ב"ק מדבכל שעה חוזר וכורך המשקולת בתוכו אחר ששקל בו ומתקיים ב"ק שלו. והו"ל כצרור מרגלית לעיל (מ"ב). ולר' יוסי לא דמי דבמרגלית נשאר בהעור זמן מרובה. להכי מחשב שפיר ב"ק. משא"כ משקולת מוציאו כל שעה ששוקל להכי לא מחשב ב"ק. ומהרא"ש נמי משמע שאין להעור ב"ק. שכ' דלהכי חפוי של משקולת טמא. מדמניחין העור תמיד על המשקולת. והעור בטל לגבי מתכות עכל"ר. ור"ל דס"ל להרא"ש דמשקלות הו"ל פשוטי כלי מתכות. ועור הפשוט שכורכין בו המשקלות הנ"ל כעץ המחובר למתכות דמק"ט (כפי"ג מ"ו). ור' יוסי ס"ל דדוקא התם בטל עץ לגבי מתכות מדמחובר בו משא"כ הכא דרק כרוך הוא בו. אמק"ט וטהור:

פרק כז

והר"ב כ' הכא דכל הנך דמני הכא אינו טמא רק כשהוא טפח על טפח. וזה תמוה דממ"נ אי אינו כלי אפי' הוא מאה טפחים אמק"ט. ואי הוא כלי אפי' הוא קטן ודק מאד כמחט נטמא. ורק להביא טומאה תחתיו ממקום למקום צריך מדאורייתא טפח על טפח. ורק הנושאו ממעל לטומאה נטמא מד"ס גם כשהדבר המאהיל הוא רק שליש טפח. ובזה מ"ש הנך אפי' כל מילי. ואפי' דבר שאמק"ט כלל כאבן או בריות המים. הדין כך וצ"ע: ובסוגיא דהתם אמרינן. מוסיף עליו השק שמטמא משום אריג. ומקשינן אטו בגד אמ"ט משום אריג. ומשני ה"ק. מוסיף השק אבגד. דאע"ג שאינו אריג מק"ט. ערש"י שם. ול"מ היה נ"ל דה"פ. דהאי מטמא משום אריג דנקט תנא דברייתא. לאו אשק קאי רק אבגד. וה"ק מוסיף שק אבגד [שבגד מטמא רק כשהוא אריג. ושק] אע"ג שאין אריג רק קלוע כ"ש מק"ט. שכן וכו'. א"כ משמע ברור דהא בגד אמק"ט כשהוא קלוע כ"ש. והא דתנינן בעדיות (פ"ג מ"ד) כל הקלועין מבגד מק"ט. היינו ביש בו גע"ג אצבעות. ומזה נ"ל דשטריקעראי שלנו שהיא מלאכת נשים שעושין בה פוזמקאות שטרימפפע בל"א. מדהוא רק קלוע. שמוציאין עניבה אחת מתוך עניבה אחרת שבצדה. דוקא כשהקלוע

ההוא הוא גע"ג אצבעות מק"ט. אבל כשאינו כשיעור כך. אמק"ט משום אריג. מדאינו אריג רק קליעה. וה"ה לבדין שנקרא פליש"ט בל"א שעושין ממנו כובעין. אם נעשה מצמר או פשתן. אינו מק"ט רק בשיש בהן גע"ג אצבעות. משום דרק אריג מטמא בכ"ש בבגד. וזה אינו אריג. אבל בשק. וכגון שהדביק שערות בע"ח יחד ועשאן פלישט כעין האר זאלען שלנו או הוט שלנו שנעשה משערות ארנבת. או בקלע משערות כעין צלצול קטן שקורין בענדכען בל"א. בכולן אף שאינן רק כ"ש מק"ט כשק (ועי' רמב"ם כלים פ"א ופכ"ב):

וק' ה"ת להרמב"ם (פכ"ב מכלים ה"ג) דעור ומפץ שעשה מהן כלי שלם צריך שיהיה לכה"פ גדול כגע"ג אצבעות. אבל להראב"ד שם דגם הנך כשהן כלי שלם סגי בכ"ש. א"כ ק' מה מוסיף עליהן שק שמטמא בכ"ש. וי"ל דגם להראב"ד. דוקא כשהן חתיכת עור או חתיכת עץ שתתכן בכוונה ועשאן כלי שלם. מק"ט בכ"ש אפי' הוא כלי פשוט ובלי ב"ק. אבל כשהן אריג כלי שלם אמק"ט. רק בשק ובבגד:

ולהראב"ד שם. לשאר טומאות. כולהו במשהו סגי. וכן משמע פשטות לישנא דש"ס (מעילה י"ח א') אמנם אם ארג כלי שלם בלי ב"ק מצמר או פשתן או קנבוס או משי. גם לרמב"ם שיעורו בכל שהוא (כרמב"ם פ"א מכלים הי"א ופכ"ב ה"א) וממשנה א' בפרקן מוכח דגם בארוג משער כלי שלם בלי ב"ק שיעורו בכל שהוא. וכמ"ש בס"ד לעיל:

פרק כח

וא"ת א"כ מ"ש מרישא בג' על ג' אצבעות שנתנו בכדור דודאי לא נתמעטו. ואפ"ה טהור לגמרי. י"ל התם כדור עור מקיף המטלית מכל צד. להכי דוקא כשיש בהמטלית גע"ג טפחים שהוא חשוב מצד עצמו. לפיכך אף שמוקף מכל צד מהעור. כמונח בקופסא דמי ולא בטליה. אבל אם אין בהמטלית רק גע"ג אצבעות שאינן חשובים כ"כ. להכי כשמונחים תוך עור של הכדור טמונים בתוכו. בטול' בטליה וכאינו בעולם דמי. משום הכי אמק"ט כלל. מה שאין כן בכרך וקיפל המטלית של גע"ג טפחים יחד ועשאן כדור. כבבא זו. אע"ג דהתפר בטליה להמטלית מתורת גע"ג טפחים עכ"פ הרי הכדור בעצמו עדיין רחב גע"ג אצבעות שיעור לקבל טומאה והוא גלוי להכי מקבל שפיר טומאת מגע משאר טומאות. אמם להראב"ד [פכ"ב מכלים הכ"ו] אפי' גע"ג טפחים שקפלו ותפרו ככדור. כבר בטלו מתורת בגד וטהור לגמרי. וא"ת דקשה להראב"ד הרי קיפול לבד מבטל להמטלית מתורת בגד (כשבת כ"ת ב') וא"כ ל"ל בכאן תפר. י"ל התם נתקצר משיעורו ע"י הקיפול עד פחות מגע"ג אצבעות. והרי גם גע"ג אצבעות שנתקצר משיעורו

ע"י הקיפול. נתבטל מלקבל טומאה. מה שאין כן הכא שנשאר שיעור גע"ג אצבעות לפיכך דוקא כשגם תפרו. אז נתבטל טומאה דמעיקרא ודלהבא ודו"ק:

וא"ת מ"ש מכרע מדרס שחברה למטה שכולה טמאה מדרס [כפי"ח מ"ז] ואת"ל התם כרע ומטה שניהן מין א' הן. ולפיכך דמי למטלית בבגד הכא בסיפא. דהתם והכא אמרינן כשנתחברו יחד וא' מהן מדרס. כולו נעשה מדרס. משא"כ הכא מטלית וקופה מדהן ב' מינין. לפיכך כשנתחברו. עדיין לא מחשבו כגוף א'. דנימא דכל הקופה נהוי מדרס כהמטלית הקטן שהניח עליו. עכ"פ ק' הרי גם מזרן ומטה ב' מינין נפרדין הן ואפ"ה אמרינן דמזרן שחיברו למטה שטמאה מדרס. גם הוא נטמא מדרס [כפי"ט מ"ה]. וי"ל התם הדבר שנתחבר להמדרס חזי גם הוא למדרס. משא"כ הכא קופה לא אפשר שתהיה מדרס. מדא"ל עמוד ונמ"ל. ואף למ"ש [פי"ט סי' ל"ו] לדעת כמה מרבותינו דמזרון לא חזי למדרס. ואפ"ה כשחברה למטה נעשה גם הוא מדרס. י"ל התם המטה הוא עיקר הכלי והוא טמא מדרס. והמזרן שהוא טפל לו. בטל לגבי עיקר ונעשה גם הוא מדרס. משא"כ הכא הקופה הוא עיקר הכלי והוא טהור ממדרס. לפיכך המטלית שהוא טפל לגבי קופה. אין העיקר בטל לגבי טפל. אלא טפל בטל לגבי עיקר. להיות גם הוא ראשון כהעיקר. דאף לקולא אמרינן דבטל טפל לגבי עיקר [כלעיל ספי"ט]. וא"ת עכ"פ מ"ש הכא דמטמאין הקופה משום מגע מדרס. ומ"ש לעיל [ספכ"ד] בחיבר כף מאזנים במיחם דאזלינן בתר גודל ונטהר המיחם. ואמאי והרי עכ"פ נגע בהכף קודם שחברן יחד. י"ל התם מיירי שהכף נטמא בשרץ וכדומה. שהוא רק ראשון ואמ"ט כלי. משא"כ הכא המטלית הוא אב מדנעשה מדרס. עוד נ"ל דמ"ש הר"ב לקמן [מ"ז] בטלייה על הבגד דמיירי במטלית גע"ג טפחים שטמא מדרס. וכך כתב גם הרמב"ם [פכ"ג מכלים ה"ה] לכאורה היה נראה דה"ה בגעגא"צ שנטמא במת ושרץ. דהרי תנא סתמא נקט בתר רישא דהתם דמפרש בה דמיירי במטלית גענא"צ. ורק רבותינו נקטו מדרס לרבותא דצד א' ודו"ק. אבל באמת א"א לומר כן. דאי מיירי בכל הטומאות הו"ל למיזל בתר גודל [כלעיל פכ"ד מי"ז]. ואי"ל דאין ה"נ. ומאי דאמרינן התם דבב' צדדים הוה חיבור. היינו דאז אזלינן בתר גודל וטהור. ליתא דא"כ עכ"פ ק' מהכא [מ"ו] במטלית מדרס שטלייה על הבגד הטהור. דכולה טמא מדרס. וק' ואמאי ונימא דניזל בתר גודל וטהור. אלא ע"כ דדוקא בשהיתה המטלית גע"ג טפחים ונטמא מדרס. וחברה לבגד שראוי למדרס. לא אזלינן בתר גודל. מדשניהן משתמשין לישב על שניהן ביחד. אבל בבריא שטלייה על הבריאה וכו' [ספכ"ד] דכשטלה חיצונה על הפנימית. נתבטל ב"ק של חיצונה. והרי רק משום ב"ק נטמאה. אז אזלינן בתר גודל. דנתשב ב"ק של פנימית שהוא יחשב

כב"ק של גדולה. וא"כ לקמן [מ"ז] אילו מטלית גע"ג אצבעות שנטמא משאר טומאות. וחברה לבגד. כיון שאין המטלית והבגד שוות בקבלת טומאתן. אזלינן בתר גודל ודו"ק. וא"ת עכ"פ ק' מ"ש בבריה שטליה על הבריה [ספכ"ד] דאזלינן בתר גודל בין לקולא ובין לחומרא. ומ"ש בכרע מדרס שחברה למטה. דאמרינן דכולה טמאה מדרס. ולא אמרינן דניזל בתר גודל. וי"ל לפמ"ש בס"ד [פי"ח סי' נ"ג] דכרע דהתם מיירי שנתפרק ממטה שלימה שהיתה טמאה מדרס. והרי ע"כ מיירי התם שבשעה שנתחבר כרע זה במטה החדשה עדיין היתה המטה הישנה שממנה ניטל כרע זה. עדיין קיימת. דאי בנשתברה המטה הראשונה. גם הכרע היה נטהר בכל מקום שהוא. דהכל הולך אחר הישנות [כפי"ח מ"ו ומ"ט]. וא"כ מתורץ קושיתנו דשאני כרע. שא"א שיהיה כהמטה החדשה שנתחברה לו. רק כהישנה שנטמא הכרע עמו. וכיון שעל כרחך נשאר הכרע בטומאתו. להכי כשחברה למטה החדשה נעשה עמו גוף א'. וכולה טמאה מדרס. אף שהמטה גדול מהכרע. הרי א"א שיתבטל הכרע לגבי המטה. והרי כל המחובר לטמא טמא [כפי"ב מ"ב] אבל בבריה שטליה על הבריה. שכשחברן יחד לא נשאר שום חלק מהקטנה בטומאה הראשונה. לפיכך כשחברן יחד. בטלה קטנה לגבי גדולה. ופרח טומאה מהקטנה. וגכ. להר"ב [פי"ח מ"ז] שכתב דהתם מיירי שהכרע נטמא ע"י שדרס עליו הזב. יש לתרץ. דכיון דהכרע והמטה החדשה שניהן ראויין למדרס. הו"ל כי הכא במטלית גע"ג טפחים שחברה לבגד הכא דלא אזלינן גבה בתר גודל:

ולהר"ב וי"א מלל הוא חוטי השתי שמשאיר האורג בסוף הבגד שלא הושלך ביניהן חוט הערב. ובהנך ס"ל לרבנן דאע"ג שהחוטין של שתי הללו אמק"ט מגע. אפ"ה מצטרפין הם לשיעור גע"ג אצבעות. אם הן בעצמן רק ב' אצבעות. ויש לדקדק. דא"כ היינו נומי סדין [דרפכ"ט] ומ"ט קרי ליה הכא מלל. ואי"ל הרי התם פי' רבותינו דמיירי בששיירן לבלי לארגן עוד. ולהכי קרי להו נומי. דהיינו חוטין. משא"כ הכא מיירי שהוסר הערב מבין חוטי השתי ונמלל מביניהן. ולהכי קרי להו מלל. ליתא דהרי בכה"ג אפי' ניטל רק חוט א' מבין חוטי השתי פרח טומאה מינה [כפכ"ז מ"ח]. גם אי"ל דהכא מיירי בשרוצה להשליך עוד חוט ערב בין חוטי השתי ואע"ג דבכה"ג ודאי מק"ט. ככל שתי העומד (רפכ"א) היכי ס"ד דר"ש שלא יצטרף להשלים השיעור. י"ל דהא דשתי העומד מק"ט היינו במתוח בכסא האריגה. משא"כ הכא. ואפ"ה קמ"ל דמצטרף להשלים השיעור מיהו מלשון הר"ב הכא משמע דמיירי הכא בשרוצה לשיירן לבלי להשליך ביניהן חוט הערב. כמו הך דרפכ"ט. וא"ת מ"ש התם ששיעורן שש אצבעות. והכא יהיה שעורו סגי בב' אצבעות י"ל התם לענין חיבור. דכיון שיש בהבגד עצמו כשיעור לק"ט אמרינן דעד

ו' אצבעות הו"ל חיבור. אבל הכא לענין צירוף שאין בהבגד שיעור לק"ט. לפיכך רק עד ב' אצבעות מצטרף להשלים השיעור לחכמים ולא טפי:
וקשה ממ"נ אם אין בהתחלה כשיעור. פשיטא שאמק"ט. ואי ביש כבר בההתחלה גע"ג אצבעות. אמאי לא יק"ט. ומ"ש מבגד שארג בו גע"ג אצבעות דאף שלא גמרו עד אח"כ מק"ט מגע (כפכ"ז מ"ח). וי"ל דדוקא אריג מק"ט כשכבר ההתחלה הוא כשיעור. מדכבר חוטי השתי מתוחים ועומדים. שהרי גם הם לבד מק"ט (כפכ"א מ"א). משא"כ סבכה שהוא מעשה מחט בקלוע געשטריקט בל"א להכי אמק"ט עד שיגמור. והן הן דברי הרמב"ם (פכ"ב הי"ב) ואע"ג דבשבת (ס"ד א') משמע דצמר ופשתן רק באריג מק"ט ולא בקלוע. י"ל דהכא בסבכה שאינו מצמר ופשתן מיירי. ולפ"ז שטרומפף שלנו מצמר ופשתן אמק"ט:

פרק כט

ויש לדקדק למה להו לסיידים ולציירים לבדוק אחר שוויי הכותל. אחר שכבר בדקוה הבונים בחוט משקולת. וכי ע"י שסיידו וציירו הכותל חזרה ונתעקמה אחר הבדיקה של הבונים. ולא עוד אלא שיצטרך להמסייד ולהצייר חבל משקולת בלי שיעור באורך יותר מהבונים שיש שיעור לחוט משקולת שלהן. וי"ל דבשלמא בוני החומה קים להו לרבנן דבכל י"ב טפחים בודקים אם בנו בשוה. דאם ימצאו עקמימות בהן סותרים אותן הי"ב טפחים ויחזרו ויתקנוה כראוי מחדש. וכן נגרי עץ בודקין פסקי פסקי מה שבנו. רק משום דעמודי העץ והנסרים שבכותל הם בטבען שוין בלי עקמימות. להכי מסתפקים בבדיקות שיוויי הכותל אחר בניית כל י"ח י"ח טפחים. אבל המסייד והמצייר. שכל מלאכתן הוא אחר שנגמר כל גובה הכותל שכבר נבדקה פסקי פסקי כל י"ב י"ב טפחים. או אחר כל י"ח י"ח טפחים. ומצאו שכל פסקי פסקי שבכותל שוה הוא בפני עצמו אבל אעפ"כ חוששין אלו אולי אין הי"ב או הי"ח העליונים שוין להתחתונים. ואולי א' מהן בולט טפי מחבירו לפנים או לאחור. והרי ע"י עקמימות זה לא יהא לובן סיד שבמקום הנמוך שבכותל שוה במראה הלובן של הסיד שבמקום הגבוה שבכותל. וכ"ש שע"י העיקום שבשום מקום שבכותל יקלקלו הציורים שיצייר המצייר על הכותל. לכן יש גם להם חוט משקלות למדוד כל הפסקי פסקי ביחד לבדוק אם אין פסקי א' בולט טפי מחברתה. אולם מפני שבודקין כל גובה הכותל בפעם א'. לכן אין לחוט משקולת שלהן שיעור. דהכל לפי גובה הכותל. וכשיראו שפסקי א' מהי"ב או י"ח טפחים בולט מעט מחבירו. אז מפני שהעקמימות ההוא רק מעט הוא. יטיחו מעט טיט על מקום הנמוך

כדי להשוותו עם מקום הגבוה שבכותל. כדי שכשיסיידו ויציירו אח"כ הכותל יהיה המראה מקובלת לעין הרואה:

פרק ל

ורתוי"ט כתב דלהרמב"ם אספקלריא היינו ברילל בל"א. ובמח"כ רבינו הגדול. זו שגיאה כפולה היא. חדא דבימי חכמי המשנה לא הומצא עדיין עשיית הברי ללען. ובכל הש"ס לא נזכר שמץ דבר ממנה. כי הומצאה זמן רב אחריהם. מן אלכסנדר ספינא בשנת ה"א וס' לב"ע. ואפי' בימי הרמב"ם עדיין לא היתה מצויה. דהרמב"ם היה חי באמצע מאה העשירית לאלף החמישי. וגם פערשפעקטיף לא היתה עדיין בימי חכמי הש"ס כי זאת הומצאה מן צאכאריוס יאנזאהן במיעדלבורג בשנת ה"א ת"ס בערך. ומה שנמצא בש"ס (עירובין מ"ג ב') שהיה לו לר' גמליאל שפופרת שצופה אלפים אמה. כבר כתב הרמב"ם שם שלא היתה של זכוכית רק של נחשת ובה בריח כמו שיש לחכמי אסטראנאמי וע"ש. ותו קשה אם נפרש כרתוי"ט דאספקלריא היינו ברילל. היאך יתכן לפ"ז סיפא דמתניתין דקאמר תמחוי שעשאה אספקלריא. והיאך אפשר לעשות מן תמחוי ברילל. וגם לשון הרמב"ם עצמו שהביא רתוי"ט שכ' וז"ל שהנראה באספקליא אינו נראה במקומו האמיתי. ולא בשיעורו האמיתי עכ"ל. וקשה וכי הנראה בברילל אינו נראה במקומו האמיתי. וגם בשיעורו האמיתי נראה כל דבר ע"י ברילל. זולת כשנראה הדבר ע"י זכוכית המגדיל או המקטין. וזה מזיק לעין הרואה כידוע לחכמי אפטיק והרופאים. אולם אלו ב' מדות שמנה הרמב"ם באספקלריא. הם הם רק בשפיגעל שהאדם שבבואה שלו נראה בשפיגעל. אם הוא במזרח נראה בבואה שלו במערב. ואם פניו לצפון. נראה כאילו פניו לדרום. וכמו כן הדבר הנראה בו אינו כפי שיעורו האמיתי. שעינו הימיני נראה בשפיגעל כאילו הוא בשמאל הבבואה. ומלבד כל אלה מבואר הדבר שהוא לשון יוונית. ספעקולאריא שפירושו זכוכית או שפיגעל. והיינו מה שאמרו חז"ל (יבמות מ"ט ב') כל הנביאים ראו באספקלריא שאינה מאירה. ורק משה רבינו עליו השלום ראה באספקלריא המאירה. ר"ל עצמות אלקותו ית' אי אפשר לשום ילוד אשה לראותו. ואפי' משה רבינו ע"ה בעצמו. דגם בו כתיב ופני לא יראו. אלא כל ישראל לא ראו רק כמו הבבואה של עצמותו יתברך. אלא שמרע"ה ראה כביכול הבבואה ההיא ברורה כל האפשר לראות. משא"כ שאר הנביאים [אמנם לעיל פי"ד מ"ו קראו תנא לשפיגעל בשם מראה. והוא לשון הקודש ממש]:

ואעניד עטרות לי דברי ע"ר אאמ"ו הגאון זצוק"ל פה קדוש יאמר דבר זה דהכי קאמר ר' יוסי. דהרי קשה למה איצטריך לאשמעינן כלל. דאפרכס של זכוכית טהור. הרי מדקאמר כבר לעיל (ספי"ד) דאפרכס של מתכות טמא. והיינו מדאין צריך שיהיה לו ב"ק. א"כ ממילא שמעינן דהא אפרכס של זכוכית טהור. דהרי זכוכית אמק"ט רק בשיש לו בית קיבול [והרי אפי' אפרכס הנעשה מעץ. מדאין לו ב"ק אינו מקבל טומאה. דהרי אפי' כלי חרס שיש לו תוך בלי בית קיבול אינו מקבל טומאה (כפ"ב סי' ל"ה)]. אלא להכי נקטיה מדרצה לסיים בטהרה. וגם מלת כלים שהוא שם המסכת. הוא מורכב מב' הברות כל ים מעיד על ב' ענינים המדוברים בה. ומסיים בטהרה. דכל מק"ט. מדהכל נוצר מעפר וכל שממנה מקבל טומאה. וים אינו מקבל טומאה דכל הנברא ממים טהור (כפי"ז מי"ג) עד כאן לשון ע"ר זהב טהור. אולם מכאן משמע שכל מסכת ומסכת כבר היה סדורה קודם רבי דהרי ר' יוסי היה בהדור שלפני רבי (ככתובות ד' ק"ג ע"ב) וכן משמע נמי בביצה (ד' ל"ב ע"א) דמשני הש"ס להזיע וקודם גזירה. וכ"כ במ"ק (ד' י"א ע"א) דקאמר כאן קודם גזירה. א"כ יש לפנינו משניות שנשנו גם קודם יוחנן כהן גדול שהוא גזר אותה גזירה. והוא היה חי זמן רב קודם רבי כמה מאות שנים (ועי' תוס' ב"ק ד' צ"ד ע"ב) ורק סדר המסכתות זו אחר זו. הוא הוא שסידר רבי. וזהו גם כוונת רש"י (ב"מ ד' ל"ג ע"ב) ע"ש. אולם זה פשוט שכמה משניות נתוספו ע"י רבי מחכמי הדורות של התנאים האחרונים שהיו לפני רבי. ושהיו בימיו. ורבינו הקדוש אסף כל גדולי חכמי דורו וכל אחד ואחד העיד מה ששמע מרבותיו. ואמר גם דעתו במה שלא נזכר במשניות הקודמים. וכולן גם הם שלבן וסדרן רבי במקום הנאות להן בין משניות הקודמין (ועמ"ש בס"ד בפירושינו רפ"ב דאבות) וכן אמרינן בירושלמי (שבת רפט"ז הלכה א') ששיקע רבי כמה משניות בין הקודמין וע"ש. ואל תתמה. שהרי כמה משניות כבר בימי אברהם אבינו ע"ה כבר נשנו. וכדאמרינן בע"ז (די"ד ע"ב) ע"ז דאברהם אבינו ד' מאה פירקא הוה. מכל זה מוכח דכבר היה המשניות קודם רבי אלא דמהכא נמי מוכח שגם סדר כל מסכת ומסכת כבר קודם רבי היה (ועי' רמב"ם בהקדמתו לסדר זרעים) ולהכי שפיר כבר ר' יוסי אמר אשריך כלים שיצאתה בטהרה: